

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

2016. 4. szám

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	vezérőrnagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fűrjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	alezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	alezredes
	dr. Sabjanics István	főhadnagy
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	alezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	törzsszászlós

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.kfh.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

SZABÓ ANDRÁS

NEMZETBIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK A TERRORIZMUS ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSÉNEK TERÜLETÉN	5
--	----------

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

BÁLINT RÉKA

A POLISARIO KÜZDELME NYUGAT-SZAHARA ÖNÁLLÓSÁGÁÉRT	31
--	-----------

FEKETE CSANÁD

INFORMÁCIÓ ÉS HADVISELÉS HÁBORÚ A KOGNITÍV HADSZÍNTÉREN II.	46
---	-----------

DR. KŐHALMI LÁSZLÓ

A MIGRÁCIÓ NÉHÁNY BIZTONSÁGPOLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSE	81
--	-----------

TECHNIKAI RENDSZEREK

ILLÉS NOÉMI

A NAGY ADAT; A NAGY ADAT NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI	101
---	------------

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

DR. MIHÓK SÁNDOR

A POLIGRÁF HAZAI ALKALMAZÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK GYAKORLATÁBAN	136
---	------------

FÓRUM

PROF. DR. GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ – DR. TÓTH DÁVID A PÉNZHAMISÍTÁS GAZDASÁGBIZTONSÁGI KOCKÁZATAI	158
--	-----

AZ OLVASÓHOZ

DR. FÜRJES JÁNOS BESZÁMOLÓ A VI. MAGYAR BIZTONSÁGI FÓRUM KONFERENCIÁJÁRÓL	177
---	-----

SIMON LÁSZLÓ A NEMZETBIZTONSÁGI TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSE, AVAGY A NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE ÉS A KUTATÓK ÉJSZAKÁJA 2016.	185
---	-----

BOTH FERENC IOSWG ÉVES KONFERENCIA – BERN, 2016. SZEPTEMBER 5-8.	191
--	-----

DR. KENEDLI TAMÁS – SIMON LÁSZLÓ „MODERNKORI NÉPVÁNDORLÁS, AVAGY A MIGRÁCIÓ KOMPLEX MEGKÖZELÍTÉSE” KONFERENCIA BESZÁMOLÓ	194
--	-----

E SZÁMUNK TARTALMA	200
CONTENTS.....	201
SZERZŐINK	208
E SZÁMUNK LEKTORAI.....	209
A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI	210

SZABÓ ANDRÁS

**NEMZETBIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK A TERRORIZMUS
ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSÉNEK TERÜLETÉN**

BEVEZETÉS

Az Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet (Iraki és Levantei Iszlám Állam, angolul: Islamic State of Iraq and the Levant ISIS/ISIL) tevékenysége kapcsán egyre több figyelmet (hivatkozást) kap civil és szakmai körökben is az aszimmetrikus hadviselés. Ezen hadviselési forma jelentős hatással bír a hagyományos katonai feladatok ellátására. Ezen műveletek megértésének kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani a világban bekövetkező válságok és az eszkalációt követő fegyveres küzdelem kapcsán. A harcoló felek eltérő erőforrásai és műveleti környezetük miatt kialakult helyzet felderítése során, továbbá az információs fölény elérése céljából mind a stratégiai, mind taktikai szinten alkalmazandók hírszerzési és elhárítási műveletek, módszerek, valamint eszközök is.

Magyarország missziós tevékenysége kapcsán¹ a Magyar Honvédség a válságkezelés során lát el feladatokat. A katonai és a katonai jellegű műveletek végrehajtása során a felderítéssel kapcsolatos tevékenységben – törvényi felhatalmazás alapján – a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat is részt vesz. Az aszimmetrikus hadviselés és az ezen a területen mutatkozó jelenkori fejlődés korunk egyik releváns hadtudományi és nemzetbiztonsági kihívása. A témán belül, véleményem szerint külön figyelmet kell szentelnünk az ISIS tevékenységének, hiszen a szervezettel szemben világpolitikai szinten jelentős államok tömörülnek egységbe, az ilyen összefogás már magában is figyelmet érdemel. Úgy gondolom, ez jelzi a téma fontosságát és jelentőségét. Fontosnak tartom, hogy korunk szakértői foglalkozzanak a kérdéssel, hiszen az ISIS jellegénél és természeténél fogva, a jövőre nézve, számos kockázatot és váratlan hatást generálhat.

A Magyar Honvédség kijelölt állománya részt vesz az iraki békefenntartó misszióban. A műveleti területeken, mint korábban Afganisztánban, vagy jelenleg Irakban naponta előfordultak terrorcselekmények. Ezek a cselekmények – a mostani tapasztalatok alapján – nagy valószínűséggel továbbra is katonai és rendőri kontingensek ellen kerülnek majd végrehajtásra. A missziók során a katonák több olyan tevékenységet is végrehajtanak, amelyek mind a feladatvégrehajtásra, mind az azokban résztvevők biztonságára veszélyt jelenthetnek. Ezekből kiindulva fontos kiemelni a katonai szervezet hírszerző és elhárító támogatását.

¹ B. MÜLLER Tamás: A Magyar Honvédség békemissziós tevékenysége, Infojegyzet, 2015, 7. sz., http://www.parlament.hu/documents/10181/303867/2015_7_MH_missziok/a44d53e2-7a4e-4aa4-bac7-906d2e4b4e00 (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

Az aszimmetrikus hadviselés klasszikus megközelítését vizsgálva – kiindulva a hagyományos hadviselésből – ki kell térni az aszimmetrikus hadviselés kialakulásának sajátosságaira, illetve a terrorizmus kérdéseire. Az aszimmetrikus konfliktusok kialakulásának okai, feltételei, fázisai, valamint azok szerveződése, illetve a szükséges háttérre rendre fontos indikátorai ennek a hadviselésnek. Az elemek, azok egymáshoz való viszonya, illetve kölcsönhatása szintén vizsgálandó kérdésköre az aszimmetrikus hadviselés generációs fejlődésének.

Írásomban a rendelkezésre álló irodalom, publikációk és információk alapján egy általános kép bemutatásra törekednék az ISIS-ről, kitérve kialakulásának okaira, a térség társadalmi, illetve kulturális hátterére. A nemzetbiztonsági kockázatok azonosítása céljából fontosnak tartom elhatárolni, amennyiben ez lehetséges, az ISIS által alkalmazott módszereket, a szervezet által alkalmazott aszimmetrikus jellegzetességeket a terrorizmusra utaló vonásoktól. Az alapot elsősorban az ISIS és a nyugati hatalmak közötti viszony jelenti, hiszen nem áll rendelkezésünkre teljes kép az ISIS-ben harcoló fél pontos céljairól, a médiában és az infokommunikációs rendszerekben a Kalifátussal összefüggő ideológia, propaganda és a toborzáshoz kapcsolódó információk vannak csak jelen, amelyek katonai műveletekhez hasonlíthatók. A szervezet tevékenységének terrorizmussal összevethető cselekményei² viszont mára minden európai állampolgárt elértek. Lehet-e a szabad média – mint a szabad világ és a demokrácia egyik alappillére – a terroristák eszköze? A kérdés kapcsán felmerülhet bennünk, hogy a terrorista szervezetek eddigi műveleteik és tapasztalataik szerint tudatosan törekszenek a demokrácia vívmányait a szabad társadalmakkal szembefordítani, és ha igen, akkor hogyan? Ezen utóbbi gondolat tükrében keresem a válaszokat az ISIS által generált jövőbeni nemzetbiztonsági kihívásokra. Az egyik kulcsfontosságú kérdés véleményem szerint, magában a névben keresendő: az Iszlám Állam nemzetközi jogi értelemben is állammá válhat-e? Átválthat-e az általa alkalmazott aszimmetrikus hadviselés államok közötti hagyományos (szimmetrikus) hadviseléssé?

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS KLASSZIKUS MEGKÖZELÍTÉSE³

Az aszimmetrikus hadviselés, illetve a téma nemzetbiztonsági megközelítésének áttekintéséhez a kezdetektől kiindulva tekinthetjük át legjobban a folyamatokat. Ezen események, cselekmények az úgynevezett aszimmetriát eredményezték, illetve a mai értelemben használt szélsőséges és iszlamista terrorizmus alapjául szolgálhatnak. Az első fundamentum, hogy megismerjük a háború jellegét, kapcsolatát az emberrel, a mozgató erőt, ami annak fejlődésével párhuzamban újdonságokat képes kialakítani, új típusú eljárásokhoz vezetve az emberiséget. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg természetesen az emberek, a csoportok és egyes országok határtalan technikai és technológiai „kreativitásáról” sem, ami a háború fejlődésére, átalakulására is hatással van.

² SIMON László: A fokozódó terrorizmus Európában és annak hatása a katonai tömegrendezvények biztosítására, Szakmai Szemle, 2015. 2. sz. pp. 145-162.

³ Bővebben: SZABÓ András: „Az aszimmetrikus hadviselés nemzetbiztonsági kihívásai”, NKE NBI Diplomamunka, 2016.

1./ A szimmetrikus háború

Keegan⁴ a „Hadviselés történetében” úgy fogalmazott, hogy az általunk ismert, közelharcra, majd a csaták győztes megvívására összpontosító hadművészet az ókori Görögország hegyekkel szabdaltságain alakult ki, és egy – térben és időben – rendkívül behatárolható területen vált csak egyeduralkodóvá. A háború gyakorlatilag egyidős a civilizációval.

A Clausewitz által megfogalmazottak szerint „a háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.”⁵ Az emberiség történelmét a háborúk folyamatosan végigkísérték. Kicsit olyan ez, mintha az emberiség részét képeznék, mintha elválaszthatatlan lenne tőlünk. Mióta az emberek csoportokba szerveződnek és törekednek az érdekeik érvényesítésére, azóta a háborúkat is megtalálhatjuk: „A háború érdekeket megvédeni, céljaikat békés úton elérni már nem tudó, vagy nem akaró államok közötti érdekellentétek, konfliktusok feloldásának fegyveres módja.”⁶

A háborúk generációs elhatárolását az 1648-as vesztfáliai békétől származtathatjuk, ezt az időszakot megelőzően vékony volt a határ a bűnözés és háború, civil és katona között⁷: a hadjáratokon kívül több, nem konvencionális elem is megtalálható volt, mint a zsarolás, megvesztegetés, fosztogatás, házasság, amelyek ugyanúgy a politikai célok elérését szolgálták. A hagyományos értelemben értelmezett háborúkat államok vívták államok ellen, ahol a kornak megfelelő stratégiák alkalmazásával igyekeztek a kitűzött célt elérni, az állam érdekeit erőszakos úton érvényesíteni. Jellemzőjét tekintve elsősorban az élő erőnek volt döntő szerepe, köszönhetően többek között a fegyverzet alacsony technikai színvonalának is.

Felmerülhet a kérdés, hogy mit jelent a szimmetria a háborúk esetében? A fogalom hétköznapi értelmezésben két vagy több egyforma, egymással azonos jelentést hordoz. A háborúkban a szimmetria elsősorban a szemben álló reguláris felekre, másodsorban az alkalmazott módszerek jellegére, a harc megvívásának jellemzőire vonatkozhat. Ez a lovagok korának gondolkodásából eredő politika- és jogelméleti felfogás volt jellemzője az országok közötti fegyveres küzdelmek megvívásának. Ugyanakkor a háborúk során megszerzett területeken, a helyi lakosság körében – a történelemből láthatjuk – sok esetben váltott ki ellenállást, el nem fogadást egy reguláris győztes csata, különös tekintettel, ha az például megszállással, leigázással, vagy egyszerű martalóc cselekményekkel párosult. Ezzel az elégedetlenséggel általában azonosult a helyi politikai jellegű vezetés egy része is, illetve ellenállás, vagy legmagasabb formájában népfelkelés, forradalom alakulhatott ki, ami különböző lokális ellenálló csoportok, immáron „aszimmetrikus” küzdelméhez, aktivitásának megszervezéséhez vezethetett.

⁴ KEEGAN, Sir John D. Patrick: A History of Warfare, 1993 published by Random House, London, pp. 194–210.

⁵ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Bp., 2014., p. 37. ISBN: 9789633275993

⁶ Akadémiai Kislexikon A–K Akadémiai kiadó, Budapest, 1989, p. 701.

⁷ TUCHMAN, Barbara (1978.): A Distant Mirror – The Calamitous 14th Century, New York, Ballantyne Books, 1979. pp. 677. ISBN 0-345-28394-5.

2./ A klasszikus aszimmetrikus hadviselés, a kezdetek

„Az aszimmetrikus hadviselés pontosan körvonalazott, politikai célok elérése érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségen alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melynek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratumkat az ellenségre.”⁸ Amennyiben a gerilla, illetve partizán-jellegű folyamatokat vesszük alapul, ahol az adott helyszínen szerveződött egyének terveznek és hajtanak végre különböző akciókat, akkor megállapíthatjuk, hogy a lehetőségekből fakadóan ezek viszonylag olcsó, egyszerű eszközökkel és módszerekkel végrehajtott támadások, tevékenységek. Az aszimmetrikus hadviselés nem állami, nem reguláris, hanem alapvetően önszerveződő. Az ilyen alakulatok, vagy személyek felszereltsége és logisztikai utánpótlása általában gyenge. Alapvető célkitűzésük az ellenséges katonai, majd állami vagy idegen erő megdöntése, majd ezt követően a hatalom átvétele. Ezeket a célokat ilyen módszerekkel természetesen rövid idő alatt nem nagyon lehet végrehajtani, így ezek elhúzódhatnak, rejtett módon folynak, és különösen fontos és szükségszerű, hogy kiszámíthatatlanok legyenek. Nagyban támaszkodnak a helyi lakosságra, amelynek támogatása alapvető a siker kivívásához.

Az aszimmetrikus hadviselés nem más, mint a hadtudomány és a hadviselés egy sajátos területe. Gyakorlatilag a reguláris erők is folytathatnak egymás ellen aszimmetrikus hadviselést, ebből kifolyólag ez a tevékenység nem korlátozható egyértelműen a felkelők vagy a terroristák elleni harcra. A kérdéssel Szun Ce is foglalkozott ie. 500-ban. „A háború művészete” című munkájában arra tesz kísérletet, hogy a korában fennálló patriarchális viszonyok között az állam funkcióját erősítse a haderő bevonásával.⁹ Ez tulajdonképpen a korban fennálló aszimmetria kiegyenlítésére tett kísérletnek is tekinthető. Machiavelli „A fejedelem” című művében több az aszimmetriával kapcsolatos kijelentést is tesz: „Fegyveresek tartása telepések helyett sokkal többbe kerül, az örökösben elfolyik az állam jövedelme, a gyarapodás így veszteségbe fordul, és az államnak kárára válik... mihelyt hatalmas idegen tör valamelyik állam területére, az addigi uralkodó elleni irigységükben melléállnak mindazok, akik gyengébbek nála.”¹⁰ A kérdés vizsgálatakor nem hagyható figyelmen kívül a klasszikus Clausewitz-i kijelentés, amely szerint: „A háború nem egyéb, mint a politika folytatása más eszközökkel”¹¹, ahol pedig a békés viszonyokból a háborús helyzetbe való átmenetet fogalmazza meg¹² – amely az önmagában rejlő ellentét – a béke és a háború, mint a két végpont.

Áttekintve a fenti gondolatokat, látható, hogy az aszimmetria kérdése már a hadviselés kezdete óta foglalkoztatja a hadtudósokat. Miért ilyen fontos a kérdés?

⁸ RESPERGER István: A XXI. század fegyveres konfliktusának hatása a hadtudományra, In: RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Az aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, 2013, p. 23.

⁹ SZUN Ce: A háború művészete, Carthaphilus Könyvkiadó, 2006, pp. 176.

¹⁰ NICCOLO, Machiavelli: A fejedelem, Cartaphilus Kiadói Kft., 2006, p.45

¹¹ CLAUSEWITZ: i.m. p. 56.

¹² FORGÁCS Balázs – KÁLÓ József – NÉMETH József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában, Hadtudomány, Budapest 2015/1–2. pp. 107-108.

Megítélésem szerint a hadviselés során, a saját számunkra kedvező aszimmetria kortól függetlenül nagymértékben hozzásegítette az erőnket a siker kivívásához. A kérdés csak az, hogy időben észrevevesszük-e a kínálkozó lehetőséget a különböző helyzetekben, ami részünkre pozitív aszimmetriát eredményezve javunkra dönti el az ütközetet.

3./ A XX. századi aszimmetria kialakulása

A XX. század sok szempontból mozgalmas időszak volt, különös tekintettel a háborúkra. Ez volt az a század, ahol két világháborút is megvívunk. Ebből a tényből kiindulva láthatjuk, hogy a hagyományos hadviselés is ugrásszerűen fejlődött. A háború következményeként, a lakosságra nehezedő nyomás, illetve a megszállás szülte elégedetlenség és tettvágy következtében ellenálló csoportok jöttek létre. A háborús helyzetben egy országot megszálló elleni erőszakos fellépés, az elnyomott, vagy megszállt állam viszonylatában mintegy önvédelmi mechanizmus, ellenállás kialakulását vonhatta maga után. Az ilyen formában kialakított és folytatott ellenállás nélkülözi a hagyományos értelemben használt katonai szimmetriát, hiszen a lényege a meglepetés, az előre nem látható támadás kivitelezése. Az ellenállás jellegéből és céljából fakadóan az ilyen típusú fellépés aszimmetrikus.

Resperger István meghatározása szerint ma már az *„aszimmetrikus hadviselés tehát gyűjtőfogalom, amely egyaránt tartalmaz sok mindent, kezdve a felkelésellenes műveletektől, egészen a gerillaműveletekig. (A terrorizmus nem képezi részét e fogalomkörnek, mert azt a jog egyértelműen szabályozza.) Mindeközben az eszközök (szakadár erőkre való támaszkodás, öngyilkos merényletek alkalmazása, irreguláris alakulatok bevetése, pszichológiai hadviselés stb.) egyre változatosabbak.”*¹³ Megítélésem alapján tehát különbséget kell tennünk az aszimmetrikus hadviselés, illetve aszimmetrikus elemek védelmi, vagy támadólagos alkalmazása között is. Egy állam idegen hatalom általi megszállása, a helyi lakosság egy részéből ellenállást kiváltva eredményezhet egyfajta aszimmetrikus ellenállást, gerilla tevékenységet. Ebben az esetben ezt a reakciót tekinthetjük egyfajta védelmi mechanizmusnak, ahol a támadás a megszálló katonai erőkre irányul, a helyi lakosság támogatásával. De mi a helyzet akkor, amikor az aszimmetrikus módszereket egy nem állami szervezet támadólagosan alkalmazza, nem katonai célpontok, hanem a civil lakosság ellen, egy politikai cél elérése érdekében?

A XX. század vizsgálata során elengedhetetlennek tartom, hogy megemlítsük a terrorizmust kérdését, amit nehéz definiálni, egzakt módon megfogalmazni, tekintettel, hogy a meghatározása, illetve megkülönböztető jegyei érték- és hatalmi érdeklődőek. Meghatározása¹⁴ például nagymértékben függ a helytől, időtől, társadalmi-politikai rendszertől, szituációtól függően, igen gyakran taktikai, vagy stratégiai, illetve gazdaságpolitikai hatalmi érdekvizonyoktól. A Hadtudományi Lexikon szószerzője szerint a terror fogalma nem más, mint *„megkülönböztetés*

¹³ RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselés – mit takar a kifejezés?, Hadtudomány Konferencia 2015. p. 79. , http://real.mtak.hu/23557/1/konf_resperger.pdf, (Letöltés ideje: 2016.10.11.)

¹⁴ SZTERNÁK György – KISS Zoltán László: Vázlat a terrorizmus szociológiai aspektusainak vizsgálatához. In: Nemzetvédelmi Egyetem Közlemények, IX. évfolyam, 3. sz., 2005. p. 99.

nélküli támadás: minden olyan erőszakos cselekmény vagy azzal való fenyegetés, amelynek elsődleges célja, hogy rettegést keltsen a polgári lakosság körében."¹⁵

A nemzetközi politikai és jogi szinten a NATO az egyik legmeghatározóbb szervezet, amely a terrorizmust az alábbiak szerint határozta meg: „*a terrorizmus erő vagy erőszak személyek vagy vagyontárgyak elleni törvénytelen alkalmazása, illetve azzal való fenyegetés abból a célból, hogy kormányokat vagy társadalmakat befolyásoljanak, vagy félemlítsenek meg valamilyen politikai, vallási vagy ideológiai cél elérése érdekében.*”¹⁶ A NATO AAP-6-os dokumentumában deklaráltak szerint ugyanakkor, a terrorizmus „*egyének vagy javak elleni erő vagy erőszak törvénytelen alkalmazása, illetve az azzal való fenyegetés, melynek célja a kormányok vagy a társadalmak kényszerítése vagy megfélemlítése bizonyos politikai, vallási vagy ideológiai célkitűzések elérése érdekében.*”¹⁷

Benjamin Netanjahu, volt izraeli miniszterelnök megfogalmazásában a terrorizmus „*a polgárookra gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.*”¹⁸

A XX. századot mindenképpen jelentős időszaknak kell tekintenünk, azért is, mert elsősorban a terrorizmus elleni harc és az aszimmetrikus hadviseléssel foglalkozó szakemberek az 1972-es müncheni olimpiai játékokon, a „Fekete Szeptember” nevű szervezet akciócsoportja által az izraeli olimpiikonok ellen elkövetett merénylettől számolnak a nemzetközi terrorizmussal¹⁹. A terrorizmusnak ebből a szempontból ott van jelentősége, hogy az végül is az aszimmetrikus hadviselés egyik megnyilvánulási formája is.

Vannak elméletek, de elsősorban a nyugati országok felfogása szerint, amelyek szerint a világot két fő fenyegetés uralja. Az első a politikai szélsőség, ahol alapvetően terrorista csoportokról, illetve nem működő államokról beszélünk. A 2011. szeptember 9-én végrehajtott terrortámadás ugyanakkor világosan rámutatott, hogy az al-Kaida, illetve a hozzá hasonló egyéb iszlám vagy muszlim szélsőséges csoportok törekvése a transznacionális terrorizmus átalakítása transznacionális felkeléssé, amelynek végső célja a muzulmán államok világi kormányainak megdöntése és vallási jog alapján működő kalifátus kialakítása. Az ilyen iszlám alapú mozgalomnak azonban több célja²⁰ is lehet, azok megvalósítását illetően azonban megosztott. Megítélésem szerint fő céljuk a megszálló egységek és a velük együttműködő helyi erők megosztása, mely által a megszállókat az ország elhagyására kívánják kényszeríteni.

¹⁵ Hadtudományi Lexikon I-II (A-L, M-Zs), Magyar Hadtudományi Társaság, 1995, p. 1324.

¹⁶ Sz.n.: A NATO Terrorizmus elleni küzdelmének katonai koncepciója alapján (MC 472), <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism-annex.htm> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

¹⁷ Sz. n.: AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions 2012. 2. kiadás, 2-T-5

¹⁸ BENJAMIN Netanjahu: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra Kiadó, Pécs, 1995. p. 12. ISBN: 0439001312261

¹⁹ Bővebben: RESPERGER István – TURI Viktória: A terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés pszichológiai aspektusai, Repüléstudományi közlemények, különszám, 2010, www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/2010_cikkek/Resperger_TuriV.pdf (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

²⁰ KIS-BENEDEK József: Transznacionális kihívások és a nemzetbiztonsági szolgálatok, Szakmai szemle, 2011 1.sz., pp. 99-107.

4./ Az aszimmetrikus konfliktusok kialakulásának okai, feltételei

Az aszimmetrikus konfliktusok a történelem során több alkalommal is megjelentek a világban. A konfliktusok során rendre sajátos, fegyveres hadviselési elvek kerültek alkalmazásra. Például az 1848-49-es magyar szabadságharc során a nemzetőr alegységek és a különböző szabadcsapatok által alkalmazott harcmodorra²¹. A küzdelem megszervezése, illetve tervezése, továbbá harcbavetése, alapvetően Batthyány Lajos miniszterelnöknek tulajdonítható. Fő feladatuk az ország területére betörő ellenséges csapatok zaklatása és megállításuk volt. Felszerelésük és kiképzésük ugyanakkor nem volt megfelelő arra, hogy nagymértékben befolyásolni tudják a hadi helyzetet.

Áttekintve a világtörténelem hadi eseményeit, rengeteg eddig feltárt, illetve még nem vizsgált példát találhatunk, ahol számos konfliktus kialakulása kapcsán megállapítható a szembenálló fegyveres felek közötti aszimmetrikus fellépés. A történelem egyik alakja Mao Ce-Tung, aki tökéletesen alkalmazta az elvet, ahol a „gyengébb” fél az ellenség kivézetetésére, majd azok kivonulásának elérésére törekszik, ugyanis katonailag nem képes siker kivívására. Az 1920-as és 30-as években a Kínai Kommunista Párt vezetőjeként felismerte, hogy a regnáló kormány katonailag erősebb, de politikailag sebezhetőbb. A céljai eléréséhez időre volt szüksége, mert a mozgalmának meg kellett erősödnie. Ehhez a lakosság támogatását kellett megszereznie, akik a tömegbázist adták tervei eléréshez²².

A helyettesítő háborúkat²³ a hidegháború jelentős eseményeinek tekinthetjük. A kor két meghatározó nagyhatalma próbálta befolyási övezetét kiterjeszteni, de a köztük meglévő katonai konfliktus veszélye az 1962-es kubai rakétaválság²⁴ idején volt a legjelentősebb. A „war by proxy”, azaz a helyettesítőkön keresztül háború a hidegháborút követően is fennmaradt. A helyettesítő használata általában feltételezi valamilyen társadalmi (vallási, etnikai vagy ideológiai) közösség meglétét. A XXI. század aszimmetrikus konfliktusaiban nem ennyire egyértelmű a helyzet. 2003. március 20-án az USA és néhány szövetségese megindította hadműveletét, amely Szaddám Huszein rezsimjének megdöntéséhez vezetett. A győzelem bejelentését követően azonban kezdetét vette egy hosszú éveken át tartó aszimmetrikus konfliktus, amelyben a „gyengébb” fél gerilla harcmodort és terrorista módszereket alkalmazott nem csak a külső ellenség (szövetségesek), hanem az iraki kormányzat és fegyveres erők ellen is²⁵. Látható, hogy az aszimmetrikus hadviselés során több résztvevő is jelen lehet, egy államra vonatkoztatva a gerilla hadviselést alkalmazó

²¹ KŐSZEGVÁRI Tibor: Gerilla-hadviselés Magyarországon, Felderítő Szemle, VIII. évfolyam, 3. sz., pp: 165-167.

²² PORKOLÁB Imre: A kifárasztó gerilla hadviselési mód, Kard és Toll, 2006/2. sz., p.1-3, [www.honvedelem.hu/container/files/attachments/8571/113-12. pdf](http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/8571/113-12.pdf), (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

²³ SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés – az érdekérvényesítés új lehetőségei, Doktori (PhD) Értekezés, 2012, pp. 97-99., http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

²⁴ TARJÁN M. Tamás: 1962. október 14. „A kubai rakétaválság kezdete”, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1962_oktober_14_a_kubai_raketavalsag_kezdete, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

²⁵ KŐSZEGVÁRI Tibor: i.m. pp: 129-130.

fél felléphet külső erő, egy másik belső erő, vagy adott esetben egyszerre mindkét elemmel szemben.

5./ Az aszimmetrikus konfliktusok jellemzői, szerveződése, szükséges háttere

Az aszimmetrikus konfliktusok a nem állami, nem reguláris, hanem sok esetben önszerveződő, felszereltségében és logisztikai ellátottságában gyenge hadviselő feleket jellemzi. Nem hagyható figyelmen kívül a lakosságnak utánpótlást és támogatást biztosító szerepe sem. Ezt a gyengébb fél az ellenségnek tekintett állami, vagy idegen hatalom megdöntésére és a hatalom átvételére használhatja fel. Jellemzője annak elhúzódó, rejtett és kiszámíthatatlan jellege. Forrása a helyi lakosság, amelynek támogatása elengedhetetlenül fontos a gerillaharc sikeréhez. A gerilla hadviselés hadikultúrájának²⁶ képviselői az információ- és hálózatközpontú tevékenységük fölényét felhasználva lépnek fel a közvetett stratégiai és a közvetlen harcászati szintű támadó műveletekkel a rendfenntartó erők és az állami létesítményeket ellen. Kiemelendő még, hogy a hagyományos hadviselés elvei szerint szervezett hadsereg erőfölényben van az aszimmetrikus formában harcolókkal szemben, ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni azt a tényt, hogy az erőszak közvetett és közvetlen alkalmazásával, a gyorsasággal, a meglepéssel, valamint a támogató lakosság információs segítségével a fölény kivívása az aszimmetrikus hadviselést folytatók mellett is állhat.

A hidegháború végén Ágh Attila nukleáris, általános, nagy háborúkat és helyi, kis, hagyományos háborúkat különböztet meg²⁷. Az utóbbiakhoz tartozónak sorolja a regionális középhatalmak által vívott új, konvencionális háborút, a fejlődő országok között vívott nem konvencionális vagy elhúzódó háborút, a már nem katonai eszközökkel vívott, a kifárasztásra és az összeomlás előidézésére irányuló destabilizációs háborút, továbbá az ösztönös politikai erőszakra, illetve fegyveres összeütközésekre leszűkülő, úgynevezett „anómiás” elhúzódó és konvenciók nélküli konfliktust.

„Egy afganisztáni missziós feladat-végrehajtás során magam is tapasztalatokat gyűjthettem. Egy éjszakai járőrözés során, hogy az ilyen típusú harcoló erők hogyan hajtanak végre tűzcsapást. A leszállást a fő szállítási útvonalon telepítette az ellenálló fél. (Előzőleg már tapasztalatokat gyűjtöttek arról, hogy az éjszakai járőrök nagy valószínűséggel elhaladnak az általuk megfigyelt az útszakaszon). Mivel ők választották ki a helyszínt az előkészítették a támadáshoz, a meglepetés többszöröző erejével tudtak veszteségeket okozni. Mivel az alkalmazott fegyverzetük nem volt csúcstechnológia, és a járőrünk által használt harcjárműveknek (katonai és technológiai) felkészítése megfelelőnek bizonyult, az ellenfél információs fölénye ellenére a támadást sikerrel hártottuk el.”

Összességében megfogalmazható tehát, hogy az aszimmetrikus hadviselés esetén a reguláris erők elleni hagyományos értelmezésű nyílt, szimmetrikus támadás nem lenne célravezető. A hadviselés során meghatározó paraméterek az információtöbblet, illetve a meglepetés ereje. Olyan paraméterek ezek, amelyek

²⁶ SIMON László: Az információ, mint fegyver? Szakmai Szemle, 2016. 1. sz., pp. 34-60.,

²⁷ ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1989., pp. 161-191.

megléte, vagy hiánya nagyban függ a szemben álló felek információszerző (hírszerző), és információbiztonsági (elhárító) képességétől.

AZ ISZLAMISTA TERRORIZMUS ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSE

A Clausewitz által tanulmányozott háborúk, azok rendszere és az általa megfogalmazott állam – katona – polgár hármasság sokáig uralta a katonai gondolkodást. Ezt a hagyományos nézetet változtatta meg 9/11, ami olyan szintű pusztítást jelentett, amit korábban csak államok lettek volna képesek kivitelezni. Hasonló esetek történtek ugyan, de a támadások katonai célpontok ellen kerültek végrehajtásra. A WTC²⁸ elleni támadás sok szempontból mérföldkő is, mert egy ország fővárosa vagy szimbóluma ellen hajtottak végre támadást. A kor jelentős újdonsága, hogy a kemény katonai célpontok helyett a puha polgári célpontok kerültek előtérbe²⁹. Ugyanakkor terrorista és felkelő között továbbra is különbséget kell tennünk: ahol a terrorista bűntet és megfélemlít, ott a felkelő ugyan alkalmazza a terrorista eszközöket, de célja elsősorban politikai³⁰.

1./ Mustafa Sethmariam³¹, az iszlamista

Mustafa Sethmariam, azaz Suri iszlamista elgondolása szerint a jövőben a propagandisták fogják generálni a „globális ellenállást”. Ezt megtehetik úgy, hogy agresszív médiakampányt indítanak, felhasználva a technológiai lehetőségeket (műholdas televíziózás, internet) céljaik megismertetésére és az erőszak jogosságának bizonyítására. A fiatal muzulmán férfiak a világ minden táján keresik, hogy milyen úton vehetnének részt a harcban. Ugyanakkor figyelmezteti is a propagandistákat, hogy ne essenek túlzásokba és ne hazudjanak. A célközönség észreveszi a hazugságokat és kiábrándul a közlés által közvetített politikai üzenetből. Ez az ellenállás vezetés nélküli lesz, célja pedig az, hogy a lehető legtöbb fronton támadja az ellenséget³². Az új dzsihadista csoportok életre hívásának egyik leghatékonyabb útja a vallás képviselői, a papok bevonása. A korábbi dzsihadista mozgalmak elidegenítették maguktól a nagy tekintélyű vallási vezetőket. A mozgalom legitimitását és ideológiai tűzerejét úgy lehet biztosítani, hogy őket teszik a mozgalom magjává. Ezzel kialakulhat a dzsihad típusú intellektusú értelmiség és

²⁸ Word Trade Center – Világkereskedelmi Központ

²⁹ SOMKUTI Bálint: i.m.

³⁰ BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei, PhD értekezés, ZMNE, Budapest, 2008, p 13., http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

³¹ Harci néven Abu Mus'ab al Suri, középosztálybeli családban született 1958-ban, a szíriai Aleppóban. Eredeti neve Mustafa Setmariam Nasar. Az egyetemi évei alatt került kapcsolatba a politikával a szülővárosában, ahol mérnöknek tanult. Később Jordániába költözött, ott csatlakozott a Muzulmán Testvériséghez. 1982-ben elfordult attól, mert a hamai mérszárhlást a szervezet hivalkodó politikája következményének gondolta. Európába ment, 1985-ben Spanyolországban házasságot kötött, spanyol állampolgár lett. Két évvel később jutott el Afganisztánba, ahol találkozott Oszama bin Ladennel. In: The Middle East Media Research Institute, 2011., <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/ 5395.htm>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

³² WHITLOCK, Craig: Architect of New War on the West. The Washington Post, 2006. 05. 26., <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/05/22/AR2006052201627.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

az egyszerű katonák új generációja. A vallási vezetőknek fontos szerepük van az új dzsihádisták generáció nevelésében, de a nevelés legfontosabb része a dzsihádban való részvétel lesz. A helyi dzsihádisták célja most nem a nyugati hatalmak megdöntése, hanem az új generáció kiképzése és ideológiai nevelése. Ebből majd egy önfenntartó, egyre szélesedő mozgalom válik. Ez lesz a globális iszlám ellenállás születése³³, a mozgalom, amely el fogja söpörni a régi rendet és létre fogja hozni a kalifátust.

Az iszlamista csoport, hálózat teljesítőképessége hosszú távon attól függ, hogy az elvek, érdekek és célok mennyire hatékonyan tartják össze a csoportokat. Nagy szerepe lesz a közös ideológiának, amely kiterjed a hálózat minden csomópontjára, és amelyhez a szervezet tagjainak feltétlenül ragaszkodnia kell. A közös alapelvek közös megbeszéléseken, konszenzus kiépítésén alapulnak. Ez oda vezet, hogy mindenki ugyanazt gondolja, annak ellenére, hogy földrajzilag szét vannak szórva és más feladatokon dolgoznak. Az alapelvek irányadók a döntéshozatalban és a végrehajtásban, ez miatt a szervezetnek nincs szüksége hierarchikus rendre.

A hálózatépítés azon múlhat, hogy mennyire fejlett az infrastruktúra a folyamatos kommunikációhoz, vagy a funkcionális információk eljuttatásához. Nem minden csomópont kommunikál állandóan, ami nem is lenne logikus egy titoktartásra és műveleti biztonságra ügyelő szervezet esetében. De ha kommunikálni kell, a szervezet tagjainak feltétlenül képeseknek kell lenniük a fontos információk gyors, hatékony és széles körű célbajuttatására, a hálózaton belül és kívül egyaránt³⁴.

Suri 2002-ben a bűvőhelyén – nagy valószínűséggel Iránban – kezdte írni a „Felhívás a világméretű iszlám ellenállásra” című művét. A mű 2004-ben jelent meg³⁵ az interneten. A könyv a dzsihádisták mozgalom hibáit elemzi és próbál képet adni a jövő összecsapásáról. A cél szerinte az, hogy a lehető legnagyobb anyagi és emberi veszteséget okozzák az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek. Suri felfogása szerint ameddig a koalíciós erők Afganisztánban és Irakban leragadtak a hagyományos hadviselésnél (nagy gépesített egységek, tüzérség, légi hadviselés), addig ellenfeleik ettől fejlettebb stratégiai felfogással, és újabb elgondolásuknak megfelelően a legmodernebb, ugyanakkor szabadon hozzáférhető technológiai kereteket is felhasználva hajtják végre politikai célú műveleteiket. A Suri által megalkotott iszlamista hadviselés doktrínája szerint a helyi vezetési rendszereknek több autonómiát kell biztosítani, különös tekintettel az erők, illetve az erőforrások elosztásának alacsonyabb szintjére helyezésével³⁶. Ez a nyugati kulturális felfogás szerint primitív, esetenként bűnözői megoldás, de gyakorlatilag egy decentralizált vezetői rendszer kialakítását helyezi előtérbe, ahol a végrehajtott szervezeti egységek önállóan tevékenykednek, saját erőforrásaik elosztása mellett. A végrehajtott

³³ BRACHMAN, Jarret M., McCANTS Williem, F.: Stealing al Qaeda's Playbook Combating Terrorism Center at West Point February 2006. p. 16., <https://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Stealing-Al-Qaidas-Playbook.pdf>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

³⁴ ARQUILLA, John - RONFELDT David: The Advent Of Netwar. RAND Monograph Report, 2001. pp 47-50. http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR789/index.html, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

³⁵ WHITLOCK: i.m.

³⁶ Sz.n.: Oxford Journal of Islamic Studies, 2010. 09. 03.

<http://jis.oxfordjournals.org/content/21/3.toc#Articles>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

támadások azonban illeszkednek az ideológiai keretekbe, illetve a tevékenység irányait a szervezet felső vezetésének jóváhagyásával kell végrehajtani. Az erőforrások és a döntési rendszer ilyen típusú decentralizációja gyors, rugalmas és hatékony végrehajtást eredményezhet, illetve egy elem felszámolása minimális hatást gyakorol a többi elemre.

Suri meghatározta a legfontosabb célpontokat is. Kiemeli a fő politikai és katonai szereplőket, akik a muszlimok elleni kampányokat vezetik. Prioritásként kezeli a gazdaságilag stratégiai célpontokat (tőzsdék, elektromos és olaj-infrastruktúra, repülőterek, kikötők, hidak, vasúti, autópálya-, metróhálózat és ezek csomópontjai, turista látványosságok, stb.). Gondolatmenetében fontos elsődleges helyre sorolja a katonai bázisokat, média-, információs és számítógépes központokat, állami intézményeket, biztonsági és hírszerző létesítményeket egyaránt. Ugyanakkor mindezek mellett fontosnak tartja a polgári lakosság megtámadását, különös tekintettel a zsidóságra³⁷.

Az al-Kaida, illetve a militáns dzsihadisták decentralizálását segítve Suri tanításaiban a helyi dzsihadista felkelők mozgósítását szorgalmazta. Suri elmélete szerint a műveleti feladatokat (fegyveres küzdelem, terrorcselekmény, toborzás, pénzbiztosítás, logisztika, felderítés) szigorúan helyi szinten kell kezelni és nem szabad veszélyeztetni a teljes szervezetet. Az elméletnek megfelelően az al-Kaida ideológiai ösztönzés, stratégiai irányítás, taktikai segítség és műveleti koordináció biztosításával próbálta meg betölteni a vezető szervezet posztját. Ezt persze nem minden fiókszervezet fogadta el, így több vita is volt ezzel kapcsolatban, többek között ISIS vonatkozásában is, ahol a szervezet önállóságát Ayman al-Zawahirinek köszönhetően tudta megőrizni³⁸.

2./ Az iszlamizmus európai irányú fenyegetése, az ISIS térnyerése

A nemzetközi erők jelentős erőfeszítései ellenére is úgy tűnik, hogy az Ayman al-Zawahiri által megvalósított szervezet, az ISIS középtávon is a közel-keleti térség meghatározó politikai szereplője maradt. Katonai akcióit és földrajzilag uralt területét a nemzetközi közösség egy konkrét és összehangolt szövetséggel jó eséllyel korlátozhatja és leszűkítheti, de a jelenséggel szemben, különösen ideológiai síkon, egyelőre nem képes hatékonyan szembeszállni, sőt éppen a kalifátus eszméjének határokat nem ismerő terjedése jelentheti a fennálló nemzetközi rend és rendszer egyik legnagyobb kihívását.

Az ISIS létét és jelenlétét vizsgálva, ugyanazokat a tényezőket tudjuk csak számba venni és elemezni, amelyek a térség és a nemzetközi közösség jövőjét közép-, de akár hosszú távon is érdemben befolyásolják. Az Európát közvetetten fenyegető korábbi terrorszervezetek, az al-Kaida, illetve a Boko Haram tevékenysége a fent leírtak alapján – értékelésem szerint – párhuzamot mutat az ISIS-szel. A publikáció keretei ennek részletes kifejtésére kevésbé alkalmasak. Amennyiben az eddigiekre tekintettel ismételtén aláhúzzuk az iszlamizmus stratégiai

³⁷ LIA, Brynjar: Architect of global jihad, The life of Al Qaeda strategist Abu Mus'ab Al-Suri., Columbia Univ Pr., 2009. pp. 410-411.

³⁸ KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihad új tendenciái Hadtudomány, Budapest, 2014/3-4., pp 24-25.

és a taktikai céljait, akkor azzal igazolható az ISIS megjelenése és térnyerése Európában. Az erőszak és az a terrorizmust támogató radikalizmus elterjedése nemhogy magasabb szintet jelent, hanem ugyanabból a már említett információ- és hálózatközpontúnak nevezett gerillahadviselés hadikultúrájából következik. Az aszimmetrikus hadviselés keretein belül a terrorszervezet a leghatékonyabban fogja felhasználni a technológiai fejlődés modern eszközeit, infokommunikációs hálózatait. Az okfejtésem így az ISIS-hez kapcsolódik, amely tevékenysége és propagandája közvetlen és közvetett tudatos fenyegetést jelent Európában.

A radikalizmus jelensége számtalan formában van jelen Európában. A kontinens országaiban széles spektrumban található radikális csoportosulások, kezdve a szélsőjobboldali vagy szélsőbaloldali csoportoktól, sőt pártoktól a nacionalista és szeparatista mozgalmakon keresztül egészen az iszlám szervezetekig. Ezen szerveződések vizsgálata jelentős eltéréseket mutat mind ideológiájukat, céljaikat vagy eszköztáraikat tekintve. Egyes csoportok a demokratikus normarendszert betartva, vagy annak határait feszegetve igyekeznek érvényt szerezni céljaiknak, míg a legszélsőségesebbek, mint az ISIS a legradikálisabb utat választják, a terrortámadásokon keresztül próbálják érvényesíteni akarataikat³⁹.

A napjainkra kialakult iszlám radikális ideológiák egy hosszú történeti fejlődés eredményei. A békés és harcias teóriákat egyaránt magában foglaló reformfolyamat a XIX. század végétől egyfajta társadalmi mozgalommá szélesedve igyekszik megtalálni a választ a muszlim közösség modernizálásának és felemelkedésének kérdéseire. A radikalizálódó iszlámizmus főbb fogalmi elemei, illetve szakaszai ideológiájuk szélsőséges irányú kifejlődése alapján az alábbiak szerint azonosíthatók: fundamentalista modernizmus, fundamentalista tradicionalizmus, neofundamentalizmus. Ez utóbbi modernkori irányzatai⁴⁰: a szalafizmus, a vahabizmus, a szalafita dzsihadizmus, és a globális dzsihadizmus. Az új dzsihadista generáció lesz az, amelyik az ellenálló harc során egyre növekedve és erősödve egy olyan önfenntartó mozgalmat fog létrehozni⁴¹, amely végül elsöpri a régi rendet és létrehozza a Kalifátust⁴². Látható tehát, hogy a dzsihad⁴³ nem újkeletű, az iszlám

³⁹ SZALONTAI Gábor: Az iszlám radikalizmus Európában, Felderítő Szemle XIV. évfolyam 2. szám. pp. 75-98.

⁴⁰ BÉRES János: i.m. p. 37.

⁴¹ KEMÉNY János: Az iszlám harci mozgalom kortárs teoretikusai, Felderítő Szemle, 2007/2. p. 53.

⁴² Az ISIS kalifátusa a kezdeti arab-izlám kalifátusra hasonlít, magát birodalomnak nevezi, aminek része az iszlám, mint vallás terjesztése. Ebben az értelemben az ISIS kalifátusa az iszlám kezdeteitől ismert gyakorlatnak megfelelően viszonyul az ellenőrzése alatt tartott más vallású lakossághoz is: jellemzően a másságot vallási alapon értelmezi, ez alapján tesz különbséget az eltérő vallásúak között. A kalifátus intézménye azonban megtettesíti azt a vallási örökséget is, melyet Allah Mohamed prófétán keresztül nyilvánított ki, amely máig megszabja a hívó életét., In: ARANY Anett – N. RÓZSA Erzsébet – SZALAI Máté: Az Iszlám Állam-következmények. KKI Tanulmányok T-2015/1. sz. pp. 3-4. ISSN 2064-9460

⁴³ A dzsihad – törekedés, erőfeszítés – gyakran a „fí szabíl-illáhi – az „Isten útján” kifejezéssel párosul. Az iszlám univerzalizmusának egyik alapja. Egyesek a vallás öt alappillére után hatodiknak sorolják. Mohamed szerint a dzsihad az iszlám szerzetessége. A dzsihad egy életen át tartó, offenzív tevékenység a rossz ellen, melynek során a hívő önmagát, és a környezetét megpróbálja tökéletesíteni. Tehát nem végcél, hanem folyamat., In: MARTIN, Lings: Az iszlám prófétája, Salam alapítvány, 2003, pp. 341-342.,

vallás részét képező folyamat, ahol a hívő erőszakmentesen igyekszik jobbra tenni önmagát és környezetét. Mivel az iszlám vallás esetében nincs egy központi személy, aki meghatározná a fogalom egységes értelmezését, így a különböző csoportok különbözőképpen értelmezik és használják saját céljaikra a tanításokat.

Jóllehet a történelem során többször is vita folyt arról, hogy hol és ki lehet az igazi kalifa, az 1924-es felszámolást követően olyan komoly kísérlet, amely az iszlám világ egészére, vagy legalább a nagy részére kiterjedő hatással lett volna, nem történt. Annak ellenére sem, hogy a szunnita muszlim közösségen belül állandóan jelenlévő igény volt és maradt a kalifátus intézményének helyreállítása. A kalifa ugyanis a vallási közösség feje és vezetője, akinek legfőbb feladata az isteni törvények betartásának biztosítása. Egyfajta végrehajtó hatalom, miközben a törvényhozás Isten kompetenciája⁴⁴.

A 20. század végén, de különösen a 21. században a politikai napirendre került „a civilizációk párbeszéde” elnevezésű diskurzus nemcsak azért sikerült felemásra, mert a civilizációkat ebben a párbeszédben a vallási vezetőknek kellett volna képviselniük, hanem azért is, mert az iszlám oldalán ilyen személy nem létezett. Az a tény⁴⁵, hogy az ISIS magát kalifátusként definiálta, ezt az intézményes űrt tölti be, ráadásul oly módon, hogy a területszerzésben is az első hívők hódításainak mintáit veszi alapul a fegyveres dzsihád középpontba állításával és a feltétlen engedelmisség megkövetelésével.

Az ISIS tehát saját magát, mint kalifátust aposztrofálja, az iszlám vallás szempontjából magát központi tényezőnek titulálja, magának követelve a vezetés jogát. Kiforgatva az Iszlám tanításait, Allahnak tetsző formában próbálja meg feltüntetni az általuk végrehajtott gyilkosságokat és pusztítást. A nemzetközi szakirodalom értékelése alapján, a terrorizmus területén továbbra is az al-Kaida és a társult hálózatok, valamint a „bennszülött” terroristák jelentik a legnagyobb veszélyt a globális biztonságra. Az iraki ISIS megjelenésével⁴⁶ és programjával újból előtérbe került az Iszlám Kalifátus megteremtésének gondolata. Eszközként, illetve doktrínaként a hitetlenekkel szemben a fegyveres felkelést, a szent háborút, a dzsihádöt jelölik meg.

Látnunk kell, ahogyan az ISIS a jordániai Ayman al-Zawahiri csoportjának terrortevékenységeivel 2003-ban alakult ki, mikor Irakban megbukott a Szaddám-rezsim. Vele az egész államapparátus és maga a hatalom is széthullott, a vezetés teljes spektrumában, a központi szinttől egészen a helyi, lokális vezetésig, mind katonai, mind polgári területen. Az 1968 óta hatalmon lévő rezsim Szaddám körül

⁴⁴ JANY János: Klasszikus iszlám jog, Budapest, 2006.: Gondolat, pp. 26-37.

⁴⁵ N. Rózsa Erzsébet: Az Iszlám Állam előretörése Irakban és az amerikai válaszcsepások. SVKK Elemzések, 2014, 14. sz. http://nit.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2014-14-az-izlam-allam-eloretorese-irakban-es-az-amerikai-valaszcsapasok-n-rozsa-e-1.original.pdf (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁴⁶ Bővebben: KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihád új tendenciái, Hadtudomány, Budapest 2014/3–4. sz., HERRMAN, Rainer: Az Iszlám Állam, A világi állam kudarca az arab világban Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015., 62 p. NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista Főnix, Budapest: HVG Könyvek. 2015., 216.p. DR. RESPERGER István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, Hadtudományi szemle 2015. 4. sz. pp. 100-112.

létrejött diktatúrává vált, olyan hírszerző szolgálatokkal, melyek ellenőrzésük alatt tartották a társadalmat és megakadályozták bármilyen folyamatot, ami a hatalom megdöntésére irányult⁴⁷. Ezt a rendszert az amerikaiak számolták fel, és véleményem szerint hibáztak azzal, hogy egyebek mellett az iraki hadsereget is feloszlatták, ami gyakorlatilag valamilyen formában az állam egyik összetartó eszköze volt. Az USA nem rendelkezett megfelelő eszközökkel ahhoz, hogy rövid időn belül új hatalom struktúráit megalkossa. Az állam így összeomlott, Irak pedig különféle törzsi, etnikai, stb. formákra szakadt szét, aszimmetrikus viszonyokat, illetve eltérő érdekű társadalmi csoportokat hagyott hátra.

A szétesett iraki rendszer maga után vonta a különböző alapokon szerveződött csoportok rivalizálását, illetve a hatalmi vákuumban megszokott hatalmi harcok alakultak ki a forrásokért, a befolyásért. Ebben a konfliktusok által terhelt környezetben, melyek a szervezett bűnözéstől az idegen csapatok, vagy az új iraki hatóságok elleni mozgalmakig terjedtek, nagyon nehéz volt helyreállítani az állami tekintélyt. Irakon belül a különböző szerveződések miatt gyakorlatilag többszintű rivalizálás alakult ki, a központi hatalom megszilárdulása pedig rendkívül nehezen valósult meg. 2003 után a számbelileg kisebbségben lévő szunniták a megszerzett politikai, gazdasági, társadalmi, intézményi kiváltságaik elvesztésével szembesültek, melyeket az idők folyamán azzal tudtak megszerezni, hogy megszerezték a döntéshozatal területét és a fő hatalmi intézményeket⁴⁸.

Az ISIS nagyobb, mint egy terrorszervezet, de jelentősen kisebb, mint egy állam. Egy fegyveres szervezet, amely mozgékony ugyan, de törékeny. A szervezet által Irakban elért siker abból adódott, hogy a szunnita területeket a síita uralom alóli felszabadítóiként mutatják be. Az ISIS ugyanakkor túlzott brutalitásában eltér az al-Kaidától, ami abból a szempontból veszélyes, hogy más csoportok is átvehetik ezeket az alkalmazott módszereket, amennyiben sikeresnek ítélik meg az ISIS tevékenységét. A gerilla hadviselésbe újabb terrormódszerek kerülhetnek be, amelyeket egyes szervezetek a saját működési területükön is alkalmazhatnak a jövőben⁴⁹. Az ISIS tevékenysége során előszeretettel fogadja az azonos ideológiai alapon tevékenykedő, más terrorszervezetek közeledését, proxy jelleggel felhasználva őket saját céljaira.

A TERRORIZMUS ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSÉNEK TERE

1./ A média szerepe

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy az új generációs hadviselés messze túllép a hagyományos politika-háború fogalmakon, ráadásul az új eszközöknek köszönhetően az Al-Dzsazíra már akár tíz perccel egy céltévesztett bomba után telekürtölheti a világot az esettel. A 2003-as iraki háborút kifejezetten támogató Fox tv-csatorna is könnyebben eladható több tucat halottat okozó robbantásokkal, mint átadott iskolákkal, vagy fűt kutakkal. Néhány „leleplező” cikkel, vagy riporttal

⁴⁷ REMUS, Florescu: Mi is ez az ISIS? És mit akar?
http://foter.ro/cikk/20151012_mi_ez_az_isis_es_mit_akar_interju (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁴⁸ REMUS, Florescu: Mi is ez az ISIS? És mit akar?
http://foter.ro/cikk/20151012_mi_ez_az_isis_es_mit_akar_interju (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁴⁹ KIS-BENEDEK József: Az al-Kaida és a globális dzsiháid új tendenciái, Mindenki Hadtudománya, 2015.03.12-i Előadás anyagából

megdöbbentő hatást lehet elérni. A civil, katonai szféra és a fizikai, virtuális sík közötti határok elmosódásával⁵⁰ – akár helyettesítők, vagy nem – állami szereplők is képesek akaratukat államokkal szemben hatásosan érvényesíteni, úgy a kibertérben, mind a fizikai világban⁵¹.

Az elmúlt években jelentős szerepet játszik a toborzásban és az ideológiák, illetve terrormódszerek terjesztésében az internet, különösen az azon terjesztett Inspire magazin felhasználásával. Az internet az egyéni dzsihád, a „bennszülött” terrorizmus⁵² legfőbb terjesztőjévé vált az elmúlt években. Istvánffy András egyenesen rituáléként azonosítja, amikor azt írja, hogy „Paul Wilkinson négy fő célt különböztet meg a terroristák médiahasználatában: az első a propagandájuk közzététele és a félelemkeltés megvalósítása, a második a nagyobb (általában anyagi) támogatás megmozgatása a szervezetük számára, a harmadik lejáratni a kormányokat és mindazokat a szervezeteket, akiknek kötelességük lett volna megvédeni az állampolgárokat, a negyedik pedig további támadásokat inspirálni, akár más szervezetek részéről, akár a saját szervezetükbe való toborzással.”⁵³

A terroristák számára, az új médiumok az agresszió megjelenítésének eszközként funkcionálnak. Ez számtalan lehetőséget ad a kommunikációra, és ezzel párhuzamosan, a terjeszkedésre is. A terrorizmus ereje ebből kifolyólag nem az individumok cselekedeteiben rejlik, sokkal inkább a hálózatban, ami garantálja a koordinációt, még a szervezethez gyengén kötődő csoportok esetében is.⁵⁴

Philip Seib, az USC Annenberg egyetem újságírás és nemzetközi kapcsolatok professzora könyvében az alábbiak szerint nyilatkozik a terror és média kapcsolatáról: „A terrorizmus szíve a kommunikáció. 9/11-nek a legnagyobb erénye nem az volt, hogy meggyilkoltak több ezer embert, hanem megfélemlítettek milliókat a képernyők előtt, megváltoztatva a világról alkotott képüket.”⁵⁵ Az ISIS kiépült propagandagépezettel rendelkezik. A XXI. század által nyújtott technikai lehetőségekhez alkalmazkodtak és kommunikációjuk helye három pilléren alapszik. Az első pillér a közösségi média (pl. Twitter, YouTube internetes csatornák), második a saját média, és kommunikációjuk harmadik alappillére a direkt marketing csatornák. A három pillért használva a befogadó kétséget kizáróan találkozik a „termékkel” napi szinten. Az utóbbiakban felsorolt eszközök kétségkívül mind a propagandagépezet fontos kellékei, amelyek közül kiemelt fontosságúnak tartom a közösségi média szerepét.

⁵⁰ CORNISH, Paul – LIVINGSTONE, David – CLEMENTE, Dave – YORKE, Claire: On Cyber Warfare, Chatham House, London, 2010
https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r1110_cyberwarfare.pdf, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁵¹ SOMKUTI Bálint: i.m. p. 58.

⁵² KIS-BENEDEK József: i.m. (2014) p. 24.

⁵³ ISTVÁNFY András: A terrorizmus, mint rituális kommunikáció
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-terrorizmus-mint-ritualis-kommunikacio> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁵⁴ SEIB, Philip and JANBEK, Dana M.: Global Terrorism and New Media. The post-Al Qaeda generation. New York: Routledge, 2011., p. 10.

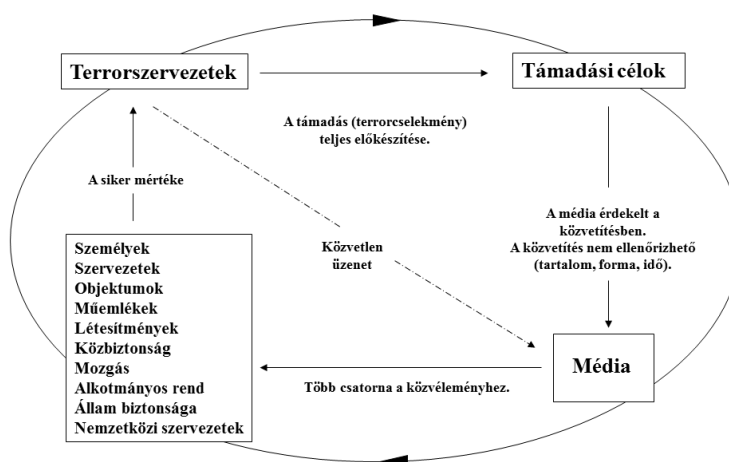
⁵⁵ Uo. p.16.

2./ A közösségi médiahasználat

A XXI. század hatalmas fejlődést hozott a kommunikációs eszközök területén. A fejlett országokban megjelentek az okos eszközök, elterjedté vált az internet otthoni használata. Az eszközök gyors fejlődése lehetővé tette, hogy új média felületek, és új közösségi platformok jöhessenek létre. Az új eszközök és platformok megjelenése kibővítette a média felhasználását, ezáltal új utakat nyitott, hogy elérje a befogadókat, felgyorsítva a telekommunikációt, és a hírek mielőbbi eljuttatását a befogadónak. A terrorszervezet a közösségi média felületein érheti el a legtöbb személyt, és ezáltal a kor trendjeihez legjobban képes alkalmazkodni. Napi szinten használja a YouTube-ot a Twittert és az Instagrammot, mint internetes alkalmazásokat. A követőivel a közösségi médiában kiépít egy közös légkört, mely azt a képet mutatja a szervezetről, hogy az törődik a tagjaival, és számukra imponáló eszméket közvetít, reflektál azok problémáira, és kiutat kínál belőlük. Nem klasszikus értelemben vett direkt reklámcsatornáról beszélhetünk, hanem a potenciális csatlakozókkal a szervezet felveszi a kapcsolatot, és a lehető legtöbb információt gyűjti az illető környezetéről. Ez legtöbbször a Skype elnevezésű kommunikációs internetes programon keresztül valósul meg⁵⁶.

A közösségi média használata kulcsfontosságú, hiszen ezt a kvázi ingyen biztosított eszközt használják arra, hogy az elkövetett terrorcselekmények során alkalmazott aszimmetrikus módszerek hatása célt érjen a lakosság körében, majd azt követően félelemérzetet generáljon a polgári lakosság körében:

A terrorszervezetek és a nyilvánosság

Forrás: Shaping the Information Environment. Military Review January – February 2005.

1. ábra

Szerkesztette: Szternák György⁵⁷

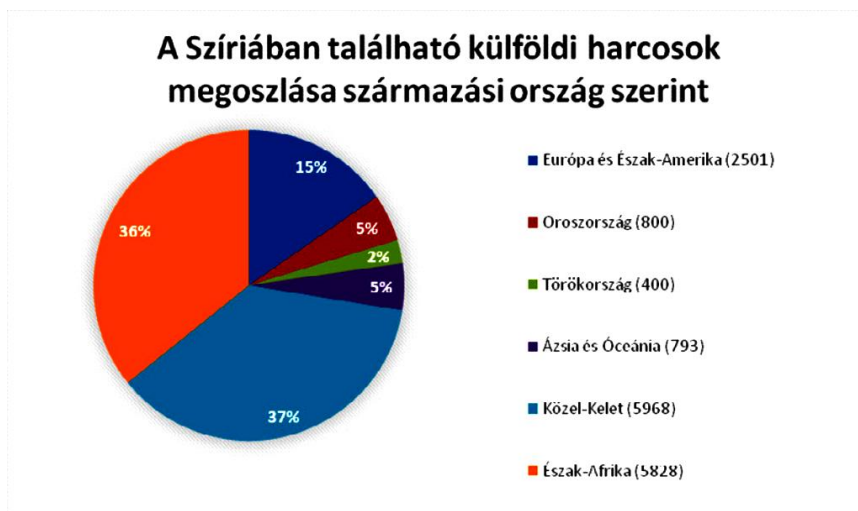
⁵⁶ ALESSANDRIA, Masi (2014): ISIS Recruiting Westerners: How The 'Islamic State' Goes After Non-Muslims And Recent Converts In The West. <http://www.ibtimes.com/isis-recruiting-westerners-how-islamic-state-goes-after-non-muslims-recent-converts-west-1680076>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁵⁷ Forrás: <http://www.zmne.hu/tkkt/tudtev/szgy3.ppt> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

3./ A nyugati demokráciákra gyakorolt hatás és ellenhatás

Az ISIS iszlamista hálózatának vonatkozásában jelentős kérdés a külföldi (nem szíriai) állampolgárságú harcosok toborzása: „Pontos számokat ugyan csak becsülni lehet, de egyes információk szerint az ISIS kb. húsz-harmincezer fős haderővel rendelkezik, amelynek 70 százaléka szíriai vagy iraki állampolgár, tehát a szervezetben harcoló külföldiek száma kb. nyolc-tízezer főre tehető. Összesen nyolcvan országból 15-16 ezer nem helyi lakos harcolt 2015-ben Szíriában, a különböző milíciák valamelyikében. A rendelkezésre álló információk alapján kijelenthető, hogy a szíriai polgárháború az egyik, ha nem a legattraktívabb háborús konfliktus az iszlám világ történetében. A külföldi harcosok legnagyobb része (öt-húszezer fő) az 1979-ben kezdődött afganisztáni polgárháborúban volt érintett, de az 1992–1995-ös boszniai (ezer-kétezer) vagy a 2003-ban kezdetét vevő iraki (négy-ötezer fő) események is sokakat vonzottak.”⁵⁸ Látható tehát, hogy a jelenlegi konfliktus e tekintetben csak a korai afganisztáni évekkal vethető össze, és könnyen elképzelhető, hogy ha nem is ma, de a háború lezárásáig a szíriai lesz a legnagyobb külföldi jelenléttel folytatott polgárháború.

A különböző kutatások viszonylag pontos képet adnak a harcokban részt vevő külföldiek származásáról (2. ábra). Ezen adatok alapján a Szíriában harcoló külföldiek kb. 72 százaléka a Közel-Kelet és Észak-Afrika térségéből érkezett, akik többségét a Tunéziából, Szaúd-Arábiából, Jordániából és Marokkóból származók teszik ki.

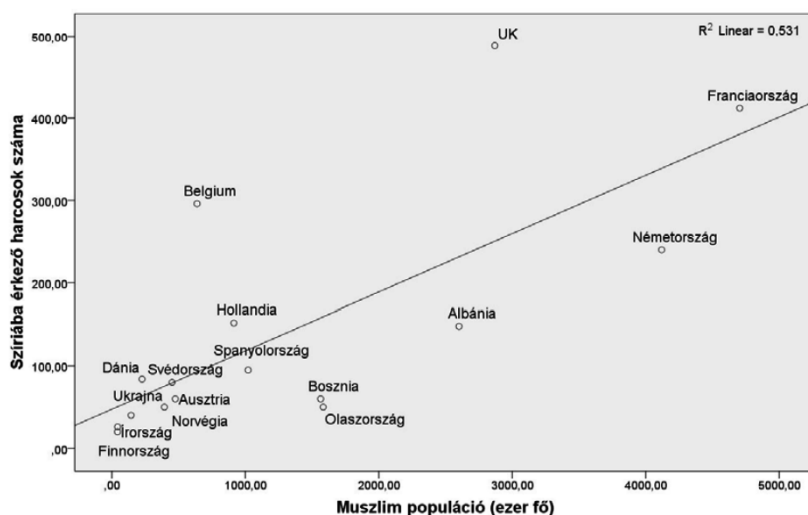

2. ábra: A Szíriában található külföldi harcosok megoszlása a származási ország szerint⁵⁹

⁵⁸ HEGGHAMMER, Thomas: The Rise of Muslim Foreign Fighters. Islam and the Globalization of Jihad. International Security, 2010. 3. sz., p. 61., http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/ISEC_a_0002, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁵⁹ Forrás: <http://kki.gov.hu/download/f/3f/d0000/No%201%20Arany-R%C3%B3za-Szalai2.pdf> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

Az egyes európai országokból Szíriába érkező harcosok száma és az adott államban élő muszlim populáció közti összefüggést a 3. ábra mutatja be. Az ábra segítségével azonosítani tudjuk a mért korrelációtól eltérő, a két vizsgált változó arányát tekintve „kiugró” országokat – így elsősorban az Egyesült Királyság és Belgium pozitív irányú, míg Németország, Bosznia-Hercegovina, Olaszország és Albánia negatív irányú eltérését. Feltételezhető, hogy az Egyesült Királyság és Belgium esetén a dzsihadistákat toborzó hálózatok nagyobb kiterjedtségéről beszélhetünk.

3 ábra: A Szíriába érkező harcosok száma és a muszlim populáció európai országok esetén

Szerkesztette: Szalai Ervin⁶⁰

A Szíriában harcoló európaiak csoportja – melynek kb. 10-15 százaléka nő – tehát igen heterogén, és természetesen nem mindenkit az ISIS vonzott a polgárháborúba: a több tucat különböző erőcsoport is fogadó utánpótlást. A legfontosabbak közülük a kurd erők⁶¹, akikhez – a Kobane melletti csata intenzívvé válása következtében – az iraki származásúak mellett néhány száz európai kurd is csatlakozott⁶². Ennek ellenére minden kétséget kizáróan kijelenthető, hogy a szíriai konfliktus és azon belül az ISIS valamilyen oknál fogva igen vonzóak számít az európaiak számára is. E jelenség mögött Aaron Y. Zelin⁶³ a konfliktusos zóna

⁶⁰ Forrás: <http://kki.gov.hu/download/f/3f/d0000/No%201%20Arany-R%C3%B3zsa-Szalai2.pdf>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶¹ Sz. n.: Hundreds of European Kurds Join Peshmerga and YPG. Rudaw <http://rudaw.net/english/world/13102014>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶² Sz. n.: As European Flock to Syria and Iraq to Join the Islamic State, Some Kurds Make the Same Trip to Go Fight with Them. Vice News, <https://news.vice.com/article/as-europeans-flock-to-syria-and-iraq-to-join-the-islamic-state-some-kurds-make-the-same-trip-to-go-fight-them>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶³ ZELIN, Aaron Y.: The Radicalization of Syria. Institute for Near East Policy, pp. 28-29. <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Zelin20140915-PerConcordiam.pdf>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

könnyű megközelíthetőségét, a mobilizációt segítő hálózatok kiépítettségét⁶⁴, a szociális média hatékony felhasználását, a küzdelem emocionális alapját és a kalifátus kikiáltását, továbbá az Iszlám Állam által biztosított kényelmes és vonzó logisztikai háttérrel („*ötcsillagos dzsihád*”-érzés⁶⁵), Szíria és a történelmi Levante vallási és történelmi jelentőségét, valamint a szunniták körében egyre erősödő síitaellenes érzéseket⁶⁶ azonosítja.

Talán a külföldi harcosokkal kapcsolatban a legnagyobb nemzetbiztonsági kihívásnak a tudatlanságot és a jelenség megismerhetetlen és így leírhatatlan jellegét tekinthetjük. Ahogy Thomas Hegghammer 2010-es tanulmányából kiderül, az egyes konfliktusok vonzóerejét a tudomány a mai napig nem tudja pontosan megmagyarázni, a leggyakoribb hipotéziseknek pedig még egyikét sem sikerült társadalomtudományi eszközökkel bizonyítani, így nem tudunk pontos képet adni a jelenség hátteréről vagy a személyes motivációkról⁶⁷. Ezért annak oka sem ismert, hogy miért vonzott ekkora embertömeget a szíriai konfliktus és az ISIS. A sajtónyilvánosságra került egyéni történetek alapján kijelenthető, hogy az ISIS szolgálatába állók esetén nem lehet általánosítani sem etnikai, sem szociális vagy gazdasági, de még vallási alapon sem.

A külföldi harcosok a származási ország számára nemcsak nemzetbiztonsági, hanem komoly társadalmi, bűnügyi, szociális kihívást is jelentenek: az egyének hazaérkezését követő esetleges további radikalizáció veszélye mellett a reintegráció, valamint a szerzett fizikai, lelki és mentális károsodások megfelelő kezelése is komoly problémát okoz.⁶⁸ A lokális kockázatokat pedig csak növeli azon transznacionális probléma, amelyet a koalíciós csapatok által folytatott közvetlen szíriai katonai cselekmények okozhatnak. Az ISIS által uralt Moszul és Rakka ostroma⁶⁹ a hagyományos fegyveres küzdelmet speciálisan áthelyezi a közel-keleti területről. A közvetlen támadások elől menekülő, és európai állampolgársággal rendelkező harcosok - határokon átvélő - visszaútja Európába és annak célállomása is ismeretlen maradhat. A nemzetbiztonsági szempontok alapján, már korábban azonosított, illetve az ismeretlen iszlamista harcosok is természetesen útjukon a szervezett bűnözés által használt eszközöket és módszereket fogják felhasználni. Az is könnyen belátható, hogy az illegális migrációs folyamatokat igyekeznek kiaknázni.

⁶⁴ Sz. n.: Radical Islamist Movements: Jihadi Networks and Hizb ut-Tahrir. Pew Research, <http://www.pewforum.org/2010/09/15/muslim-networks-and-movements-in-western-europe-radical-islamist-movements-jihadi-networks-and-hizb-ut-tahrir/>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶⁵ ARANY – N. RÓZSA – SZALAI: i.m.

⁶⁶ ABDO, Genève: The New Sectarianism: The Arab Uprising and the Rebirth of the Shi'a–Sunni Divide. The Saban Center for Middle East Policy at Brookings Institute Analysis Paper, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/sunni-shia-abdo.pdf>, p. 6. (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶⁷ HEGGHAMMER: i.m.

⁶⁸ Sz. n.: Foreign Fighters in Syria and the Challenges of Reintegration. The Strategist, <http://www.aspistrategist.org.au/foreign-fighters-in-syria-and-the-challenges-of-reintegration/>, (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶⁹ Sz.n.: Miért nem egyszerre támadják az Iszlám Állam fellegvárait? <http://www.hirado.hu/2016/10/19/miert-nem-egyszerre-tamadjak-az-islam-allam-fellegvarait/>, (Letöltés ideje: 2016.10.20.)

„A modern tömegmédiának számos olyan sajátossága van, ami miatt rendkívül fontos a terroristák számára. Például az, hogy a média a társadalmi értékek megkonstruálásának egyik legfontosabb fóruma, amely így közösségeket is teremt. Mert a hírversenyben valamennyi csatorna az első akar lenni, továbbá mert magas nézettséget igyekszik produkálni, a lehető legrámaibb tudósításokat kívánja nyújtani. A terroristák pedig el akarják juttatni az üzenetüket a közönségüknek, legitimitációt várnak, és ők is tájékoztatni akarnak. Eszerint tehát a terrorizmus és a média kapcsolatában mindkét résztvevő jól jár, hiszen megkapja, amit akar.”⁷⁰

A külföldi harcosok hálózata által jelentett kihívások jellegének, a kapcsolatok mélységének, illetve a hálózatot alkotó személyek pontos okainak alapos feltérképezése nélkül az egyes államok nem tudnak optimális stratégiákat kidolgozni. Ebből kifolyólag nem csak és nem elsősorban az eltérő kultúrájú és kommunikációjú külföldi harcosok közvetlen agressziója az, amely az elsőszámú fenyegetést jelenti az érintett kormányzatok számára. Ez inkább az adott befogadó, illetve támogató lakosság tudatlanságából, valamint hamis biztonságérzetéből vezethető le. Egyetértve Simon László által 2016-ban megfogalmazottakkal, ezen a területen kialakult „küzelemben a legnagyobb veszteségeket elszenvedő civil lakosságnak és a nem állami szereplőknek is aktívan részt kell vállalniuk.”⁷¹ A közvetlen támogató állami, nemzetbiztonsági feladatok megvalósításán túl a saját biztonsági tudatosságunk növelése szükséges ezen a területen is, hiszen hazánk, illetve a NATO-nak felajánlott katonai missziós erők jelentős része is ezen a migrációs folyosón található.

KÖVETKEZETÉS

2014 tavaszán egy új ellenség, a szélsőséges dzsihadista szunnita szervezet, az ISIS, Bagdadtól nyugatra elért katonai sikerei hívták fel a világ figyelmét egy újabb regionális fenyegetésre. A több tízezer fős, korszerű (zsákmányolt) fegyverekkel rendelkező, az iraki al-Kaidából 2013-ban alakult radikális szervezet célja a bagdadi kormány megdöntése, egy iszlám kalifátus megalakítása, a hírhedt iszlám jogrend bevezetése. Az ISIS komoly veszélyt jelent Irakra, az egész térségre; mivel a széteső iraki hadsereg nem képes a vele szembeni hatékony ellenállásra⁷².

A fenti gondolatmenetből kiindulva – a nemzetbiztonsági kihívások kezelése és a kockázatok azonosítása, valamint a veszély elhárítása megszervezése kapcsán – mindenképpen figyelmet érdemel az al-Kaida által 2002-ig meghirdetett húszéves stratégiai terve⁷³, amely hét cél (4. ábra) megvalósítását tartalmazza. Ma már azt is tudjuk, hogy a tervezett időpontban a cselekmények nem valósultak meg, illetve a feltételezések szerint nem csak az al-Kaida vesz részt annak végrehajtásában, hanem az ISIS terrorszervezete is. A végső célt, az iszlám ellenségei fölött aratott győzelmet és a kalifátus kikiáltását – értékelésem szerint – nem csak az általam

⁷⁰ ERDÉLYI Angelika: Olaj a tűzre? 2008., http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_01_tavasz/04_politikai_eroszak_a_hirmusorokban (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁷¹ SIMON László: i.m. p.57.

⁷² SZENES Zoltán: Előre a múltba, a NATO Wales után, Külügyi szemle, Budapest, 2014., p. 6.

⁷³ Bővebben: RUDNER, Martin: al Qaeda's Twenty-Year Strategic Plan: The current Phase of Global Terror in Studies in Conflict and Terrorism, Studies in Conflict & Terrorism 2013. 12. sz. ISSN: 1057-610X

ismertetett, valamint jelentős harcokat vívó iszlamista csoportok érhetik el. A média, az ideológiai, a politikai és vallási szélsőségek léte a világunk aszimmetrikus jellegéből, illetve az emberi természet egyensúlyra való törekvéséből is adódik.

Szakaszok	Stratégiai célok	Időterv	Taktikai célok
1.	Ébredés	2001.09.11	Az Egyesült Államok provokálása, támadás muzulmánok ellen, a dzsihádzmus kialakítása
2.	Szemek felnyitása	2002-2006.	Nyugati erők defenzívája
3.	Felemelkedés, felkelés	2007-2010.	Támadás Törökország és Izrael ellen
4.	Hitetlen muzulmán rendszerek bukása	2010-2013.	Szaúd-Arábia, olajtermelő országok
5.	A Kalifátus kikiáltása	2013-2016.	Muzulmán erők mozgósítása
6.	Teljes konfrontáció	2016-2020.	Totális háború a hitetlenek ellen
7.	Végső győzelem	2020.	Globális Kalifátus kikiáltása

4. ábra
Saját szerkesztés

Azért törekedtem az aszimmetrikus hadviselés klasszikus megközelítésének vizsgálatára, hogy a hagyományos hadviselés elveiből kiindulva olyan jellemzőket emeljek ki, amelyek érdemi alapját jelentik a biztonságunkat fenyegető közvetett és közvetlen fegyveres küzdelemnek. Az aszimmetrikus hadviseléssel párhuzamba állított terrorizmus egyik alapfelvetését igyekeztem igazolni. A politikai célok elérése kapcsán megjelenő erőszak igenis tudatos stratégiai elgondoláson alapulhat. Az információ- és hálózatközpontú gerillahadviselés hadikultúráját alkalmazó iszlamista fegyveres csoportok vezetőjüktől és szervezetüktől függetlenül képesek taktikai céljaikat megvalósítani most már Európában is. A társadalmat formáló technológiai, gazdasági és egyéb hatások nyomán a hadviselésük folyamatosan fog változni, az információs fölény kivívásához a polgári lakosság támogatására fog támaszkodni. Napjainkban, a globalizáció korában a hagyományos, magas intenzitású fegyveres konfliktusok megvívásának költségei folyamatosan nőnek. A történehez⁷⁴ még hozzátartozik az is, hogy ezzel párhuzamosan az információs társadalmat jellemző digitális rendszerek miatt a nem hagyományos megoldások és eszközök szerepe állandóan nő, amíg a hagyományos fegyveres erők jelentősége sem csökken.

El kell fogadnunk, hogy a XXI. század háborús konfliktusaiban a körülmények nem lesznek annyira kiszámíthatóak, mint eddig, fel kell készülni az ismeretlenre, a bizonytalanra, az eddig nem látott fenyegetésekre. Ezt figyelembe véve a hadtudomány területén végzett kutatásoknak nagyobb figyelmet kell fordítani a konfliktusok teljes spektrumának vizsgálatára, az államok közötti, az állami szint alatti és az államhatárokon átnyúló új hadviselési formák vizsgálatára, fontos a közöttük lévő átjárási, átfedési területek megtalálása. A feltáró munkát a többnemzeti katonai műveletek tanulmányozásával kell folytatni, ahol kiemelt

⁷⁴ SOMKUTI Bálint: i.m. p. 377.

figyelmet kell szentelni a bonyolult körülmények. Fel kell készülni a szimmetrikus és az aszimmetrikus fenyegetések egyidejű, komplex kezelésére⁷⁵.

Figyelembe véve Magyarország missziós szerepvállalását a Közel-Keleten, valamint az ISIS tevékenységét a régióban, az aszimmetrikus kihívások információközpontú tendenciáit, valamint az iszlamista hálózatok eddig megismert természetét, várhatóan a jövőben is jelentős nemzetbiztonsági természetű hatást gyakorolnak majd hazánk, illetve szövetségeseink tevékenységére. Az ISIS Európában is remekül alkalmazkodott a kor technológiai kihívásaihoz, elsajátította az új közösségi platformokon lehetőségeket adó befolyásolás eszközeit, új belépőket szerez a háborújához. A kiábrándult, és a jövő nélküli fiataloknak vonzó alternatívát képes ajánlani, amit azok készségesen elfogadnak, nem számolva tetteik következményével. Az eléjük tárt, számukra pozitívnak vélt képek hatására, és a kíváncsiságtól hajtva, talán egy szebb élet reményében cselekszenek. Azonban az újonnan csatlakozott fiatalok jelentős része, ma már megbánta, vagy megbánhatta, hogy ezt az utat választotta, de nincs lehetőség a visszakozásra. Az általuk alkalmazott modell bármely, eddig meg nem született szélsőséges terrorista csoport által követhető példa, ezért az őket támogató lakosság (legyen az európai, ázsiai vagy épp virtuális közösség) megnyerése, illetve nemzetbiztonsági jellegű védelme lehet a kulcsa a lehetséges megoldásoknak.

Felhasznált irodalom:

- ABDO, Geneive: The New Sectarianism: The Arab Uprising and the Rebirth of the Shi'a–Sunni Divide. The Saban Center for Middle East Policy at Brookings Institute Analysis Paper, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/sunni-shia-abdo.pdf>, p. 6. (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1989., pp. 161-191.
- Akadémiai Kislexikon A–K Akadémiai kiadó, Budapest, 1989, p. 701.
- ALESSANDRIA, Masi (2014): ISIS Recruiting Westerners: How The 'Islamic State' Goes After Non-Muslims And Recent Converts In The West. <http://www.ibtimes.com/isis-recruiting-westerners-how-islamic-state-goes-after-non-muslims-recent-converts-west-1680076> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- ARANY Anett, N. RÓZSA Erzsébet, SZALAI Máté, T-2015/1, Az Iszlám Állam – következmények, In: KKI-tanulmányok, <http://kki.gov.hu/download/f/3f/d0000/No%201%20Arany-R%C3%B3zsa-Szalai2.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- ARANY Anett, N. RÓZSA Erzsébet, SZALAI Máté: Az Iszlám Állam-következmények. KKI Tanulmányok T-2015/1. szám, pp. 3-4. ISSN 2064-9460

⁷⁵ SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, Hadtudomány 2005. 4. sz., p. 19.
26

- ARQUILLA, John – RONFELDT David: The Advent Of Netwar. RAND Monograph Report, 2001. pp. 47-50.
http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR789/index.html (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- B. MÜLLER Tamás: A Magyar Honvédség békemissziós tevékenysége, Infojegyzet, 2015/7.
http://www.parlament.hu/documents/10181/303867/2015_7_MH_missziok/a44d53e2-7a4e-4aa4-bac7-906d2e4b4e00 (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- BENJAMIN Netanjahu: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra Kiadó, Pécs, 1995. p. 12. ISBN:0439001312261
- BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei, PhD értekezés, ZMNE, Budapest, 2008 p 37. ,
http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- BRACHMAN, Jarret M., MCCANTS Williem, F.: Stealing al Qaeda's Playbook Combating Terrorism Center at West Point February 2006. p. 16.,
<https://www.ctc.usma.edu/v2/wp-content/uploads/2010/06/Stealing-Al-Qaidas-Playbook.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Bp., 2014., p. 37. ISBN: 9789633275993
- CORNISH, Paul – LIVINGSTONE, David – CLEMENTE, Dave – YORKE, Claire: On Cyber Warfare, Chatham House, London, 2010,
https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r1110_cyberwarfare.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- ERDÉLYI Angelika: Olaj a tűzre? 2008.,
http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_01_tavasz/04_politikai_eroszak_a_hirmusorokban; (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- FORGÁCS Balázs – KÁLÓ József – NÉMETH József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában, Hadtudomány, Budapest 2015/1–2. ISSN 1215-4121 pp. 107-108.
- Hadtudományi Lexikon I-II (A-L, M-Zs), Magyar Hadtudományi Társaság, 1995, ISBN 0559000827839
- HEGGHAMMER, Thomas: The Rise of Muslim Foreign Fighters. Islam and the Globalization of Jihad. International Security, 2010. 3. sz., p. 61.,
http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/ISEC_a_0002 (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- HERRMAN, Rainer: Az Iszlám Állam, A világi állam kudarca az arab világban Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. p. 62 ISBN 978 963 05 9610 7
- ISTVÁNNFY András: A terrorizmus, mint rituális kommunikáció,
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-terrorizmus-mint-ritualis-kommunikacio> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

- JANY János: Klasszikus iszlám jog.2006. Budapest: Gondolat, ISBN 9789639610057
- KEEGAN, Sir John D. Patrick: A History of Warfare, 1993 published by Random House, London, p. 432. ISBN 978-0679730828
- KEMÉNY János: Az iszlám harci mozgalom kortárs teoretikusai, Felderítő Szemle, 2007/2. ISSN 1588-242X
- KIS-BENEDEK József: Az al-Kaida és a globális dzsihád új tendenciái, Mindenki Hadtudománya, 2015.03.12-i Előadás anyagából
- KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihád új tendenciái, Hadtudomány, Budapest, 2014/3-4., p. 24. ISSN 1215-4121
- KIS-BENEDEK József: Transznacionális kihívások és a nemzetbiztonsági szolgálatok, Szakmai szemle, 2011/1., pp. 99-107.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: Gerilla-hadviselés a 21. században, Felderítő Szemle, VIII. évfolyam, 1. szám, p: 129-130 ISSN 1588 242X
- KŐSZEGVÁRI Tibor: Gerilla-hadviselés Magyarországon, Felderítő Szemle, VIII. évfolyam, 3. szám, , pp. 165-167. HU ISSN 1588 242X
- LIA, Brynjar: Architect of global jihad, The life of Al Qaeda strategist Abu Mus'ab Al-Suri, Columbia Univ Pr., 2009. pp. 410-411. ISBN-13: 978-0199326457
- MARTIN, Lings: Az iszlám prófétája, Salam alapítvány, 2003, pp. 341-342., ISBN 963212295X
- N. Rózsa Erzsébet: Az Iszlám Állam előretörése Irakban és az amerikai válaszcsepások. SVKK Elemzések,2014, 14. szám, ISSN 2063-4862
- NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista Főnix, Budapest: HVG Könyvek. 2015. 216.p. ISBN 978-963.304-264-9.
- NICCOLO, Machiavelli: A fejedelem. Cartaphilus Kiadói Kft., 2006, ISBN:9789637448539, p. 45
- PORKOLÁB Imre: A kifárasztó gerilla hadviselési mód, Kard és Toll, 2006/2. szám, www.honvedelem.hu/container/files/attachments/8571/113-12. pdf, pp.1-3. (Letöltés ideje: 2015. 03. 21.)
- REMUS, Florescu: Mi is ez az ISIS? És mit akar? http://foter.ro/cikk/20151012_mi_ez_az_isis_es_mit_akar_interju (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- RESPERGER István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, Hadtudományi szemle 2015. 4. sz., pp. 100-112.
- RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Az aszimmetrikus hadviselés a modern korban, Zrínyi Kiadó, 2013. ISSN 2063-3106
- RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselés – mit takar a kifejezés?, Hadtudományi Konferencia, 2015., http://real.mtak.hu/23557/1/konf_resperger.pdf (Letöltés ideje: 2016. 10. 11.)

- RESPERGER István – TURI Viktória: A terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés pszichológiai aspektusai, Repüléstudományi közlemények különszám, 2010, www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/2010_cikkek/Resperger_TuriV.pdf (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- RUDNER, Martin: al Qaeda's Twenty-Year Strategic Plan: The current Phase of Global Terror in Studies in Conflict and Terrorism, Studies in Conflict & Terrorism 2013. 12. sz. ISSN 1057-610X
- SEIB, Philip – JANBEK, Dana M.: Global Terrorism and New Media. The post-Al Qaeda generation. New York: Routledge, 2011. ISBN-13 978-0415779623
- SIMON László: A fokozódó terrorizmus Európában és annak hatása a katonai tömegrendezvények biztosítására, Szakmai Szemle, 2015/2., pp. 145-162. HU ISSN 1785-1181
- SIMON László: Az információ, mint fegyver? Szakmai Szemle, 2016/1., pp. 34-60., HU ISSN 1785-1181
- SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés - az érdekvényesítés új lehetőségei, Doktori (PhD) Értekezés, 2012, http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/somkuti_balint.pdf (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- Sz. n.: AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions 2012. 2. kiadás, 2-T-5
- Sz. n.: As European Flock to Syria and Iraq to Join the Islamic State, Some Kurds Make the Same Trip to Go Fight with Them. Vice News, <https://news.vice.com/article/as-europeans-flock-to-syria-and-iraq-to-join-the-islamic-state-some-kurds-make-the-same-trip-to-go-fight-them>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- Sz. n.: Foreign Fighters in Syria and the Challenges of Reintegration. The Strategist, <http://www.aspistrategist.org.au/foreign-fighters-in-syria-and-the-challenges-of-reintegration/>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- Sz. n.: Hundreds of European Kurds Join Peshmerga and YPG. Rudaw, <http://rudaw.net/english/world/13102014>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- Sz. n.: Radical Islamist Movements: Jihadi Networks and Hizb ut-Tahrir. Pew Research, <http://www.pewforum.org/2010/09/15/muslim-networks-and-movements-in-western-europe-radical-islamist-movements-jihadi-networks-and-hizb-ut-tahrir/>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- Sz.n.: A NATO Terrorizmus elleni küzdelmének katonai koncepciója alapján (MC 472), <http://www.nato.int/ims/docu/terrorism-annex.htm>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- Sz.n.: Miért nem egyszerre támadják az Iszlám Állam fellegráit?, <http://www.hirado.hu/2016/10/19/miert-nem-egyszerre-tamadjak-az-islam-allam-fellegravit/>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 20.)
- Sz.n.: Oxford Journal of Islamic Studies, 2010. 09. 03. <http://jis.oxfordjournals.org/content/21/3.toc#Articles>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

- Sz.n.: The Middle East Media Research Institute, 2011.,
<http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/5395.htm>, (Letöltés ideje: 2016.10. 30.)
- SZABÓ András: Az aszimmetrikus hadviselés nemzetbiztonsági kihívásai, NKE NBI Diplomamunka, 2016.
- SZALONTAI Gábor: Az iszlám radikalizmus Európában, Felderítő Szemle, 2015. 2. sz. ISSN 1588-242X
- SZENES Zoltán: Előre a múltba, a NATO Wales után, Külügyi szemle, Budapest, 2014., ISSN 2060-4904
- SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, Hadtudomány 2005. 4. sz., ISSN 1215-4121
- SZTERNÁK György – KISS Zoltán László: Vázlat a terrorizmus szociológiai aspektusainak vizsgálatához., Nemzetvédelmi Egyetem Közlemények, IX. évfolyam, 3. szám, 2005. ISSN 1417-7323
- SZUN Ce: A háború művészete. Carthaphilus Könyvkiadó, 2006, ISBN 978-963-744-854-6
- TARJÁN M. Tamás: 1962. október 14. A kubai rakétaválság kezdete,
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1962_oktober_14_a_kubai_raketavalsag_kezdetek, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- TUCHMAN, Barbara (1978.): A Distant Mirror – The Calamitous 14th Century, New York, Ballantyne Books, 1979. pp. 677. ISBN 0-345-28394-5.
- WHITLOCK, Craig: Architect of New War on the West. The Washington Post, 2006. 05. 26., <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/05/22/AR2006052201627.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)
- ZELIN, Aaron Y.: The Radicalization of Syria. Institute for Near East Policy, pp. 28-29.
<http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Zelin20140915-PerConcordiam.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

BÁLINT RÉKA

A POLISARIO KÜZDELME NYUGAT-SZAHARA ÖNÁLLÓSÁGÁÉRT

Spanyol gyarmati uralomtól a Bermig

Nyugat-Szahara, az Atlanti-óceán partján fekvő terület évtizedek óta számos belülről fakadó, valamint külső körökből induló kihívással szembesül. A 266 ezer négyzetkilométernyi, vitatott afrikai terület északon Marokkóval, keleten Algériával, délen Mauritániával határos. Fekvéséből, ásványkincsekben gazdag területeiből¹ és történelmi kötelékeiből adódóan az 1975-ös gyarmati felszabadulás után² az említett három ország közül Mauritánia és Marokkó is igényt formált a központi politikai vezetés kiépítésére, amelyet hosszas tárgyalási folyamat mellett kifejezetten heves társadalmi elutasítás, tömegtüntetések és fel-feltörő sztrájkhullámok is öveztek. Ezen mozgalmak alapja többek között az a spanyol álláspont volt, amelyet már több ízben kifejezésre is juttattak, miszerint a szaharai terület számára területi autonómiát, majd később teljes függetlenséget juttatnak. A Hágai Nemzetközi Bíróság (ICJ) a gyarmatbirodalom felbomlásakor vizsgálat alá vette a terület feletti szuverenitást. Döntése értelmében a terület önállóan dönthetett saját politikai rendszerének kiépítéséről, valamint rendelkezett egy független vizsgálóbizottság kirendeléséről is, amely felügyeletet nyújtott volna a politikai átmenetnek.³ Az ICJ – nem megvalósuló – határozatát követően egy hónappal később, 1975 novemberében Spanyolország, Mauritánia és Marokkó között a terület feletti ellenőrzésről újabb megegyezés született (Madridi Egyezmény), amelyben a korábbi gyarmattartó (Spanyolország) Marokkó és Mauritánia között osztotta fel a vitatott területet,

¹ A gyarmati időszakban kevésbé értékesnek tartott Nyugat-Szahara területén található a világ egyik legnagyobb foszfátlelőhelye valamint egy halállományban gazdag halászterület is, melyek óriási bevételt jelentenek a marokkói befektetőknek illetve a nemzetközi cégeknek is. A foszfáttermelésből 2015-ös adatok szerint leginkább Kanada, Venezuela és Új-Zéland profitál. A nyugat-szaharai készletek adják a világ foszfáttartalékának körülbelül 75%-át. Forrás: WSRW. Canadian owned companies plunder occupied Western Sahara, 2015., <http://wsrw.org/pi2586> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.), valamint USGS: 2011 Minerals Yearbook – Morocco and Western Sahara, 2013, <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2011/myb3-2011-mo-wi.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.) p. 30.2.

² A terület 1975-ig Spanyolország egyik jelentős gyarmata volt „Spanyol Szahara” néven. 1975 novemberében, a Madridi Szerződésnek köszönhetően került ki a spanyolok fennhatósága alól. A Madridi Szerződés teljes szövege elérhető: United Nations - Treaty Series: Declaration of principles on Western Sahara by Spain, Morocco and Mauritania.

³ Eredeti szöveg: „The Court examines the resolutions adopted by the General Assembly on the subject, from resolution 1514 (XV) of 14 December 1960, the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, to resolution 3292 (XXIX) on Western Sahara, embodying the request for advisory opinion. It concludes at the decolonization process envisaged by the General Assembly is one which will respect the: right of the population of Western Sahara to determine their future political status by their own freely expressed will.” Forrás: ICJ: Western Sahara. Advisory Opinion of 16 October 1975, <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6197.pdf>, p. 100. (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

valamint a Spanyol-Szahara belső részein legitímálta a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács politikai irányítását.

Marokkó a megegyezésektől eltérve továbbra is nagyratörő tervekkel fordult a bekebelezendő terület felé, csapataival és propagandájával is kifejezte hódítási szándékát. Algéria közvetlen befolyást ugyan nem gyakorolt a volt Spanyol Szahara területén, azonban közvetetten befolyásolta az ország politikai viszonyait, ugyanis támogatta az egyre erősebb támogatói körre leelő, gerilla-harcmodorral operáló Polisario Frontot (Frente Popular de Liberación de Saguía el-Hamra y Río de Oro), a helyi (nyugat-szaharai) lakosok önálló irányítást követelő szerveződését. A Front már a spanyol gyarmati uralom során (1973. május 10-étől kezdve) is felkelésekkel jelezte elégedetlenségét a terület idegen uralma ellen. El-Válid Musztafa Szayid, az alapító eredeti célkitűzése szerint Nyugat-Szahara fegyveres harccal történő teljes felszabadításért toborzott embereket.

A marokkói előrenyomulást látva a spanyol vezetés az akkor már két éve operáló Polisario Frontot háttéregyezményekben biztosította támogatásáról, amelyekért cserébe a Polisario vezetése gazdasági előnyöket ajánlott volt gyarmattartójának. Spanyolország az egyezmény értelmében kivonta állomásozó egységeit a területről, csupán 150 spanyol hivatalnok maradt Spanyol Szaharában, akik folyamatos felügyeletet gyakoroltak a területek átadása felett.

A felügyelet joga azonban de facto Mauritánia és Marokkó között dőlt el. II. Hasszán marokkói király ugyanis legitimnek tartotta bevonulását, amelynek megerősítésére a Nemzetközi Bírósághoz is benyújtott keresetet. A közös történelmi múltra hivatkozó területi expanziót a nemzetközi ítélőszék ugyan elutasította, azonban részleteiben mégis igazat adott a marokkói érvelésnek. Elfogadta ugyanis, hogy a marokkóiak uralmat gyakorolhattak a Nyugat-Szahara vagy Dél-Marokkó néhány nomád törzse felett, a határ közelében élő kaidok révén.⁴ E döntést és ideológiai meggyőződésüket kifejezendő, 1975. november 6-án, uralkodói döntés alapján, a marokkói erők megkezdtek az úgy nevezett „Zöld Menetet”. A menetben mintegy 350 ezer önkéntes, valamint 25 ezer katona marokkói zászlók alatt vonult fel Spanyol Szahara határán.⁵ A marokkói csapatok előrenyomulása révén az ország kiterjesztette fennhatóságát több, a szerződésben nem említett területre is, annak ellenére, hogy erre a cselekedetre egyik nemzetközi szervezet sem adott engedélyt. A területszerző akció hírért nagy örömmel fogadták Marokkó egész területén, az annektált területen a marokkói jog- és közigazgatási rendszert léptették hatályba.⁶ A Polisario Front Franco tábornok halálával a spanyol támogatástól is elesett, a marokkói fennhatóság így megszilárdulni látszott.

⁴ BESENYŐ, János: A Nyugat-Szaharai konfliktus – az önállósodási küzdelem kezdete, a Nemzetközi Bíróság döntése és a „Zöld Menet”, 2011. p. 49., uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2011/besenyoy_janos.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁵ Sahara Occidental: Enfrentamientos entre tropas del Polisario y Marruecos en territorio marroquí, 2014., <http://diasporasaharai-es.blogspot.hu/2014/09/agosto-1975-enfrentamientos-entre.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁶ BESENYŐ, János: A nyugat-szaharai válság, Publicicon Kiadó, Pécs, 2012, pp.101-107. ISBN 6155001561

A Polisario Front a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság (SADR) területén frekvenciát támadosokat indított a megegyezésekben lefektetett ütemnél és mértéknél jóval gyorsabban előrenyomuló marokkói fennhatóság ellen. 1976. február 27-én a spanyol fennhatóság utáni politikai átmenetet felügyelni hivatott Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács elnöke (Ahmed Baba Miske) a heves harcok csitítására, az elsöprö társadalmi mozgalmak kívánalmainak megfelelően, Bin Lahlou központtal (ma Tifariti) kikiáltotta a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, amellyel intézményi háttérrel adtak a gerillaháborúkhoz a marokkói katonaság ellen.⁷ Ezzel kezdetét vette a hosszan tartó gerillaháborúk idöszaka a marokkói és mauritániai igazgatással szemben. A párhuzamos igazgatási rendszerek felállítására a Polisario mozgalom erősödésének is kedvezett, hiszen az önálló vezetést így egy felépülő közigazgatási rendszerrel a hátuk mögött biztosabban tudták képviselni. Az újonnan kikiáltott köztársaságot 1982-ben Mohamed Abdelaziz vezetésével az Afrikai Egységsszervezet is tagjai közé vette. Azonban a megbeszéléseken hamar kiderült, hogy az entitást az afrikai államok vezetői nem ismerték el univerzálisan, így a független Szaharai Arab Demokratikus Köztársasággal kétoldalú kapcsolatok kiépítésére került csupán sor. Kezdetben 84 ország ismerte el és vette fel a kapcsolatot az újonnan létrejövö állammal, azonban az idö előrehaladtával 31-en diplomáciai nyomások hatására visszavonták a korábbi hozzájárulásukat.⁸ A függetlenség kikiáltása azonban nem sok változást jelentett az önálló irányítást tekintve, mivel a marokkói katonaság változatlanul folytatta területfoglalását.

Az 1979-ig a dinamikus előrehaladó marokkói sereg egyre kiterjedtebb régiót tudott irányítása alá vonni. Az északról betörö, jól felfegyverzett marokkói katonaság dinamikus haladt előre, s rövid idö alatt megszállta a foszfátban és köolajban gazdag összes országrészt, a késöbbsi Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság területének mintegy 2/3-át. Mauritánia ezzel egy idöben belpolitikai nehézségei (instabil politikai és rendészeti felügyelet, emberrablások, terrortámadosok) miatt 1979-ben felügyeletének jogát Marokkóra hagyta, így a marokkói fennhatóság további ásványkincsekben gazdag területekre terjedhetett ki.⁹

A helyi lakosság a marokkói befolyást a spanyol gyarmati uralom folytatásaként, a marokkói érdekszféra erőszakos kiterjesztéseként élte meg, a társadalmi vélekedés azt is sérelmezte, hogy a gyarmati rendszer felbomlása eredményeként nem egy önálló gazdasággal és közigazgatási rendszerrel működö Nyugat-Szahara épült ki. A függetlenséget középpontba állító mozgalmak már a spanyol fennhatóság idején is kifejezték törekvéseiket, azonban a belpolitikai változások megnyitották az utat a hasonló érdekeket képviselő csoportok összefogására, támogatói körök kibövítésére és megerösítésére. Az idegen hatalom

⁷ Organization for Statehood and Freedom: The Saharawi Arab Democratic Republic (SADR), 2010. <http://statehoodandfreedom.org/en/the-saharawi-stuggle/the-saharawi-arab-democratic-republic-sadr/>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁸ ARRAF, Jane: Dispatch Muqtada al-Sadr's Revolution, 2016. <http://foreignpolicy.com/2016/05/05/muqtada-al-sadrs-revolution/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 25.)

⁹ DAADAoui, Mohamed: The Western Sahara conflict: towards a constructivist approach to self-determination, IN: The Journal of North African Studies, 13:2, pp. 143-156, 2008. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13629380801996471>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

befolyása ellen társadalmi összefogás alakult, amelynek egyik színtere a Polisario Front egyre nagyobb tömegeket megmozgató szerveződése lett. 2010-es adatok szerint a marokkói megszállás alatt lévő területeken magát nyugat-szaharainak valló lakosság száma körülbelül 550 ezer fő. A CIA becslései szerint Nyugat-Szahara lakosságának száma összesen körülbelül 587 ezer főre tehető.¹⁰ A társadalmi viszonyokat tekintve Nyugat-Szahara heterogén összetételt mutat, legtöbbször saharai, de a marokkói, valamint tuareg etnikum is nagy arányban reprezentálva van. A függetlenségért kampányoló fellángolásai többek között arra is építettek, hogy a marokkói térnyerés majd a Spanyol Szahara regnáló demográfiai viszonyainak jelentős változásával jár, a saharai etnikum elszigetelődésével és fellazulásával fog összekapcsolódni.

A társadalmi mozgalom erejét a marokkói igazgatás is észlelte. Marokkó a felügyeletében lévő északi területeken a Polisario Front támogatói bázisának számító régió szétválasztása céljából hozzákezdett egy falrendszer (a „Berm”) építéséhez. A Berm a tervek szerint egy nagyobb nyugati és egy kisebb kiterjedésű keleti területre osztotta az országot. Építése egészen 1987-ig elhúzódott, így tényleges mandátumát és ütközőzóna szerepét csak nagyjából 10 év után nyerte el.¹¹ A fal jelenleg is áll, 1,5 méter szélességben és 3 méter magasságban 2700 kilométeren, 120 ezer fős határvédelemmel, drótkerítésekkel, mozgásérzékelő eszközökkel és aktív aknamezővel védi a kijelölt sávot.¹² Az önállóságért kampányoló politikai mozgalmak azonban nem csitultak, a megszilárduló irányítás pedig egyre gyakoribb fegyveres összeütközéseket generált.

Javier Perez de Cuellar ENSZ főtitkár 1985-ben az Afrikai Egységsszervezettel egyeztetve felhívta a nemzetközi közösség figyelmét a sorozatos összecsapásokra, valamint a marokkói előrenyomulás és a helyi lakosság ellenállásának kockázataira. A főtitkár egy olyan nemzetközi misszió létrehozását szorgalmazta, amely a terület végleges sorsának rendezését tűzte ki céljául. A tervezett misszióval mind a Marokkói királyság, mind a Polisario egyetértett, de csak 1988. augusztus 30-án sikerült megállapodniuk. Ekkor mind Marokkó, mind a Polisario elfogadta az ENSZ Nyugat-Szaharára vonatkozó béketervét, valamint kilátásba helyeztek egy referendumot a terület jövőjéről. 1990-re azonban még nem sikerült sok előrelépést tenni a népszavazás tekintetében. Az ügy felgyorsítására az ENSZ Biztonsági Tanácsa elfogadta a 158/90. és 160/90. határozatokat, amelyek a Nyugat-Szaharai Rendezési Tervet és a szabadon kiírt népszavazást tartalmazták.¹³ A határozatok ténylegesen csak 1991 után tudtak változást indítani Nyugat-Szaharában.

¹⁰ CIA World Factbook: Western Sahara, 2016.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wi.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

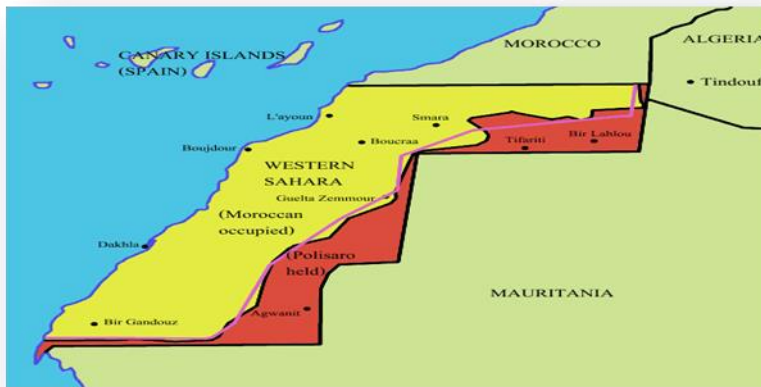
¹¹ Global Security: Western Sahara, Sahrawi Arab Democratic Republic, Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y de Río de Oro, 2016.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/western-sahara.htm> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

¹² SWENSON, Mitch: The world's longest minefield isn't where you think it is. IN: The Week. 2015., <http://theweek.com/articles/534866/worlds-longest-minefield-isnt-where-think>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

¹³ Honvédelem.hu: A sivatagban őrzik a békét, 2008.
<http://www.honvedelem.hu/cikk/13238/a-sivatagban-orzik-a-beket> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

A sikertelen tűzszünet

A Polisario Front az idő előrehaladtával egyre kevésbé volt képes aktívan ellenállni a hagyományos marokkói sereg folyamatos támadásának, valamint a marokkói igazgatással járó nehézségeknek. Kénytelenek voltak belátni, hogy a terület 80%-át – és ezzel a gazdasági előnyökkel kecsegtető, ásványokban és nyersanyagban is gazdag régiókat – birtokló Marokkót nem képesek kiszorítani.¹⁴ A hatéves heves fellángolásnak végül nemzetközi segítségnyújtással egybekötve kívántak véget vetni, az ENSZ közvetítésével a felek 1991. szeptember 6-án tűzszüneti egyezményt kötöttek. A fegyverszüneti megállapodás alapján a Polisario megtarthatta az általa birtokolt sivatagos területet, így a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság nevet a Berm-től keletre eső területek örökölték meg. A többi rész fölött marokkói irányítás érvényesült. A szerződés, eredeti mandátuma szerint Nyugat-Sahara függetlenné válását hivatott elősegíteni.

1. ábra - Nyugat-Sahara felosztása Marokkó és a Polisario Front között

*Forrás: Springtime of Nations (2014): Western Sahara
<http://makeartwithpurpose.net/projects.php?id=32> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)*

Az ENSZ tagállamai a tűzszünetet üdvözölve, a Biztonsági Tanács 690-es számú határozatában¹⁵ vállalták, hogy helyi támogatásukkal hozzájárulnak a választások mielőbbi lebonyolításához, valamint a tűzszünet feltételeinek teljesítéséhez, amelynek gyakorlati megvalósítására létrehozták a MINURSO (UN Mission for a Referendum in Western Sahara) elnevezésű missziót, melynek mandátuma kiterjed a tűzszünet folyamatos ellenőrzésére, a vitatott területeken lévő

¹⁴ Global Security: Western Sahara, Sahrawi Arab Democratic Republic, Frente Popular para la Liberación de Saguía el-Hamra y de Río de Oro, 2016. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/western-sahara.htm> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

¹⁵ ENSZ BT: Resolution 690, 1991. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/690\(1991\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/690(1991)), (Letöltés ideje: 2016. 08. 04.)

választások előkészítésére, a bizalom kiépítése a szembenálló felek közti bizalomépítő intézkedésekre, valamint az aknamentesítésre.¹⁶

A nemzetközi segítségnyújtás és jelenlét azonban – a jelenlegi viszonyok alapján is bizonyíthatóan – nem volt képes hatékonyan hozzájárulni a választások kiírásához, valamint a két entitás (a Polisario Front és Marokkó) közötti nyílt és megoldásra ösztönző tárgyalások kivitelezéséhez. Az etnikai csoportok féltelmei, a Polisario Front által képviselt önállósodási törekvések, valamint Marokkó jelentős gazdasági fölénye miatt a belpolitikai helyzet, részletes és megnyugtató megegyezés hiányában további összeütközéseket szenvedett el.

A MINURSO rendfenntartó erői számára további kihívást jelentett a kapcsolt biztonsági kockázatok megjelenő nagyarányú migráció is, ugyanis a Polisario egységeinek kudarcos összecsapásai az 1970-es évektől kezdve a kilátástalan munkaerő-piaci és gazdasági körülményekkel, valamint a marokkói katonaság és közigazgatási rendszer kemény eszközeivel társulva több százezres tömeget indítottak Algéria menekülttáborai felé. Ezen folyamatok a mai napig emelkedő arányú embertömeget indítanak a tindoufi táborba, az UNICEF adatbázisa alapján 2013-ban 101.531 migráns hagyta el Nyugat-Szaharát, legtöbbször Algériában telepedtek le.¹⁷

Ezen tömegek az 1990-es években, a tűzszünetben bízva, valamint esetleges gazdasági lehetőségeket remélve a központinak számító tindoufi menekülttáborból fokozatosan visszatelepültek Nyugat-Szaharába.¹⁸ A lehetőségek azonban nem érték el őket olyan mértékben, mint ahogy számítottak rá. A menekülttáborok helyzete kilátástalan jövőt vetített előre a benne lakók számára, a Polisario nem volt képes olyan mértékben ellátni támogatóit, mint ahogy azt a mozgalom kezdetén remélték, ugyanakkor hazájukba visszatérve a marokkói igazgatás sem volt „rászorulva” a visszatérő szakképzett munkaerőre. A kilátástalanság a menekülttáborok hangulatára is rányomta a bélyegét.¹⁹ A táborokban uralkodó körülményekre a Human Rights Watch tanulmánya is felhívta a figyelmet, amely szerint az elszigetelt közösségekben embertelen körülmények uralkodnak, az itt élő menekültekről mintha elfeledkezett volna az egész világ, állandóak a súlyos jogsértések.²⁰

A marokkói igazgatás alatt álló területeken folyamatosak voltak a betörések és fellángoltak a gerillaharcok is. A hivatalos vezetés nem volt tekintettel a társadalmi

¹⁶ ENSZ: Minurso Mandate, 2016.
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml>, (Letöltés ideje: 2016. 08. 04.)

¹⁷ UNICEF: Migration profiles, 2013. p. 2.
<https://esa.un.org/migmgprofiles/indicators/files/WesternSahara.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 08. 04.)

¹⁸ ANOUAR Boukhars: *Simmering discontent in the Western Sahara*, The Carnegie Papers, Washington, 2012, p. 12. http://carnegieendowment.org/files/western_sahara.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

¹⁹ Ua.: p.13.

²⁰ HUMAN RIGHTS WATCH: *Human Rights in Western Sahara and in the Tindouf Refugee Camps*, 2008. p. 2.
<https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wsahara1208web.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

követelésekre, „Déli Provinciájában”²¹ az emberi jogi jogsértések és a bebörtönzések is megszokottá váltak.²² A 2000-es évekre az ENSZ segítségével mindkét félnél megszaporodtak az effektív párbeszédre irányuló kijelentések, Marokkó ezzel összhangban 2007-ben és 2014-ben is előállt a részleges – a később kis változtatásokkal nagyobb arányú – autonómia javaslataival. 2014. november 6-án, a Zöld Menet 39-ik évfordulóján VI. Mohammed marokkói király a status quo kifejezésre juttatása mellett bejelentette, hogy a terület a marokkói szuverenitás részeként teljes autonómiát kap, amelyet azonban a komplex függetlenséget követelő Polisario továbbra sem fogadott el. A diplomáciai kísérletek – akár a MINURSO segítségével, akár anélkül – sikertelenségbe fulladtak.²³

A Polisario Front helyzete a tűzszünetet követően

A Polisario Front az 1991-es tűzszünetet követően továbbra sem fogadta el legitimnek a marokkói irányítást, a helyi szervezet gyakorlatának megfelelően továbbra is gerilla erőkként szállt szembe a marokkói csapatokkal. Nemzetközi támogatást Algéria felől kapott, a szomszédos állam területére a támadások során nagy tömegben vándoroltak át és telepedtek le (legtöbbször a már emlegetett tindoufi menekülttáborban) volt Polisario harcosok, valamint a marokkói igazgatást elutasító szaharai őslakosok is.²⁴ A mozgalom központja is Nyugat-Szaharán kívül, a tindoufi bázison épült ki, amely egyrészt segítette a Polisario háttérének védelmét, azonban logisztikai kérdések szempontjából a déli és a Bermhez közelebb eső nyugat-szaharai területek biztosítása így nehezebbé vált. A csökkenő nemzetközi támogatás, valamint a felkelések által generált instabil helyzet miatt a SADR területe gazdasági tekintetben visszamaradottabb volt a közvetlen marokkói igazgatás alatt élő városokétól, a nemzetközi tőkebeáramlás csökkenése, valamint a nagyarányú kivándorlás pedig a Polisario helyzetét is tovább nehezítette.

Az összecsapások, valamint a Polisario rajtaütései ezeket üldözték el a területről, a migráció pedig az 1991-es – látszólagos – tűzszünet után sem csillapodott. A tindoufi menekülttábor ezen felül egyéb instabil területekről is egyre nagyobb számban fogadott migránsokat (Etiópia, Nigéria, Csád, Szudán...), akik között számos radikális összeköttetéssel is rendelkező egyén is elvegyült. A menekülttábori körülmények tehát biztonsági kockázatot is hordoztak magukban, a rendezés hiánya és a kilátástalan politikai párbeszéd a menekülttáborokat egy idő után a radikalizálódás melegágyává tették.

²¹ Nyugat-Szahara általa irányított területeit többször illette ezzel a jelzővel.

²² HUMAN RIGHTS WATCH: Human Rights in Western Sahara and in the Tindouf Refugee Camps, 2008. p. 2.
<https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wsahara1208web.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

²³ RUBIN, Michael Why the Western Sahara Matters, 2015.
<http://www.securityaffairs.org/issues/number-28/why-western-sahara-matters>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

²⁴ MUNDI, Jacob: Algeria and the Western Sahara Dispute, IN: The Maghreb Center Journal, Issue 1, Spring/Summer 2010.
https://maghrebcenter.files.wordpress.com/2011/07/maghrebcenter-journal-mundy_algeria-w-sahara.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

Abdelaziz a humanitárius helyzetre reagálva – hangsúlyozva a nyugat-szaharai őslakosok elnyomását és Marokkó területi expanzióját is – az ENSZ-hez fordult segítségért, a Főtitkár a MINURSO-n keresztül próbálta javítani a biztonsági helyzetet valamint a leszerelés felügyeletével és a diplomáciai folyamatok propagálásával elősegíteni kívánta a hosszú távú rendezést. A Polisario személyi állományának morálját a fent felsoroltakon kívül az is rontotta, hogy a SADR kormánya, ígéreteivel ellentétben nem javított a harcosok életkörülményein és munkalehetőségein, valamint nem volt képes megerősíteni alapvető jogait sem.

Abdelaziz erőskezű vezetési stílusával²⁵, valamint a gyakori gerillaharcokkal tartotta fenn az ellenállási mozgalmat, azonban a kemény eszközök csupán kis szegletét fedték le politikai célkitűzéseinek. A több mint harminc évig tartó, Marokkó–Polisario közötti „diplomáciai párbeszéd” a 2000-es évekre a gerillaharcmodorral járó, nehezen kezelhető összecsapásokkal kombinálva mindkét fél kimerülésével is járt, így az idő előrehaladtával egyre többször ültek le a felek a tárgyalóasztalhoz. Effektív megoldást azonban még nemzetközi segítséggel sem tudtak elérni. Kiemelkedő és univerzálisan elfogadott vezetői réteget ugyanis nem lehetett kimutatni Nyugat-Szaharában.²⁶ A Polisario (meggyengült személyi állománya ellenére) vezetői szinten továbbra sem engedett a marokkói befolyásnak, a marokkói igazgatás pedig nem ismerte el legitimnek a megalakult és operáló Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Több kísérlet is felmerült a rendezésre (mint például a 2014-es marokkói megnyilvánulás a terület autonómiájáról), azonban az érdekek továbbra sem közelednek jelentősen.

A szeparatista szervezet gazdasági hátterét több, nem legális forrásból származó összeg is kiegészíti, a Polisario bizonyítottan aktív szerepet vállal a régió fegyver- és kábítószer-csempészetében is.²⁷ A kábítószer-kereskedelmet leginkább a Nouakchott – Zouerat – Tindouf útvonalon, többnyire a dél-algériai piacokon, az Al-Kaida helyi szerveivel (kiemelten az AQIM-mal) kiépített kapcsolatok révén folytatják.²⁸

Összefonódása a szintén a régióban tevékenykedő Movement for Unity and Jihad in West Africa (MUJAO) terrorista szervezettel – amely az algériai menekülttáborok környékén talált biztonságos menedékhelyet – tovább növeli a biztonsági kihívások számát Nyugat-Szaharában, ugyanis az eredetileg Mali központtal operáló MUJAO a társadalmi nehézségekbe kapaszkodva egyre sikeresebben toboroz tagokat radikális megmozdulásokra a saharai fiatalok közül.²⁹ A nehéz gazdasági körülményekre tekintettel a Polisario harcosok nyugat-szaharai területeken egyre csökkenő fizetéssel szembesültek, míg a MUJAO soraiban az akár

²⁵ News Wires: Leader of Western Sahara separatist group Abdelaziz dies, 2016. <http://www.france24.com/en/20160601-w-sahara-independence-group-says-its-chief-abdelaziz-has-died>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

²⁶ RUBIN, Michael: i.m.

²⁷ BESENYŐ, János: Magyar békefenntartók Afrikában, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2013. p. 9. ISBN: 9789630854979

²⁸ RUBIN, Michael: i.m.

²⁹ OULD NEMA, Mohamed Taghioullah: The Rise in Terrorist Attacks in the Western Sahara, 2015. <http://commons.lib.jmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1364&context=cisr-journal>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

havi 200-600 eurós fizetéssel is számolhatnak.³⁰ A Polisario és az Iszlám Állam kapcsolatára több forrás is rámutat, az eredetileg Marokkó–Polisario ellentét így multidimenzionálissá bővül. A volt Polisario harcosok beszivárgását jelzi például Abu Walid Al-Sahrawi esete is, aki 2016 elején már az Iszlám Államot képviselve fenyegette meg a MINURSO-t és Marokkót, és ígéretet tett arra, hogy amennyiben a nemzetközi szerepvállalást nem vonják ki a területről, a közeljövőben támadást fognak mérni az ENSZ békefenntartó missziójára.³¹

Mohamed Abdelaziz több ízben kísérletet tett az ENSZ diplomáciai kapcsolatainak fenntartására, amellyel egyrészt a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elfogadtatását célozta, másrészt a nyugat-szaharaiak életkörülményeinek javítására kérte fel a nemzetközi szervezetet. Abdelaziz 2016. májusában hunyt el, az irányítást ideiglenesen a Szaharai Nemzetközi Tanács vezetője, Khatri Addouh vette át.³² Nyugat-Sahara függetlenségi mozgalma 2016. július 9-én Brahim Ghalit választotta meg Mohammed Abdelaziz utódjául. Az új vezető egyben a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elnöke is lett.³³ Szembe kell néznie a kihívásokkal teli önállósulási folyamattal, a szűkülő nemzetközi támogatásokkal és a Polisario nehézkes előrehaladásával.³⁴ Brahim Ghali megválasztását követően azonnal felvette a diplomáciai kapcsolatot az algériai miniszterelnökkel, Abdelmalek Sellal-al. A találkozó sikeresnek bizonyult, Algéria támogatását ígérte a függetlenség elérése érdekében.³⁵

Brahim Ghali, folytatva Abdelaziz ideológiáját, továbbra is ellenáll a Marokkó által felajánlott részleges önállóságnak. A vezetés elhatározottságát jelképezi az az utóbbi hónapokban lefektetett kijelentés, miszerint a marokkói fennhatóság alatt lévő területek további fegyveres agresszióval szembesülnek majd, ha az ENSZ segítségével nem tudnak megállapodni egy, a közeljövőben megvalósuló legitím népszavazásban.³⁶ Abdelaziz irányítási módszerei ugyan minden bizonnyal eltérnek majd Ghali útjától, azonban célrendszerükben nem észlelhetünk jelentős változást.³⁷ Az előző vezető kiemelt jelentőséget tulajdonított a területen operáló humanitárius szervezeteknek, hisz a stabil életkörülmények biztosításához elengedhetetlen volt a nemzetközi segítségnyújtás. Mivel bilaterális kapcsolataik nem bővültek, a népszavazás kiírása (esetlegesen az önállóság megszavazása) pedig nem egyértelmű

³⁰ ABDELHAK, Kettani: Polisario lends its mercenaries to Mujao for €600 per month, 2013. október 3. <http://tindouf.org/317-polisario-lends-its-mercenaries-to-mujao-for-600-per-month.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³¹ The North Africa Post: Polisario Jihadist Abu Walid Al-Sahrawi Threatens MINURSO & Morocco, 2016. <http://northafricapost.com/12062-terror-alert-polisario-jihadist-abu-walid-al-sahrawi-threatens-minurso-morocco.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³² LAMIN, Habibulah Mohamed: Western Sahara's Polisario Front elects leader, 2016. <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/07/western-sahara-polisario-congress-new-leader-unity.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³³ Algeria Press Service: Newly elected Sahrawi President Brahim Ghali sworn in, 2016.

³⁴ News24.com: Polisario Front elects new leader, 2016. <http://www.aps.dz/en/world/13542-newly-elected-sahrawi-president-brahim-ghali-sworn-in>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³⁵ SAHARA PRESS SERVICE: Brahim Ghali holds discussions with Algerian Prime Minister Sellal, 2016. <http://www.spsrasd.info/news/en/articles/2016/07/14/3053.html> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³⁶ BBC: Western Sahara: Polisario Front leader Abdelaziz dies, 2016. <http://www.bbc.com/news/world-africa-36422854>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³⁷ LAMIN: i.m.

biztosítás a megerősödő gazdasági és külkapcsolati hálóra, a humanitárius támogatás továbbra is fontos eleme lesz az egyéb szemszögből kérdéses tevékenységekkel is operáló (mint például a fejezetben említett csempészet, valamint a szervezet bizonyított összefonódása a régió központi terrorszervezeteivel) függetlenségi szervezet célkitűzéseinek.

A MINURSO jelentősége

Az ENSZ Főtitkára, Ban Ki-Moon többször hangsúlyozta, hogy a terrorszervezetek, a marokkói jelenlét és az alacsony életszínvonal miatt rendezni kívánja a helyzetet a térségben. Az ENSZ főtitkár több alkalommal próbált személyesen³⁸ és diplomáciai csatornákon keresztül is nyomást gyakorolni a szembenálló felekre, valamint jelenlétét és érdekeit a MINURSO-n keresztül is érvényre juttatta. Ban Ki-Moon nem az első ENSZ főtitkár, aki az instabil területen személyesen is tevékenyen hozzájárult az egyeztetések sikeréhez, valamint a humanitárius helyzet javításához, 1998-ban már Kofi Annan is képviselte a nemzetközi szervezetet.³⁹ Az utazást követően a Főtitkár ígéretet tett, hogy támogatja a Polisario Frontot függetlenségének elérésében valamint segíti a jövőben megrendezendő népszavazás előkészítését is.⁴⁰ A MINURSO mindezen törekvések összefogójaként operál a nehéz humanitárius és közigazgatási helyzetben lévő területen. Eredményei ugyan nem tökéletesek, azonban az agresszió visszaszorításában, valamint a politikai párbeszéd elősegítésében kézzelfogható eredményeket ért el. A támogató műveletet Marokkó nem fogadta kitörő lelkesedéssel. Mivel elsődleges célja az egységes marokkói irányítás kiépítése volt, a nemzetközi befolyás felé nehezen tudott támogatólag fordulni. A marokkói katonák számos alkalommal korlátozták a békefenntartók szabad mozgását és hátráltatták a munkavégzést.

A MINURSO felépítését tekintve az ENSZ főtitkárának van alárendelve, a közvetlen parancsnok mandátumait a Nyugat-Szaharáért felelős ENSZ különleges megbízottja gyakorolja. A jelenlegi megbízott a kanadai származású Kim Bolduc.⁴¹ A MINURSO jelenlegi központja Laayoune városában található, ahonnan a két szektorparancsnokságot (északi szektor parancsnoksága – Smara városában, déli szektor parancsnoksága – Daklaha városában) felügyelik. A misszió személyi állománya csekély, a katonai résztvevők száma 200 és 300 fő közti.⁴²

A MINURSO a kivezényelt ENSZ állománnyal folyamatosan támogatja a Nyugat-Szaharában dolgozó humanitárius szervezeteket, valamint a megbékélési

³⁸ Middle East Eye: Ban Ki-moon demands Western Sahara mission be fully restored, 2016. <http://www.middleeasteye.net/news/ban-ki-moon-demands-western-sahara-mission-be-fully-restored-1606934184>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

³⁹ Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara. <http://futurosahara.net/wp-content/uploads/2016/04/180416-SG-report-on-MINURSO-advance-copy-1.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴⁰ LEDERER, Edith M.: UN chief warns of terror threat in Western Sahara, 2016.

⁴¹ Security Council Report: Western Sahara, 2016. <http://bigstory.ap.org/article/1e54ff21a947404e920398b449fd0791/un-chief-warns-terror-threat-western-sahara>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴² 2007-ben a misszió száma 242 főből állt. A legfrissebb adatok alapján 2016-ban a misszió létszáma 245 fő. Forrás: ENSZ: MINURSO Facts and Figures, 2016.

folyamatot, valamint célja az emberi jogok védelmének növelése Nyugat-Szaharában és a tindoufi menekülttáborban egyaránt.⁴³ Feladatai közül továbbá megemlíthető a csapatkivonások betartatása, az általános közbiztonság elősegítése, valamint a tervbe vett választás előkészítése és annak megszervezése. 1996. májusáig – amikor az ENSZ főtitkár a körülményekre tekintettel beszüntette a feladatot – a MINURSO kihelyezett irodái segítségével dokumentálták például a választásra jogosultakat is.⁴⁴ Az ENSZ döntésének értelmében 2003. október 31-én a MINURSO ezen feladatának sikertelenségére tekintettel a referendum előkészítéséhez begyűjtött anyagokat Genovába, az ENSZ központba szállították.⁴⁵ 1998-tól a misszió katonai jellegű feladatai kerültek előtérbe, így a tűzszünet betartatása, a katonai egységek ellenőrzése. Emellett állandó légtérfelügyeletet és járőrözést is folytatnak, valamint tevékenyen hozzájárulnak az aknamentesítéshez és a leszereléshez is.⁴⁶ Bár a referendum kiírása a mai napig nem valósult meg, a MINURSO megbízását az életkörülmények és a közbiztonság biztosítása érdekében, az eddigi tapasztalatokra tekintettel, 2017. április 30-ig meghosszabbították.⁴⁷ A Magyar Honvédség 1995-től vesz részt az ENSZ misszióban. 2010-ben felkérték hazánkat, hogy vállalja a MINURSO katonai csoportjának a vezetését, melyet teljesítettek is.⁴⁸ Ugyanebben az évben Marokkó és a Polisario vezetése a MINURSO elnökletével ismételten egy tárgyalóasztal mellett próbált közelíteni az álláspontokon, eredmény azonban a szokásokhoz híven itt sem született.

Konklúzió

A gyarmati sorból való felszabadulás Afrika államaiban olyan kihívásokkal szembesítette az addig „modern” közigazgatási rendszerrel csak felszínesen (vagy a gyarmattartótól tanulva) megismerkedő vezetést, amely már önmagában jelentős feladat volt az újonnan felálló vezetői rétegnek. A határok meghúzásakor egyértelműen nem vették figyelembe a törzsi és etnikai határvonalakat, a közigazgatási rendszerek kiépülésekor pedig az elvárt demokratikus eszközök nem mindig járultak hozzá a funkcionáló közigazgatási rendszer kiépítéséhez. Nyugat-

⁴³ ENSZ BT, Resolution 2285, 2016, Adopted by the Security Council at its 7684th meeting, on 29 April 2016. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2285.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴⁴ MONIQUET, Claude: The Polisario Front and the development of terrorism in the Sahel, 2010. <http://www.esisc.org/upload/publications/analyses/the-polisario-front-and-the-development-of-terrorism-in-the-sahel/6.%20THE%20POLISARIO%20FRONT%20AND%20THE%20DEVELOPMENT%20OF%20TERRORISM.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴⁵ Honvédelem.hu. A sivatagban őrzik a békét, 2008. <http://www.honvedelem.hu/cikk/13238/a-sivatagban-orzik-a-beket> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴⁶ Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara. <http://futurosahara.net/wp-content/uploads/2016/04/180416-SG-report-on-MINURSO-advance-copy-1.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴⁷ ENSZ: Security Council Extends Mandate of United Nations Mission for Referendum in Western Sahara by 10 Votes in Favour, 2 against, with 2 Abstentions (2016). <http://www.un.org/press/en/2016/sc12346.doc.htm>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

⁴⁸ Honvédelem.hu. A sivatagban őrzik a békét, 2008. <http://www.honvedelem.hu/cikk/13238/a-sivatagban-orzik-a-beket> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

Szahara esetében azonban további nehézségek jelentkeztek a Spanyolországtól való elszakadás után.

A nyersanyagban gazdag terület sokszor és sokféleképpen kifejezett önállósodási szándékát Marokkó és Mauritánia területi igényei is beárnyékolják. Az 1975-től kezdődő, a szuverenitás elnyeréséért folyó küzdelem több fronton gyengítette a terület stabilitását, a helyiek életkörülményeinek folytonos romlását eredményezve. Mauritánián felülkerekedve a legnagyobb törésvonal a független Nyugat-Szaharát követelő Polisario Front és Marokkó között húzódott – és húzódik mai napig. A marokkói hagyományos erők előrenyomulását és az egyezményeknél intenzívebb területfoglalási és irányítási szándékot a gerillaharcmodort alkalmazó Polisario Front csapatai Mohammed Abdelaziz vezetésével frekvenciát rajtaütésekkel próbálták visszaszorítani. Hivatalos szinten a párvialdalban az önállósodás mellett az 1976-ban kikiáltott Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság (SADR) kampányolt, amelynek pártfogoltja és eszméinek gyakorlati megvalósítója a Polisario Front által megmozgatott több százezres embertömeg volt. 1991-re a két fél tűzszüneti megállapodásban rögzítette követeléseit, valamint kilátásba helyeztek egy – a terület fölötti szuverenitást eldöntő – referendumot is. Az egyezmény ellenőrzésére, a választások megszervezésére, valamint a humanitárius helyzet javítására az ENSZ nemzetközi segítséggel is reagált, a Biztonsági Tanács felhatalmazására a szervezet megalapította a MINURSO missziót.

A diplomáciai folyamatok elősegítésére is mandátumot kapó nemzetközi misszió azonban fennállása során nem tudott jelentős eredményeket elérni, amelynek egyik oka a két fél állhatatos hozzáállása. Bár engedmények születtek, a Polisario továbbra sem fogadja el legitim felügyelőként a marokkói vezetést, Marokkó viszont nem enged az önállósodási törekvéseknek. A helyzet súlyosságát jelzi, hogy az instabil területekről a mindkét fél által elkövetett erőszakos megmozdulások, a fel-fellángoló összecsapások, valamint a kilátástalan életkörülmények miatt ezrek kényszerültek a befogadást biztosító algériai menekülttáborokba, amelyek azonban ekkora migrációs nyomás mellett nem képesek garantálni a menekültek számára a jobb körülményeket. A hiányos felügyelet valamint a kiábrándult hangulat pedig egyre erősíti azokat a már eredetileg is meglévő folyamatokat, amelyek nemcsak a menekülttáborokon belül, de regionális és globális szinten is egyre fenyegetőbb radikális összeköttetéseket eredményeznek.

Felhasznált irodalom:

- ABDELHAK Kettani: Polisario lends its mercenaries to Mujao for €600 per month, 2013, <http://tindouf.org/317-polisario-lends-its-mercenaries-to-mujao-for-600-per-month.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ALGERIA PRESS SERVICE: Newly elected Sahrawi President Brahim Ghali sworn in, 2016, <http://www.aps.dz/en/world/13542-newly-elected-sahrawi-president-brahim-ghali-sworn-in>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ANOUAR Boukhars: Simmering discontent in the Western Sahara, The Carnegie Papers, Washington, 2012, http://carnegieendowment.org/files/western_sahara.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

- ARRAF, Jane: Dispatch Muqtada al-Sadr's Revolution, 2016, <http://foreignpolicy.com/2016/05/05/muqtada-al-sadrs-revolution/> (Letöltés ideje: 2016. 07. 25.)
- BBC: Western Sahara: Polisario Front leader Abdelaziz dies, 2016, URL: <http://www.bbc.com/news/world-africa-36422854>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- BESENYŐ, János: A Nyugat-Szaharai konfliktus – az önállósodási küzdelem kezdete, a Nemzetközi Bíróság döntése és a „Zöld Menet”, 2011, unke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2011/besenyoy_janos.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- BESENYŐ, János: A nyugat-szaharai válság, Publicon Kiadó, Pécs, 2012, ISBN 6155001561.
- BESENYŐ, János: Magyar békefenntartók Afrikában, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2013, ISBN: 9789630854979
- CHOPRA, Jarat: Breaking the Stalemate in Western Sahara IN: International Peacekeeping Vol.1, No.3, 1997.
- CIA WORLD FACTBOOK: Western Sahara, 2016, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wi.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- DAADAOU, Mohamed: The Western Sahara conflict: towards a constructivist approach to self-determination, IN: The Journal of North African Studies, 13:2, pp. 143-156, 2008 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13629380801996471>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ENSZ: MINURSO Facts and Figures, 2016 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/facts.shtml>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ENSZ: Minurso Mandate, 2016 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml>, (Letöltés ideje: 2016. 08. 04.)
- ENSZ: Security Council Extends Mandate of United Nations Mission for Referendum in Western Sahara by 10 Votes in Favour, 2 against, with 2 Abstentions, 2016, <http://www.un.org/press/en/2016/sc12346.doc.htm>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ENSZ BT: Resolution 690, 1991 [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/690\(1991\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/690(1991)), (Letöltés ideje: 2016. 08. 04.)
- ENSZ BT: Resolution 2285 (2016) Adopted by the Security Council at its 7684th meeting, on 29 April 2016 http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2285.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

- GLOBAL SECURITY: Western Sahara, Sahrawi Arab Democratic Republic, Frente Popular para la Liberación de Saguía el-Hamra y de Río de Oro, 2016, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/western-sahara.htm> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- HONVÉDELEM.HU: A sivatagban őrzik a békét, 2008 <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/13238>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- HUMAN RIGHTS WATCH: Human Rights in Western Sahara and in the Tindouf Refugee Camps, 2008 <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wsahara1208web.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ICJ: Western Sahara, Advisory Opinion of 16 October 1975, <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6197.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- LAMIN, Habibulah Mohamed: Western Sahara's Polisario Front elects leader, Al-monitor.com, 2016 <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/07/western-sahara-polisario-congress-new-leader-unity.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- LEDERER, Edith M.: UN chief warns of terror threat in Western Sahara, 2016, <http://bigstory.ap.org/article/1e54ff21a947404e920398b449fd0791/un-chief-warns-terror-threat-western-sahara>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- MIDDLE EAST EYE: Ban Ki-moon demands Western Sahara mission be fully restored, 2016, <http://www.middleeasteye.net/news/ban-ki-moon-demands-western-sahara-mission-be-fully-restored-1606934184>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- MONIQUET, Claude: The Polisario Front and the development of terrorism in the Sahel, 2010, <http://www.esisc.org/upload/publications/analyses/the-polisario-front-and-the-development-of-terrorism-in-the-sahel/6.%20THE%20POLISARIO%20FRONT%20AND%20THE%20DEVELOPMENT%20OF%20TERRORISM.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- MUNDI, Jacob: Algeria and the Western Sahara Dispute, IN: The Maghreb Center Journal, Issue 1, Spring/Summer 2010 https://maghrebcenter.files.wordpress.com/2011/07/maghrebcenter-journal-mundy_algeria-w-sahara.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- NEWS WIRES: Leader of Western Sahara separatist group Abdelaziz dies, 2016, <http://www.france24.com/en/20160601-w-sahara-independence-group-says-its-chief-abdelaziz-has-died>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- NEWS24.COM: Polisario Front elects new leader, 2016 <http://www.news24.com/Africa/News/polisario-front-elects-new-leader-20160709>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- ORGANIZATION FOR STATEHOOD AND FREEDOM: The Saharawi Arab Democratic Republic (SADR), 2010 <http://statehoodandfreedom.org/en/the-saharawi-stuggle/the-saharawi-arab-democratic-republic-sadr>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

- OULD NEMA, Mohamed Taghioullah: The Rise in Terrorist Attacks in the Western Sahara, 2015
<http://commons.lib.jmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1364&context=cisr-journal>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, <http://futurosahara.net/wp-content/uploads/2016/04/180416-SG-report-on-MINURSO-advance-copy-1.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- RUBIN, Michael: Why the Western Sahara Matters, 2015
<http://www.securityaffairs.org/issues/number-28/why-western-sahara-matters>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- SAHARA OCCIDENTAL: Enfrentamientos entre tropas del Polisario y Marruecos en territorio marroquí, 2014
<http://diasporasaharai-es.blogspot.hu/2014/09/agosto-1975-enfrentamientos-entre.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- SAHARA PRESS SERVICE: Brahim Ghali holds discussions with Algerian Prime Minister Sellal, 2016
<http://www.spsrasd.info/news/en/articles/2016/07/14/3053.html> (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- SECURITY COUNCIL REPORT: Western Sahara, 2016
<http://www.securitycouncilreport.org/chronology/western-sahara.php?print=true>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- SWENSON, Mitch: „The world’s longest minefield isn’t where you think it is”. The Week. 2015
<http://theweek.com/articles/534866/worlds-longest-minefield-isnt-where-think>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- THE NORTH AFRICA POST: Polisario Jihadist Abu Walid Al-Sahrawi Threatens MINURSO & Morocco, 2016, <http://northafricapost.com/12062-terror-alert-polisario-jihadist-abu-walid-al-sahrawi-threatens-minurso-morocco.html>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- UNICEF: Migration profiles, 2013
<https://esa.un.org/migmgmprofiles/indicators/files/WesternSahara.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 08. 04.)
- United Nations - Treaty Series, Declaration of principles on Western Sahara by Spain, Morocco and Mauritania,
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MA-MR-ES_751114_DeclarationPrinciplesOnWestern_Sahara_0.pdf, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- USGS: 2011 Minerals Yearbook – Morocco and Western Sahara, 2013, URL: <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2011/myb3-2011-mo-wi.pdf>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)
- WSRW: Canadian owned companies plunder occupied Western Sahara, 2015, URL: <http://wsrw.org/pi2586>, (Letöltés ideje: 2016. 10. 03.)

**INFORMÁCIÓ ÉS HADVISELÉS
HÁBORÚ A KOGNITÍV HADSZÍNTÉREN II.**

Bevezető

A cikk első részében röviden bemutattam néhány olyan új koncepciót, melyek a poszt-bipoláris világban megjelenő új hadviselési formák főbb jellegzetességeinek feltárására törekedtek. Az általam vizsgált elméletek mind felhívták a figyelmet az információs tevékenységek egyre növekvő szerepére, melyek az érdekérvényesítés korábban nem tapasztalható formáinak megjelenéséhez vezettek az utóbbi években. Az információs forradalom legújabb vívmányai – köztük az egyre népszerűbbé váló közösségi médiafelületek – a szemben álló felek közötti küzdelem egyik fő színterévé váltak, további eszközökkel bővítve a 21. századi konfliktusok információs dimenzióját. Cikkem második részében arra keresem a választ, hogy a „kognitív hadszíntéren”¹ folyó tevékenységek milyen szerepet játszanak a Nyugat és Oroszország között kibontakozó nagyhatalmi rivalizálásban, illetve miképp járultak hozzá az Iszlám Állam (*ISIS*) gyors sikereihez. Ennek megválaszolása reményeim szerint rávilágít a 21. század új típusú fegyveres konfliktusainak néhány jellegzetességére és az információs műveletek ebben játszott szerepére.

Az információ szerepe napjaink konfliktusaiban

a) Az információs hadviselés néhány jellemző vonása

Az információs forradalom hatásai megkerülhetetlenek számítanak a téma szempontjából, ezért fontosnak tartottam, hogy elsőként röviden kitérjek az információs hadviselés és a lélektani műveletek főbb jellemzőire. A különböző történeti korszakokon végigtekintve nehezen vitatható, hogy a különféle információalapú tevékenységek – mint amilyen a katonai megtévesztés, a propagandaterjesztés, valamint a hírszerzés – béke- és háborús időszakban egyaránt meghatározó szerepet játszottak. Ennek ellenére ezen tevékenységeket csak az utóbbi évtizedek folyamatai alakították egy olyan egységes rendszerre, amit a szakirodalom összefoglaló néven információs hadviselésnek nevez.² Ehhez

¹ A latin eredetű kognitív szó jelentése megismerő, megismerésre vonatkozó, gondolkodáson alapuló. Az interdiszciplináris kognitív tudomány pedig a megismerés és a gondolkodás folyamatával foglalkozik. Cikkemben kognitív hadszíntér alatt a konfliktusok tudati dimenzióját értem, ahol az emberek gondolkodására ható befolyásolási műveletek zajlanak. A témáról bővebben lásd: Boros János: Tudat és Tudatosság – A kognitív tudomány lehetőségei, Magyar Filozófiai Szemle. 3. sz. 2005. pp 439-455.

² Az információs hadviselés első definícióját Thomas P. Rona, az Egyesült Államok védelmi minisztériumának magyar származású kutatója alkotta meg 1976-ban. Rona definíciójában az információs eszközök és módszerek béke- és háborús időszakban történő koordinált alkalmazásáról ír, melyek stratégiai, hadműveleti és harcászati szinten egyaránt folyhatnak, segítve a kitűzött célok elérését. HAIG Zsolt: Az információs hadviselés kialakulása, katonai értelmezése, Hadtudomány, 21. 1-2. sz. 2011 p. 12.

elsősorban az infokommunikációs technológiák terén bekövetkezett robbanásszerű fejlődés járult hozzá, melynek köszönhetően létrejött a kibertér és kialakultak az információs társadalmak. Mindez azzal járt, hogy a szárazföldi, tengeri, légi és kozmikus hadszíntér mellett létrejött a hadviselés egy újabb, információs tartománya,³ mely magába foglalja az összes valós és virtuális teret, helyet, eszközt és rendszert, amely az információ megszerzésével, előállításával, feldolgozásával, felhasználásával, tárolásával és védelmével foglalkozik. Az információs hadszíntér a globális információs környezet része, mely a valódi hadszíntéren túlnöve magába foglalja a hátszágban működő katonai és polgári szervek infokommunikációs rendszereit és szervezeteit, melyek támogatják, biztosítják vagy jelentősen befolyásolják a katonai műveleteket.⁴ Az e hadszíntéren folyó műveletek legfőbb célja az információs fölény és uralom elérése, melyek kevesebb erőforrás bevonásával és a veszteségek csökkentésével teszik lehetővé a győzelem kivívását.⁵ A Magyar Honvédség 2014-ben kiadott információs műveletek doktrínája – a NATO AJP-3.10⁶ doktrínájával összhangban – felsorolja az információs műveletek alatt végzett tevékenységeket:

- Lélektani műveletek (Psychological Operations – PSYOPS),
- Megjelenés, viselkedés, arculat (Presence, Posture, Profile – PPP),
- Műveleti biztonság (Operational Security – OPSEC),
- Információs biztonság (Information Security – INFOSEC),
- Megtévesztés (Deception),
- Elektronikai hadviselés (Electronic Warfare – EW),
- Fizikai megsemmisítés (Physical Destruction – PD),
- Kulcsfontosságú vezetőkkel való érintkezés (Key Leaders Engagement – KLE),
- Műveletek számítógépes hálózatokkal (Computer Network Operations – CNO),
- Civil-katonai kapcsolatok (CIMIC).

A doktrína kimondja továbbá, hogy az információs műveletek politikai szinten a stratégiai kommunikáció részeként jelennek meg, melyről az alábbi definíciót adja:

„...a NATO/ adott nemzet kommunikációs tevékenységek és képességek, úgymint a nyilvános diplomácia (PD), a tömegtájékoztatás, Civil PA (Public Affairs), katonai tájékoztatás (MPA), információs műveletek (INFOOPS) és Lélektani Műveleti (PSYOPS) összehangolt és megfelelő használata a stratégiai célok elérése érdekében. A STRATCOM politikai és katonai eljárás annak érdekében, hogy a NATO, illetve az adott nemzet kommunikációs és információs tevékenységei koherensek legyenek és kölcsönösen erősítsék egymást, megszüntetve ezzel a Szövetség/adott nemzet tevékenységei és üzenetei közötti értelmezési rést. Üzenetei minden szinten (politikai, katonai-stratégiai, hadműveleti, harcászati) egyeztetett, a meghatározott célközönség számára érthető, egységes.”⁷

³ Szakértők szerint a modern értelemben vett információs hadviselés korai alkalmazására elsőként az 1991-es Öböl-háború ideje alatt került sor. Bővebben lásd: HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2005 p. 181.

⁴ Uo.: p. 157.

⁵ HAIG – VÁRHEGYI: i.m. p. 2.

⁶ AJP 3.10-Allied Joint Doctrine for Information Operations, 2009

⁷ Ált/57, Információs műveletek doktrína, MH DOFT kód: MD 3.10 (1), 2014

A fenti példákból látható tehát, hogy az információs műveletek számos, egymást kiegészítő területet fognak össze, amiket a stratégiai kommunikáció foglal egyfajta keretbe, megteremtve az összhangot a különböző információalapú tevékenységek között.⁸A modern értelemben vett információs műveletek összehangolt alkalmazására többek között a 91-es Öböl-háború, a 2003-as iraki háború vagy a 2014-es ukrán válság során került sor, mely egyebek mellett rámutatott a PSYOPS tevékenységek konfliktusokban játszott szerepének felértékelődésére.⁹ A téma szempontjából ezért fontosnak tartottam, hogy a továbbiakban röviden kitérjek a PSYOPS tevékenységekre és a rájuk ható főbb tendenciákra.

b) A lélektani műveletek néhány jellemző vonása

A PSYOPS tevékenységek vizsgálatát érdemes a cikk előző részében ismertett doktrína ide vonatkozó definíciójával kezdeni:

„A Lélektani Műveletek (PSYOPS) elsődleges célja, hogy befolyásolja egy kiválasztott célcsoport viselkedését, magatartásformáit és véleményét az előljáró által elfogadott PSYOPS célokkal összhangban, valamint hogy kiváltsa vagy megerősítse a célcsoport kívánt viselkedését az előljáró távlati céljainak érdekében... Az üzenet eljuttatási módja történhet nyomtatott módon, rádió, televízió, hangszóró, internet, fax és telefon segítségével, valamint személyes kommunikáció útján.”¹⁰

A definícióból látható, hogy a PSYOPS meglehetősen komplex és szerteágazó tevékenységi formákat ötvöz magában, melyek alapvetően járulnak hozzá a kitűzött célok sikeres eléréséhez. E kapcsán azonban fontos megemlíteni, hogy a fogalom modernsége ellenére, a PSYOPS által lefedett tevékenységek egy része – mint például a katonai megtévesztés vagy a propaganda és dezinformáció-terjesztés – mindig is a háborúk természetes velejárója volt. Egyes szerzők¹¹ szerint ezek azonban – a technológia kezdetlegessége folytán – nem gyakoroltak döntő hatást a háborúk kimenetelére. A legfőbb változásokat e téren a XVIII. – XIX. század ipari és technológiai forradalmi jelentették, melyek révén az elmúlt két évszázadban folyamatosan bővültek a PSYOPS célokra felhasználható eszközök és módszerek. A PSYOPS fejlődése ezen túlmenően szorosan összekapcsolódott a pszichológia tudománnyá válásának folyamatával, ami a konfliktusok kognitív tartományának felértékelődését is magával vonta. A kutatások a XX. század elejére meghozták a kívánt eredményt, amit akár már a hadviselés során is alkalmazni lehetett. Ezért nem meglepő, hogy a témával foglalkozó szakirodalom az első világháború idejére teszi a

⁸ A stratégiai kommunikációról bővebben lásd: NÉMETH József Lajos: A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjainkban, Hadtudomány, 1-2. sz. 2013. http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_Nemeth_Jozsef.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)

⁹ Ezek azonban nem új tevékenységi formák, azok szerepéről ugyanis már a hadtudomány egyik legnagyobb hatású ókori teoretikusa, Szun-ce is hosszasan írt a Háború művészete című művében. Lásd: SZUN-CE. et al.: A háború művészete, Budapest, Cartaphilus, 2006.

¹⁰ Uo.: pp. 1-15.

¹¹ CHEKINOV S. G. – BOGDANOV S. A: The Nature and Content of a New-Generation War, Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy, 2015. p. 7.

tudományosan alátámasztott lélektani műveletek megjelenését.¹² Az igazi áttörést a nyomtatott sajtó, a rádió és a televízió elterjedését követően végül az infokommunikációs technológiák terén bekövetkező robbanásszerű fejlődés jelentette, mely drasztikus változásokat eredményezett a '90-es években. Ennek következtében folyamatosan nőtt a PSYOPS eszköztára, valamint bárhol és bármikor elérhetővé váltak a korábbiakban megközelíthetetlen társadalmi csoportok. A globális információs térben rejlő lehetőségeket az államok, valamint a – Szovjetunió összeomlása és a globalizáció folytán átalakuló új biztonsági környezetben egyre meghatározóbb szerepet játszó – nem állami szereplők egyaránt hamar felismerték, és egy olyan új „kognitív hadszínteret” hoztak létre, ahol a szemben álló felek kiterjedt műveleteket folytatnak a közvélemény megnyerése és befolyásolása céljából. E folyamatban a következő lépcsőfokot a közösségi média- és az egyéb web 2.0 szolgáltatások 2000-es évek második felében történő elterjedése jelentette, melyek a befolyásolási műveletek legfőbb színterévé váltak az utóbbi években. A PSYOPS tevékenységek tehát – a kognitív és digitális hadszíntéren zajló egyéb információ alapú műveletekkel együtt – az utóbbi időben egyre nagyobb jelentőségre tettek szert a 21. századi konfliktusokban. A téma szempontjából ezért fontosnak tartottam, hogy röviden bemutassam a PSYOPS műveletek működési tartományaként értelmezhető kognitív hadszíntér létrejöttének fejlődési folyamatát.

c) A kognitív hadszíntér néhány jellemző vonása

A kognitív hadszíntér bemutatását célszerűnek tartottam a fogalom rövid meghatározásával kezdeni. A fogalom vonatkozásában több utalást is találhatunk a szakirodalomban, melyek az információs műveletek egyik működési tartományaként hivatkoznak rá. Az információs műveletek ugyanis több egymást kiegészítő tartományban zajlanak, melyek felosztása kapcsán az elmúlt években számos kategorizálás született. Ezek közül jó kiindulási alapnak tekinthető az Egyesült Államok Légierőjének 2003-ban publikált doktrínája, melyben az információs műveletekkel kapcsolatban is fontos megállapítások találhatók. A doktrína szerint az információs műveletek alapvetően három fő tartományra bonthatóak:

- az elektromágneses hadszíntérre, ahol az elektronikai harctevékenység és a szemben álló fél elektronikai hadviselési rendszereinek zavarása és pusztítása folyik;
- a digitális hadszíntérre, ahol az információk megszerzésére, előállítására, feldolgozására, tárolására, továbbítására és védelmére irányuló tevékenységek, valamint a számítógép-hálózati hadviselés folyik;
- a kognitív hadszíntérre, ahol a befolyásolási műveletek zajlanak, magukba foglalva többek között az olyan tevékenységi formákat, mint a lélektani műveletek, a katonai megtévesztés vagy a műveleti biztonság¹³.

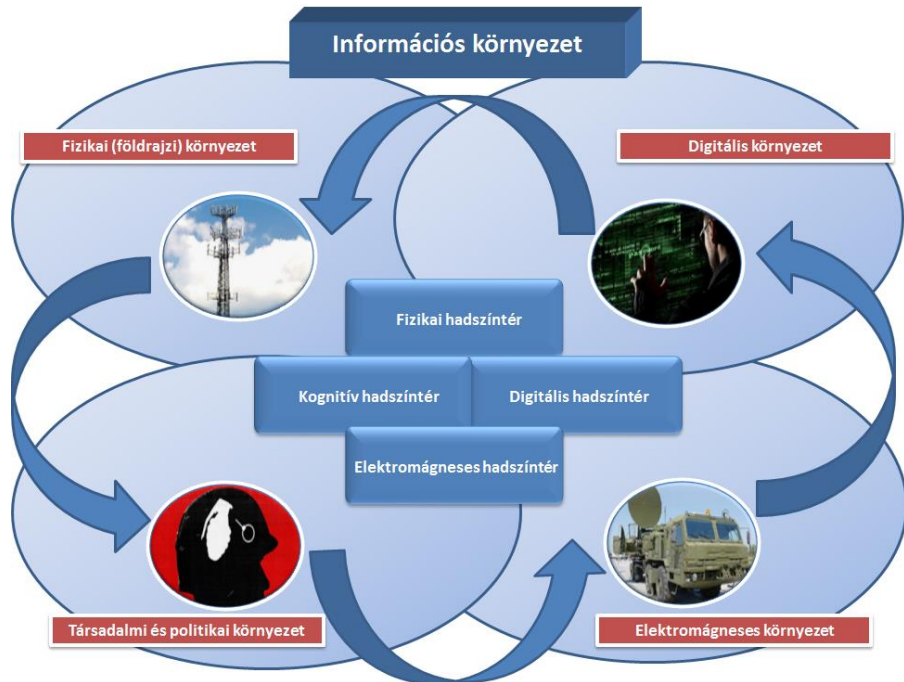
Az utóbbi években kiadott stratégiai dokumentumok – többek között a 2014-es JP. 3-13-as¹⁴ – némileg módosították a 2003-as doktrína felosztását, külön hangsúlyt

¹² PIX Gábor: A lélektani műveletek jellemzőinek vizsgálata, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, 2005. p. 20.

¹³ Bővebben lásd: AFDD I.-Air Force Basic Doctrine Document, 2003. p. 46-47.

¹⁴ Joint Publication (JP) 3-13 Information Operations Doctrine, 2012

fektetve az információs műveletek mindent átfogó fizikai tartományának fontosságára, ahol az információs infrastruktúrák fizikai térben történő támadása és védelme folyik. A 2014-es ukrán válság tapasztalatai is bizonyították, hogy az információs eszközök fizikai pusztítása továbbra is az információs műveletek fontos része marad, mely jelentősen támogatja a többi tartományában zajló tevékenységek sikerességét és segíti az információs fölény elérését.¹⁵ Az utóbbi időszak tapasztalatai és a 2003 óta megjelent doktrínák alapján az alábbiak szerint egészíthető ki az előző felosztás:

1. ábra: Az információs hadviselés működési tartományai
(saját szerkesztés)

Az információs műveletek működési tartományai közül a továbbiakban a kognitív hadszíntérrel fogok foglalkozni, mely alatt a konfliktusok egy olyan különleges tartományát értem, ahol a szemben álló felek komplex befolyásolási műveleteket folytatnak a közvélemény összezavarása, manipulálása és megnyerése érdekében, ezzel biztosítva a stratégiai célok elérését. A befolyásolási műveletek két alapvető ágra oszthatóak:¹⁶

¹⁵ Bővebben: FEKETE Csanád: A kiberhadviselés fejlődése és az ukrán válság, Biztonságpolitika.hu, 2015, <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2015/fekete-csanad-a-kiberhadviseles-fejlodesese-es-az-ukran-valsag-2> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

¹⁶ Publikációmban a külföldre irányuló befolyásolási műveletekkel foglalkozom részletesebben.

- a külföldre irányuló offenzív tevékenységekre, amelyek általában a célország történeti, nyelvi, kulturális és társadalmi viszonyaihoz igazodnak, és a kijelölt stratégiai célokkal összhangban a percepciók megváltoztatása, az alternatív valóságok megteremtése, a közvélemény összezavarása, valamint a politikai döntéshozatal befolyásolása céljából folynak;
- a belföldre irányuló defenzív tevékenységekre, amelyek a kognitív hadszíntéren folyó ellenséges tevékenységek elhárítása és ezen keresztül a saját lakosság ellenőrzése érdekében folynak.

A kognitív hadszíntéren zajló változatos tevékenységek – a stratégiai megtévesztés, a propaganda, valamint a dezinformációs és kiberműveletek – általában a fegyveres konfliktusok kirobbanása előtti években megindulnak a szemben álló fél politikai döntéshozatalának befolyásolása és az események irányítása céljából, melyek végül elősegítik az alkalmazó fél érdekei szerinti végállapot elérését. E tevékenységek változatos elvek és módszerek szerint kerülnek végrehajtásra és azokat minden esetben összehangolják az információs műveletek más területeivel. Ennek értelmében az információs hadszíntér e tartományában folyó műveletek dinamikusak és adaptívak, intenzitásuk és jellegük folyamatosan változik az aktuális helyzet és események függvényében. A stratégiai célok világos meghatározása és a különböző szervezetek közötti koordináció megteremtése ezért kiemelten fontosnak számít, mivel a kognitív hadszíntéren a fegyveres erőkn kívül kiemelt szerepet kapnak a nemzetbiztonsági szolgálatok és egyéb kormányzati intézmények, a különböző civil-szervezetek és mozgalmak, valamint a média.

Összességében tehát a kognitív hadszíntéren folyó befolyásolási műveletek az emberek gondolkodási folyamatait és percepcióit veszik célba, melyek révén az alkalmazó fél indirekt eszközökkel tudja érvényesíteni stratégiai céljait és politikai akaratát. Egyes szerzők szerint e műveletek a béke- és háborús időszakban egyaránt folyó úgynevezett stratégiai információs hadviselés egyik legfontosabb részét képezik.¹⁷ A békeidőben folytatott befolyásolási műveletek fő célja a stratégiai célok indirekt eszközökkel történő elérésre és ezáltal a konkrét fegyveres konfliktus elkerülése. A harcok kirobbanását követően pedig a fő célok közé tartozik a katonai műveletek támogatása olyan indirekt eszközökkel, melyek elősegítik a kívánt végállapot gyors elérését.

A fogalom értelmezését követően érdemes röviden áttekinteni a kognitív hadszíntér kialakulása felé vezető főbb folyamatokat. Nehezen vitatható, hogy a különböző államok, érdekcsoportok és birodalmak közötti konfliktusoknak már az ókortól fogva volt egyfajta kognitív tartománya, ahol a szemben álló fél megtévesztésére került a hangsúly.¹⁸ Az ennek érdekében folytatott tevékenységek egységes rendszerré történő szerveződése, és ezáltal a modern értelemben vehető kognitív hadszíntér kialakulása egy hosszú fejlődési folyamat eredménye, mely összekapcsolódik a pszichológia és kognitív tudományok fejlődésével, a

¹⁷ A stratégiai információs hadviselés jelenségére a cikk második felében még visszatérek. A témáról többek között a Rand Corporation jelentetett meg egy átfogó tanulmánykötet 1998-ban. Bővebben lásd: MOLANDER Roger C. et al.: *Strategic Information Warfare Rising*, RAND Corporation, 1998.

¹⁸ Ennek fontosságáról többek között a hadtudomány egyik legnagyobb hatású ókori teoretikusa, Szun-ce is hosszasan írt a *Háború művészete* című művében. Lásd: SZUN-CE: i.m pp. 30-35.

tömegmédiával, valamint az infokommunikációs technológiák forradalmával. Ezen tényezők mellett a hadviselés fejlődése terén zajló folyamatok játszották a fő szerepet a kognitív hadszíntér létrejöttében.

Első publikációmban¹⁹ kitértem rá, hogy a hadviselésnek két eltérő formája alakult ki az idők során: az ellenség fizikai megsemmisítését célzó direkt megközelítés és a szemben álló fél kifárasztására törekvő indirekt megközelítés. Hosszú évszázadokon keresztül a direkt megközelítés volt a hadviselés meghatározó formája,²⁰ azonban a két világháború tapasztalatai,²¹ valamint a két szuperhatalom hidegháborús szembenállása idején kialakult kölcsönösen biztosított megsemmisítés kizárta a közvetlen konfrontáció lehetőségét, mely révén kezdtek előtérbe kerülni az érdekérvényesítés nem katonai formái.²² A gyarmati rendszer felbomlása és az e kapcsán kirobbant konfliktusok csak tovább erősítették a nem katonai eszközök térnyerését. A folyamat végül az információs technológiák fentebb már említett forradalmi fejlődése, a globalizáció felerősödése és a szuperhatalmi szembenállás megszűnése által teljesedett ki. Mindezt felismerve sok kutató hívta fel rá a figyelmet, hogy a technológiai fejlődés által létrejövő információs korszak új típusú konfliktusai már teljesen más megközelítést követelnek, mint a korábbi évszázadok háborúi.²³

Ennek egyik okát az jelenti, hogy az utóbbi két évtizedben soha sem látott ütemben felgyorsult a globalizáció jelensége, mely jelentős mértékben növelte a PSYOPS tevékenységek által keltett hatásokat, mivel napjaink információs

¹⁹ FEKETE Csanád: Információ és hadviselés háború a kognitív hadszíntéren I., Szakmai Szemle. 3. sz. 2016.

²⁰ A hadviselés indirekt megközelítése természetesen már az ókortól fogva jelen van, mely testet öltött a lovas nomád népek harcmodorában, az európai gyarmatosítók és a helyi lakosság között folyó elhúzódo háborúkban vagy Napóleon spanyol hadjáratában. A magyar hadtudományi gondolkodásban a második világháború során élesen ütközött is a két nézet, melyre vonatkozóan lásd: KALÓ József: Szombathelyi Ferenc memoranduma, Hadtörténelmi Közlemények 122. évf. 3. sz. 2009. pp. 747-762.

KALÓ József: Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén, Debrecen, Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, 2010. pp. 1-177.

²¹ Kiváló összefoglalást nyújt az első világháború tapasztalatairól KALÓ József: Az első háborús év a nyugati hadszíntéren. In: PÜSKI Levente – KEREPESZKI Róbert (szerk.): A Nagy Háború és emlékezete (Speculum Historiae Debreceniense 22.) Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, 2015, pp. 105–124.

²¹ Kiváló összefoglalást nyújt az első világháború tapasztalatairól: KALÓ József: i.m. (2015) pp. 105–124.

²² A lélektani műveletek és köztük a katonai megtévesztés természetesen fontos szerepet játszott a XX. század nagyméretű konvencionális háborúinak idején is, de álláspontom szerint ezekben elsősorban a szemben álló fél fizikai megsemmisítése volt a meghatározó. A témát érintően bővebben lásd: PIX Gábor: i.m. pp. 25-40.

²³ Az indirekt megközelítésre – és a pszichológiai hatások – kiváltására irányuló stratégiák megjelenésére a XIX-XX. század nagyméretű, konvencionális háborúiban is találhatunk példákat. Ezek kapcsán több szerző kiemelte, hogy a légiereő és a haditengerészet alkalmazható a leghatékonyabban a szemben álló fél indirekt megközelítéssel történő legyőzése során, példaként említve a szövetségesek második világháborús légi műveleteit, a németek korlátlan tengeralattjáró-háborúját vagy a napóleoni háborúk tengeri blokádjait. Bővebben: KREIGHBAUM Jay M.: An Indirect Approach to Warfare: Attacking an Enemy's Moral Forces, Biblio Scholar, 2012; KAISER Ferenc: A blokád elmélete és gyakorlata a tengeri hadviselésben., AETAS, 22. 4. sz. 2007

társadalmában minden összeköttetésben áll egymással. Mindez odáig vezetett, hogy egy jól felépített PSYOPS művelet részeként terjesztett félrevezető vagy hamis információ képes akár békeidőben is milliós veszteségeket okozni egy adott ország pénzügyi szektorában.²⁴ Az alkalmazó fél ezen túlmenően tömegdemonstrációk előidézésére és a róluk szóló tudósítások manipulálásán – többek között pletykák terjesztésén – keresztül pánikkeltésre és erőszakos összecsapások kirobbantására is felhasználhatja a kognitív hadszíntéren folyó befolyásolási műveleteket.²⁵ E példákban is látható, hogy a kognitív hadszíntéren folyó műveletek hatékonysága mára olyan szintre ért, hogy békeidőben is képesek olyan hatásokat kiváltani, amiket korábban csak egy fegyveres konfliktus tudott volna előidézni – gondolva itt a belpolitikai helyzet manipulálására, a társadalmi viszonyok destabilizálására és a szeparatista vagy egyéb mozgalmak támogatására.²⁶ Ezen eszközök segítségével napjainkban – békeidőben és indirekt módon – támadás alá lehet venni a célországok szuverenitását és területi integritását, előkészítve ezzel egy esetleges katonai beavatkozást. Az előző írásomban részletesen foglalkoztam a hibrid hadviselés – nyugati és orosz megközelítésének – kérdéseivel, melynek szerves részét képezik a kognitív hadszíntéren folytatott műveletek, köztük is elsősorban a katonai megtévesztés és az egyéb PSYOPS tevékenységek. Ezek hatásosságát a 2014. február végén kibontakozó krími műveletek is bebizonyították. A gyors siker lényeges elemét képezte ugyanis az orosz különleges műveleti erők tevékenységeinek álcázása, amit a kognitív hadszíntéren folytatott megtévesztési műveletek és egyéb PSYOPS tevékenységek alkalmazásával biztosítottak.²⁷ Mindez jól mutatja, hogy a kognitív tartomány jelentősége mind békeidőszakban, mind pedig a fegyveres konfliktusok bevezető és aktív szakaszában egyaránt megnőtt. A kognitív hadszíntéren folyó tevékenységek kiemelt szerepére a nyugati országok és Oroszország közötti – egyre nagyobb méreteket öltő – információs „háború”, vagy az Iszlám Állam online közösségi térben folytatott tevékenysége is rávilágít. A cikk következő részében ezekre részletesebben is ki fogok térni, de előtte fontosnak tartottam, hogy röviden bemutassam a tömegmédiá kialakulását és annak konfliktusokra gyakorolt hatásait.

d) Média, mint hadszíntér?

A civilizáció kialakulása egyben a kommunikáció forradalmát is jelentette, melynek köszönhetően létrejöttek a mai értelemben vett szervezett államok Mezopotámia térségében. Az írás megjelenésével az információ továbbítására és tárolására már nem csak szóban volt lehetőség, ami mind az állami intézmények

²⁴ The Tweet that rocked Wall Street: \$200 billion lost on fake message, RT.com, 2013, <https://www.rt.com/business/tweet-hackers-wall-street-us-326/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

²⁵ The good, the bad and the ugly: Social media and the riots, PushOnE, 2011, <http://www.pushon.co.uk/blog/the-good-the-bad-and-the-ugly-social-media-and-the-riots/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 05.)

²⁶ Bővebben: RENZ Bettina – SMITH Hanna: Russia and Hybrid Warfare - Going Beyond the Label, Aleksanteri Institute, Aleksanteri Papers I., 2016. www.helsinki.fi/aleksanteri/english/publications/aleksanteri_papers.html (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

²⁷ A témáról bővebben lásd: RÁCZ András – PYNŃONIEMI Katri: Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine, The Finnish Institute of International Affairs, 2016. pp. 75-124.

irányítása, mind pedig a gazdaság és kereskedelem szempontjából ugrásszerű fejlődést jelentett. Mindennek azonban megvoltak a technológiai korlátai, így a különböző felületekre – agyagtáblák, cserépdarabok, papirusztekercsek – írt szövegek jelentették a kommunikáció alapvető formáját a középkor végéig. Ezen évszázadokban az írásos művek hozzáférhetősége meglehetősen korlátozott volt, sokszorosításuk pedig nehézkes, így az írni-olvasni tudás a társadalom felső rétegeinek kiváltsága maradt hosszú évezredekig. A modern tömegmédiák kialakulásához egy újabb technológiai fejlődés bekövetkezésére volt szükség, ami a könyvnyomtatás XV. századi forradalmához és az ennek hatására létrejövő úgynevezett „Gutenberg-galaxis”²⁸ megjelenéséhez köthető. A folyamat tovább folytatódott, melynek köszönhetően a XIX. században megjelent a tömegsajtó és kialakult a modern újságírás.²⁹ Mindezt a XIX. és XX. század újabb technológiai fejlődése követte, melynek hatására olyan találmányok születtek, mint a Morse-féle táviró, a telefon vagy a rádió. Ezen új eszközök szerepét a korabeli politikai és katonai vezetés is korán felismerte, így azokat előszeretettel használták propaganda és dezinformáció terjesztésére,³⁰ melyre a nyugati rádióadók második világháborúban – vagy később a hidegháborúban – történő több nyelven sugárzott adásai is jó példaként szolgálnak.³¹

A modern média konfliktusokban játszott szerepének további felértékelődése a televízió második világháború utáni megjelenéséhez kötődik. Az új találmány hamar népszerűvé vált a nyugati országokban, ami lehetővé tette a háborús tudósítások új formájának kialakulását. Ezek jelentőségét többek között az 1968-as Tét-offenzíva véres eseményeiről készült televíziós híresszefoglalók is mutatják, melyek átforgalmazták az amerikai közvélemény vietnami szerepvállalással kapcsolatos megítélését. A véres harcokról készült televíziós híresszefoglalók nagymértékben fokozták a háborúellenes hangulatot és egy értelmetlen, vesztes háború képét alakították ki az amerikai közvéleményben. Mindez azonban nem állt összhangban a harctéren történetekkel, mivel – a kezdeti sikerek ellenére – az észak-vietnami és vietkong erők 1968-as hadművelete végül teljes katonai kudarcra zárult.³² Mindez rávilágít az aszimmetrikus konfliktusok egyik legfőbb jellegzetességére: a nem

²⁸ A könyvnyomtatás eljárása a Német-római Császárságban élő Johannes Gutenberg nevéhez fűződik.

²⁹ Az első nyomtatott napilapok a XVII-XVIII. század során jelentek meg Európában. Erről bővebben lásd: BUZINKAY Géza: Kis magyar sajtótörténet, Budapest, Haza és Haladás Alapítvány, 1993

³⁰ A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt propagandájának irányítója, Joseph Goebbels előszeretettel használta fel a modern technológia vívmányait a mozgalom üzeneteinek célba juttatásához. E kapcsán egyes kutatók megjegyzik, hogy a náci felemelkedéséhez jelentős mértékben járult hozzá a rádió és a filmek által nyújtott lehetőségek kihasználása. ADENA Maja. et al.: Radio and the rise of Nazism in pre-war Germany (Working Paper), WZB Discussion Paper SP II 2013-310r, 2015. <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/109957/1/823675106.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 12.)

³¹ CAWTE Mary: Making Radio into a Tool for War, 1996, <http://www.bmartin.cc/pubs/peace/96Cawte.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)

³² HADYNYIAK Kyle: How Journalism Influenced American Public Opinion During the Vietnam War: A Case Study of the Battle of Ap Bac, The Gulf of Tonkin Incident, The Tet Offensive, and the My Lai Massacre, Honors College Paper 222, 2015. <http://digitalcommons.library.umaine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1218&context=honors> (Letöltés ideje: 2016. 06. 20.)

állami hadviselőkkel szemben elért harctéri sikerek önmagukban nem járulnak hozzá a kitűzött célok eléréséhez, ha a katonai műveletekkel párhuzamosan folyó „*médiaháborút*” elveszíti az adott ország – vagy szövetséges koalíció – vezetése.

A televízió közvélemény-formáló szerepének újabb állomása az 1991-es első öböl-háborúhoz köthető. Ekkor ugyanis a harctéren jelen lévő tudósítók élöben közvetítették az eseményeket, melyet a szakirodalom azóta is „*CNN-effektusnak*” hív.³³ Ezzel párhuzamosan megindult az infokommunikációs technológiák fentebb már említett forradalma, melynek hatására a '90-es években létrejött a világháló, ami bárki számára lehetővé teszi az információhoz történő valós idejű hozzáférést. Az infokommunikációs technológiák fejlődése azóta is töretlenül zajlik, melynek keretében a 2000-es évek elején létrejött a közösségi média, majd ezt követően a többi web 2.0-ás szolgáltatás is széleskörűen elterjedt.³⁴ E folyamat szorosan összekapcsolódott a hordozható eszközök – okostelefonok, tabletek, laptopok – tömeges elterjedésével, melynek köszönhetően a virtuális térhez történő hozzáférésnek ma már nincsenek fizikai akadályai, a világháló végleg kiköltözött az asztali számítógépek világából.

Ezen folyamat a média történetében is egy újabb lépcsőfokot jelent, mivel a kibertér – és azon belül is elsősorban közösségi média – decentralizálta és teljesen átforgatta a tömegtájékoztatás korábbi kereteit. Ezek közül az egyik legfontosabb fejlemény volt, hogy a médiaszereplők száma jelentős mértékben kibővült. A korábbiakban csak szűk rétegeket elérő alternatív médiafelületek ugyanis kihasználta a közösségi oldalak növekvő népszerűségében rejlő lehetőségeket és megsokszorozták látogatóik számát. Mindezt segítette az is, hogy a közvélemény egy része csatlódott a profi szerkesztőgárdával és jelentős forrásokkal rendelkező nagy médiatársaságokban, fogékonnyá válva a fősodort képviselő „mainstream” médianak ellentmondó üzenetek befogadására.³⁵ Az alternatív médiafelületek felértékelődése azonban számos veszélyt rejt magában, melyek közül kiemelhető, hogy a rajtuk keresztül gyakran ellenőrizetlen formában terjedő információk és összeesküvés-elméletek egyes külső hatalmak propaganda és dezinformációs műveleteiben is felhasználásra kerülhetnek. Az információs és lélektani műveletek eszköztárára ennek köszönhetően jelentősen kibővült, mely révén a közvélemény egyre nagyobb része vált manipulálhatóvá az utóbbi években.³⁶ Az

³³ NÉMETH István: Filozófia-váltást az érdekek védelmében, *Hadtudomány*, XVI. 4. sz. 2006. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/4/2006_4_16.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 20.)

³⁴ A világháló 1993-as létrejöttét követő időszakot a szakirodalom web 1.0-nak hívja. Ekkor jött létre az online kereskedelem, valamint a nagy internetes cégek. Ezt a korszakot a statikus, egyirányú információáramlás jellemezte. Ezzel szemben a 2004 körül megjelenő web 2.0 már kétirányú információáramlást tesz lehetővé. Ennek központjában a közösségre épülő különféle szolgáltatások találhatók, ahol a felhasználók közösen készítik a tartalmat és megosztják az információkat. Bővebben lásd:

CORMODE Graham – KRISNAMURTHY Balachander: Key differences between Web 1.0 and Web 2.0, *Cormode*, 2008, <http://firstmonday.org/article/view/2125/1972> (Letöltés ideje: 2016. 06. 22.)

³⁵ Erről bővebben lásd: ATKINSON J.D: *Alternative Media and Politics of Resistance: A Communication Perspective* (Frontiers in Political Communication), Peter Lang Inc, 2009

³⁶ Bővebben lásd: BANYÁSZ Péter: A közösségi média szerepe a lélektani műveletekben az elmúlt időszak válságainak tükrében, *Szakmai Szemle*. 2016/1. http://www.kfh.hu/hu/letoltes/szsz/2016_1_szam.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.) pp. 61-81.

olyan közösségi oldalak, mint a Facebook vagy a Twitter több milliárd ember közvetlen elérhetőségét biztosítják, akiket ezzel együtt a PSYOPS tevékenységek célpontjaivá válnak. Fontos változást jelent továbbá, hogy a műveletek során, anonim módon célba juttatott üzeneteket és információkat csak komoly nehézségek árán lehet kiszűrni és eltávolítani. A közösségi média manipulálására – és ezen keresztül a közvélemény befolyásolására – számtalan technika született az utóbbi időben, elég, ha csak az alternatív médiafelületeken terjesztett propaganda- és dezinformációs kampányokra, valamint az államilag támogatott trollhadseregek megjelenésére gondolunk.³⁷ Ezek kapcsán összességében elmondható, hogy az új eszközök együttes alkalmazásával a korábbiakban elérhetetlen tömegekhez lehet valós időben és költséghatékony módon eljuttatni a megjeleníteni kívánt – és gyakran egymásnak ellentmondó – narratívá(ka)t, melyek közvetlenül az emberek elméjét veszik célba.

Ezek fényében nem meglepő, hogy napjainkban a különböző online közösségi felületek is a kognitív hadszíntér részévé váltak, ahol a különböző állami szereplők, terrorista szervezetek és egyéb radikális csoportok kiterjedt PSYOPS tevékenységeket folytatnak.³⁸ A közösségi média PSYOPS tevékenységek terén mutatkozó növekvő jelentőségét az is jól mutatja, hogy a Pentagon Fejlett Védelmi Kutatási Projektek Ügynöksége (Defense Advanced Research Projects Agency – DARPA) egy külön kutatási projektet indított (Social Media in Strategic Communication – SMISC) annak érdekében, hogy olyan új eszközöket fejlesszenek ki, melyek segítségével ellensúlyozhatóak legyenek a közösségi térben terjedő propaganda és dezinformációs tevékenységek.³⁹ Látható tehát, hogy a média a kognitív hadszíntér egyik kulcsfontosságú területévé vált az utóbbi évek technológiai fejlődése folytán. A cikk következő részében a Nyugat és Oroszország között kibontakozó stratégiai információs küzdelem néhány jellemzőjét, valamint az Iszlám Állam és az egyéb nem állami hadviselők kibertérben folytatott tevékenységeit fogom röviden megvizsgálni.

³⁷ A provokációt folytató internetes trollokat ma már szervezett formában is alkalmazzák a közösségi médiában annak érdekében, hogy a cikkek alatti kommenteket és az aktuális eseményekről online fórumokban folyó beszélgetéseket az adott kormányzat érdekei szerint manipulálják és megzavarják. Az utóbbi időszakban – online persona management service néven – olyan automatizált szoftverek is kifejlesztésre kerültek, melyek segítségével egy operátor egyszerre több felhasználói fiókot tud szimultán kezelni, biztosítva a vélemények gyors és hatékony befolyásolását. A témáról részletesebben lásd: BENEDICTUS Leo: Invasion of the troll armies: from Russian Trump supporters to Turkish state stooges, *The Guardian*, 2016; PAGANINI Pierluigi: PsyOps and Socialbots, Infosec Institute, 2013., resources.infosecinstitute.com/psyops-and-socialbots/ (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

³⁸ Ennek ellensúlyozása érdekében az utóbbi években felértékelődött a stratégiai kommunikáció jelentősége, melynek keretében olyan különleges rendeltetésű alakulatokat hoztak létre, mint a brit 77. dandár. Bővebben lásd: Army sets up new brigade 'for information age', *BBC*, 2015, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-31070114> (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)

³⁹ A projekt honlapja az alábbi linken található: <http://www.darpa.mil/program/social-media-in-strategic-communication> (Letöltés ideje: 2016. 11. 06.)

Állami erők és a nem állami hadviselők harca az információs hadszíntéren

a) Az információs hadviselés orosz megközelítése

A tanulmány első felében röviden bemutattam az információs hadviselés néhány jellegzetességét és azon folyamatot, hogy vált a média a konfliktusok egyre meghatározóbb színterévé. A témát kutató szerzők közül többen arról értekeznek, hogy a média a konfliktusok új hadszínterévé vált,⁴⁰ ahol a saját lakosság támogatásának biztosítása és a szemben álló fél közvéleményének befolyásolása érdekében folytatott műveletek döntő hatással járnak a harcok menetére. Még, ha sokan túlzónak is tartják ezt a megállapítást, az elmúlt évtizedek főbb konfliktusai mindenképp rávilágítanak arra a tendenciára, hogy az állami és nem állami hadviselő felek a harcok súlypontját egyre inkább az információs – és azon belül a kognitív – hadszínterre helyezték át. Az információs és kognitív tartomány emellett a nagyhatalmak közötti versengésben is stratégiai jelentőségre tett szert, amint arra a Nyugat és Oroszország között kibontakozó szembenállás is rávilágít. Erre később még részletesebben is kitérek, de először röviden megvizsgálom, hogy milyen folyamatok alakították az információs hadviselés orosz koncepcióját, melynek gyökerei a Szovjetunió felbomlása utáni években keresendők.

A mélyreható politikai változásokkal kezdődő időszakot az 1991-es Öböl-háború nyitotta meg, mely a hadviselés terén is egy teljesen új korszakot vetített előre.⁴¹ A jövővel kapcsolatban számos nyugati szakértő úgy érvelt, hogy az információs technológiák fejlődésével kibontakozó új hadügyi forradalom⁴² létrehozta a háború újabb generációját, melyben a műveletek hálózatközpontú és hatásalapú megközelítése biztosítja majd a döntő katonai fölényt. Más szakértők⁴³ ennél is továbbmentek és az információs tér stratégiai jelentőségét hangsúlyozták, melynek eredményeképp a RAND kutatóintézet munkatársai megalkották a stratégiai információs hadviselés koncepcióját.⁴⁴ Elméletük a hidegháborús időkön túllépve egy teljesen eltérő szemléletmódot tükrözött, figyelembe véve a biztonsági környezet drasztikus megváltozását, az információs technológiák fejlődését és a Szovjetunió széthullása után létrejött új nemzetközi rendszer jellegzetességeit.

A bipoláris világrend átalakulása és az amerikaiak új típusú hadviselése az orosz szakértőkre is komoly hatást gyakorolt,⁴⁵ akik az Öböl-háború és a későbbi

⁴⁰ PROCTOR Pat: *Media War: The Media-Enabled Insurgency in Iraq*, Pro SIM Company Inc., 2010.

⁴¹ Az Öböl-háború tapasztalatairól bővebben lásd: RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015. p. 46.

⁴² Az új hadügyi forradalomról részletesebben lásd: www.comw.org/rma/fulltext/overview.html (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁴³ Nyugaton többek között John Arquilla és David F. Ronfeldt foglalkozott sokat a témával, olyan nagy hatású könyveket adva ki, mint az 1996-ban megjelent „The Advent of Netwar” vagy a 2000-es „Swarming and the Future of Conflicts.” Ezekről bővebben lásd: ARQUILLA John – RONFELDT David F.: *Swarming and the Future of Conflicts.*, RAND Corporation, 2000; ARQUILLA John: *The Advent of Netwar*, RAND Corporation, 1996.

⁴⁴ Bővebben: MOLANDER: i.m.

⁴⁵ Az információs hadviselés kiemelt szerepet játszik az új típusú hadviselés orosz megközelítésében, ami nyomon követhető az olyan szerzők munkáiban, mint S. G. Csekinov, S. A. Bogdanov, M. A. Garajev, Szergej P. Rastorguev, Igor Panarin, Szergej Makarov,

konfliktusok tapasztalataiból – nyugati kollégáikhoz hasonlóan – arra a következtetést jutottak, hogy az információs fölény kivívása nélkül nem lehet elérni a kitűzött célokat. Ezt az álláspontot képviselte Igor Szergejev marsall, egykori orosz védelmi miniszter is, aki az 1994 és 1996 között zajló első csecsen háború tapasztalatai,⁴⁶ valamint az 1999-es koszovói NATO beavatkozás eseményei kapcsán az információs hadviselés egyre növekvő fontosságáról beszélt. A tábornok amellett érvelt, hogy Oroszország konvencionális téren nem versenyezhet a NATO-val, ezért a jövőben előtérbe kell helyezni az érdekérvényesítés indirekt és aszimmetrikus formáit. E kapcsán felhívta a figyelmet az információs tér konfliktusokban játszott szerepére, mely újabb lehetőségeket biztosít a stratégiai célok indirekt módon történő eléréséhez. A '90-es évek politikai folyamatai, valamint a korszak technológiai változásai végül meggyőzték a Kreml vezetését, melynek eredményeképp az évtized második felére fokozatosan kidolgozták az információs hadviselés sajátos orosz megközelítését.⁴⁷

Az információs hadviselés orosz értelmezésének⁴⁸ központi elemét képezi, hogy az információ egy olyan, térben és időben nem korlátozott, univerzális és olcsó fegyverre alakítható, ami eredménnyel alkalmazható a geopolitikai rivalizálásban. Ennek értelmében a rendelkezésre álló információs erőforrások fegyverként kerülnek felhasználásra a tömegek tudatának befolyásolása céljából, mely része a különböző civilizációk és országok közötti versengésnek.⁴⁹

Vlagyimir Szlipcsenko, Valerij Geraszimov. Erről bővebben lásd: THOMAS Timothy L.: Russia's Information Warfare Strategy: Can the Nation Cope in Future Conflicts?, *The Journal of Slavic Military Studies*, 2014. pp. 101-130.

⁴⁶ Az első csecsen háborúban a szárazföldön zajló katonai műveletekkel párhuzamosan a kibertérben is kiterjedt „háború” zajlott a két fél hackercsoportjai között. Az ebből levont tapasztalatok arra készítették az orosz vezetést, hogy átértékelje a kibertér konfliktusokban játszott szerepét. A kibertér és a média háborús időszakokban történő ellenőrzésének fontosságára Vlagyimir Putyin is felhívta a figyelmet az egyik újságíróknak adott 1999-es interjúja során, amikor az alábbi megfogalmazást tette: „A közelmúltban feladtuk ezt a területet...de most újra beszállunk a játékba.” Az ekkor még miniszterelnöki székben ülő orosz vezető szavait később tettek követték, így a második csecsen háború idején lépéseket tettek a csecsen szeparatisták kibertérben folytatott PSYOPS tevékenységeinek ellensúlyozására. Mindezt az orosz hackerek aktivizálásával egészítették ki, melynek keretében számos csecsen honlapot feltörték. Ezen akciók időzítése és kifinomultsága arra utalt, hogy a támadók ezúttal már állami háttérrel is rendelkeznek. Erről bővebben lásd: GEERS Kenneth: Cyberspace and the Changing Nature of Warfare, *SC Magazine*, Black Hat, 2008 pp. 1-12.

⁴⁷ ARMISTEAD Edwin L.: *Information Operations: The Hard Reality of Soft Power*, Potomac Books, 2004. pp. 91-110.

⁴⁸ Az orosz szerzők a Szovjetunió időszakában szerzett tapasztalatokra támaszkodva azon dolgoztak, hogy az új információs környezethez igazodva továbbfejlesszék a pszichológiai hadviselés szovjet koncepcióit. Ennek keretében erőteljesen kutatták, hogy a szovjet időkben kidolgozott reflexív kontroll technikáját hogyan lehetne felhasználni a harcászati, hadműveleti és stratégiai szinten folytatott megtévesztés (maszkirovka), valamint dezinformálás terén. Erről bővebben lásd: THOMAS, Timothy L.: Russia's Reflexive Control Theory and the Military, *The Journal of Slavic Military Studies*, 2004 pp. 237-256.

⁴⁹ Igor Panarain orosz geopolitikus a poszt-szovjet térség színes forradalmi, a 2008-as orosz-grúz háború, valamint az „arab-tavaszi” kapcsán egy Oroszország elleni globális információs háborúról értekezik. Álláspontja szerint az 1943 és 1991 között folyó „első információs világháború” végül a Szovjetunió összeomlásával járt. A 2011-es oroszországi kormányellenes tüntetésekkel kezdődő „második információs világháború”

Ezek során alkalmazásra kerülnek a különböző katonai és nem katonai eszközök, valamint a társadalmi kontroll elérését célzó információs és pszichológiai módszerek.⁵⁰ Az utóbbiak jelentőségét mutatja, hogy az információs hadviselés kérdéseivel foglalkozó orosz szerzők gyakran közvetlenül utalnak a hidegháborúra, illetve a Nyugat és Oroszország között zajló pszichológiai háborúra.⁵¹

Az információs hadviselés orosz megközelítésének központi eleme tehát, hogy hangsúlyos szerep hárul a kognitív hadszíntéren folyó befolyásolási műveletek pszichológiai és politikai vetületeinek.⁵² Ezek lényege az alábbiakban foglalható össze a szakirodalom alapján:⁵³

- Mélyreható és hosszú távú hatások elérése;
- A külpolitikai lépések legitimitációjának megteremtése;
- Világos és közérthető üzenetek közvetítése;
- Az adott propaganda és a korábbi politikai mítoszok közötti összhang megteremtése;
- Az adott célcsoport érzelmeinek manipulálása és ezáltal a kívánt cselekvés kiváltása;
- A társadalom befolyásolása által a közvélemény szándékos irányítása;
- Demonstrálni Oroszország politikai és katonai erejét;
- Elhárítani a szemben álló fél információs térben folytatott tevékenységeit;
- Aláásni a szemben álló fél politikai vezetésének hitelét és tekintélyét;
- Hamis percepciók által egy alternatív valóság teremtése, melyen keresztül befolyásolják és összezavarják a szemben álló fél lakosságát, valamint a nemzetközi közvéleményt;
- Az információk manipulálása és hamis információk terjesztése által megtéveszteni és megbénítani a szemben álló fél politikai és katonai döntéshozatalát;
- Saját erők tevékenységeinek álcázása;
- A szemben álló erők megtévesztése, vezetési irányítási rendszereinek bénítása.

végző célja a BRICS-országok (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika) alternatív fejlődési modelljének lerombolása és Oroszország destabilizálása. Bővebben lásd: PANARIN, Igor: Информационная война и коммуникации [Information Warfare and Communications], Горячая линия - Телеком [Hot Line – Telecom], 2014.

⁵⁰ A társadalmi kontroll és társadalmi manőverek célja a társadalom tudatos manipulálása politikai előnyszerzés céljából. Ezek kapcsán az orosz szerzők olyan technikákat említenek meg írásaikban, mint a valós információkkal történő manipulációk, a dezinformációk terjesztése, a lobbizás, a zsarolás, valamint a kívánt információk erőszakos megszerzése. Bővebben lásd: SAMADASHVILI, Salome: Muzzling the Bear: Strategic Defence for Russia's Undeclared Information War on Europe, Wilfried Martens Centre for European Studies, 2015. p. 24.

⁵¹ Bővebben: DARCEWSKA Jolanta: The anatomy of Russian information warfare. The Crimean operation, a case study, OSW Point of View. 42. sz. 2014. p. 12.

⁵² Mindez jelentősen eltér a nyugati országok megközelítésétől, akik főként az információs műveletek technológiai oldalát emelik ki.

⁵³ Erről bővebben lásd: DARCEWSKA: i.m. p. 25.

E célok elérése érdekében a digitális hadszíntéren⁵⁴ folyó tevékenységekre is hangsúlyos szerep hárul, melyek jelentős mértékben támogatják a kognitív hadszíntéren folyó befolyásolási műveleteket. Az információs hadviselés orosz koncepciójában ezért már a kezdetektől kiemelt szerepet kaptak a támadó jellegű kiberképességek, melyek folyamatosan fejlődtek az évek során.⁵⁵ E folyamat révén olyan támadó jellegű kiberképességek váltak az orosz információs hadviselési eszköztár részévé, mint az elosztott túlterheléses támadások (Distributed Denial of Service – DDoS),⁵⁶ a deface-típusú támadások,⁵⁷ a különböző adathalász (Phising) és célzott adathalász (Spear Phising) eljárások⁵⁸ vagy akár a bonyolult felépítésű kiberfegyverek.⁵⁹

⁵⁴ A fogalmat a cikk további részében az Egyesült Államok Légierőjének 2003-ban kiadott doktrínája alapján használom. A doktrína felosztásának értelmében az információs műveletek egyik tartományaként értelmezhető digitális hadszíntéren a támadó jellegű kiberműveletek folynak, míg a kognitív hadszíntéren a befolyásolási műveletek zajlanak. Mindkét hadszíntér a globális információs környezet része és az ott folyó tevékenységek kiegészítik, támogatják egymást a stratégiai célok elérése érdekében.

⁵⁵ Az orosz kiberhadviselési képességek fejlettségére utalnak az utóbbi évek nagyméretű és kifinomult kibertámadásai. A szakemberek szerint ezek háttérében az orosz kormány támogatását élvező hackercsoportok állnak. Az egyik legutóbbi incidens során a Nyugat-Ukrajnában működő Prykarpattya Oblenergo energiaszolgáltató céget egy olyan átfogó kibertámadás ért 2015. december 23-án, melynek következtében közel 225 ezren maradtak áramszolgáltatás nélkül. Erről Bővebben lásd: AL-AGHA Cintia Asoum: Az ukrán kibertámadás okai – a jövő háborúja?, Biztonságpolitika.hu, 2016. <http://biztonsagpolitika.hu/egyeb/az-ukran-kibertamadas-okai-a-jovo-haboruja> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁵⁶ A túlterheléses támadás során a támadók a célpont számítógépes rendszereit próbálják olyan mértékben túlterhelni, hogy az adott szolgáltatás és hálózati hozzáférés elérhetetlenné váljon. A támadás végrehajtásához gyakran távolról irányított fertőzött „zombi” számítógépeket és egyéb hálózati hozzáféréssel rendelkező eszközöket is bevetnek. Bővebben lásd: HAIG Zsolt.: Az információs társadalmat fenyegető információalapú veszélyforrások, Hadtudomány, 2007/3. pp. 37-56.

⁵⁷ A deface típusú támadás által a támadó le tudja cserélni a weboldal nyitó oldalát és így megjelenítheti saját üzenetét. Az 1999-es koszovói beavatkozás során többek között ilyen jellegű támadásokat is végrehajtottak az orosz hackerek a NATO weboldalai ellen. Az incidensek meghatározó szerepet játszottak abban, hogy a 2002-es prágai csúcson elfogadták a NATO kibervédelmi programját. Bővebbe lásd: SZENTGÁLI Gergely: A NATO kibervédelmi politikájának fejlődése, Bolyai Szemle, XXI. 2. sz. 2012. <http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2012/2/05.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁵⁸ Az adathalász támadások során a támadók több ezer vagy akár több milliós potenciális áldozatnak küldenek különböző e-maileket, hogy azokat átverve megfertőzzék az általuk használt eszközöket és személyes információkat szerezzenek tőlük – jelszavak, bankkártyaszám, stb. Bővebben: Célzott adathalász (Havi biztonságtudatossági hírlevél számítógép-felhasználók-száma), The Sans Institute, 2013

⁵⁹ Ezek közé tartoznak az olyan kémkedésre kifejlesztett kifinomult és összetett kártevők, mint az Uroburos, ami a görög mitológia saját farkába harapó kígyójáról kapta a nevét. A kártevőt még 2014 februárjában fedezte fel a német G Data Security, ami a cég szakértői szerint képes az önálló működésre, és a megfertőzött hálózaton keresztül terjeszti magát. A G Data szakértői úgy vélik, hogy a kártevő komplex felépítése és egyéb tulajdonságai azt sugallják, hogy kifejlesztése mögött az orosz kormány állhat. Bővebben lásd: Uroburos. Highly complex espionage software with Russian roots. G Data discovers alleged intelligence agency software., G DataSecurityLabs, 2014 https://public.gdatasoftware.com/Web/Content/INT/Blog/2014/02_2014/documents/GDat_a_Uroburos_RedPaper_EN_v1.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 05.)

A gyors ütemben fejlesztett orosz kiberképességek első nagyobb próbájára az Észtország elleni 2007-es kibertámadások idején került sor.⁶⁰ Az ezt követő, 2008-as orosz-grúz háború során már összehangoltan alkalmazták a digitális és kognitív hadszíntéren folyó tevékenységeket.⁶¹ A két konfliktus fontos tapasztalatokkal szolgált, melyek azt mutatták, hogy a kognitív és digitális hadszíntéren folyó műveletek közötti együttműködés megteremtése alapvető fontossággal bír a kitűzött célok elérése szempontjából. A 2010-2011-es arab tavasz eseményei további tanulságokkal szolgáltak e téren, melyek alapján az orosz szakértők továbbfejlesztették az indirekt eszközök konfliktusokban történő alkalmazásának technikáit.⁶²

Ezek gyakorlatba történő átültetésére végül a 2014-es ukrán válság alatt került sor,⁶³ miután a Krím-félszigeten és a Kelet-Ukrajnában kibontakozó műveletek támogatására minden korábbit felülmúló módon hangolták össze a kognitív és digitális hadszíntéren folyó tevékenységeket. Az Ukrajnában zajló konfliktus végleg bebizonyította a különböző indirekt – diplomáciai, gazdasági, politikai, információs – eszközök erősokszorozó szerepét, melyek döntően meghatározzák egy konfliktus kimenetelét, ha azokat egy központi irányított stratégia keretében, összehangoltan alkalmazzák a kijelölt célok elérése érdekében.⁶⁴ A Krím-félsziget anektálása és kelet-ukrajnai konfliktus következményei miatt végül egy újabb nagyhatalmi szembenállás bontakozott ki a Nyugat és Oroszország között, melynek egyik legfőbb színtere az információs térbe helyeződött át.

⁶⁰ Az Észtország ellen, 2007 tavaszán folytatott kiterjedt támadássorozat új megvilágításba helyezte a kibervédelem kérdéskörét. A támadás hátterében egy második világháborús szovjet emlékmű eltávolítása állt. Az orosz kormány érintettsége nyilvánvaló, még akkor is, ha ezt konkrét bizonyítékokkal nem is sikerült igazolni. Erről bővebben lásd: RUUS Kertu: Cyber War I: Estonia Attacked from Russia, *European Affairs*, 9. 1-2. sz. 2008 <http://www.europeaninstitute.org/index.php/component/content/article?id=67:cyber-war-i-estonia-attacked-from-russia> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁶¹ A legtöbb szerző szerint a 2008-as orosz-grúz háború tekinthető a történelem első olyan fegyveres konfliktusának, ahol a célok elérése érdekében – a katonai műveletekkel párhuzamosan – támadó jellegű tevékenységek folytak a kibertérben – a kognitív hadszíntéren folyó PSYOPS tevékenységeket is beleértve. Szakértők szerint az ötnapos háború során az orosz hírszerző szolgálatoknak sikerült megbénítania a grúz információs infrastruktúrát és a kormány weboldalait. Bővebben: SHAKARIAN Paulo: The 2008 Russian Cyber Campaign Against Georgia, *Military Review*, 2011. pp. 63-68.

⁶² A legtöbb szakértő szerint az oroszok megalkották a hadviselés egy új, hibrid formáját, amit az ukrán válság során a gyakorlatban is kipróbáltak. Erről bővebben lásd: RÁCZ András: Russia's hybrid war in Ukraine - Breaking the enemy's ability to resist, Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2015

⁶³ Bővebben: FEKETE Csanád: i.m. (2016) pp. 34-37.

⁶⁴ A Krím-félsziget anektálása során a különleges műveleti erők tevékenységeit összehangolták a kognitív hadszíntéren folyó megtévesztési műveletekkel – ami az ukrán politikai és katonai döntéshozatal megbénítására irányult –, valamint a helyi és a nemzetközi közvélemény befolyásolására épülő komplex PSYOPS tevékenységekkel. Ezen túlmenően az orosz különleges műveleti erők megbénították az ukrán telekommunikációs hálózatot és információs infrastruktúrát, a kibertérben pedig támadásba lendültek az oroszbarát hackercsoportok. Bővebben lásd: FEKETE Csanád: i.m. (2015) pp. 8-11.

b) A Nyugat és Oroszország közötti szembenállás információs vetületei

A 2014-es ukrán válság jelentős hatást gyakorolt a nemzetközi rendszer stabilitására, melynek eredményeképp mélypontra kerültek a Nyugat és Oroszország közötti kapcsolatok. Ennek következtében újra előtérbe került a kollektív biztonság és a katonai elrettentés szerepe, amit a 2014. szeptember 4-5-én tartott walesi NATO-csúcson elfogadott készenléti akcióterv (Readiness Action Plan – RAP) nevet viselő intézkedéscsomag is jól mutat.⁶⁵ A szembenállás katonai dimenziói mellett az információs tér digitális és kognitív tartományaiban folyó küzdelem is stratégiai jelentőségűvé vált.

Ennek részeként Oroszország egyre intenzívebb információs hadjáratot folytat a Nyugattal szemben, melynek legfőbb célja a nyugati közvélemény befolyásolása és összezavarása, másrészt a politikai döntéshozatal lassítása és megbénítása. Az összeesküvés-elméletek és hamis információk szövevényes hálóján keresztül fokozatosan megváltoznak a percepciók és létrejön egy alternatív valóság. Az elmúlt hónapokban több szerző hívta fel rá a figyelmet, hogy a közvélemény befolyásolása érdekében Oroszország egyre aktívabban használja fel az orosz álláspontot megjelenítő alternatív médiafelületeket és az olyan – állami felügyelet alatt álló – angol nyelvű médiaügynökségeket, mint a Russia Today vagy a Sputnik News.⁶⁶ Ezen nagy médiatársaságok adataiból is jól látható, hogy az oroszok nagy hangsúlyt fektetnek a célpontok tanulmányozására, propagandájuk modern, közérthető és fogyasztható formába történő csomagolására. Ennek fontos részét képezi továbbá, hogy üzeneteiket több nyelvre lefordítják, így azok a nyelveket nem beszélő helyi lakosság számára is könnyen elérhetővé válnak, igazodva a helyi viszonyokhoz.⁶⁷ A befolyásolási műveletek során továbbá sokszor felhasználnak különböző politikai és társadalmi csoportokat – legyenek azok akár szélsőjobb- vagy szélsőbaloldali irányultságúak –, valamint kihasználják a hozzájuk köthető kisebb híroldalakat.⁶⁸

⁶⁵ A szövetség kollektív védelmi képességeinek növelésére irányuló RAP egyik legfontosabb eleme a hírszerző, megfigyelő és felderítő (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – ISR) képességek erősítése. Ennek részeként javították a hírszerző szervezetek közötti együttműködést, növelték a szövetség AWACS (Airborne Warning and Control System – Légi Előrejelző és Ellenőrző Rendszer) típusú légtérrelőrző repülőgépeinek Kelet-Európában folytatott járőrtevékenységét, valamint a NATO baltikumai légtérrendészeti (Baltic Air Policing – BAP) missziójában résztvevő repülőgépek számát. A készenlét fokozása és a gyors reagálási képesség megerősítése érdekében a RAP rendelkezik egy 5 ezer fős Nagyon Magas Készenlétű Összhaderőnemi Erő (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF) felállításáról, mely a NATO Reagáló Erő (NATO Response Force – NRF) részeként jött létre. A téma szempontjából fontos megjegyezni, hogy a walesi csúcson a kollektív védelem hatálya alá eső cselekmények közé sorolták a kibertámadásokat. Erről bővebben lásd: SZENES Zoltán: Előre a Múltba? A NATO Wales után, Külügyi Szemle. 2014/3. <http://kki.gov.hu/download/9/1a/c0000/Szenes.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 10. 11.)

⁶⁶ MACFARQUHAR Neil: A Powerful Russian Weapon: The Spread of False Stories, The New York Times, 2016., <http://www.nytimes.com/2016/08/29/world/europe/russia-sweden-disinformation.html> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁶⁷ Az átfogó hatás elérése érdekében ezen műveleteket minden esetben hozzáigazítják a célpont társadalmának történeti, kulturális, nyelvi, politikai és egyéb sajátosságaihoz. CONLEY Heather A. et al.: The Kremlin Playbook: Understanding Russian Influence in Eastern and Central Europe, Center for Strategic & International Studies, 2016

⁶⁸ Magyar nyelven többek között a Political Capital végzett ez irányban kutatásokat. Bővebben: JUHÁSZ Attila. et al.: "Eurázsiai vagyok" A magyar szélsőjobboldal kapcsolata

Mindemellett a kiberbiztonság területén dolgozó szakemberek felhívták rá a figyelmet, hogy a digitális hadszíntéren zajló támadó jellegű tevékenységek is jelentős mértékben felerősödtek az utóbbi időben,⁶⁹ melyek együttesen kerülnek végrehajtásra a kognitív hadszíntéren folytatott műveletekkel.

Az oroszok által folytatott stratégiai információs hadviselés tehát egymást kiegészítő tevékenységi formákra osztható. Az államilag támogatott hackercsoportok támadásokat hajtanak végre a digitális hadszíntéren kijelölt célpontok ellen, melyek jelentős mértékben támogatják a Kreml által koordinált propaganda és dezinformációs műveleteket a kognitív hadszíntéren. A kibertérben végrehajtott támadások során szerzett érzékeny adatokat a közösségi médiában és az alternatív híroldalak felületein teszik közzé, hogy a szemben álló fél politikai vezetését lejárassák, lakosságát összezavarják és befolyásolják.⁷⁰

Mindez természetesen nem maradt válasz nélkül, így az amerikai és orosz nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a különböző hackercsoportok között dúló „kiberháború” az elmúlt hónapokban jelentős mértékben eszkalálódott. Erre jó példaként szolgálhat a CIA legutóbbi bejelentése, melyben kibertámadásokkal fenyegették meg Oroszországot, ha az továbbra is beavatkozik az amerikai elnökválasztási kampányba.⁷¹ Ezzel összhangban egykori amerikai hírszerzők azt állították,⁷² hogy elég információt gyűjtöttek össze az orosz politikai vezetés korrupciós ügyeiről és a Kreml által folytatott információs műveletek háttéréről, amiket – az oroszokhoz hasonlóan – adott esetben készek kiszivároztatni.⁷³

a Kremllel, Political Capital, 2015 http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_tanulmany_EurazsiaiVagyok.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁶⁹ Az elmúlt időszak legnagyobb túlterheléses támadására 2016. október 23-án került sor, amikor a DynDNS – a világ egyik legnagyobb DNS szolgáltatójának – szervereit vették célba. A támadás során számos nagy weboldal vált ideiglenesen elérhetetlenné – köztük a Twitter, az Amazon vagy a Netflix. Az eset érdekessége, hogy a támadás végrehajtásához a Mirai nevet viselő kártevőt-t is felhasználták, melynek segítségével nagy mennyiségű IoT (Internet of Things – dolgok internete) eszközt tudtak zombi hálózatba szervezni. Bővebben lásd: HLÁCS Ferenc: Igazi nehézfiúkat ütött ki az új IoT botnet, HSW <http://www.hsw.hu/hirek/56331/dyndns-tamadas-iot-botnet-mirai-biztonsag.html> (Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)

⁷⁰ Sokak szerint az amerikai elnökválasztási kampány is a stratégiai információs küzdelem egyik fő hadszínterévé változott, miután a Wikileaks és az Anonymous hackercsoport – egyes források szerint az orosz titkosszolgálat segítségével – több tízezer olyan e-mail szivárogtatott ki. Bővebben: GREENBERG: i.m.

⁷¹ ARKIN, William – M., DILANIAN Ken – WINDREM Robert: CIA Prepping for Possible Cyber Strike Against Russia, NBC News, 2016 <http://www.nbcnews.com/news/us-news/cia-prepping-possible-cyber-strike-against-russia-n666636> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁷² TIMM Trevor: If the US hacks Russia for revenge, that could lead to cyberwar, The Guardian, 2016, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/19/russian-hacking-us-retaliation-cyberwar-international-treaty> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁷³ A fenyegetést tették követték, melynek keretében ukrán hackereknek sikerült feltörnie Vlagyiszlav Szurkov e-mail fiókját, aki Vlagyimir Putyin orosz elnök egyik legfőbb tanácsadója és egyesek szerint a krími és kelet-ukrajnai műveletek, valamint a nemlineáris hadviselés szellemi atyja. A hackerek sok információt szivárogtattak ki Szurkov, ukrán válságban játszott szerepéről. A feltöltött információkat tartalmazó honlap az alábbi linken található: <https://informnapalm.org/en/surkovleaks/>

Mindebből levonható az a következtetés, hogy a kognitív és digitális hadszíntéren zajló műveletek egyre inkább összekapcsolódnak a nagyhatalmak között zajló „stratégiai információs háborúban,” melynek intenzitását tovább erősíti a közösségi térben terjedő számtalan álhír⁷⁴, összeesküvés-elmélet⁷⁵ és egyéb dezinformáció.⁷⁶ A közösségi oldalakon terjedő félrevezető és hamis információk egyre növekvő mennyiségéből sokan azt a következtetést vonták le, hogy az interneten ma már nem létezik objektív igazság.⁷⁷ Mindez jelentős hatást gyakorol a közvélemény gondolkodására és növeli az Oroszország által folytatott befolyásolási műveletek hatékonyságát. Az utóbbi hónapok tapasztalatai azt mutatják, hogy a digitális és kognitív hadszíntéren folytatott tevékenységek egyre eredményesebben használhatóak a politikai és gazdasági célok elérése érdekében. Ennek köszönhetően napjainkban mind a Nyugat, mind pedig Oroszország a közöttük folyó stratégiai vetélkedés egyik legfőbb eszközeként tekint rájuk. Erre utal többek között az is, hogy a kibertérben folytatott gazdasági és politikai jellegű hírszerzés mellett a trollhadseregek is a stratégiai információs hadviselési eszköztár részévé váltak, melyek többek között a különböző kelet- és nyugat-európai országok közösségi médiafelületein, valamint az elmúlt hónapok amerikai elnökválasztási kampányában is széleskörűen felhasználásra kerültek.⁷⁸

A kognitív és digitális hadszíntéren zajló stratégiai információs hadviselés béke- és háborús időszaktól függetlenül, megszakítások nélkül és egyre erősödő intenzitással folyik a szembenálló nagyhatalmak között. Ennek hatására mindkét oldal egyre nagyobb figyelmet fektet a befolyásolási műveletekre, mivel a közvélemény összezavarása és a politikai döntéshozatal lebénítása döntően befolyásolhatja egy konfliktus kimenetelét – amint azt az ukrán válság példája is

⁷⁴ Az utóbbi hetekben több híroldal is beszámolt egy orosz hackercsoport által közzétett hirdetésről, melyben azt állították, hogy ellopták az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (National Security Agency – NSA) egyik titkos kiberfegyverét. A hackerek azt ígérték, hogy akkor teszik közzé a megszerzett fájlokat, ha az általuk indított online aukció eléri az 575 millió bitcoinban megállapított értékhatárt. Bővebben lásd: WONG Joon Ian: Russia appears to be behind a hacker group that says it stole the NSA’s “cyber weapons” to auction them online, QUARTZ, 2016, <http://qz.com/762173/russia-appears-to-be-behind-a-hacker-group-that-says-it-stole-the-nsas-cyberweapons-to-auction-them-online/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 06.)

⁷⁵ A Buzzfeed híroldal által végzett kutatás szerint a politikailag elkötelezett, több millió felhasználót elérő jobboldali és baloldali Facebook oldalak híreinek jelentős része félrevezető és hamis információkból áll. Bővebben: Hyperpartisan Facebook Pages Are Publishing False And Misleading Information At An Alarming Rate, BuzzFeed, 2016

⁷⁶ Többek között egy macedón faluban több száz olyan politikával foglalkozó propaganda oldalt üzemeltetnek, melyek álhírek és összeesküvés-elméletek terjesztésével foglalkoznak. Bővebben: How Teens In The Balkans Are Duping Trump Supporters With Fake News, BuzzFeed, 2016, https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/how-macedonia-became-a-global-hub-for-pro-trump-misinfo?utm_term=.wmmY0opqL#.vddDdRL6A (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁷⁷ MANJOO Farhad: How the Internet is Loosening Our Grip on the Truth, 2016, The New York Times. www.nytimes.com/2016/11/03/technology/how-the-internet-is-loosening-our-grip-on-the-truth.html?smid=fb-nytimes&smtyp=cur&_r=2 (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁷⁸ Az oroszok ezirányú tevékenységeire számtalan bizonyíték áll a rendelkezésre. Ezek dokumentálására a washingtoni székhelyű CEPA (Center for European Policy Analysis) külön honlapot üzemeltet, ahol heti szinten teszik közzé jelentéseiket a Kelet-Európa egyes országaira irányuló orosz propagandatevékenységekről. A honlap az alábbi linken található: <http://infowar.cepa.org/index/>

mutatja. Mindez várhatóan tovább fogja erősíteni⁷⁹ a kibervédelem és a stratégiai kommunikáció jelentőségét, melyek fontos napirendi pontként szerepeltek a 2016-os varsói NATO-csúcstalálkozón.⁸⁰

Összességében elmondható, hogy napjainkra a kibertér egyre inkább a nagyhatalmak közötti információs hadviselés terepévé változott, ahol várhatóan a különböző nem állami hadviselők és terrorszervezetek is fokozni fogják tevékenységeiket a jövőben, melyre részletesebben kitérek tanulmányom további részében.

c) Kibergerillák és terroristák megjelenése az információs hadszíntéren

Az új infokommunikációs technológiákban rejlő lehetőségeket a nem állami hadviselők is hamar felismerték: a csecsen szeparatisták az elsők között voltak azok közül, akik az internetet eszközként használták politikai céljaik elérése érdekében.⁸¹ A kibertér adta lehetőségeket később az olyan jelentős terrorszervezetek és felkelő csoportok is széleskörűen kihasználták, mint a Hezbollah, a Hamász vagy az al-Kaida. E szervezetek egyebek mellett saját oldalakkal rendelkeznek és folyamatos jelenlét fenntartására törekednek a közösségi oldalakon. A következő lépcsőfokot a tanulmányban részletesebben vizsgált ISIS jelenti, amely meglepő hatékonysággal és újszerű módon használja fel a modern technológia adta lehetőségeket. Ennek értelmében folyamatosan jelen vannak az interneten és a közösségi médiában, ahol a végletekig leegyszerűsített propagandájukkal képesek voltak a nagyvárosokban élő, zömükben bevándorló háttérrel rendelkező – és a helyüket nem találó – muszlim fiatalok megszólítására és meggyőzésére.

Az ISIS erőfeszítése végül meghozta eredményét, így hatásukra az ügynek megnyert szimpatizánsokon és támogatókon túl a világ számos pontjáról közel húszezer, a szervezet céljaiért meghalni kész önkéntest vonzottak Szíriába.⁸² Mindez teljes mértékben összhangban áll stratégiájukkal, melynek legfőbb célkitűzése volt,

⁷⁹ Az információs technológia további fejlődésével párhuzamosan várhatóan további eszközök fognak megjelenni, melynek hatására létrejönnek a konfliktusok újabb – ma még nem látható – tartományai és válnak az információs tér minden területét átfogó küzdelem újabb terepeivé. Az utóbbi időszak fejleményei azt mutatják, hogy a virtuális és kiterjesztett valóság technológiája e téren központi szerepet fog játszani a jövőben. A folyamat már elkezdődött, az Izraeli Védelmi Erők ugyanis az utóbbi hetekben megkezdték a Microsoft által kifejlesztett HoloLens szemüvegek katonai célokra történő alkalmazásának kutatását. Bővebben: BREEN-PORTNOY Barney: Israeli Military to Train Soldiers With Augmented Reality Technologies, The Algemeiner, 2016 <https://www.algemeiner.com/2016/08/16/israeli-military-to-train-soldiers-with-augmented-reality-technologies/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁸⁰ SZENES Zoltán: MEGLEPETÉSEK NÉLKÜL: A varsói NATO csúcs értékelése, Biztonságpolitika.hu, 2016., <http://biztonsagpolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/szenes-zoltan-meglepetesek-nelkul.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁸¹ GEERS Kenneth: i.m.

⁸² A harcosok legnagyobb számban Szaúd-Arábiából (2500 fő), Tunéziából (3000 fő), Marokkóból (1500 fő), Franciaországból (1200 fő), Németországból (600 fő), Jordániából (1500 fő), Oroszországból (1500 fő), valamint Törökországból (1000 fő) érkeztek. Bővebben lásd: RESPERGER István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, Hadtudomány, 4. sz. 2015. p. 103.

hogy vezetésük alatt egy kalifátusban egyesítsék az összes igazhitű muszlimot. Mindez nem sikerült volna a kognitív hadszíntéren folytatott hatékony PSYOPS tevékenységek nélkül, melyek egyik legfőbb jellemzője a céljaikkal egyet nem értő civil lakosság, valamint a velük szemben álló katonák ellen alkalmazott példátlan és könyörtelen erőszak, ami megalapozta az ISIS gyors sikereit.⁸³ Mindez jelentős mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a szervezet 2014 és 2015 folyamán képes volt területét dinamikusan növelni, valamint az elfoglalt katonai támaszpontokból zsákmányolt fegyverekkel katonai képességeit továbbfejleszteni.⁸⁴ Az ISIS ennek következtében jelentős konvencionális katonai képességekre tett szert, mely révén a terrorszervezet átalakult egy szervezeten harcoló fegyveres erővé.⁸⁵ Egyes kutatók szerint a terrorszervezet ezzel párhuzamosan jelentősen fejlesztette támadó jellegű kiberképességeit,⁸⁶ mely révén a kritikus információs infrastruktúrák elleni kibertámadások végrehajtására is képessé válhatott az elmúlt időszakban.⁸⁷

Megállapítható tehát, hogy az ISIS egyesíti magában egy állam és egy nemzetközi terrorszervezet képességeit. Ezek közül kiemelkedő fontosságú az ISIS folyamatosan fejlődő információs hadviselési eszköztára, ami jelentősen hozzájárult a szervezet katonai sikereihez. Mindez a korábbiakban nem látott mértékű kihívást jelent a nemzetközi közösség számára és felhívja a figyelmet a nem állami hadviselők kiber- és PSYOPS-képességeinek erősokszorozó szerepére. A technológiai fejlődés hatására a nem állami szereplők kezébe is új és hatásos eszközök kerültek, melynek következtében az utóbbi években némiképp módosult a helyi konfliktusok természete.⁸⁸ Ez egyrészt kibővítette a nem állami hadviselők PSYOPS tevékenységeinek célcsoportjait, másrészt a kibertérnek köszönhetően a gerillák és terroristák átléptek a virtuális térbe.

⁸³ Sokszor a rettegett fekete ruhás harcosok felbukkanásáról szóló hírek elégnék bizonyultak ahhoz, hogy a jól felszerelt, túlerőben lévő iraki katonák harc nélkül, fegyvereiket hátrahagyva ott hagyják védelmi állásaikat és pánikszzerűen elmeneküljenek, ahogy ez Moszulban is történt 2014 nyarán. BECK John: Iraqi Soldiers Fleeing ISIS Claim They Were 'Abandoned' by Senior Officers, Vice News, 2014., <https://news.vice.com/article/iraqi-soldiers-fleeing-isis-claim-they-were-abandoned-by-senior-officers> (Letöltés ideje: 2016. 06.20.)

⁸⁴ Ezek üzemeltetése és karbantartása valószínűleg meghaladja az ISIS képességeit, de meg kell jegyezni, hogy katonai vezetőinek és harcosainak egy része jól képzett és korábban az iraki hadseregben teljesített szolgálatot.

⁸⁵ MEEK James Gordon: ISIS an 'Incredible' Fighting Force, US Special Ops Sources Say, ABC News, 2014. abcnews.go.com/Blotter/isis-incredible-fighting-force-us-special-ops-sources/story?id=25116463 (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)

⁸⁶ PAGANINI Pierluigi: ISIS Cyber Capabilities, 2015 Infosec Institute. resources.infosecinstitute.com/isis-cyber-capabilities/ (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁸⁷ PAGANINI Pierluigi: ISIS is ramping up efforts to mount a massive cyber attack, Security Affairs, 2014. <http://securityaffairs.co/wordpress/28300/cyber-crime/isis-cyber-caliphate.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 22.)

⁸⁸ E kapcsán a hibrid és negyedik generációs hadviselés koncepciója az alábbi megállapításokat tette: a nem állami hadviselők az utóbbi időben egyre inkább a különféle információalapú tevékenységekre helyezték át a küzdelem súlypontját, amit gerilla és terrorista akciókkal, valamint bűnözői tevékenységekkel támogatnak. Bővebben lásd: HAMMES Thomas X.: Fourth Generation Warfare Evolves – Fifth Emerges, Military Review, 2007.

Ennek következtében az általuk alakított szervezetek legyőzése és felszámolása még nehezebbé vált, melyben a katonai eszközök és kintikus műveletek szerepe tovább csökkent. A gerillák által követett stratégiára mindig is jellemző volt, hogy – a kellő erőforrások hiányában – az ellenség fizikai megsemmisítése helyett a szemben álló fél kifárasztására helyezi a hangsúlyt, melynek keretében a helyi lakosság ellenőrzése, valamint a nemzetközi közvélemény befolyásolása a legfőbb célkitűzések közé tartozott. A nemzetállamok elsöprő konvencionális fölényét ennek értelmében az úgynevezett „ezer tűszúrás” elvén nyugvó, direkt és indirekt katonai megközelítést vegyítő harcmodor segítségével próbálták ellensúlyozni a múltban.⁸⁹A különböző hadviselési formák közötti eltéréseket Resperger István erről készített összehasonlító táblázata is jól mutatja:

A hadviselési módok összehasonlítása			
	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
Hadviselés módja	Reguláris erők összecsapása	Reguláris-irreguláris erők Reguláris-reguláris, összecsapása	Reguláris és irreguláris - a reguláris és/vagy irreguláris erők ellen
Aktorok	állam(ok) – állam(ok) (USA koalíció – Irak)	állam(ok) – nem állami szereplő állam(ok) – állam(ok) (USA-GB – Al-Kaida)	állam(ok), nem állami szereplő(k) – állam(ok) (Oroszország és szeparatisták –Ukrajna)
Alkalmazó fél	Hasonló méretű haderők Mindkét fél tud és akar harcolni	Egyik fél méretében, mennyiségében, módszereiben eltér, általában a gyengébb fél alkalmazza Nem tud harcolni (képeségei okán)	Általában a túlerőben lévő fél alkalmazza Nem akar harcolni

⁸⁹ A rugalmas felépítésű, kisméretű és gyorsan manőverező alakulatok, leszállások létesítésével döntően puha célpontokat támadnak. Ezzel kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy ez a hadviselési forma a legtöbb esetben csak egy gyenge intézményi rendszerrel rendelkező sérülékeny állam, illetve egy idegen megszállókkal (vagy egy diktatúrával) szembeni felszabadító háború esetén lehet sikeres. A szükséges feltételek az alábbiakban foglalhatóak össze: a konfliktus egy gyenge és sebezhető államban robban ki, rendelkezésre áll egy nagy tömegeket mozgósítani tudó ideológia és a harc folytatásához szükséges forrásokat biztosító külső támogatók. Bővebben: RESPERGER István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése, Hadtudomány. E. sz. 2016
http://mht.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/4_resperger%20istvan.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

A hadviselési módok összehasonlítása			
	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
Stratégiai végállapot	Az ellenfél védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése	Az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése	Az ellenséges állam és fegyveres erők működésképtelenné, védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése
Katonai végállapot (győzelem)	1. Az ellenséges katonai erők megsemmisítése, 2. A terület elfoglalása, 3. A nép akaratának megtörése	1. Kifárasztás 2. Az ellenség akaratának megtörése 3. Kivéreztetés	1. Az állam/nép akaratának megtörése 2. Az ellenséges állam/katonai erők működésképtelenné tétele, 3. Terület elfoglalása, elcsatolása
Módszer	Direkt akciók, Indirekt akciók, INFOOPs PSYOPs Katonai módszerek	Indirekt akciók, „Ezer tűszúrás” Lesállások Rajtaütések Robbantások Terrorista akciók Gerilla/felkelő/terrorista módszerek	Direkt akciók, Indirekt akciók, Diplomácia akciók Gazdasági akciók Média műveletek INFOOPs PSYOPs Reguláris/irreguláris katonai/gerilla/terrorista/diplomáciai/gazdasági módszerek

	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
Fő hadviselési módszer	megsemmisítés	kifárasztás	kifárasztás, működésképtelenné tétel
Módszer jellege	Egymást követő akciók	Fokozatosan emelkedő intenzitás és erőszak	Rugalmasan, felváltva alakított intenzitás és erőszak
Veszteségek aránya halott/sebesült	1:3	1:6-14	1:2, 5-6
Fő stratégiai dimenzió	Reguláris katonai erő Tér Idő Információ	Idő Információ Katonai erő Média	Reguláris- és irreguláris katonai erő Információ Diplomácia Gazdaság Média
A clausewitz „hármast” vezetője a konfliktusban	Állam Hadsereg Nép	Hadsereg Nép	Állam Nép Hadsereg

2. ábra: A hadviselési formák összehasonlítása⁹⁰

⁹⁰ RESPERGER István: Aszimmetrikus/hibrid műveletek és a hibrid-elleni műveletek (Aszimmetrikus hadviselés – A múlt, a jelen és jövő konfliktusaiban nemzetközi konferencia, Budapest, 2016. november 7-8.)

Ebből is látható, hogy a bipoláris világregend felbomlása a nem állami hadviselőknél is újabb lehetőségeket hozott, ami tovább bővítette az általuk alkalmazott eszközrendszerét. E változások háttérben a kibertér megjelenése és az ehhez szorosan kapcsolódó technológiák – többek között a hordozható számítógépek és az okostelefonok – széleskörű terjedése áll. Az infokommunikációs technológiák forradalma lehetővé tette a nem állami hadviselők számára, hogy az általuk folytatott PSYOPS tevékenységekkel a korábbiakban nem látott módon vegyék célba a nemzetközi közvéleményt és a szembenálló fél lakosságát.

Míg korábban a döntően lokális szinten – közvetlen agitációval, valamint a különböző nyomtatott kiadványokban és illegális rádióállomásokon keresztül – terjesztett propagandájuk csak a helyi lakosságot tudta megszólítani, addig ma már rendelkezésükre áll a kibertér, melynek segítségével akár több milliárd ember vált hirtelen elérhetővé. Ezzel képesek a Nyugat ellen folytatott harcukhoz megnyerni és mobilizálni a világ bármely pontján élő szélsőséges iszlám közösségeket és egyéneket, akiket különböző terrorakciók végrehajtására tudnak sarkallni. E propaganda sikerességét mutatják az elmúlt hónapok magányos elkövetői által végrehajtott nyugat-európai merényletek. Ezt a folyamatot tovább erősítette a közösségi média és a többi web 2.0 szolgáltatás megjelenése és dominánssá válása, melynek köszönhetően üzeneteiket egyrészt közvetlen formában tudják célba juttatni, másrészt folyamatos visszajelzést kapnak propagandájuk eredményességéről. Mindez kiegyenlítette az erőviszonyokat,⁹¹ mivel a nem állami fegyveres csoportoknak nem kell fenntartani globális médiahálózatokat. Propagandájukat egyszerű, olcsó és változatos formában tudják közvetíteni a szöveges üzeneteken, képeken, videókon, sőt akár a videojátékokon keresztül.⁹² Mindebből megállapítható, hogy a negyedik generációs konfliktusokban is felértékelődött az információs és PSYOPS műveletek jelentősége, melyek szerepét a jövőben tovább fogja erősíteni az információs technológiák fejlődése és az internetpenetráció várható növekedése a harmadik világban. Mindez jelentős kihívás elé állítja a nemzetállamokat és szövetségi rendszereket, mivel a korábbi stratégiák nem alkalmazhatóak a negyedik generációs vagy hibrid konfliktusok esetén.

Ennek legfőbb okai közé tartozik, hogy a katonai elrettentés nem működik az ilyen hadviselést folytató erőkkel szemben, mivel tevékenységeiket nem korlátozzák államhatárok, nem kötik őket a nemzetközi jog szabályai, továbbá kívül helyezik magukat a nemzetközi politikai rendszeren, így a diplomácia eszközei sem használhatóak ellenük. A megoldási stratégiának a válságkezelés katonai és nem katonai eszközein kell nyugodnia, melyben elengedhetetlen a lakosság ellenőrzése, a

<http://www.hvktkh.hm.gov.hu/esemenyek/2016/1109aszimmetrikus.pdf> (Letöltés ideje: 2016.11.12.)

⁹¹ A kibertér és az információs technológiák új és olcsó lehetőségeket nyújtanak, amit az is mutat, hogy az ISIS-hez hasonló méretekben és hatékonysággal folytatott információs és PSYOPS tevékenységek végrehajtására korábban csak a nagyhatalmak voltak képesek. Bővebben lásd: LIANG Christina Schori: Cyber Jihad: Understanding and Countering Islamic State Propaganda, GCSP Policy Paper. 1. sz. 2015.

⁹² HALL John: The video game that allows you to play as an ISIS fighter slaughtering Westerners: Islamists give away combat simulator in a bid to recruit children and young men, Daily Mail Online, 2015 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2937641/ISIS-fighters-distributing-video-game-allows-players-play-role-Islamist-kill-Westerners.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)

nem állami hadviselők elszigetelése, a hatékony felderítés és hírszerzés megszervezése, valamint az adott ország intézményrendszerének megerősítése. Az új típusú hibrid hadviselés elleni műveletek tehát egy komplex, nemzetközi alapokon álló, összkormányzati megközelítésű stratégiát követelnek.

Merre tovább? – a 21. századi hadviselés néhány jellemzője

Írásom első részében arra kerestem a választ, hogy az egyes szerzők által negyedik generációsnak vagy hibridnek nevezett⁹³ új típusú hadviselési formák milyen főbb jellegzetességekkel rendelkeznek és milyen jelenségek állnak kialakulásuk hátterében. A szakirodalom és az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a hadviselés ezen „új” formáinak megjelenéséhez döntő mértékben járultak hozzá a korszak geopolitikai változásai. Ezzel kapcsolatban számos szerző úgy véli, hogy a Szovjetunió összeomlása és a hidegháború lezárulása számos tekintetben jelent egy új korszakhatárt a történelemben. Álláspontjuk szerint a bipoláris világrend megszűnését követően alapvető változások mentek végbe a nemzetközi politikai és hatalmi viszonyokban, melyek egyik legfőbb hatása, hogy a katonai elrettentésen – és a viszonylagos nemzetközi stabilitáson – alapuló szuperhatalmi szembenállás átadta a helyét egy kiszámíthatatlan és folyamatosan változó új világrendnek. E folyamatokat vizsgálva Robert Cooper, brit kutató arra a megállapításra jutott, hogy a harmincéves háború után létrejövő, államokra épülő vesztfáliai típusú nemzetközi rendszer – és ezzel együtt a modern háborúk korszaka – lezárult. Ezt követően a világ szerinte három, egymástól alapvetően különböző – pre-modern, modern és posztmodern – régióra esett szét.⁹⁴ Mindez szerinte a fegyveres konfliktusok természetére is jelentős hatást gyakorolt, mivel a különböző csoportokba tartozó államok eltérő hadviselési formákat alkalmaznak.⁹⁵ Ezeket azonban az esetek többségében nem lehet élesen szétválasztani, a köztük lévő határvonal ugyanis az utóbbi időben egyre inkább elmosódik, növelve a konfliktusok komplexitását.⁹⁶ Ennek megfigyeléséből később számos új elmélet

⁹³ Az új típusú háborúk leírására számtalan tanulmány és modell született az utóbbi két évtizedben. Ezek közé sorolható többek között az Alvin és Heidi Tofflerhez kötődő harmadik hullám elmélet vagy Martin Van Creveld háború átalakulásáról szóló – és annak clausewitz-i értelmezését tagadó – koncepciója. Erről bővebben lásd: SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, Budapest, Hadtudomány, XV. 4. sz. 2005. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html (Letöltés ideje: 2015. 11. 20.)

⁹⁴ A pre-modern csoportba a döntően harmadik világbeli államokat sorolta, melyek gyenge központi hatalommal és intézményrendszerrel rendelkeznek. A modern kategóriába tartozó országok az állami szuverenitáson és az erőszak monopóliumon alapuló vesztfáliai logika szerint működnek tovább. A poszt-modern régióra jellemző a szuverenitás megosztása és az államok feletti nemzetközi szervezetek jelentőségének növekedése. Bővebben: COOPER Robert: The post-modernstate and the world order, Demos, 2000 <http://www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 20.)

⁹⁵ Bővebben lásd: RONKOVICS József: A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemzője, Hadtudomány. 1-2. sz. 2009. http://mhht.eu/hadtudomany/2009/1_2/057-062.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

⁹⁶ DEÁK János: Háború és hadsereg a 21. században, különös tekintettel a Magyar Honvédség jövőképeire, Hadtudomány. E. sz. 2013 http://mhht.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Deak_Janos.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

született, melyek a hadviselés korlátok nélküli, hibrid vagy negyedik generációs formáinak megjelenéséről beszéltek.

A modern hadviselés átalakulása kapcsán zajló folyamatok a 2001-es terrortámadások hatására meghirdetett terror elleni háború, valamint az afganisztáni és iraki műveletek hatására új lendületet kaptak. Egyes kutatók ezeket vizsgálva a konvencionális, államközi háborúk elavulására és az államokon belüli konfliktusok felértékelődésére hívták fel a figyelmet, mely szerintük az aszimmetrikus hadviselés különböző formáinak dominánssá válását fogja eredményezni a 21. században. Ennek némiképp ellentmondanak az utóbbi években megindult geopolitikai folyamatok, melyek a nagyhatalmak közötti stratégiai versengés újabb korszakának kezdetét vetítik előre.⁹⁷ Ezen geopolitikai átrendeződés végül a 2014-es ukrán válságban teljesedett ki, mely napjainkra a NATO és Oroszország közti ellentétek kiéleződéséhez vezetett. Mindezt tovább súlyosbítják a 2010-2011-es arab tavasz eseményei, melyek átrendezték a közel-keleti és észak-afrikai térség politikai és hatalmi viszonyait. Az ennek eredményeképp 2011-ben kirobbantó szíriai polgárháborúba egyre több állam és nagyhatalom kapcsolódott be, mely végül Oroszország Bassárel-Aszad szíriai elnök oldalán történő, 2015. szeptemberi beavatkozásának következtében a nagyhatalmak közötti vetélkedés egyik legfőbb terepévé változott. Ebből is látszik, hogy az olyan államokon belüli konfliktusok, mint a szíriai polgárháború napjainkban globális következményekkel járnak. Hatásukra ugyanis felerősödnek a migrációs folyamatok, gyengül az adott régió stabilitása, romlik a nemzetközi biztonsági környezet, végül kieleződnek a nagyhatalmak között ellentétek.

A politikai folyamatokon túl a technológiai fejlődés és az ennek hatására végbemenő társadalmi változások formálták leginkább a 1990-es és 2000-es évek biztonsági környezetét. Ezek közül kiemelhető a közelmúlt infokommunikációs forradalma⁹⁸ és az erre épülő globalizáció, mely átalakította a világot és a hadviselés terén is jelentős változásokat eredményezett. Ennek hatására – ahogy az utóbbi évek új típusú aszimmetrikus konfliktusainak tapasztalataiból megfigyelhető – a háború és a béke, valamint a különböző hadviselési formák közötti határvonal egyre inkább elmosódik. Ezzel párhuzamosan felértékelődött a nem állami szereplők és a nem katonai eszközök konfliktusokban játszott szerepe. Tanulmányom második részében behatóan foglalkoztam az információs forradalom hadviselésre gyakorolt hatásaival és a kognitív hadszíntér szerepének felértékelődésével. Ezen folyamat azonban korántsem állt meg, hiszen jelenleg is folyamatosan zajlik az információs technológiák új generációjára épülő eszközök kifejlesztése és tömeges elterjedése.

⁹⁷ Ide sorolható a 2000-es években egyre inkább megerősödő Oroszországi Föderáció új külpolitikai irányvonala – mely Oroszország világban betöltött hatalmi súlyának és tekintélyének visszaállítására és a poszt-szovjet térségbeli pozícióinak visszaszerzésére irányul –, valamint a Dél-kínai-tengerrel összefüggő kínai hatalmi ambíciók utóbbi időben történő felerősödése.

⁹⁸ Willaim S. Lind negyedik generációs hadviselésről szóló 1989-es elméletében már külön kitért a pszichológiai hadviselés és a média konfliktusokban játszott egyre növekvő szerepére. Azóta a globális információs tér és a közösségi média megjelenésével ez a meglátásuk hatványozottan igaznak bizonyult. Bővebben: LIND William S.: *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*, Marine Corps Gazette, 1989. Vol. 73. No. 10. p. 24.

E folyamatok a hadviselésre is jelentős hatást gyakorolnak, mivel a robotika és a mesterséges intelligencia terén egyre gyorsuló iramban folyó kutatások várhatóan új, autonóm fegyverrendszerek kifejlesztéséhez fognak vezetni a közeljövőben. Mindez az infokommunikációs technológiák forradalmát követő változásokhoz hasonlóan ki fog hatni a fegyveres erők eszközeire, harceljárásaira és szervezeti felépítésére. Félő azonban, hogy e folyamatok a nagyhatalmak közötti fegyverkezési verseny kiújulásához fognak vezetni – melynek már ma is láthatóak jelei a pilóta nélküli felderítő és csapásmérő eszközök közelmúltbeli térnyerésében.

Sok kutató szerint a robotforradalom küszöbén állunk,⁹⁹ mely az ipari forradalomhoz hasonlóan robbanásszerű gazdasági fejlődést fog eredményezni, ami átalakítja a társadalmat és a munkához fűződő viszonyunkat. Mindez várhatóan a harctereken is gyökeres változásokat fog maga után vonni, mely átforgalmazza a jövő fegyveres konfliktusainak természetét. Felismerve az e folyamatban rejlő lehetőségeket, az Egyesült Államok korábbi védelmi minisztere, Chuck Hagel 2014-ben meghirdette a harmadik offset-stratégia (Third Offset Strategy) névvel fémjelzett átfogó fejlesztési programot, melynek lényege, hogy a csúcstechnológia és az innováció felhasználásával biztosítsák az Egyesült Államok hosszú távú katonai fölényét.¹⁰⁰ Oroszországban és Kínában is hasonló fejlesztések zajlanak, mely egyesek szerint egy új fegyverkezési verseny veszélyeit is magában hordozza. Felmerül továbbá a kérdés, hogy ezen új autonóm eszközök aszimmetrikus konfliktusban történő alkalmazása milyen hatásokat fog kiváltani. Ezek közül talán az egyik legfontosabb fejlemény a nemzetállamok, nem állami hadviselőkkel szembeni katonai fölényének további erősödése lehet, ami azokat várhatóan további indirekt eszközök alkalmazására és új módszerek kidolgozására fogja készíteni. Mindez már napjainkban is megfigyelhető az amerikaiak Afganisztán, Jemen és Pakisztán területén folytatott úgynevezett „drónháborúja” kapcsán. A pilóta nélküli eszközökkel végrehajtott támadások komoly feszültségekhez vezettek a közelmúltban, valamint számos jogi és etikai kérdést vetettek fel. Erre válaszul az utóbbi években számos tudós felhívta a figyelmet a robotok további fejlődésének – és azok katonai célokra történő alkalmazásának – veszélyeire¹⁰¹, mely rávilágít az autonóm fegyverrendszerek szabályozásának szükségességére.

A robotika fejlődése mellett a közeljövő nagy kérdése, hogy a Hammes által megjósolt ötödik generációs hadviselés¹⁰² – melynek egyes elemei megfigyelhetőek

⁹⁹ A témát illetően bővebben lásd: FORD Martin: Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future, Basic Books, 2016.

¹⁰⁰ Project Solarium néven az első offset stratégia még 1950-ben került meghirdetésre, mely a nukleáris technológiák terén meglévő amerikai fölényre épült. A '80-as években kibontakozó második offset stratégia célja a szovjetek konvencionális katonai fölényének minőségi tényezőkkel – például a nagy pontosságú fegyverrendszerek és felderítő eszközök kifejlesztésével – történő ellensúlyozása volt. A témával magyar nyelven részletesen foglalkozott Porkoláb Imre dandártábornok, a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnokság Pentagoni összekötő irodájának vezetője. Lásd: PORKOLÁB Imre: Innováció – A jövő hadviselésének meghatározó eleme a változó környezetben, in: Felderítő Szemle, 2015/3. pp. 166-175.

¹⁰¹ Többek között Stephen Hawking világhírű fizikus is aláírója a tudósok és robotikai szakember autonóm fegyverrendszerek veszélyeire figyelmeztető nyílt levelének. Lásd: <http://futureoflife.org/open-letter-autonomous-weapons/> (Letöltés ideje: 2016.11.06.)

¹⁰² Bővebben: FEKETE Csanád: i.m. (2016) p. 33.

az ISIS tevékenységei kapcsán – és a nagyhatalmak közötti feszültségek hogyan fogják átforgatni a világ biztonsági környezetét. Ezek kapcsán feltehető a kérdés:

- Napjainkban tényleg a 90-es évekhez fogható geopolitikai változásoknak vagyunk szemtanúi?
- Újra előtérbe fog kerülni a konvencionális katonai képességeken és a nukleáris fegyvereken alapuló katonai elrettentés?

Oroszország és Kína hatalmi ambícióit és közelmúltbeli lépéseit nézve ezen kérdésekre igennel felelhetünk. Ezzel együtt azonban az új típusú aszimmetrikus hadviselés továbbra is meghatározó szerepet fog játszani a jövő fegyveres konfliktusaiban, amit az ISIS, valamint a többi gerilla- és terrorszervezet működése is mutat. Az elmúlt évek új jelenségei közé tartozik, hogy Oroszország a konvencionális és irreguláris hadviselési formákat ötvöző, „hibrid” érdekvényesítés eszközához nyúlt szomszédjával szemben. A hadviselés és háborúk indirekt megközelítésen nyugvó új típusú formáját, valamint a nem katonai eszközök ezekben játszott szerepének felértékelődését Qiao Liang és Wang Xiangsui korlátlan hadviselésről írt 1999-es tanulmánya is előrevetítette. Mindez abba az irányba mutat, hogy az aszimmetrikus és konvencionális hadviselés közötti határvonal egyre inkább elmosódik, melynek köszönhetően a nagyhatalmak közötti konfrontáció várhatóan egyre inkább „hibrid” jelleget fog ölteni a jövőben. Mindez nem feltétlen új jelenség, mivel a hidegháború idején a két szuperhatalom érdekszféráik határa mentén egy sor helyetteseken keresztül, úgynevezett „proxy-háborút” vívott egymással. Ezek célja az volt, hogy az egymással szembeni direkt katonai konfrontáció veszélye nélkül gyengítsék a szemben álló fél hatalmi helyzetét és növeljék saját befolyási övezetüket a harmadik világban.

Oroszország és Kína hatalmi ambíciói, valamint a multipoláris világrend kialakítása érdekében végzett külpolitikai erőfeszítéseik azt vetítik előre, hogy a Szovjetunió egykori érdekszférájában és a Dél-Kínai-tenger térségében a hidegháborúhoz hasonló válságok fognak kirobbanni a közeljövőben. Ezek várhatóan tovább fogják fokozni a nagyhatalmak közötti feszültségeket, ami tovább erősíti az indirekt eszközökkel folytatott érdekvényesítést. A digitális és kognitív hadszíntereket magába foglaló információs tér ennek következtében egyre inkább a nagyhatalmak közötti szembenállás terepévé fog változni a jövőben, ahol várhatóan a különböző nem állami hadviselők és terrorszervezetek is fokozni fogják tevékenységeiket. Ezen folyamatok várhatóan tovább fogják erősíteni a kibervédelem és a stratégiai kommunikáció jelentőségét, ahogy azt a NATO 2016-os varsói csúcstalálkozója is mutatja.¹⁰³ A jövő egyik nagy kérdése, hogy a stratégiai információs hadviselés részeként folytatott tevékenységek ellensúlyozására milyen konkrét lépések fognak születni a jövőben. Bármely stratégia mellett is döntsenek az érintett államok, azok nem nélkülözhetik a nemzetközi együttműködést és az összkormányzati megközelítést.¹⁰⁴

¹⁰³ Warsaw Summit Communiqué, 2016.

¹⁰⁴ A cikk a Pallas Athéné Geopolitikai Alapítvány (PAGEO) PhD Ösztöndíjprogramjának támogatásával készült.

Felhasznált irodalom:

- ADENA, Maja, et al.: Radio and the rise of Nazism in pre-war Germany (Working Paper), in: WZB Discussion Paper SP II 2013-310r, 2015. <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/109957/1/823675106.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 12.)
- AFDD I.-Air Force Basic Doctrine Document, 2003. [www.bits.de/NRANEU/others/END-Archive/USAF-afdd1\(2003\).pdf](http://www.bits.de/NRANEU/others/END-Archive/USAF-afdd1(2003).pdf) (Letöltés ideje: 2016 11. 10.)
- AJP 3.10-Allied Joint Doctrine for Information Operations, 2009. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- Ált/57, Információs műveletek doktrína, MH DOFT kód: MD 3.10 (1), 2014
- AL-AGHA Cintia Asoum: Az ukrán kibertámadás okai – a jövő háborúja?, Biztonságpolitika.hu, 2016. <http://biztonsagpolitika.hu/egyeb/az-ukran-kibertamadas-okai-a-jovo-haboruja> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- ARKIN, William, M. DILANIAN, Ken, WINDREM, Robert: CIA Prepping for Possible Cyber Strike Against Russia, in: NBC News, 2016. <http://www.nbcnews.com/news/us-news/cia-prepping-possible-cyber-strike-against-russia-n666636> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- ARMISTEAD, Edwin L.: Information Operations: The Hard Reality of Soft Power, 2004, Potomac Books
- Army sets up new brigade 'for information age', BBC, 2015. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-31070114> (Letöltés ideje: 2016, 07. 02.)
- ARQUILLA, John: The Advent of Netwar, 1996, RAND Corporation
- ARQUILLA, John, RONFELDT, David F.: Swarming and the Future of Conflicts., 2000, RAND Corporation
- ATKINSON, J.D: Alternative Media and Politics of Resistance: A Communication Perspective (Frontiers in Political Communication), 2009, Peter Lang Inc
- BÁNYÁSZ Péter: A közösségi média szerepe a lélektani műveletekben az elmúlt időszak válságainak tükrében, in: Szakmai Szemle, 2016. 1. sz. http://www.kfh.hu/hu/letoltes/szsz/2016_1_szam.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- BECK, John: Iraqi Soldiers Fleeing ISIS Claim They Were 'Abandoned' by Senior Officers, in: Vice News, 2014. <https://news.vice.com/article/iraqi-soldiers-fleeing-isis-claim-they-were-abandoned-by-senior-officers> (Letöltés ideje: 2016. 06.20.)
- BENEDICTUS, Leo: Invasion of the troll armies: from Russian Trump supporters to Turkish state stooges, in: The Guardian, 2016. <https://www.theguardian.com/media/2016/nov/06/troll-armies-social-media-trump-russian> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

- BOROS János: Tudat és Tudatosság – A kognitív tudomány lehetőségei, Magyar Filozófiai Szemle, 2005. 3. sz., ISSN 0025-0090
- BREEN-PORTNOY, Barney: Israeli Military to Train Soldiers With Augmented Reality Technologies, 2016, The Algemeiner. <https://www.algemeiner.com/2016/08/16/israeli-military-to-train-soldiers-with-augmented-reality-technologies/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- BUZINKAY Géza: Kis magyar sajtótörténet, Budapest, 1993, Haza és Haladás Alapítvány. vmek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)
- CAWTE, Mary: Making Radio into a Tool for War, 1996. <http://www.bmartin.cc/pubs/peace/96Cawte.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)
- Célzott adathalászat (Havi biztonságtudatossági hírlevél számítógépfelhasználók-számára), The Sans Institute, 2013. https://securingthehuman.sans.org/newsletters/ouch/issues/OUCH-201307_hu.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)
- CHEKINOV, S. G., BOGDANOV, S. A.: The Nature and Content of a New-Generation War, in: Military Thought: A Russian Journal of Military Theory and Strategy, 2015
- CONLEY, Heather A., et al.: The Kremlin Playbook: Understanding Russian Influence in Eastern and Central Europe, 2016, Center for Strategic & International Studies
- COOPER, Robert: The post-modernstate and the world order, 2000, Demos. <http://www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 06. 20.)
- CORMODE, Graham, KRISNAMURTHY, Balachander: Key differences between Web 1.0 and Web 2.0, in: Cormode, 2008. <http://firstmonday.org/article/view/2125/1972> (Letöltés ideje: 2016. 06. 22.)
- DARCZEWSKA, Jolanta: The anatomy of Russian information warfare. The Crimean operation, a case study, in: OSW Point of View, 2014 No. 42
- DEÁK János: Háború és hadsereg a 21. században, különös tekintettel a Magyar Honvédség jövőképe, in: Hadtudomány, 2013. E. sz. http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Deak_Janos.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- FEKETE Csanád: A kiberhadviselés fejlődése és az ukrán válság, in: Biztonságpolitika.hu, 2015, <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2015/fekete-csanad-a-kiberhadviseles-fejlodesese-es-az-ukran-valsag-2> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- FEKETE Csanád: Információ és hadviselés háború a kognitív hadszíntéren I., in: Szakmai Szemle, 2016. 3. sz.
- FORD, Martin: Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future, 2016, Basic Books

- GEERS, Kenneth: Cyberspace and the Changing Nature of Warfare, 2008, SC Magazine, Black Hat
- GREENBERG, Andy: Trump's Win Signals Open Season for Russia's Political Hackers, 2016, Wired. <https://www.wired.com/2016/11/trumps-win-signals-open-season-russias-political-hackers/>
- HADYNYIAK, Kyle: How Journalism Influenced American Public Opinion During the Vietnam War: A Case Study of the Battle of Ap Bac, The Gulf of Tonkin Incident, The Tet Offensive, and the My Lai Massacre, in: Honors College Paper 222, 2015. <http://digitalcommons.library.umaine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1218&context=honors> (Letöltés ideje: 2016. 06. 20.)
- HAIG Zsolt: Az információs hadviselés kialakulása, katonai értelmezése, in: Hadtudomány, 2011, 21. 1-2. sz.
- HAIG Zsolt.: Az információs társadalmat fenyegető információalapú veszélyforrások, in: Hadtudomány, 2007/3. pp. 37-56.
- HAIG Zsolt, VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó
- HAIG Zsolt, VÁRHEGYI István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése, in: Hadtudomány, 2008, 18. E. sz. http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_2.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 01.)
- HALL, John: The video game that allows you to play as an ISIS fighter slaughtering Westerners: Islamists give away combat simulator in a bid to recruit children and young men, in: Daily Mail Online, 2015. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2937641/ISIS-fighters-distributing-video-game-allows-players-play-role-Islamist-kill-Westerners.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)
- HAMMES, Thomas X.: Fourth Generation Warfare Evolves - Fifth Emerges, in: Military Review, 2007
- HLÁCS Ferenc: Igazi nehézfiúkat ütött ki az új IoT botnet, HSW. <http://www.hsw.hu/hirek/56331/dyndns-tamadas-iot-botnet-mirai-biztonsag.html> (Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)
- How Teens In The Balkans Are Duping Trump Supporters With Fake News, BuzzFeed, 2016. https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/how-macedonia-became-a-global-hub-for-pro-trump-misinfo?utm_term=.wmmy0opqL#.vddDdRL6A (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- Hyperpartisan Facebook Pages Are Publishing False And Misleading Information At An Alarming Rate, BuzzFeed, 2016. https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/partisan-fb-pages-analysis?utm_term=.jk6lp5XPx#.mtrEM90bY (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- JOINT PUBLICATION (JP) 3-13 - Information Operations Doctrine, 2012

- JUHÁSZ, Attila, et al.: "Eurázsiai vagyok" A magyar szélsőjobboldal kapcsolata a Kremlllel, 2015, Political Capital, http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_tanulmany_EurazsiaiVagyok.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- KAISER Ferenc: A blokád elmélete és gyakorlata a tengeri hadviselésben., in: AETAS, 2007, 22. 4. sz.
- KALÓ József: Szombathelyi Ferenc memoranduma, in: Hadtörténelmi Közlemények. 2009, 122. évf. 3. sz.
- KALÓ József: Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén, Debrecen, 2010, Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
- KALÓ József: Az első háborús év a nyugati hadszíntéren. In: Püski Levente, Kerepeszki Róbert (szerk.): A „Nagy Háború és emlékezete, Debrecen, 2015, Speculum Historiae Debreceniense 22. sz., Debreceni Egyetem Történelmi Intézet
- KREIGHBAUM, Jay M.: An Indirect Approach to Warfare: Attacking an Enemy's Moral Forces, 2012, Biblio Scholar
- LIANG, Christina S.: Cyber Jihad: Understanding and Countering Islamic State Propaganda, in: GCSP Policy Paper, 2015 No. 1
- LIND William S.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, Marine Corps Gazette, 1989. Vol. 73. No. 10.
- MACFARQUHAR, Neil: A Powerful Russian Weapon: The Spread of False Stories, 2016, The New York Times. [view-source:http://www.nytimes.com/2016/08/29/world/europe/russia-sweden-disinformation.html](http://www.nytimes.com/2016/08/29/world/europe/russia-sweden-disinformation.html) (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- MANJOO, Farhad: How the Internet is Loosening Our Grip on the Truth, 2016, The New York Times. www.nytimes.com/2016/11/03/technology/how-the-internet-is-loosening-our-grip-on-the-truth.html?smid=fb-nytimes&smtyp=cur&_r=2 (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- MEEK, James G.: ISIS an 'Incredible' Fighting Force, US Special Ops Sources Say, in: ABC News, 2014. abcnews.go.com/Blotter/isis-incredible-fighting-force-us-special-ops-sources/story?id=25116463 (Letöltés ideje: 2016. 07. 02.)
- MOLANDER, Roger C.: Strategic Information Warfare: A New Face of War., 1996, RAND Corporation
- MOLANDER, Roger C., et al.: Strategic Information Warfare Rising, 1998, RAND Corporation
- NÉMETH István: Filozófia-váltást az érdekek védelmében, in: Hadtudomány, 2006, XVI. 4. sz. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/4/2006_4_16.html (Letöltés ideje: 2016. 07. 20.)

- NÉMETH József Lajos: A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjaikban, in: Hadtudomány, 2013, 1-2. sz.
http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_Nemeth_Jozsef.pdf
(Letöltés ideje: 2016. 11. 02.)
- PAGANINI, Pierluigi: PsyOps and Socialbots, 2013, Infosec Institute.
resources.infosecinstitute.com/psyops-and-socialbots/ (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- PAGANINI, Pierluigi: ISIS is ramping up efforts to mount a massive cyber attack, 2014, Security Affairs. <http://securityaffairs.co/wordpress/28300/cyber-crime/isis-cyber-caliphate.html> (Letöltés ideje: 2016. 06. 22.)
- PAGANINI, Pierluigi: ISIS Cyber Capabilities, 2015, Infosec Institute.
resources.infosecinstitute.com/isis-cyber-capabilities/ (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- PANARIN, Igor: Информационная война и коммуникации [Information Warfare and Communications], 2014, Горячая линия - Телеком [Hot Line – Telecom]
- PIX Gábor: A lélektani műveletek jellemzőinek vizsgálata, Budapest, 2005, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola
- PORKOLÁB Imre: Innováció – A jövő hadviselésének meghatározó eleme a változó környezetben, in: Felderítő Szemle, 2015. 14. évf. 3. sz.
- PROCTOR, Pat: Media War: The Media-Enabled Insurgency in Iraq, 2010, Pro SIM Company Inc
- RÁCZ András: Russia's hybrid war in Ukraine - Breaking the enemy's ability to resist, in: Finnish Institute of International Affairs, 2015, Helsinki.
- RÁCZ, András – PYNNÖNIEMI, Katri: Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine, 2016, The Finnish Institute of International Affairs
- RENZ, Bettina – SMITH, Hanna: Russia and Hybrid Warfare - Going Beyond the Label, in: Aleksanteri Institute, 2016, Aleksanteri Papers I. www.helsinki.fi/aleksanteri/english/publications/aleksanteri_papers.html
(Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- RESPERGER István: Aszimmetrikus/hibrid műveletek és a hibrid-elleni műveletek (Aszimmetrikus hadviselés – A múlt, a jelen és jövő konfliktusaiban nemzetközi konferencia, Budapest, 2016. november 7-8.)
<http://www.hvktkh.hm.gov.hu/esemenyek/2016/1109aszimmetrikus.pdf>
(Letöltés ideje: 2016.11.12.)
- RESPERGER István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, in: Hadtudomány, 2015, 4. sz.
- RESPERGER István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése, in: Hadtudomány, 2016. E. sz., http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/4_resperger%20istvan.pdf
(Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)

- RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, Budapest, 2015, Zrínyi Kiadó
real.mtak.hu/34737/1/4_resperger20istvan_u.pdf (Letöltés ideje: 2016. 06. 22.)
- RONKOVICS József: A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemző je, in: Hadtudomány, 2009. 1-2. sz. http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/1_2/057-062.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- RUUS, Kertu: Cyber War I: Estonia Attacked from Russia, in: European Affairs, 2008, Vol. 9 No. 1-2.
<http://www.europeaninstitute.org/index.php/component/content/article?id=67:cyber-war-i-estonia-attacked-from-russia> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- SAMADASHVILI, Salome: Muzzling the Bear: Strategic Defence for Russia's Undeclared Information War on Europe, 2015, Wilfried Martens Centre for European Studies
- SHAKARIAN, Paulo: The 2008 Russian Cyber Campaign Against Georgia, in: Military Review, 2011
- SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, in: Hadtudomány, 2005, XV. 4. sz. Budapest.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html (Letöltés ideje: 2015. 11. 20.)
- SZENES Zoltán: Előre a Múltba? A NATO Wales után, in: Külügyi Szemle, 2014. 3. sz. <http://kki.gov.hu/download/9/1a/c0000/Szenes.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 10. 11.)
- SZENES Zoltán: MEGLEPETÉSEK NÉLKÜL: A varsói NATO csúcs értékelése, in: Biztonságpolitika.hu, 2016,
<http://biztonsagpolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/szenes-zoltan-meglepetesek-nelkul.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- SZENTGÁLI Gergely: A NATO kibervédelmi politikájának fejlődése, in: Bolyai Szemle, 2012, XXI. 2. sz. <http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2012/2/05.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- SZUN-CE. et al.: A háború művészete, Budapest, 2006, Cartaphilus
- The good, the bad and the ugly: Social media and the riots, in: PushOnE, 2011.
<http://www.pushon.co.uk/blog/the-good-the-bad-and-the-ugly-social-media-and-the-riots/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 05.)
- The Tweet that rocked Wall Street: \$200 billion lost on fake message, in: RT.com, 2013. <https://www.rt.com/business/tweet-hackers-wall-street-us-326/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- THOMAS, Timothy L.: Russia's Information Warfare Strategy: Can the Nation Cope in Future Conflicts?, 2014, The Journal of Slavic Military Studies
- THOMAS, Timothy L.: Russia's Reflexive Control Theory and the Military, 2004, The Journal of Slavic Military Studies

- TIMM, Trevor: If the US hacks Russia for revenge, that could lead to cyberwar, 2016, The Guardian.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/19/russian-hacking-us-retaliation-cyberwar-international-treaty> (Letöltés ideje: 2016. 11. 10.)
- Uroburos. Highly complex espionage software with Russian roots. G Data discovers alleged intelligence agency software., G DataSecurityLabs, 2014.
https://public.gdatasoftware.com/Web/Content/INT/Blog/2014/02_2014/documents/GData_Uroburos_RedPaper_EN_v1.pdf (Letöltés ideje: 2016. 11. 05.)
- Warsaw Summit Communiqué, 2016.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltés ideje: 2016. 07. 10.)
- WONG, Joon I.: Russia appears to be behind a hacker group that says it stole the NSA's "cyber weapons" to auction them online, in: QUARTZ, 2016.
<http://qz.com/762173/russia-appears-to-be-behind-a-hacker-group-that-says-it-stole-the-nsas-cyberweapons-to-auction-them-online/> (Letöltés ideje: 2016. 11. 06.)

A biztonságpolitikai kutatások kétségtelenül új irányvonalát jelenti a migráció jelenségében rejlő **veszélyfaktorok** vizsgálata. A téma súlyát és közérdeklődésre számot tartottságát mutatja, hogy a Google internetes keresőportál több mint 155 millió találatot hoz fel az angol nyelvű „migration” kifejezésre.

Az elmúlt évtizedek tudományos diskurzusainak fő-sodorvonalát – legalábbis kontinensünkön – nem a migrációs téma kutatása jellemezte,¹ de mára mindez a „pszeudo-népvándorlás” jelensége miatt az akadémiai kutatások egyik felfutó ágának számít.

A tömeges migráció rendkívül komoly biztonságpolitikai problémahalmazt zúdít a bevándorlók átmenő- és célországaira. Egyes, a politikai korrektséget fétisként bálványozó tömegtájékoztatói eszközök problémaminimalizáló, problémát elferdítő-elhallgató tevékenysége ellenére tagadhatatlan a migrációban rejlő **kockázati elemek** sokszorozódása.

A migrációt érintő tárgyilagos elemzések száma csekély, mivel a véleményformáló hatalmak, érdekkörök igyekeznek aktuális érdekeik és potenciális hasznuk szem előtt tartásával magyarázni a világpolitikai eseményeket. A demokratikus társadalmak politikai hatalmának formális letéteményesei: a pártok, szintén saját szájuk íze szerint próbálják értelmezni a valóságot. Természetesen a klasszikus kérdésre: **Qui prodest?** Kinek az érdekében? – a válasz bizonyossággal nem adható meg, erről csak sejtéseink lehetnek, így azok tudományos mércével mérve irrelevánsak.

Arra ugyanakkor „*sine ira et studio*” vállalkozhatunk, hogy a migráció jelenségével kapcsolatos néhány biztonságpolitikai meglátásunkat jelen tanulmány keretében összefoglaljuk. Harag és részrehajlás nélkül.

1. A migráció fogalma, fajtái

A latin eredetű migráció fogalma a népesség mozgását, vándorlását jelenti valamely országon belül, illetve átköltözést, áttelepülést egyik országból a másikba, tehát szűkebb értelemben véve földrajzi helyváltoztatás.²

A migrációt gyakran – tévesen – a **mobilitás** fogalmával azonosítják. A mobilitás az egyének országon belüli, vagy országghatárt átlépő fizikai, szabad

¹ Példaként említeném, hogy a téma kriminológiai aspektusú elemzése iránt Európában egészen napjainkig csak szolid tudományos aktivitás mutatkozott. Lásd még: KUBRIN, Charis E.: Immigration and crime, In (Ed.:Francis C. TULLEN – Pamela WILCOX): The Oxford Handbook of Criminological Theory, Oxford University Press, Oxford-New York, 2013. pp. 440-455.

² BORJAS, George J.: Economics of Migration, International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Section No. 3.4, Article No. 38. February 2000. p.1.

mozgása a jobb életminőség keresésének reményében, ami az utóbbi évek információs technológiájának fejlődésével kiegészült a virtuális mobilitással (például távmunka végzése).³

A migráció fogalmának definiálására számtalan⁴ kísérlet történt⁵. Egyesek **migrációnak** nevezik azt a folyamatot, amelynek során bizonyos személyek vagy csoportok úgy váltanak lakóközösséget, illetve társadalmat, hogy ez a váltás időlegesebből tartóssá, huzamosná válik.⁶

Mások szerint a migráció, hacsak nem kényszerű, olyan folyamat, melynek feltételeit a **mobilitás** adja meg, és amelyben az emberek tömegesen a nekik rosszról a számukra jó felé mozdulnak el.

A migráció témájában megjelent egyik hazai szakirodalmi alapmű⁷ a migrációt, mint társadalmi jelenséget **értéksemleges** kifejezésnek tekinti, amelynek lehetnek egyértelműen kedvező (pl. népességpótlás⁸) és kedvezőtlen (pl. emberkereskedelem) hatásai.

A migráció egyéni vagy csoportos akarat eredményének is értelmezhető, amelyet az általános társadalmi, gazdasági, politikai folyamatok valamint az egyéni szándék és a mindennapok történelmi együtt, egyszerre határoznak meg.

Egy közelmúltban publikált hazai kutatási jelentés migráns alatt olyan személyekre vonatkozó gyűjtőfogalmat ért, akik hosszabb (általában három hónapot meghaladó) tartózkodás céljával érkeznek külföldről egy adott országba. A statisztikai rendszerek vagy állampolgárság szerint (külföldiek), vagy születési hely szerint (külföldön születettek) tartják nyilván a migránsokat.⁹

³ HUZDIK Katalin: Migrációs potenciál alakulása, és az azt befolyásoló tényezők a XXI. század elsőévtizedében Magyarországon, Doktori (PhD) értekezés, Szent István Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, témavezető: Dr.habil. Takács István egyetemi docens, Gödöllő. 2014. p.9.

⁴ A szakirodalomban ismert az extern migráció fogalma is. Erről bővebben lásd: KOVÁCS Judit Nóra: Extern migráció és az Európai Unió, *De iurisprudentia et jure publico* 2014/1. p.87.

⁵ Lásd még: BOELES, Pieter – HEIJER Maarten Den – LODDER, Gerrie – WOUTERS, Kees: *European Migration Law*, Intersentia Ltd., Cambridge, 2014. pp.5-6.

⁶ CSERESNYÉS Ferenc: Menekültpolitika és menedékjog az Európai Unióban (1990-1999), *Studia Europea*, Janus Pannonius Tudományegyetem Európa Központ, Pécs, 1999. p. 11.

⁷ HAZUTZINGER Zoltán – HEGEDŰS Judit – KLENNER Zoltán: *A migráció elmélete* (szerk.: HAZUTZINGER Zoltán), Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. p.6.

⁸ RÁCZ Margit: *Uniós kihívások és válaszok a 2000-es években*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. p.71.

⁹ TÖRÖK Ádám (szerk.): *Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai – a Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése*, MTA, Budapest, 2015. p.10.

A népességmozgás hátterében korábban jellemzően valamilyen **munkaerőpiaci** ok állt, de a vallási, etnikai vagy politikai okokból üldözöttség jelensége is évszázados múltra tekint vissza.¹⁰

Gyenyey Laura szerint az 1980-as évek közepétől kialakult egy beszédmód, amelyet a **biztonsági kontinuum** tételezése jellemez: a külföldi probléma, veszélyforrás, biztonsági kockázat, mert egy tengelyen helyezkedik el a terroristával, az illegális munkavállalóval, a csempésszel. Ez a fajta, a migránst **veszélyforrásként** aposztrofáló nézet különösen felerősödni látszott a 9/11-es terrorcselekményeket követően – amelyet a Hágai program biztonságorientált szemlélete egyébiránt kiválóan tükröz is – az elmúlt években az uniós tagállamokban már érezhetően jelenlévő demográfiai problémák, illetve a szakképzett munkaerő egyre fokozódó hiánya enyhítheti e borús képet. Véleménye szerint a migráció kétféle irányból közelíthető meg: a jelenség szocio-gazdasági hátterét vagy politikai (reaktív/proaktív) szempontokat vizsgálva.¹¹

Napjainkra észrevétlenül a világ több, gazdaságilag fejlett országa **többnemzetiségű** társadalommá vált, ugyanakkor hiányoznak, vagy legalábbis hézagosak azok az elméleti alapok, melyek segítségével megérthetnénk a migrációt mozgató erőket.

A migrációnak, a nemzetközi migrációnak ma nincs egységes, átfogó elmélete, csak **elmélettöredékek** léteznek, amelyek nagyrészt egymástól elszigetelten jöttek létre. A bevándorlásban érvényesülő minták és tendenciák viszont azt jelzik, hogy a jelenlegi migrációs folyamat megértéséhez nem hívhatjuk mindössze egyetlen tudomány eszköztárát segítségül, hanem az elemzéseket **multidiszciplináris** szinten kell elvégezni.¹²

Be kell látni a migráció **homogén** fogalomkénti megközelítése idejétmúlt, helyesebb ha felismerjük e jelenség sokféleségét. Charles Tilly munkásságát alapul véve különbséget tehetünk telepés, kényszer-, körkörös, lánc- és karriermigráció között. A megkülönböztetés alapja a küldő és a fogadó hálózatok közötti kapcsolat.¹³

E kapcsolatoknak általában két aspektusát különböztethetjük meg: a kivándorlók milyen mértékben őrzik meg a küldő hálózatban elfoglalt pozíciójukat; és milyen mértékben végleges az áttelepülés. Az olyan esetkör, amikor valaki csak időlegesen települ ált másik országba – pl. ösztöndíjas kutatóként –, nem minősül migrációnak, hanem az **mobilitást** jelent.

¹⁰ CSERESNYÉS Ferenc: Migráció az Európai Unióban – A népességmozgások társadalmi és politikai következményei Közép-Európában, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005. p.21.

¹¹ GYENEY Laura: Legális bevándorlás az Európai Unióba, különös tekintettel a családi élet tiszteletben tartásának jogára, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Karának Könyvei – Doktori Értekezések 6. Pázmány Press, Budapest, 2014. pp.32-38.

¹² MASSEY: (1993) pp. 431–466.

¹³ TILLY, Charles: Transplanted Networks, In Virginia YANS - McLAUGHLIN (ed.): Immigration Reconsidered, Oxford University Press, New York– Oxford, 1990, pp. 79–95.

A **telepes migráció** „vegytisza” formájában egyszerűen kitágítja az adott népesség földrajzi elterjedését azáltal, s így olyan területek is lakottá válnak a lakosság egyes csoportjai által, melyek korábban lakatlanok voltak (pl. Pjotr Sztolipin száz évvel ezelőtti reformjaival a szibériai földek megművelése).

A **kényszmigráció** kötelező eltávozás, ami akár a származási helyhez fűződő kapcsolatok megszakításával is együtt járhat. Többnyire erőszakos cselekmények a kiváltó okai (pl. afrikai rabszolgáknak az Egyesült Államokba szállítása).

A **körkörös migráció** rendszeres mozgás egy képzeletbeli körpálya mentén, a benne részt vevő migránsok megőrzik otthoni jogosultságait és kapcsolataikat, és miután a körpálya valamely pontján egy bizonyos időszakot ledolgoztak, időről időre visszatérnek erre az otthoni bázisra (pl. az USA-ba érkező számos mexikói bevándorló tartozik ebbe a kategóriába).

A **láncmigráció** egymással rokoni kapcsolatban álló egyének vagy háztartások láncolatai mentén történik; a helyváltoztatást alapos társadalmi előkészítés előzi meg, amelynek eredményeként az érkezési helyen élő lakosság segítséget, információt, bátorítást nyújt az újonnan érkezetteknek (pl. a távol-keleti bevándorlóknak az USA-ba történő betelepülése).

Végezetül a **karriermigráció** olyan egyének – és háztartásaik – jellemzője, akik azért változtatják helyüket, hogy megragadják a nagy struktúrákon – nagyvállalatokon, államokon és szakmai munkaerőpiacokon – belül, illetve azok között kínálkozó lehetőségeket helyzetük megváltoztatására (pl. magyar számítógépes szakember munkát vállal Londonban, majd New Yorkban és a világ egyéb nagyvárosaiban).

Ez az öt típus nyilvánvalóan **átfed**i egymást. A jelenlegi migrációs hullám kezelési nehézsége épp annak **összetettségében** rejlik. Az Ázsiából érkező tömegek esetében nehéz annak eldöntése, hogy kényszmigránsról, láncmigránsról, karriermigránsról vagy éppen egy **terrorszervezet** leendő magyar sejtjéről van-e szó.

John Salt szerint a migráció fogalma a **távolság** alapján (variációk a határon innen és túl témájára), az **idő** alapján (a rövidtáv és a hosszútáv kérdéseinek boncolása), vagy a **motiváció** (kényszerűség vagy önkéntesség) szerint is megközelíthető. Ez utóbbi esetben a migrációt szokás összekötni az állandó, vagy legalábbis hosszú távú tartózkodási hely valamiféle fogalmával. Valójában ez utóbbi nem több mint a „**lakhelyváltoztatás**” általános fogalmának egyik alfaja, ami a lakosság mozgásának számtalan típusát és változatát felöleli, melyek mind képesek – az egyre inkább intézményileg szabályozott folyamatok során – azonos jelentésűvé válni. A migráció definíció felállításában magában rejti az önkényesség veszélyét, valamint azt, hogy csak egy meghatározott időszakra vonatkozik.¹⁴

¹⁴ SALT, John: Az európai migrációs tréség, Regio 2011/1. 178-179.p.

2. A migrációt magyarázó elméletek

A migrációs szakirodalomban e jelenséget magyarázó teóriák széles tárházával találkozhatunk, így azok részletes elemzésére terjedelmi korlátok miatt nincs mód, csak az általam legfontosabbnak tartott elméleteket ismertetem.

A migrációval kapcsolatos nézetek alapvetően a gazdasági és társadalmi okok miatti mozgásokra, azon belül is különösen a **munkaerő-piaci** összefüggésekre fókuszálnak.

Hárs Ágnes a migrációt magyarázó teóriák két nagy irányvonalát különbözteti meg: az **egyensúlyi tradíciós** és a **történeti-strukturális** magyarázatokat.

Az egyensúlyi tradíciós modell lényegében „**push and pull**” (taszító és vonzó) erők kölcsönhatása. A teóriát megalkotó Ravenstein brit statisztikus szerint nincs alapvető különbség a belső és a nemzetközi migráció között.¹⁵ A taszító és vonzó erők egymásra hatásában pedig a **gazdasági motiváció** fontosságát hangsúlyozza. A leendő migrálót a fogadó ország felé taszítják az otthoni gazdasági feltételek és oda vonzza az ígéretesebb környezet csábítása.

Még ebbe a gondolathalmazba sorolható ún. **neoklasszikus** modell, melynek lényege, hogy a migráció az egyén **önkéntes** és **racionális** kalkulációjának az eredménye, aki gazdasági pozíciójának a javítására törekszik. A migrációs folyamat ezen egyéni döntések összességéből adódik.¹⁶

A történeti-strukturális megközelítés az **egyensúlyi** (behaviorista) modellt bíráló új nézetrendszerként jelentkezett az 1970-es években, mely tagadta a neoklasszikus „taszítás és vonzás”-értelmezéseket. Képviselői szerint a hangsúly a **makro-folyamatokra**, a szélesebb történeti-strukturális erőkre helyeződött át, hiszen egy globalizálódó világban élünk, ahol transznacionális és internacionális gazdasági és politikai folyamatok zajlanak le. Az emberek mozgását a nemzetközivé váló, a migrációt strukturálisan meghatározó, kapitalista gazdaság dinamikája, a **tőke érdeke** magyarázza. Ezek az – részben marxista irányultságú – elméletek a bevándorlókat, mint **munkaerő-tartalékseregnak** tekintik, olyanoknak, akik kihasználásával a munkabérek alacsonyan tarthatók és őket a könnyű helyettesíthetőségük fenyegető tényével sakkban lehet tartani.¹⁷ Lényegében ezzel a szisztémával működnek ma azok a cégek, melyek nem túl magas képzettségű munkaerőt alkalmaznak pl. árufeltöltő, benzinkutas stb.

A migrációelméleteknek a hazai szakirodalomban egyik legátfogóbb elemzését készítő Póczik Szilveszter a fenti elméletek rendkívül alapos elemzése mellett kiemeli az ún. **integráció-elméletek** fontosságát is.¹⁸

¹⁵ Az elméletről bővebben lásd: LÉVAI Imre: Nemzetközi migráció és világgazdasági ciklus: egy lehetséges kutatási irány, Társadalomkutatás 1993/4. pp. 46-47.

¹⁶ HÁRS Ágnes: A nemzetközi migráció néhány problémájáról. Szakirodalmi áttekintés, Szociológiai Szemle 1992/2. pp. 123-124.

¹⁷ HÁRS (1992), pp. 125-126.

¹⁸ PÓCZIK Szilveszter: A nemzetközi migráció tendenciái a 20. és 21. században elméleti és történeti nézőpontból, In PÓCZIK Szilveszter – DUNAVÖLGYI Szilveszter (szerk.): Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Elektronikus másodkiadás, 2013, pp. 46-47.

Rendkívül tetszetős Massey és szerzőtársainak a migrációt magyarázó ún. **hálózatelmélete**. Koncepciójuk szerint a migráció egyik legstabilabb alapját azok az **interperszonális** kapcsolatok képezik, melyek a korábbi migránsok, a migránsok és a nem migránsok között szövődnek a származási és a célországban, a rokonsági, barátsági kötelékeken és a kibocsátó, eredeti közösséghez fűződő szálakon keresztül. Ezek a kapcsolatok fokozzák a bevándorlás valószínűségét, mivel **kockázatsökkentő** tényezőt jelentenek (pl. csökkentik a lakóhelyválttatás költségét és kockázatát).

A hálózati kapcsolatok a **társadalmi tőke**¹⁹ egyik formájává válnak, amelyre támaszkodhatnak azok az emberek, akik külföldi foglalkoztatási lehetőséget kívánnak szerezni. Amennyiben a migránsok száma elér egy kritikus mértéket, akkor a hálózatok terjedése csökkenti a mozgás költségeit és kockázatait. Ez növeli a migráció növekedésének valószínűségét, tehát újabb mozgáshoz vezet, ami viszont tovább szélesíti a hálózatot, és így tovább. Ez a migrációs viselkedés az idővel terjed²⁰, és a küldő társadalomnak egyre szélesebb rétegeit hatja át.²¹

Lényegében hasonló kutatási eredményeket mutattak a mexikói bevándorló közösségeket vizsgáló elemzések is, sőt azok továbbfejlesztésre is kerültek, mint a migráció **kumulált oksági elmélete**. Eszerint a munkaerő transznacionális migrációja számos, egymást kiegészítő okra vezethető vissza. Migrációs **mézesmadzagot** jelenthet a származási és a célterületek közötti bérkülönbségek, és emiatt egy egyébként is munkanélküliséggel sújtott térség lakói nagyobb eséllyel választják a külföldi munkavállalást. A háztartások igyekeznek a megélhetési kockázatokat szétteríteni, azaz a családtagok több különböző regionális munkaerőpiacra mennek, s ezek között szerepelhet a külföldi munkaerőpiac is. A migrációt ösztönözhetik a külföldi munkaerő-toborzások, valamint az adott térség gazdasági perspektívátlansága, vagy akár az adott ország politikai rendszeréből való kiábrándulás.²²

Mivel a migráció az első kivándorlók számára pszichológiai és pénzügyi értelemben is magas költségekkel jár, olykor kételyek merülhetnek fel azzal kapcsolatban, hogy ki, vagy kik finanszírozzák a bevándorlók több ezer kilométeres utazási költségeit, hiszen erre önerőből nyilván képtelenek.

¹⁹ Gödri Irén helyesen hívja fel a figyelmet arra, hogy bevándorló és a fogadó népesség közötti nyelvi azonosság, kulturális közelség számottevő etnikai és kulturális tőkét jelent. Bővebben: GÖDRI Irén: Bevándorlás és etnicitás – összefüggések nyomában, In HÁRS Ágnes – TÓTH Judit (szerk.): Változó migráció – változó környezet, MTA Nemzeti-etnikai Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2010. p. 91.

²⁰ MOLODIKOVA, Irina: A keletről nyugatra irányuló migráció jellegzetességei az európai migrációs rendszer összefüggésében: a migráció kontrolljának lehetőségei és korlátai, Demográfia 2009/2-3. pp. 115-116.

²¹ MASSEY, Douglas S. – ARANGO, Joaquin – HUGO, Graeme – KOUAOUCL, Ali – PELLEGRINO, Adele – TAYLOR, J. Edward: Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review, Volume 19, Number 3, September, 1993, pp. 431–466.

²² MASSEY, Douglas S. – GOLDRING, Luin – DURAND, Jorge: Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities, American Journal of Sociology, 1994, 99 (6, May). p.1497.

3. A migráció biztonságpolitikai kockázatai

3.1. Etnokulturális biztonsági kockázat

A bevándorlók nagy tömegei – Póczik Szilveszterrel egyetértve²³ – olyan személyekből állnak, akik nemcsak hazájukban, hanem a potenciális befogadó országban is szerény **társadalmi tőkével** rendelkeznek. Fokozza a problémákat az eltérő **érték- és szokásrendszer**, valamint a szigorú munkafegyelemhez szokás hiánya. Ugyancsak konfliktusokat eredményezhetnek az eltérő vallási szokások, az iskoláztatásról vallott felfogás, az erőszakhoz való viszony és a fizikai erőszak hierarchiaképző szerepe. Permanens konfliktusveszélyt jelent a nők jogairól és kötelességeiről vallott felfogás²⁴, gondoljunk csak a közelmúltban a befogadó országok női lakossága ellen elkövetett erőszakos szexuális bűntényekre. 2015 Szilveszterén Kölnben bűncselekmények százait követték el, de a német rendőrség – vélhetően politikai nyomásra – nem adott jelentést a történekről. Majd megkezdődött az ideológiagyártás, hogy nem az illegális migránsok követtek el deliktumokat, hanem a „régii” bűnözők. A kriminalitást ismerők nagyon jól tudják, hogy egy kábítószer dealer igyekszik fedésben maradni, elkerülni a hatóságok figyelmét.

A bevándorlással kapcsolatos mérleg készítése látszólag egyszerű feladat, hiszen egy **SWOT analízis** segítségével a szóba jöhető előnyök (pl. népességyarapodás, munkaerőpótlás, speciális országok esetében benépesítés, szolgáltatások sokszínűsége) és hátrányok (pl. trópusi betegségek megjelenése, bűnözésemelkedés, csökkenő biztonságérzet, fekete munka, konkurencia a munkaerőpiacon a szegényebbek számára)²⁵ modellezhetők. Ezek a költség-haszon elemzések azonban történelmi dimenzióba helyezve meglehetősen rövid távúak és nem tudjuk kimutatni, hogy a néhány éven belül potenciálisan jelentkező előny vagy hátrány két-három évtized múlva milyen kedvező vagy kedvezőtlen fordulatot rejt magában. A **társadalmi percepciók** folyamatok nehezen prognosztizálhatóak és a **Janus-arcúság** veszélyét hordozzák magukban.²⁶

A különböző népek közötti szocializációs, kulturális, vallási, jogrendszerbeli, életmódbeli különbségek közelsége, vagy távolsága inherensen problémafaktort

²³ PÓCZIK Szilveszter: Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok, In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŐ Dávid (szerk.): Új népvándorlás – Migráció a 21. században Afrika és Európa között, IDRResearch Kft/Publikon Kiadó, Pécs, 2011. p.37.

²⁴ Abdessamad Belhaj és Speidl Bianka szerzőpáros rendkívül érdekes körülményre hívta fel a figyelmet egy közelmúltban megjelent írásukban: „2016 szeptember 10-én Ali Khamenei, az iráni síiták első számú vallási szaktekintélye fatwát adott ki, amelyben megtiltotta az iráni nők számára a biciklizést. Indoklásában kifejtette, hogy erre azért van szükség, mert a bicikliző nő felhívja magára a férfiak figyelmét, ezért rombolja a közterkölsöt és biciklizés veszélyes, mert baleset esetén megsérülhet a szűzhártya.” Bővebben lásd: ABDESSAMAD Belhaj és SPEIDL Bianka: A nők a muszlim társadalomban, <http://www.migraciokutato.hu/hu/2016/09/29/a-nok-a-muszlim-tarsadalomban-publicisztika/> (Letöltés ideje: 2016.10.05.)

²⁵ SZABÓ A. Ferenc. A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006, p.11.

²⁶ PÓCZIK (2011) pp. 49-50.

jelent. Ezek miatt indul jobb beilleszkedési esélyekkel hipotetikusán egy magyar felszolgáló Németországban, mint egy Szíriából származó.

3.2. *A politikai stabilitás mint biztonsági kockázat*

Mindenekelőtt meg kell említeni, hogy a migráció komoly **politikai konfliktusokat** indukálhat. A demográfiai szempontból termékenynek tekinthető migránsok idővel politikai aktorokként léphetnek fel, s egy kiélezett választási küzdelemben könnyen a **politikai mérleg** nyelvéné válhatnak, vagy a szavazatmaximalizálásra törekvő pártok olyan öncélú engedményeket tesznek a bevándorlóknak, melyek a befogadó közösség számára jelent diszkriminációt. Szerte a világban egyre fellángoló politikai viták ütközőpontját jelentik a bevándorlókkal kapcsolatos politikai állásfoglalás, például a demokrácia őshazájának tekintett Egyesült Államok elnökválasztási kampánya is kihegyezett volt erre témára, vagy a hozzánk közelebb fekvő Bécs múlt évi főpolgármester választása. Ad absurdum tegyük fel, hogy egy kisebb lélekszámú országba egy ázsiai több száz milliós országból 4-5 millió bevándorló kívánna letelepedni, majd az állampolgárság megszerzése után saját bevándorló pártot alapítva és a választásokat megnyerve megváltoztatják az ország hivatalos nyelvét. Mindez csak egy gondolat kísérlet, de az élet felül tud múlni minden emberi elképzelést.

Nem hagyható figyelmen kívül annak lehetősége sem, amikor egy állam a kivándorlóin keresztül szándékozik beavatkozni egy másik állam belügyeibe. Ki tudja mikor, melyik iszlám állam nyújtja majd be igényét a volt lakosaival kapcsolatos ügyek elégtelen kezelése miatt? Kiszámíthatatlan veszélyfaktorokat hordoz magában a szélsőséges vallási²⁷ meggyőződésű személyek politikai hatalomra jutása. Mi arra a garancia, hogy a bevándorlók külföldi állam utasítására nem kezdenek bomlasztó tevékenységet a befogadó állam területén?

Egyes migránsok nem hajlandók asszimilálódni, saját „szabályaik” szerint kívánnak élni és ez egy adott országban a **jogrendszer megkettőződéséhez** is vezethet. Ugyanakkor ezzel ellentétes ingathatásként érdemes figyelmeztetni a **politikai extrémizmusok** (pl. xenofóbia) megerősödésének veszélyeire is.²⁸

3.3. *Közbiztonsági kockázatok*

A migráció **közbiztonsági** kockázatai egyre inkább a tudományos kutatások fókuszába kerülnek.²⁹ A közbiztonsági kockázatok a kibocsátó társadalmakban

²⁷ Lásd még: DÁVID Ferenc: Az új évezred nemzetbiztonsági feladatellátásának súlypontjai, Nemzetbiztonsági Szemle 2015.1. pp. 213-216.

²⁸ PÓCZIK Szilveszter: Nemzetközi migráció, kisebbségek, társadalmi kockázatok és megoldások, Polgári Szemle 2006/12. pp. 18-30.

²⁹ A migránsokkal kapcsolatos terrorista elemek beszivárgásának kockázatáról ehelyütt most nem írok. Lásd még: GÁL István László – DÁVID Ferenc: A terrorizmus büntetőjogi oldala: a terrorcselekmény és terrorizmus finanszírozása, Belügyi Szemle 2015/7-8. pp. 75-80.; HAUTZINGER Zoltán: A terrorizmus elleni küzdelem idegenjogi eszközei, In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI. – „Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai”, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr

normakövetőnek, a befogadó társadalmakban azonban normaszegőnek minősülő cselekményekből, valamint az egyenlőtlen társadalmi esélyhelyzettel összefüggő normaszegő magatartásokból adódnak, ezért a normaszegések részben kulturális konfliktusként, részben **esélypótló magatartásként** magyarázhatóak. Póczik Szilveszter az ún. **kultúraspecifikus** bűnözési formák megjelenésének a veszélyeire hívja fel a figyelmet.³⁰ Gondoljunk csak anno az USA-ban az olasz bevándorlók „maffia-exportjára”, vagy Európában az albán maffiára, mint speciális balkáni „exporttermékre” (pl. prostitúció, leánykereskedelem³¹, drogbűnözés stb.).

A kriminalitás problémája nem szűnik meg a jogerős bűnösséget megállapító bírósági verdikkal, hanem az továbbgyűrűzik a büntetés-végrehajtás szférájába. A büntetés-végrehajtási intézményeknek speciális tolmácsokra, a terhelt vallási előírásait tiszteletben tartva nagyobb számú speciális ételekre van szükségük, amelyeknek **többletköltségeit** végső soron a befogadó államok törvénytisztelő polgárai fizetnek meg. Természetesen a sértetti oldal etnikai specifikuma is érezhető pl. interetnikai/intraetnikai cselekmények.

Azt nehéz lenne tagadni, hogy a kriminalitás etnikai specialitása³² előbb-utóbb a bűnüldözési szervek érdeklődését is felkelti és a gyakoribb igazoltatás egyre gyakoribb nyakon csípését jelenti az elkövetőknek, ami pedig adott esetben **sztereotip dogmák** beigazolásának, illetve idegenellenes politikai klíma táptalajául szolgálhat.³³

Nem zárható ki az sem, hogy az egyébként kriminális életmódot folytató migránsnak az új hazában történő letelepedése – pl. iratok „elvesztése” és egyéb trükkökkel – egyúttal lehetőséget ad a korábbi bűnözői múlt tisztára mosására³⁴ és új személyazonosság³⁵ kreálására.³⁶

Szakosztály Pécsi Szakcsoportja – Magyar Rendészettudományi Társaság, Pécs, 2015, pp. 203-212.

³⁰ PÓCZIK (2011) pp. 38-40.

³¹ Az emberkereskedelem témájáról bővebben lásd: FEHÉR Lenke: Az emberkereskedelem komplex problémája, Állam-és Jogtudomány 2012/4. pp. 397-420.

³² Lásd még: KOBOLKA István: Schengen határai biztonságpolitikai – kiemelten migrációs – szempontból nézve, Tér és Társadalom 2000/2-3, p.270.

³³ Hasonló tapasztalatok a roma kisebbség igazoltatási gyakorlata során. Lásd még a témához kapcsolódóan: PAP András László – KÁDÁR András Kristóf – M.TÓTH Balázs: Diszkrimináció az igazoltatási gyakorlatban: Egy empirikus kutatás eredményei, Rendészeti Szemle 2009/9. pp. 50-67.; PAP András László – SIMONOVITS Bori: Ahogy a lakosság és ahogy a rendőr látja – Az igazoltatási gyakorlat tapasztalatai, Fundamentum 2006/2. pp. 125-135.

³⁴ LAUFER Balázs: Az illegális migráció és a menekültügy biztonsági vetületei, In: GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. – Tanulmányok „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és biztonság” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2010. p. 198.

³⁵ KLENNER Zoltán: Menedékjog és biztonsági kockázat. In: GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV – Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja – Magyar Rendészettudományi Társaság, Pécs, 2014, p. 285. A szerző felhívja a migránsok körében gyakran előforduló személyi okmányok „elvesztésének” jelenségére.

3.4. Nemzetbiztonsági kockázatok

A migráció nemzetbiztonsági kockázatai között szokás megemlíteni az adott ország **védelmi képességének** gyengülését. A migránsok ugyan részesülnek a befogadó állam jóléti szolgáltatásaiból – így többek között a katonai védelemből is –, de nem adnak hozzá a biztonsági szint fokozásához, mivel védelmi helyzetben való alkalmazásuk olyan nagyfokú rizikót jelent, ami racionálisan aligha vállalható.

Egyes bevándorlók aktivitást mutatnak olyan szeparatista-fundamentalista csoportok/szekták iránt, melyek az adott állam rendjének megbontására törekszenek. A franciaországi véres merényletek – Hoffmann-Plesch szerint – ismételt megmutatták, hogy az **iszlamista-szalafista terrorizmus** és az iszlám európai migrációja között közvetlen kapcsolat van.³⁷ Azok a második és harmadik generációs muszlim bevándorlók, akik nem tudtak integrálódni a szekuláris, kapitalista és pluralista társadalomba, ugyanakkor már nincs kapcsolatuk származási országukkal sem, normálisnak tartják saját deviáns viselkedésüket, kegyetlenségüket pedig szent kötelességnek tekintik. A dzsihád-szalafista³⁸ szubkultúra és az ún. európai központi kultúra (pl. német/angol) közötti konfliktus ezzel úgymond előre programozottnak tekinthető.³⁹

A migráns csoportok feletti befolyás megszerzése kedvező lehetőségeket nyújt ellenérdekű titkosszolgálatok számára.⁴⁰ Amennyiben hazánk olyan állammal szemben vállal katonai missziót, ahonnét nagyszámú migráns érkezett, abban az esetben extrémista megmozdulások, vagy azok szervezése prognosztizálható.⁴¹

Az a menekült-invázió, amivel ma Európa szembenéz, egyértelműen megkívánná, hogy a politikai döntéshozók a nemzetbiztonsági célra fordítandó anyagi és személyi forrásokat nagyságrenddel növeljék. Jelenleg a migránsok ilyen tömegben történő megjelenése nem teszi lehetővé az alapos nemzetbiztonsági

³⁶ A témáról még lásd: KÓHALMI László: A migráció és a kriminalitás néhány összefüggése, JURA 2016/1. pp. 94-96.

³⁷ RITECZ György: A migráció trendjei – és ami mögötte van, REGIO 2016.2. 125.o. A szerző véleménye erről némileg árnyaltabb, mivel szerinte a „franciaországi vérengzések nem igazán a bevándorlás, sokkal inkább az integráció kérdésére kell, hogy ráirányítsa a figyelmet.”

³⁸ A dzsihádról bővebben lásd.: KIS-BENEDEK József: A válságkezelés új kihívásai, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2015/1. pp. 100-105.

³⁹ HOFFMANN-PLESCH, von Roland Christian: Deutsche IS-Dschihadisten Kriminalätiologische und kriminalpräventive Analyse des Radikalisierungsprozesses, Kriminalistik 2/2015. p. 74.; Érdemes felhívni rá a figyelmet, hogy a téma kiváló hazai szakértője, Tálás Péter szerint hazánkban nem nőtt a terrorveszély, csupán a terrorfenyegettség utólagos visszavetítése miatt tűnhet kedvezőtlenebbnek a helyzet. Lásd.: TÁLAS Péter: A terrorveszélyhelyzet-diskurzus margójára, Nemzet és Biztonság 2016/1. pp. 43-45.

⁴⁰ LAUFER Balázs: A migráció rendvédelmi és nemzetbiztonsági kihívásai. Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Doktori (PhD) értekezés. (témavezető: Dr. Gubicza József t. alezredes). Budapest, 2013. 69-70.o.

⁴¹ RESPERGER István: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig, Felderítő Szemle 2013. december. p. 32.

szűrést, minimális a **feedback** ezen a területen.⁴² Csak reménykedni lehet abban, hogy nem szórták/szórják szét sejtjeiket a különböző terrorista csoportok.

3.5. Gazdaságbiztonsági kockázatok

A migráció **gazdaságbiztonsági kockázatai** között kell megemlíteni azt, hogy a befogadó ország anyagi erőforrásaihoz (tőke-és munkajövedelemhez) való hozzájárulás meglehetősen diverzifikált képet mutat az „öslakos”-bevándorló viszonyrendszerben.⁴³ A migráns gyakran azzal a helyzettel találja magát szemben, hogy akár alul-, akár túlképzett egy-egy munkakör ellátására, a befogadó országbeliekhez képest jóval alacsonyabb jövedelmet kínálnak számára.⁴⁴ Mindez természetesen kedvez a fekete-munkavállalás terjedésének, amely viszont **költségvetési lyukakat** keletkeztethet. A nagy tömegű képzetlen munkaerő csökkenti az adott térség regionális/nemzetközi versenyképességét is.⁴⁵

A bevándorlók által a féllegális, illegális piacokon megtermelt jövedelmek jelentős része így nem kerül be a befogadó ország gazdasági vérkeringésébe, hanem más országokat gazdagít.

3.6. A szociális és oktatási ellátás biztonságának veszélye

A migráció **szociális** veszélyei között szokás említeni a bevándorlók tömegeinek megjelenését a befogadó ország ellátórendszereiben. Példaként hozhatjuk a különböző szociális juttatások folyósítása iránt **dömpingszerűen** megjelenő igényeket, vagy a társadalombiztosítási jogviszony hiányában igénybe vett egészségügyi szolgáltatásokat⁴⁶, melyek könnyen az egész szociális- és egészségügyi ellátórendszert gazdaságilag és humán erőforrás-igény szempontjából két vállalra fektethetik. A migránsok közül néhányan magasabb szintű egészségügyi ellátást szeretnének, anélkül, hogy ezt reálisan meg tudják fizetni, s mindez fokozza a politikai feszültséget mind a bevándorlók, mind a befogadó ország közösségeiben.

Fontos továbbá megemlíteni a migránsoknak az **oktatási rendszerhez** való hozzájárulásuk aránytalanságait. A képzési/továbbképzési rendszerben esélyek nélküli megjelenés gátolja, sőt mi több, konzerválja a társadalmi mobilitás lehetőségét, s ez hosszú távon frusztrációt okozhat a migránsoknak. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a bevándorlók a befogadó ország kulturális hagyományrendszerére⁴⁷ is

⁴² CSATLÓS Fruzsina: A menekültkérdés kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai válságövezetekben és itthon, Szakmai Szemle 2014.2. p. 165.

⁴³ PÓCZIK (2011) pp. 40-41.

⁴⁴ A migránsok munkaerő-piaci helyzetéhez kapcsolódóan lásd még: BRÜCKER, Herbert: Arbeitsmarktwirkungen der Migration, Aus Politik und Zeitgeschichte 44/2009. pp. 6-12.

⁴⁵ PÓCZIK (2011) p.55.o.

⁴⁶ A témáról bővebben lásd: RITECZ György: A migráció kockázatai. In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV – Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja – Magyar Rendészetudományi Társaság, Pécs, 2013. p. 257.

⁴⁷ Itt szeretnék hivatkozni olyan triviális dolgokra, mint a befogadó ország étkezési szokásainak átalakítása. Míg korábban egyes nyugat-európai országokban a kolbász vagy éppen a hamburger volt a „népi eledel”, ma lassacskán mindenütt csak gyros-t lehet kapni.

komoly csapást mérhetnek, s mindez szétforgácsolhat egy egyébként működő közösséget. A befogadó ország tankötelezettségi előírásai ütközőzónát jelenthetnek: vagy gondoskodni kell a bevándorló iskoláskorúak anyanyelven történő tanításáról, vagy megpróbálni integrálni a működő oktatási rendszerbe. Bármelyik megoldási mód választása esetén is az integrációs konfliktusok prognosztizálhatók.

3.7. Egészségügyi biztonsági kihívások

A migránsok jelentős számban olyan területekről érkeznek, ahol az egészségügyi adottságok meglehetősen elmaradottak, s ez potenciálisan **járványveszélyt** jelenthet.⁴⁸ Jelenleg a hazánkon átvonuló, vagy ismeretlen hosszúságú időtartamnyit itt tartózkodni szándékozó legális migránsok semmilyen komolyabb egészségügyi szűrővizsgálaton nem esnek át! Az illegális bevándorlók pedig egészen egyszerűen fehér foltot jelentenek a honi egészségügyi ellátórendszerben. Egyetértek azokkal, akik szerint a migránsokkal hivatásából fakadóan rendszeresen érintkező személyek (bevándorlási szakemberek, rendőrök, biztonsági őrök stb.) sürgősen **vakcinációra** szorulnak. Látható, hogy a ritka – vagy a lakosság átoltottsága miatt gyakorlatilag eltűnt – betegségek nem ismernek országhatárokat, a „tegnap” még Brazíliában a fejét nagy méreteken felütő zéka vírus ma már a magyar kismamák átoltásának szükségességét is felvetheti.

3.8. Környezeti biztonsági kihívások

Minden ország arra törekszik, hogy lakosságának megélhetési szükségleteit alapvetően a rendelkezésre álló saját környezeti-természeti erőforrásaiból elégítse ki. A környezeti erőforrások nem korlátlanok, s abban az esetben, ha hirtelen egy megnövekedett számú népesség szeretne a javakhoz hozzáférni, az rendkívül komoly konfliktushelyzet jelentene. A demográfiai robbanás csak fokozza az emberiség élelmiszer- és energiahiányát.⁴⁹ Előbb-utóbb a Föld **ivóvízkészletei** feletti rendelkezési jog jelent majd új **világhatalmi tényezőt**. Magyarország alvízi jellegből származó kiterjedése nagy, tehát a felvízi országoktól vízkészlet tekintetében függő, meglehetősen kiszolgáltatott helyzetben van. Ugyan jelentősek a hazai vízkészletek, ám igen sebezhetőek is, vízfolyásaink vízkészleteinek több mint 90%-a a határon túlról érkezik. Mindezt csak fokozzák a hegyvidéki vízgyűjtőkön található víztározók, amelyek a lefolyási viszonyokat jelentős mértékben

Nem is olyan rég, még a társadalom „mcdonaldizációjáról” olvashattunk a nyugati szociológiai-politológiai szakirodalomban, ma már nyugodtan használhatjuk akár a társadalom „gyrosozálódása” kifejezést.

⁴⁸ SZILÁRD István – BARÁTH Árpád: Migráció és egészségügyi biztonság: új foglalkozás-egészségügyi kihívások, In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII – Tanulmányok a „Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése” című konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2011. pp. 269-270. „A migrációs trendek korunkban is komoly egészségügyi kihívást jelentenek: Az Egészségügyi Világszervezet éves kiadványaiban jól nyomon követhető, hogy az úgynevezett 'indikátor betegségek', mint a HIV fertőzöttség és a TBC elterjedtsége (prevalenciája és incidenciája) a migráció szempontjából küldő vagy eredet országoknak tekinthető földrajzi régiókban (Afrika, Közép- és Délkelet-Ázsia) sokszorosa ezen betegségek célszülőzökon belüli gyakoriságának (Európai Unió, Észak-Amerika).”

⁴⁹ RESPERGER (2013) pp.16-17.

megváltoztatják.⁵⁰ Az ökomigráció⁵¹ véleményünk szerint az egyik legnehezebben megoldandó feladat elé állítja az emberiséget.

Nem elhanyagolható következménye lehet a migrációnak az sem, hogy a tömeges bevándorlás adott térségben akár **élelmiszerhiányt**⁵² is okozhat.

4. Néhány észrevétel és javaslat

A migráció jelenleg alapvetően gazdasági indíttatású, de mi történik akkor, ha mindezt már az emberiség környezetpusztító tevékenysége miatti éghajlatváltozás indukálja? A **klimaváltozás** miatt generálódó migráció⁵³ olyan folyamatokat⁵⁴ indíthat el, melyek egészen egyszerűen kezelhetetlenné válnak⁵⁵, s az minden bizonnyal előbb-utóbb permanens jellegű **fegyveres konfliktusok** sorozataiba torkollik.

A modernkori magyar migrációkutatás egyik mértékadó alakja, Cseresnyés Ferenc helyesen látta, hogy a gazdasági menekültek számát idővel messze túlszárnyalja a politikai menekültek száma, s azt hamarosan túlhaladja a harmadik kategória, a környezetkárosultaké.⁵⁶ Vátéshi gondolatok ezek.

A migráció talán felnyitja azoknak a multikulturális társadalom idealisztikus eszményéről polemizáló teoretikusainak a szemét, akik szerint a bevándorlók beilleszkedési és számos egyéb problémái miatt kizárólag a befogadó ország a

⁵⁰ LIGETVÁRI Krisztina: Magyarország vízbiztonsági problémái a világ-és Európai Unió tendenciák tükrében, *Hadtudomány* 2013/1. p. 8.o. (Elektronikus szám)

⁵¹ SZALKAI-SZÉLL Attila: Az édesvízhiány hatása a világbiztonságra, különös tekintettel a Közel-Keletre. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola (témavezető: Dr.Szabó A. Ferenc egyetemi tanár), Budapest, 2012. 27-34.o.

⁵² A témáról bővebben: KAISER Ferenc: A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai, II. *Nemzet és Biztonság* 2011/9. pp. 18-19.

⁵³ PÓLYI Csaba: Kitekintés és reflexiók a nemzetközi migrációról, In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŰ Dávid (szerk.): Új népvándorlás – Migráció a 21.században Afrika és Európa között, IDResearch Kft/Publikon Kiadó. Pécs, 2011. p. 29.

⁵⁴ Lásd még: SALLAI János: A globalizáció egyik legnagyobb kihívása: a felmelegedés, In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. – Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. pp. 207-211.

⁵⁵ SZALKAI Attila: A kényszmigráció biztonságpolitikai kockázata a 21. század elején, *Nemzet és biztonság* 2010. március. p. 65.: „A Száhel-övezet országainak hirtelen népességnövekedése a járványok terjedése (AIDS) mellett egy sor gazdasági tasztító tényezővel is járt (erdőirtás, helytelen mezőgazdaság), melyek felborították a törékeny ökológiai egyensúlyt.”; Lásd még továbbá: PALIK Zsuzsanna: A víz biztonságpolitikai szerepe Magyarországon, In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV – Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja – Magyar Rendészettudományi Társaság, Pécs, 2014. pp. 83-84.

⁵⁶ CSERESNYÉS Ferenc: Migrációs potenciálok és trendek Európában, *Régió* 1996/4. pp. 25-30.

felelős. A különböző etnikumok között feszülő ellentétek azonban – véleményem szerint – ennél jóval mélyebbek és összetettebbek.

Helyesen fogalmaz Egedy, aki szerint a **másság kultusza**⁵⁷ nem az értékek pluralizmusát, hanem a teljes **értékrelativizmust** szolgálja. A befogadó társadalom, mint politikai közösség, saját integritása⁵⁸ érdekében – bizonyos esetekben – jogosan korlátozza a sokféleséget és vár el **asszimilációt**, különben az a veszély fenyeget, hogy az etnikai közösségek válsághelyzetben egymás ellen fordulhatnak. Az **akkulturációs problémákért**⁵⁹ talán nem mindig a befogadó ország állampolgárai a felelősek.

A nyugati országok jelentős részében a XX. század végére önmagát **terapeutává** feljogosító állami mechanizmusok feladatuknak tekintik polgárainak „átnevelését” és „érzékenyítését” a multikulturalizmus iránt. Ez a fajta retrográd dogmatista megközelítés több ponton megkérdőjelezi a tradicionális **európai értékrendet**, amely korábban szilárd alapot adott a szélsőséges erkölcsi és kulturális relativizmus elutasítására.⁶⁰

A **kultúrák egyediségének** a gondolata készséggel elismerhető, de a kultúrák egyenlőségének a megvalósítása nemcsak lehetetlen, de nem is kívánatos.⁶¹

Susan Moller Okin véleménye szerint⁶² a multikulturalizmus összeegyeztethetetlen – sok egyéb mellett – a nők méltóságának védelmével, mivel az a **kultúrák kritikátlan elfogadásának** a jegyében a női nemi szervek megcsonkításától a kényszerházasságokig számos olyan gyakorlatot szentesít, amelyet nem üti meg a zsidó-keresztény kultúrkörben elfogadott nívót.

Más civilizációs körökből érkező hamis bírálatok ellenére a nyugati civilizáció egyedülálló, kivételes szellemi teljesítményt mondhat magáénak. Ezeknek a támadásoknak a célja az, hogy megingassa **Európa önbizalmát**, s önmagát saját ellenségévé tegye.⁶³

⁵⁷ Eljutottunk oda, hogy egyes helyeken nem lehet karácsonyi ünnepeket tartani az iskolákban, hanem helyette „fenyőünnep”-nek átkeresztelik. Lásd: EGEDY Gergely: A multikulturalizmus dilemmái: nagy-Britannia példája. Polgári Szemle 2006/6, http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=111&paging=1 (Letöltés ideje: 2016.10.05.)

⁵⁸ Furcsa dolgokat lehet olvasni arról, mi is zajlik ma Németországban a toleranciára hivatkozva. A német lányok ne viseljenek szoknyát, mert az egyes bevándorlókat zavar. Kérdés vajon egyes migránsok származási országában miért tilalmazott (!) az, hogy a nők jogosítványt szerezzenek?

⁵⁹ A témáról bővebben lásd.: SIPOS Szandra: A migráció főbb pszichológiai megállapításai, Nemzetbiztonsági Szemle 2016.1. pp. 29-30.

⁶⁰ EGEDY Gergely: A multikulturalizmus kihívása: értjük-e Európát? Kommentár 2016/2. p.73.

⁶¹ EGEDY (2016) p.85.

⁶² A témáról bővebben lásd: OKIN, Susan Moller: Is Multiculturalism Bad for Women? In Joshua COHEN – Matthew HOWARD – Marta C. NUSSBAUM (Ed.): Is Multiculturalism Bad for Women?, Princeton University Press, Princeton, 1999, pp. 7–24.

⁶³ EGEDY (2016) p. 85.

A multikulturalizmus a „másságot” **romantizálja**, a más kultúrákban meglévő, az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó napi gyakorlat nem lehet célja Európának.⁶⁴

Egy közel negyedszázaddal ezelőtt a témában megjelent tanulmány⁶⁵ azt a kérdést tette fel, hogy a nemzetközi migráció esélyt vagy globális veszélyforrást jelent-e? Úgy tűnik ennyi idő távlatából sem kerültünk sokkal közelebb a kérdés megválaszolásához.

A világ gazdasági értelemben fejlettebb része ma **demográfiai** problémákkal⁶⁶ küzd, az euro-atlanti civilizáció elöregedett. Gazdaságilag jónak tűnt a kizárólag a multinacionális cégek érdekeit szem előtt tartó és a demográfiai gondok megoldási alternatíváját fellebbentő olcsó, képzetlen munkaerő-behozatal. Csak arról a probléma-cunamiról feledkeztek meg az illetékesek, ami ennek a hozadéka. Véleményünk szerint a **gyermekvállalást ösztönző** intézkedések sokkal jobb hatásfokúak és problémamentesebbek lettek volna.

Világos az is, hogy az Európai Unió a migráció problémájával⁶⁷ egészen egyszerűen nem képes megbirkózni⁶⁸, komoly zavarok jelentkeznek a józan **uniós önvédelmi képesség** terén. Mindez azért veszélyes, mert azt sugallja a tömegek számára, hogy a demokrácia egy idejétmúlt politikai formáció és csak a diktatúra képes hatásosan, hatékonyan, gyorsan és eredményesen reagálni a veszélyekre.

A migráció kezelésnek egyik leghatásosabb módja, ha a kibocsátó országoknak a demográfiai túlszaporulat miatt is keletkező gazdasági instabilitást kompenzálандóan **investíciós** és **technológiai segítséget** adnak a nyugati típusú demokráciák.⁶⁹ Európa öcsillagos hotelnek tűnik a migránsok számára⁷⁰, de sajnos nem az.

⁶⁴ EGEDY (2016) p.75.

⁶⁵ FÓTI Klára: Nemzetközi migráció: esély vagy globális veszélyforrás? Szociológiai Szemle 1992/2. p. 59.

⁶⁶ LŐWINÉ Kemenyeczkai Ildikó: A migráció, mint biztonságpolitikai kockázat várható alakulása és hatása a biztonság dimenzióira 2030-ig, Hadtudományi Szemle 2015.1. pp. 197-198.

⁶⁷ Lásd bővebben: TÖTTÖS Ágnes: A közrendre, közbiztonságra veszélyesség uniós szabályozása a legális migráció területén, In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. – Tanulmányok „A biztonság rendszertudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. pp. 285-297.; ERDEI Nikolett – TUKA Ágnes: Az Európai Unió migrációs politikája napjainkban, In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŰ Dávid (szerk.): Új népvándorlás: Migráció a 21. században Afrika és Európa között, Publikon Kiadó, Pécs, 2011. pp. 247-254.

⁶⁸ Az Angela Merkel-féle politikai koncepció, mely arra épít, hogy ez unión kívüli ország – jelesül: Törökország – megvédi az EU határait, teljes tévút és kudarcra ítéltetett vágyálom.

⁶⁹ ADAM, Rudolf: Demographie und Sicherheit - Acht Thesen zur künftigen Beziehung von Bevölkerungsentwicklung und Sicherheitspolitik, Internationale Politik 2006 Heft 12. pp. 24-32.

⁷⁰ KÍYAK, Mely: Europa: Die Villa mit fünf Sternen, Aus Politik und Zeitgeschichte 35-36/2008. p. 3.

A gyors politikai döntéshozatali mechanizmusok azonban könnyen nosztalgikus képből tüntethetik fel a diktatúrákat. A kontrollálatlan „kemény kéz” politika valójában egy blankót jelent a diktatúra kiépítésére. Az írástudók felelőssége⁷¹, hogy erre – még ha csak korlátozott médianyilvánosság keretei között is, de – felhívják a társadalom figyelmét.

Felhasznált irodalom:

- ABDESSAMAD Belhaj és SPEIDL Bianka: A nők a muszlim társadalomban, <http://www.migraciokutato.hu/hu/2016/09/29/a-nok-a-muszlim-tarsadalomban-publicisztika/> (Letöltés ideje: 2016. 10. 05.)
- ADAM, Rudolf: Demographie und Sicherheit - Acht Thesen zur künftigen Beziehung von Bevölkerungsentwicklung und Sicherheitspolitik, Internationale Politik 2006 Heft 12. pp. 24-32. ISSN 1430-175X
- BOELES, Pieter – HEIJER, Maarten Den – LODDER, Gerrie – WOUTERS, Kees: European Migration Law. Intersentia Ltd., Cambridge, 2014. ISBN 978-1-78068-155-9
- BORJAS, George J.: Economics of Migration, International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Section No. 3.4, Article No. 38. February 2000. pp.1-21.
- BRÜCKER, Herbert: Arbeitsmarktwirkungen der Migration, Aus Politik und Zeitgeschichte 44/2009. pp. 6-12. ISSN 0479-611 X
- CSATLÓS Fruzsina: A menekültkérdés kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai válságövezetekben és itthon, Szakmai Szemle 2014.2. pp. 159-167. HU ISSN 1785-1181
- CSERESNYÉS Ferenc: Migrációs potenciálok és trendek Európában, Régió 1996/4. pp.19-46. HU ISSN 0865-557X
- CSERESNYÉS Ferenc: Menekültpolitika és menedékjog az Európai Unióban (1990-1999), Studia Europea, Janus Pannonius Tudományegyetem Európa Központ, Pécs, 1999. ISBN 963 641 694 X
- CSERESNYÉS Ferenc: Migráció az Európai Unióban - A népességmozgások társadalmi és politikai következményei Közép-Európában, Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2005. ISBN 963 912 33 90
- DÁVID Ferenc: Az új évezred nemzetbiztonsági feladatellátásának súlypontjai, Nemzetbiztonsági Szemle 2015.1. pp. 198-227. HU ISSN 2064 3756
- EGEDY Gergely: A multikulturalizmus dilemmái: nagy-Britannia példája, Polgári Szemle 2006/6. pp. 21-30. HU ISSN 1786-6653

⁷¹ A jogászoknak a jogállam működésével kapcsolatos felelősségéről lásd: FINSZTER Géza – KORINEK László: Maradhat-e az alkotmányos jogállam Magyarországon, Jogtudományi Közöny 2015/12. pp.576-579.

- EGEDY Gergely: A multikulturalizmus kihívása: értjük-e Európát? Kommentár 2016/2. pp.73-86. HU ISSN 1778-6974
- ERDEI Nikolett – TUKA Ágnes: Az Európai Unió migrációs politikája napjainkban, In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŐ Dávid (szerk.): Új népvándorlás: Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Publikon Kiadó, Pécs, 2011. pp. 243-257. ISBN 978-615-5001-52-9
- FEHÉR Lenke: Az emberkereskedelem komplex problémája, Állam-és Jogtudomány 2012/4. pp. 397-420. HU ISSN 0002-564X
- FINSZTER Géza – KORINEK László: Maradhat-e az alkotmányos jogállam Magyarországon, Jogtudományi Közlöny 2015/12. pp. 570-579. HU ISSN 0021-7166
- FÓTI Klára: Nemzetközi migráció: esély vagy globális veszélyforrás? Info-társadalomtudomány 2001/1. pp. 59-87. HU ISSN 0864-8174
- GÁL István László – DÁVID Ferenc: A terrorizmus büntetőjogi oldala: a terrorcselekmény és terrorizmus finanszírozása, Belügyi Szemle 2015/7-8. pp. 72-87. HU ISSN 1218-8956
- GÖDRI Irén: Bevándorlás és etnicitás – összefüggések nyomában, In HÁRS Ágnes – TÓTH Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*, MTA Nemzeti-etnikai Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2010. pp. 87-124. ISBN 978-963-508-581-1
- GYENEI Laura: Legális bevándorlás az Európai Unióba, különös tekintettel a családi élet tiszteletben tartásának jogára. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Karának Könyvei – Doktori Értekezések 6. Pázmány Press. Budapest, 2014. ISBN: 978-963-308-175-4
- HAUZINGER Zoltán – HEGEDÜS Judit – KLENNER Zoltán: A migráció elmélete. Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. ISBN 978-615-5305-54-2
- HAUZINGER Zoltán: Az irreguláris migráció büntetőjogi aspektusai, In Hautzinger Zoltán (szerk.): *Migráció és rendészet*, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2015. pp. 49-68. ISBN 978 963 12 3721 4
- HÁRS Ágnes: A nemzetközi migráció néhány problémájáról. Szakirodalmi áttekintés, Szociológiai Szemle 1992/2. pp. 123-137. HU ISSN 1216-2051
- HOFFMANN-PLESCH, von Roland Christian: Deutsche IS-Dschihadisten Kriminalätiologische und kriminalpräventive Analyse des Radikalisierungprozesses, Kriminalistik 2/2015. pp. 74-80. ISSN 0023-4699
- HUZDIK Katalin: Migrációs potenciál alakulása, és az azt befolyásoló tényezők a XXI. század első évtizedében Magyarországon. Doktori (PhD) értekezés, Szent István Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, témavezető: Dr.habil. Takács István egyetemi docens. Gödöllő. 2014.
- KAISER Ferenc: A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai II. Nemzet és Biztonság 2011/9. pp. 15-27. HU ISSN 1789-5286

- KIYAK, Mely: Europa: Die Villa mit fünf Sternen. Aus Politik und Zeitgeschichte 35-36/2008. pp. 3-6. ISSN 0479-611 X
- KIS-BENEDEK József: A válságkezelés új kihívásai, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2015/1. pp. 91-113. HU ISSN 2064 4558
- KLENNER Zoltán: Menedékjog és biztonsági kockázat, In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV – Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja – Magyar Rendészettudományi Társaság, Pécs, 2014, pp. 281-285. HU ISSN 1689-1674
- KOBOLKA István: Schengen határai biztonságpolitikai – kiemelten migrációs – szempontból nézve. Tér és Társadalom 2000/2-3. 265-273.o. (ISSN 2062 9923)
- KOVÁCS Judit Nóra: Extern migráció és az Európai Unió. De iurisprudentia et jure publico 2014/1. pp. 87-95. HU ISSN 1789-0446
- KÓHALMI László: A migráció és a kriminalitás néhány összefüggése, 2016/1. pp. 94-99. HU ISSN 1218-0793
- KUBRIN, Charis E.: Immigration and crime: In Francis C. TULLEN – Pamela WILCOX (Ed.): The Oxford Handbook of Criminological Theory, Oxford University Press, Oxford-New York, 2013. ISBN 9780199747238
- LAUFER Balázs: Az illegális migráció és a menekültügy biztonsági vetületei, In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. – Tanulmányok „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és biztonság” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2010. pp. 195-203. HU ISSN 1689-1674
- LAUFER Balázs: A migráció rendvédelmi és nemzetbiztonsági kihívásai. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Doktori (PhD) értekezés (témavezető: Dr. Gubicza József t. alezredes). Budapest 2013.
- LÉVAI Imre: Nemzetközi migráció és világgazdasági ciklus: egy lehetséges kutatási irány. Társadalomkutatás 1993/4. pp. 46-64. HU ISSN 0231-2522
- LIGETVÁRI Krisztina: Magyarország vízbiztonsági problémái a világ-és Európai Unió tendenciák tükrében, Hadtudomány 2013/1. pp. 4-13.o. (Elektronikus lapszám) HU ISSN 1588 -0605
- LŐWINÉ Kemenyeczi Ildikó: A migráció, mint biztonságpolitikai kockázat várható alakulása és hatása a biztonság dimenzióira 2030-ig. Hadtudományi Szemle 2015.1. pp. 189-208. HU ISSN 1789-770X
- MASSEY, Douglas – ARANGO, Joaquin – HUGO, Graeme – KOUAOUCI, Ali – PELLEGRINO, Adele – TAYLOR, J. Edward: Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review Volume 19, Number 3, September, 1993, pp. 431–466. ISSN 1728-4457

- MASSEY, Douglas S. – GOLDRING, Luin – DURAND, Jorge: Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities, *American Journal of Sociology* 1994, 99 (6, May). pp. 1492–1533. ISSN 1537-5390
- MOLODIKOVA, Irina: A keletről nyugatra irányuló migráció jellegzetességei az európai migrációs rendszer összefüggésében: a migráció kontrolljának lehetőségei és korlátai, *Demográfia* 2009/2-3. pp. 113-147. HU ISSN 2498-6496
- OKIN, Susan Moller: Is Multiculturalism Bad for Women? In Joshua COHEN – Matthew HOWARD – Marta C. NUSSBAUM (Ed.): *Is Multiculturalism Bad for Women?*, Princeton University Press, Princeton, 1999, pp. 7–24. ISBN 0-691-00431-5
- PAP András László – KÁDÁR András Kristóf – M.TÓTH Balázs: Diszkrimináció az igazoltatási gyakorlatban: Egy empirikus kutatás eredményei, *Rendészeti Szemle* 2009/9. pp. 50-67. HU ISSN 1218-8956
- PAP András László – SIMONOVITS Bori: Ahogy a lakosság és ahogy a rendőr látja – Az igazoltatási gyakorlat tapasztalatai, *Fundamentum* 2006/2. pp. 125-135. HU ISSN 1417-2844
- PÓCZIK Szilveszter: Nemzetközi migráció, kisebbségek, társadalmi kockázatok és megoldások, *Polgári Szemle* 2006/12. pp. 14-36. HU ISSN 1786-6553
- PÓCZIK Szilveszter – FEHÉR Lenke – DUNAVÖLGYI Szilveszter – JAGUSZTIN Tamás – WINDT Szandra: Nemzetközi migráció – nemzetközi kapcsolatok, *Magyar Tudomány* 2008/9. pp. 1095-1107. HU ISSN 0025-0325
- PÓCZIK Szilveszter: Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok, In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŰ Dávid (szerk.): *Új népvándorlás – Migráció a 21.században Afrika és Európa között*, IDResearch Kft/Publikon Kiadó, Pécs, 2011. pp. 35-51. ISBN 978-615-5001-52-9
- PÓCZIK Szilveszter: A nemzetközi migráció tendenciái a 20. és 21.században elméleti és történeti nézőpontból, In PÓCZIK Szilveszter – DUNAVÖLGYI Szilveszter (szerk.): *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Elektronikus másodkiadás, 2013. pp. 18-74. ISBN 978 963 258 041 8
- PÓLYI Csaba: Kitekintés és reflexiók a nemzetközi migrációról, In TARRÓSY István – GLIED Viktor – KESERŰ Dávid (szerk.): *Új népvándorlás – Migráció a 21.században Afrika és Európa között*, IDResearch Kft/Publikon Kiadó, Pécs, 2011. pp. 13-34. ISBN 978-615-5001-52-9
- RÁCZ Margit: *Uniós kihívások és válaszutak a 2000-es években*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. ISBN: 978 963 05 8466 1
- RESPERGER István: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. *Felderítő Szemle* 2013.december. pp. 5-36. HU ISSN 1588-242X

- RITECZ György: A migráció kockázatai, In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV – Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja – Magyar Rendészettudományi Társaság, Pécs, 2013. pp. 255-264. HU ISSN 1589-1674
- RITECZ György: A migráció trendjei – és ami mögötte van, Regio 2016.2. pp. 109-139. HU ISSN 2415 - 959X
- SALT, John. Az európai migrációs térség, Regio 2011/1. pp. 177-212. HU ISSN ISSN 2415 - 959X
- SALLAI János: A globalizáció egyik legnagyobb kihívása: a felmelegedés, In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. – Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. pp. 207-211. HU ISSN 1589-1674
- SIPOS Szandra: A migráció főbb pszichológiai megállapításai, Nemzetbiztonsági Szemle 2016.1. pp. 18-33. HU ISSN 2064 3756
- SZABÓ A. Ferenc. A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006. ISBN 963 327 407 9
- SZALKAI Attila: A kénysermigráció biztonságpolitikai kockázata a 21.század elején, Nemzet és biztonság 2010.március. pp. 58-69. HU ISSN 1789-5286
- SZALKAI-SZÉLL Attila: Az édesvízhiány hatása a világbiztonságra, különös tekintettel a Közel-Keletre. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola (témavezető:Dr. Szabó. A. Ferenc egyetemi tanár). Budapest, 2012. pp.1-142.
- SZILÁRD István – BARÁTH Árpád: Migráció és egészségügyi biztonság: új foglalkozás-egészségügyi kihívások, In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII – Tanulmányok a „Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése” című konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2011. pp. 269-278. HU ISSN 1589-1674
- TÁLAS Péter: A terrorveszélyhelyzet-diskurzus margójára, Nemzet és Biztonság 2016/1. pp. 40-47. HU ISSN 1789-5286
- TILLY, Charles: Transplanted Networks. In Virginia Yans-McLaughlin (ed.): Immigration Reconsidered. Oxford University Press, New York– Oxford, 1990, pp. 79–95. ISBN 9780195055108
- TÖRÖK Ádám (Szerk.): Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai – a Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése, MTA, Budapest, 2015. pp. 1-85.
- TÖTTÖS Ágnes: A közrendre, közbiztonságra veszélyesség uniós szabályozása a legális migráció területén, In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. – Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. pp. 285-297. HU ISSN 1589-1674

ILLÉS NOÉMI

A NAGY ADAT; A NAGY ADAT NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

Mottó: „A terrorcselekmények a nyilvánosság számára és a nyilvánosság befolyásolására születnek.”¹

A mai ember életét egyre jobban befolyásolja a terrorizmus, a migráció, mely az emberek biztonságos életét fenyegeti. A működőképes államok a társadalmi, a kulturális és a szociális értékrendnek megfelelően a jogalkotással és a megalapozott jogrendszer segítségével képesek hatékonyan ellátni a területének és a polgárainak védelmét²

A XX. század végén információs, tudásalapú társadalom váltotta fel az ipari társadalmat. A javak előállítására helyett a tudás, az információ hordozza a legfőbb értéket. Ez a változás jelentősen átalakította a mindennapjainkat. A 90-es évektől kezdődően a rengeteg digitális eszköz használata egyre több és több digitális adat generálódását, felhalmozódását eredményezte. Mai világunkban a terabájt és a petabájt fogalmak hétköznapivá váltak. Aki az információs technológiával foglalkozik, annak már nem idegenek az exabájt és a zettabájt fogalmak sem. Ennek az adattömegnek a feldolgozása, tárolása komoly infrastruktúrát és erőforrás-bevonást igényel. Ezen adattömegek, illetve a hozzá kapcsolódó tevékenységek összefoglaló elnevezéseként megjelent a „Big Data” fogalom. Azaz az adatok minél teljesebb körű összegyűjtése, strukturálása és elemzése fogja meghatározni és előre vinni a világ gazdaságát.³

Míg régen a háború célja a terület és nyersanyag megszerzése volt, most energiák, energiaforrások, technikai fölény megszerzése a cél. Aki előbb jut információhoz, és azt jól tudja használni, az nyer. Az információ mindig is, napjainkban pedig különösen közvetlen és egyértelmű szereplője a konfliktusok megvívásának. A tájékoztatás az erőszak fokozásának vagy csillapításának eszköze. Egy-egy közlés, üzenet nem csak az erőszak fokozására, de annak csillapítására, sőt megszüntetésére is alkalmas lehet. A demokráciákat leginkább fenyegető gerilla-

¹ BOLGÁR Judit – SZTERNÁK Nóra – SZTERNÁK György: A terrorizmussal kapcsolatos kutatás legújabb eredményei, Felderítő Szemle, 2005/4. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2005-4.pdf> p. 11. Letöltés ideje: (2016. 03. 04.)

² SIMON László, „Az információ Mint fegyver?” Szakmai Szemle 2016/1. http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2016_1_szam.pdf p. 40. (Letöltés ideje: 2016. 03. 04.)

³ RAJNAI Zoltán – NYIKES Zoltán: A Big Data alkalmazása a nemzeti digitális közműben Szakmai Szemle, 2015/4. http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_4_szam.pdf p. 103. (Letöltés ideje: 2016. 03. 04.)

hadviselés központi eleme maga az információ. A terroristák által folytatott fegyveres küzdelem hadikultúrája információ- és hálózat-centrikussá vált, ez lehet győzelmük záloga.⁴

Napjainkban a számítógépes hálózatok szerepének növekedése miatt a korszerű tartalomkezelési rendszerek szükségessé tették az olyan leíró rendszerek bevezetését, amelyek adatot szolgáltatnak az adatról. Ezt hívjuk metaadatnak. Ezek tulajdonképpen strukturált formában információt szolgáltatnak az adatról, mely lehet digitálisan elérhető kép-, hang-, szöveg- vagy film-dokumentum.⁵ De ilyen metaadattal rögzíti a telefon- vagy az internetszolgáltató a hívás vagy adatkapcsolat során a hívó és a hívott fél adatait, a hívás idejét, típusát, időtartamát is. A hívó felek azonosítása történhet telefonszámmal, egyedi azonosítóval, IMSI-vel, vagy egy ideiglenesen kapott TMSI-vel, esetleg a készülékek, számítógépek egyedi azonosítójával, IMEI számmal, vagy IP-címmel.⁶ Kapcsolatfelvétel nem csak a hívás vagy adatforgalom közben jön létre, a készülék, a számítógép rendszeresen kommunikál a központtal. A központ ellenőrzi a kapcsolat érvényességét, egyedi ideiglenes azonosítót rendel a készülékhez, időt frissít, dekódol, mobilhívás esetén leköveti a készülék mozgását. Ezek a kapcsolatfelvételek azonosítják a felet, de megmutatják annak tartózkodási helyét, aktív-passzív időszakait, telefonálási, internetezési szokásait is.

Munkám során ilyen adatokkal is találkozom, foglalkozom, ami kíváncsivá tett, mi mindenre alkalmasak. Miben segíthet, hogyan lehet őket gyűjteni, tárolni, hogyan lehet felhasználni, belőlük hatékonyan információt kinyerni? Összeszedni, meghatározni mennyi sok adat keletkezik a világban, ezek közül hogyan lehet szelektálni, kiválogatni a hasznos információt, melyikből mi nyerhető ki?

Egy-egy eredeti felhasználási területen túl újabb és újabb területeket fedeznek fel. Milyen lehetőségek vannak még, a megismerteken kívül mire lehetnek még alkalmasak? Minél több felhasználási területet használunk ki, minél rendezettebb adattárolást, gyorsabb lekérdezést alakítunk ki, minél átfogóbb elemzési rendszereket fejlesztünk, minél több az adat kezeléséhez és felhasználásához értő szakembert képzünk ki, annál jobban a mélyére áshatunk a felmerülő lehetőségeknek. Minél több adatot rendezünk bele, minél többen férnek hozzá, annál szerteágazóbb területen használhatjuk fel azokat.

A NAGY ADAT

A Nagy Adat megértéséhez, megismeréséhez szükséges tisztázni néhány kapcsolódó alapfogalmat. A történelmi bemutatáson túl, az adatmennyiség növekedésének részletezése is elengedhetetlen a későbbi elemzéshez.

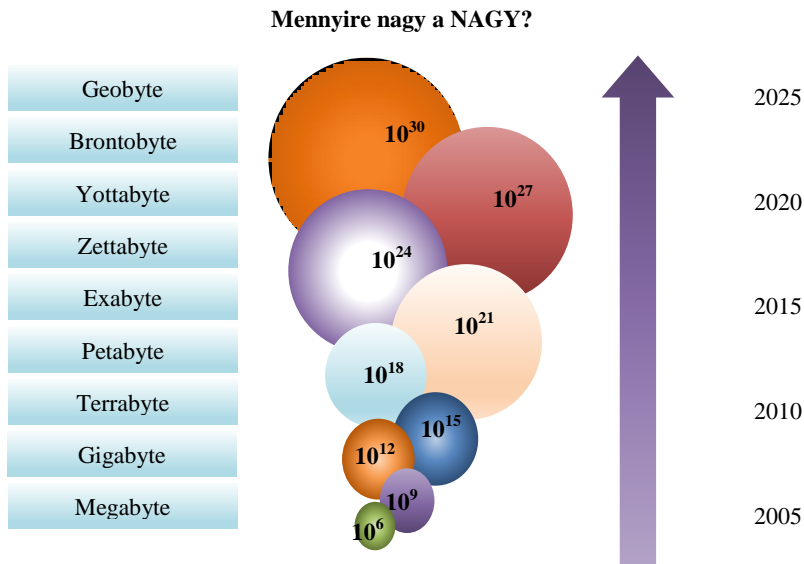
⁴ SIMON: i.m. p.38.

⁵ RACSKÓ Réka, Virtuális könyvtárak, EKF 2011.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_36_virtualis_konyvtarak_pdf/36_virtualis_konyvtarak_1_1.html p.29 (Letöltés ideje: 2016.03.10.)

⁶ IMSI: International Mobile Subscriber Identity, nemzetközi előfizetői azonosító
TMSI: Temporary Mobile Subscriber Identity, ideiglenes előfizetői azonosító
IMEI: International Mobile Station Equipment Identity, készülék azonosító
IP: Internet Protocol, egyedi hálózati azonosító

1./ A byte

A byte az az adatmennyiség, amelyet egy karakter kódolásához használtak a szövegfeldolgozásban, a legkisebb címezhető egység a számítógép memóriájában. Adatmennyiséget vagy tárolókapacitást mérő egység.⁷

1. ábra

Forrás: <http://www.slideshare.net/FundacionArecas/mateo-valero-big-data-de-la-investigacin-cientfica-a-la-gestin-empresarial> (Letöltés ideje: 2016. 03. 05.)

Viszonyításképpen:

- Egy gépelt oldal megközelítőleg 30 kilobájt;
- Egy MP3-as zeneszám 5 megabájt;
- Egy mozifilm megközelíti az 5 gigabájtot;
- Egy terabájt adat 6 millió könyv tárolását teszi lehetővé;
- Hogyha 1 petabájt adatot DVD-kre kellene kiírni, akkor úgy 55 emeletnyi DVD-t kellene beszerezni hozzá.⁸

⁷ Az információ mértékegységei, Informatika Ingyenes elektronikus tananyag http://informatika.gtportal.eu/index.php?f0=alapfogalmak_06 p. 1. (Letöltés ideje: 2016. 03. 05.)

⁸ RAJNAI – NYIKES: i.m. p. 103.

2./ Big Data

Adatgyűjtésnek nevezzük az adatok szerzését, rögzítését, majd tárolását mindenfajta formában. Ez történhet emberi észlelő, leíró, rögzítő tevékenységgel, de ma már szinte kizárólag gépi úton valósul meg. A műveletek során az elemek legalább sorszámmal, de legtöbbször ennél bővebb, „azonosító adattal” kerülnek megjelölésre. A Big Data világában ez nagyon sok adatból álló adatbázis vagy adatkészlet. Óriási adattömeg, amelynek kezelése (létrehozása, tárolása, feldolgozása, továbbítása, valamint lekérdezése) a technikai lehetőségek határát feszegeti. A Big Data az egyre nagyobb mennyiségben és egyre változatosabb formában fellelhető, egyre gyorsabban szaporodó és keletkező komplex adattömegek módszeres begyűjtését, analizálását jelenti. A döntéshozók a Nagy Adat alkalmazásával olyan következtetésekhez juthatnak, melyekkel például nagyobb üzleti értéket képesek felmutatni.⁹

A Big Data definíciója ugyan nem kristályosodott ki még egyetlen elfogadott meghatározásban, de azt nagyjából mindenki elfogadja, hogy a világban egyre nagyobb mennyiségben és egyre változatosabb formában fellelhető komplex adattömegek módszeres begyűjtését, analizálását értjük alatta.¹⁰

3./ A négy V

Ezt a nagyon sok adatból álló adatbázist vagy adatkészletet az általánosan rendelkezésre álló megszokott adatbáziskezelő alkalmazásokkal nehéz rendben tartani. Hatalmas, nagyfokú változatossággal és komplexitással jellemezhető, gyorsan keletkező és szaporodó adattömegek jelentek meg, amelynek hasznosítására kevés idő áll rendelkezésre.

Sokkal több adat létezik napjainkban, mint akár pár évvel ezelőtt, és a jobb, sikeresebb döntések meghozatala érdekében célá vált e különféle forrásokból származó adathalmazok összesítése, integrálása.

A nagy-adat kihívásának a négy V-nek kell megfelelnie:

- **Volume** – az adat, információ mennyisége
- **Variety** – az adat sokfélesége (szöveg, szám, hang, kép, videó, fogyasztói magatartással összefüggő adathalmazok, tranzakciós adatok, GPS)
- **Velocity** – az adatok terjedési és feldolgozási sebessége
- **Veracity** – az adatok bizonytalansága.

A fentiek egyike sem ér semmit, ha az adatokat nem sikerül valós időben, az adatfelhasználók számára a döntéseket segítő módon integrálni és szintetizálni.¹¹ (1. számú melléklet) Az emberiség már nagyon régóta arra törekszik, hogy minél több dolgot megmérjen, számszerűsített formába rendezze, információt szerezzen abból a célból, hogy értelmezni tudja őket. A digitalizálás felturbózta az adatosítást,

⁹ RAJNAI – NYIKES: i. m. p. 104.

¹⁰ NYIKES Zoltán: A Big Data, mint a kritikus infrastruktúra része, Tanulmánykötet a 6. Báthory-Brassai Nemzetközi Konferencia előadásából, Budapest, 2015.

http://www.bbk.alfanet.eu/userspace/6bbk2015_minden/6BBK2015_Tanulmany_kotetek/6BBK_konyv-1.pdf pp.353-359 (Letöltés ideje: 2016. 03. 10.)

¹¹ RAJNAI – NYIKES: i. m. pp. 104-105.

gyorsabban elemezhetővé és értékelhetővé tette. Minden információ, és minden az lehet.¹² Az elemzési folyamat végén olyan következtetésekre juthatnak a kapott információkból a döntéshozók, amelyekkel nagyobb üzleti értéket képesek felmutatni, mint ezen módszerek nélkül.¹³

4./ Az adatmennyiség növekedése

Az emberiség által termelt és tárolt adatmennyiség történetében három nagy ugrást figyelhetünk meg. Az első ugrás időszámításunk előtt 5000-re tehető, az első szimbolikus írásrendszerek megjelenéséhez kapcsolhatjuk. A második nagyobb ugrást az 15. század végére, a nyomtatott könyvek megjelenéséhez datálhatjuk. A harmadik ugrás – az előzőekhez képest robbanás – az 1960-as évekre tehető, gerincét a számítástechnika, a szilícium-alapú félvezető technológiák rohamos fejlődése adja. Az információrobbanást több tudományterület egymással párhuzamos fejlődése, a megszerzett információk mennyiségének nagysága indította be. A világ jelenségei korlátlanul mérhetőek és megoszthatók.¹⁴

2000-ben a világunkban információrobbanás következett be. A Google naponta több, mint 24 petabájt adatot dolgoz fel, ez több ezerszerese az Egyesült Államok Kongresszusi Könyvtárában őrzött összes nyomtatott adatnak.

A világban fellelhető információ mennyiségét nagyon nehéz meghatározni. Adaton már nem csak a kötött struktúrába rendezett számokat értjük, hanem mindent, ami a világban csak fellelhető: könyv, festmény, fénykép, videó, email, zenemű, videojáték, telefonhívás, adatforgalom, gépkocsi navigációs adatok, de sima postai levelek, esetleg nézettség-hallgatottság alapján a rádió- és tévészigetadó adásai is. 2007-ben ez adatokból keletkezett mennyiséget 300 EB (exabájtra) becsülték. Ezek az adatok, melyek korábban nem voltak mérhetőek – hiszen a rendszer csak pontos, azonos struktúrába rendezett adatokat volt képes elemezni (mára a digitális adatok csak mintegy 5%-a strukturált) – mára adatosíthatóvá, ezáltal számszerűsíthetővé, elemezhetővé váltak. A fényképeket, videókat címkékkel látjuk el, ezáltal könnyűszerrel kereshetővé válnak.

2000-ben még csak az adatok egynegyede volt digitális, háromnegyede bakelit lemezen, magnó- vagy videokazettán, illetve papíralapon keletkezett. A digitális adatok száma három évenként megduplázódik, 2013-ban becslések szerint 1200 EB mennyiségű adat keletkezett, amiből már csak 2% analóg. A tárolt információ mennyisége négyszer olyan gyorsan növekszik, mint a világgazdaság. Az adatok tárolásához hely kell, a gépek tároló-, és adatfeldolgozó kapacitása háromszor gyorsabban bővül.

¹² Szn.: Világturnéra indul a tömeges megfigyelés, Chip magazin 2014/12. pp. 34-35.

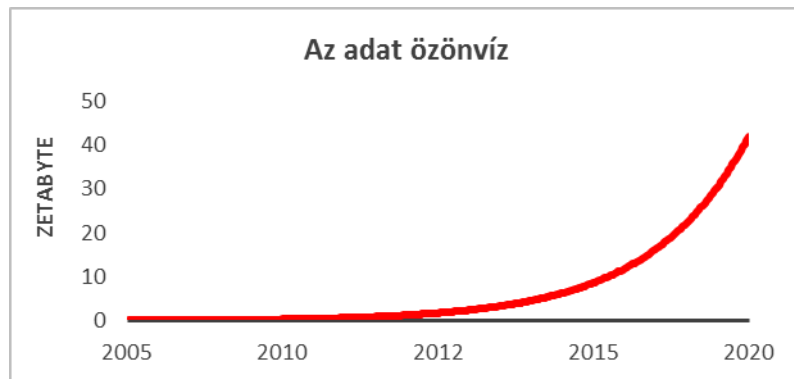
¹³ NYIKES: i.m. p. 352.

¹⁴ TEMESI Gergely Botond: Hatóanyagok és terápiás célpontok vizsgálata adatelemző eszközökkel, Semmelweis Egyetem Molekuláris orvostudományok Doktori Iskola, Doktori értekezés, Budapest, 2014.

https://repo.lib.semmelweis.hu/bitstream/handle/123456789/2227/temesigergely.d_DOIs.pdf?sequence=1 pp.30-33. (Letöltés ideje: 2016. 03. 21.)

A nyomdagép feltalálásával (1453) fél évszázad alatt megduplázták az addig keletkezett információállományt. Ma ehhez három év kell, a jövőben ez még tovább fog csökkenni. Ezzel a lépték-növekedéssel egészen új dolgokra is képes a világ, mely korábban elérhetetlen volt számára. A korlátok csak az adott léptékben léteznek.¹⁵

A 2003-as esztendőben a világon körülbelül öt exabájt adat keletkezett. Egy exabájt egymilliárd gigabájt. Ez a szám 2011-ben már 1,8 zettabájtra emelkedett. A National Security Agency (NSA) az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Ügynöksége által a 2013-as év végén átadásra került új adatközpont Utahban egy yottabájnyi adat tárolására alkalmas. Az Intel cég 2013-as felmérése alapján, az interneten percenként 640 terabájt adat továbbítódik, amely 204 millió e-mail-t, több mint három millió keresést, hatmillió Facebook bejegyzést, 30 órányi videófeltöltést és 1,3 millió videó megnézését jelenti a YouTube¹⁶-on. Az IDC¹⁷ statisztikái szerint 2005-től 2020-ig a globális adattömeg, azaz a digitális univerzum 300 szorosával fog növekedni, 130 exabájtról 40.000 exabájtra, vagyis 40 billió gigabájtra (ez azt jelenti, hogy az egy főre jutó adattömeg több mint 5200 gigabájt lesz 2020-ban). Mostantól számítva 2020-ig a digitális univerzum minden második évben mintegy megkétszereződik. Az IDC becslése szerint 2020-ra a globális adattömeg 33%-a hordoz majd elemzéssel kinyerhető értékes információt, szemben a jelenlegi 25%-kal.

2. ábra

Forrás: <http://www.slideshare.net/FundacionArecos/mateo-valero-big-data-de-la-investigacin-cientfica-a-la-gestin-empresarial>

AZ INFORMÁCIÓK MEGSZERZÉSÉNEK FELTÉTELEI

Ahhoz, hogy a Nagy Adat kínálta lehetőségeket kiaknázhassuk, az alábbi feltételeket kell teljesíteni:

¹⁵ Viktor MAYER-SCHÖNBERGER és Kenneth CUKIER: Big Data, HVG Könyvek, 2014. ISBN: 9789633041994, pp.130-145.

¹⁶ Youtube, videómegosztó webhely

¹⁷ International Data Corporation globális piackutató, tanácsadó és rendezvényszervező cég az információtechnológiai és telekommunikációs piacokon

Adatgyűjtés: A különböző adatforrásokból összegyűjtött adatokat párhuzamosított rendszerek segítségével szétosztanak, ahol minden egyes csomópont az adatok egy részhalmozását dolgozza fel.

Feldolgozás: Ugyanezt a nagy teljesítményű párhuzamosságot felhasználva gyors számításokat végez minden egyes csomópontban az adatokon, így az eredményeket jobban felhasználható adathalmazokká csökkenti.

Adatkezelés: A feldolgozandó nagy mennyiségű adatok különböző rendszerekből származnak, gyakran heterogének, ezért szükség van az adatok értelmezésére, definiálására, tisztítására, gazdagítására.

Mérés: A felhasználói követelmények határozzák meg, hogy pontosan mit szükséges mérni, mik a kitűzött célok, ennek érdekében milyen minőségű adatokra van szükség. Folyamatos mérés és figyelés segítségével biztosítani kell az adatok minőségét, azok összekapcsolhatóságát.

Tárolás: Az adatok adott helyen találhatóak meg, míg az azokat elérő programok helye nem rögzített.

Felhasználás: A feldolgozás eredeti követelményeit szem előtt kell tartani.

Adatvagyon-gazdálkodás: A felhasználói szempontú irányelveket és felügyeletet kell alatta érteni, amely az előző hat lépés mindegyikére vonatkozik.¹⁸

A Nagy Adat azonban nem csak az adatok növekedését foglalja magában, hanem azt a képességet is, hogy ezeket az adatokat fel tudjuk használni, és új megközelítéssel egészen másra felhasználni, egészen más összefüggéseket meglátni. A Nagy Adat egy előrejelzés, matematikai összefüggések vizsgálata a nagy adatmennyiségekre azzal a céllal, hogy valószínűségekre tudjunk következtetni. A sok adat miatt az előrejelzési rendszer jól működik, még akkor is, ha pontatlanság kerül bele: a többi helyes információ elnyomja a fals adatokat, ugyanakkor könnyen ki is szűrhetők azok. Sőt, tanulni is képes: tökéletesíti önmagát, megjegyzi a jól bevált mintákat. (A Google a keresési eredményeken túl azt is vizsgálja, hogy a találatok közül, melyiket választják a legtöbben, és ezeket a találatokat előbbre hozza a listán. De ezt használják a fordítóprogramoknál is. Minden fellelhető fordítást betáplálnak, így sokkal pontosabb végeredményt kapnak már olyan nyelveken is, amit nem is sokan beszélnek.)

Korábban a kapacitás hiánya miatt mintavétellel dolgoztak, ebből következtettek az egészre. A mintavétel hitelességéhez, a lekérdezések pontos elkészítéséhez, valamint a feldolgozásukhoz és értékelésükhöz is hozzáértő, szakértő emberekre volt szükség. Erre alkalmazták a statisztikát, hogy minél kevesebb adatból minél pontosabb képet lehessen alkotni. Ha rendelkezésre áll az összes adat, sokkal pontosabb összkép áll elő, és a részletekre is fény derül. A feldolgozást is automatizálni kell, hiszen rengeteg az adat. Nem szakértőkre, hanem informatikusokra van szükség, és az adatok önmaguktól beszélnek.

Míg a statisztika nem teszi lehetővé alcsoportok vizsgálatát, nem bővíthető, és nem alakítható tetszőlegesen, nem is elemezhető újra az adathalmaz, míg ha megvan minden adat, ezek könnyűszerrel megtehetőek. A Nagy Adat segítségével megteremtődik a lehetőség az új statisztikák létrehozásának és a meglévők

¹⁸ RAJNAI – NYIKES: i.m. p. 105.

újratervezésének. A nagy mennyiség pontosabb és részletesebb statisztikát, a gyors keletkezés gyakoribb és frissebb adatközlést eredményez. A sok témakört átfogó adatok újabb szakstatisztikákat hoznak létre. Az ezt megelőző időszakban mindig ok-okozati összefüggésben gondolkoztak, így próbálták felismerni a dolgok közötti kapcsolatot. Azonban ennek fényében nem kell tudni a miérteket. Bőven elég azt tudni, hogy mi történik, mit jeleznek az adatok. Az adatok mintája megmutatja, hogy mi zajlik.¹⁹

Az adatok gyűjtéséhez és tárolásához jó minőségű számítógépek kellenek, szükség van megfelelő kapacitásra és tárhelyre. A hatalmas adatmennyiséget, ami nap, mint nap termelődik, lehetetlenség egy helyen gyűjteni, ehhez nincs elég memóriakapacitás; az elemzések módszereit kell átalakítani. A gyűjtő-elemző új technológiák újraértelmezik a világot. Át kell alakítani a világlátásunkat, világhoz fűződő kapcsolatunkat. A számítástechnika fejlődése minden másnál nagyobb jelentőségű, a világon elérhető információ mennyisége exponenciálisan növekszik a hatvanas évek óta. A gyorsulás üteme az utóbbi években vált egyre inkább szembetűnővé. Az eddig nem tapasztalt adatmennyiség kezelése új és új technológiákat igényel. A teljesség igénye nélkül hadd mutassak be egy-egy példát:

1./ Előrejelzés a Nagy Adat segítségével

Hollandiában egy nap alatt több mint hárommillió üzenet keletkezik. Az így létrejött és mindenki számára hozzáférhető üzeneteket a Coosto nevű nemzetközi cég gyűjti rendszeresen az országban, kiegészíti földrajzi térség adataival, valamint hozzáteszi az üzenetek hangulati jellegét. Az üzenetek 50 százaléka tartalom nélküli „jópofaság”, további tíz százalék foglalkozik a szabadidő eltöltésével, hét a munkával, öt a médiával és három a politikával. A Coosto által adott érzelmi hangulatot tükröző pontszámok jól tükrözik a gazdasági hangulatindexet. Ennek segítségével már akár a hét első napjaiban is látható a hétre vonatkozó gazdasági hangulat-index.

A megfigyelt sokaság folyamatosan változik. Hiszen egy ember több telefont is használhat, a nap során átadhatja másnak, illetve egyes készülékek nem a használójuk nevére regisztráltak, stb. A mobiltelefonok használati szokásai ráadásul változnak azzal, ahogyan a technikai eszközök kínálta lehetőségek bővülnek. Azért érdemes velük foglalkozni, mert ezek az adatok létrejönnek és felhasználhatók egyes jelenségek megfigyelésére és leírására.

Az adatok vizsgálata és matematikai összefüggések alapján való ellenőrzése ettől sokkal több összefüggést is feltárhat. Nem mondhatja meg a jövőt, de előre jelezheti (nagy valószínűséggel) bizonyos dolgok bekövetkezését. Érzékelők adatainak gyűjtésével és felhasználásával előre következtethetünk az alkatrész kopására, a részegység meghibásodására. Az adatokat figyelve rávilágítanak a hibákra, hiszen ezek nem egyik pillanatról a másikra következnek be, számos előjelük lehet. Ehhez meg kell találni a megfelelő jelzőértéket, majd figyelni. Új felismerések, hasznos előrejelzések hulláma indulhat el, amit eddig észre sem vettünk.

¹⁹ MAYER-SCHÖNBERGER – CUKIER: i. m. pp. 155-163.

Az adatok között azonban látszólagos kapcsolat is lehet, s ez félrevezetheti az egész számításunkat. A miért sem mindig megindokolható, és ez a gondolkodásmódunkat is át kell, hogy alakítsa.²⁰

2./ Az információ kinyerése, az adatbányászat

A Big Data kifejezés tehát hatalmas mennyiségű, komplex adatra utal, amelyeket a napi életünk különféle területeiről gyűjtenek össze, és amelyek gyors tárolásához, feldolgozásához és kiértékeléséhez speciális alkalmazások szükségesek: Az információk kinyeréséhez az adatrekord számos mezőjét kell rövid válaszidővel feldolgozni, nagyszámú lekérdezést kell párhuzamosan végrehajtani és esetenként más, importált adatokkal kombinálni. Ezek számos lehetőséget kínálnak a mindennapi életünk javítására, megváltoztatására.

Az ajánlórendszerek feldolgozzák, és a felhasználóhoz rendelik a személyes adatokat, a kedvenc termékeket és szolgáltatásokat, a vásárlások árkategóriáit és még sok mást, majd ezek alapján egyénre szabott, aktuális ajánlatokat kínálnak. Ezekből a vállalatok fontos információkhoz juthatnak a vásárlási és szolgáltatás-igénybevételi szokásokról, és nagyon gyors reagálást tesz lehetővé a piaci igényeknek megfelelően.

Következtetéseket lehet levonni nemcsak a célcsoport viselkedésére vagy az érintett piacra vonatkozóan, hanem akár a jövőben tervezett projektekre nézve is. Az összefüggések gyors, automatizált kinyeréséhez speciális módszerek és algoritmusok használatára van szükség, amelyet adatbányászat néven ismerünk. Ezek az elemzési eredmények legtöbbször jelzések a vezetés számára, hogy hatékonyabbá tegyék a termékek eladását.

Az adatok feldolgozása szempontjából a forrásuk nem fontos: származhatnak az internetről, a közösségi médiából, mobileszközökről, hitel- és vásárlói kártyákról, az energiagazdaságból, megfigyelő kameráktól, a közlekedésből vagy az egészségügyből.

3./ A jövő IT szolgáltatása, a felhő használata

A felhő alapú számítástechnika egyre jelentősebb szerepet fog játszani az internet nyújtotta szolgáltatások terén. Lehetővé teszi a legkülönbözőbb, ma még talán nem is ismert jelentőségű, ugyanakkor szükséges adatok tárolását, és azok elérését a világ bármely részéről. A kutatásban a szakemberek közötti azonnali kommunikáció lehetősége sokszor döntő szerepet játszik. Már önmagában a nagy mennyiségű információ összegyűjtése, a különböző kiértékelési kritériumok szerinti kategorizálása és az információk célzott eljuttatása teljesen új szolgáltatásokat és innovatív technológiai megoldásokat igényel. Gyakori, hogy az adatokat párhuzamosan, a világ bizonyos pontjain elosztva tárolják, hogy esetleges sérülés vagy egyes kommunikációs kapcsolatok kiesése esetén se vesszenek el adatok.

²⁰ MAYER-SCHÖNBERGER –CUKIER: i.m. pp. 172-181.

Ezeket a párhuzamosságokat gyorsan tudni kell frissíteni és rövid idő alatt elérhetővé tenni. Ehhez elosztott rendszerekre van szükség.

Döntő szerepet játszanak az adatbázisok, amelyek az adatok tárolása, elemzése és a feldolgozás igényeihez igazodnak.²¹

TÖBB TUDOMÁNYTERÜLET ÖSSZEKAPCSOLÓDÁSA

Megváltozik az adatok felhasználásának a szemlélete, merőben új megközelítésben kell őket vizsgálni. Az adatok az üzleti világ új nyersanyagai. Megteremthető vele a gazdasági érték új formája. Az igazi forradalom magában az adatban megy végbe, illetve azok felhasználási módjaiban. És a régi adatoktól sem kell megszabadulni: újrahasznosíthatók, újítások forrása lehet, új szolgáltatások forrásai.²²

Gordon More, az Intel egyik alapítója 1965-ben a technológia fejlődése alapján tette a következő tapasztalati megfigyelését. Az integrált áramkörök legalacsonyabb árú komponensének összetettsége körülbelül 18 hónaponként megduplázódik. Hasonló a jelenség a merevlemezek egységárra jutó kapacitásának növekedésében is, de az adatok áramlási sebessége nem növekszik ilyen látványosan. Ez a Kryder-törvény.

Ez a technológia-fejlődés a gyártókat nagy nyomásnak teszi ki. Egy termék (CPU vagy merevlemez) kifejlesztése általában kettő-öt évet vesz igénybe. Pár hetes, egy hónapos késés esetén lehet, hogy kudarc lesz a termék megjelenése. 18 hónap alatt – mire már elavultnak fog számítani – nem hozza be a kifejlesztésére szánt összeget. Ennyi csúszás esetén viszont a piacon már megjelenhet egy hasonló árkategóriájú, de 10-15%-kal gyorsabb, kisebb méretű, vagy nagyobb tárolókapacitású termék, így az eredeti termék eladhatatlanná válik.²³

Meggyőződésem, hogy a Big Data-hoz speciális, sok esetben több szakterületet érintő szaktudás kell, az adatelemzésben szerzett tapasztalat nem elég. A magas szintű adattudományi szaktudás mellett képességek kellenek a lekérdezések paraméterezésének megtervezésében is, mélyebb szinten kell érteni a speciális szűrőalgoritmusok megtervezését. Az adattudósok nem IT-szakemberek, hanem elsősorban a statisztika, a fizika, az alkalmazott matematika vagy a közgazdaságtan területéről érkeznek. A következő években világszerte több millió munkahelyet kell majd betölteni Big Data-elemzésben jártas szakemberekkel. Ezernél több felsőoktatási intézményben indítottak már mesterszakot, ahol Big Data-diplomát lehet szerezni.

Az adatok kezelése és összehasonlítása általában több tudományterületet is érint. A molekuláris biológiában és genomikában használt műszerek nagy részének fejlesztését a biológusok mellett fizikusok, vegyészek, mérnökök és informatikusok végzik, de más területen is jellemző, hogy az adatok begyűjtésének és

²¹ MAYER-SCHÖNBERGER –CUKIER: i.m. pp 37-45.

²² U.A. pp. 71-79.

²³ A. A. Moore-törvény, https://prohardver.hu/tudastar/a_moore-torveny.html p. 1. (Letöltés ideje: 2016. 03. 04.)

feldolgozásának különböző stádiumai különböző szaktudást igényelnek. Kezeléséhez minden esetben szükség van az informatikában jártas szakemberre.

A Gartner²⁴ előrejelzése szerint a Nagy Adat 2015-ben világszerte 4,4 millió új munkahelyet fog teremteni, melynek valószínűleg a kétharmada betöltetlen marad. Egy-egy tudományterületen jelenlévő szakembereknek az informatika területén is jártasságot kell szereznie. Nem vállnak programozóvá, de együtt tudnak dolgozni az informatikusokkal, és akár önálló informatikai fejlesztésre is képesek lehetnek. Jellemzővé válik ez a fajta átképzés és együttműködés a különböző területről érkezett szakemberek között, de ennek oktatása Európában a legtöbb helyen sajnos még nem eléggé hatékony. A fogyasztói igények azonban előbb-utóbb ezen a téren is el kell, hogy érjék az elvárt fejlődést, így remélhetőleg hamarosan, az adatmennyiség rohamos növekedése ellenére is csökkenni fog a szakemberhiány mértéke.²⁵

A TÖMEGES MEGFIGYELÉS

1./ Az Internet

Az internet a nyitott, határok nélküli kapcsolatok és felhasználói körök fóruma. Valós idejű, teljes körű, egyenrangú kapcsolatot biztosító háló. A kibertér leegyszerűsítve egy virtuális világ, az infokommunikációs rendszerek tere. Ennek az összrendszernek az emberek mellett elsősorban a gépek, berendezések és digitális programok a részei. A különböző szolgáltatások keretében például a gazdasági felületeken intézik a felhasználók a pénzügyeinket. A különböző internetes vállalkozások a honlapokon keresztül növelik komfortunkat, de akár felügyelhetik egészségünket. Egy mondattal: jobba teszik életünket. A 21. században a növekvő felhasználók miatt bővültek a rosszindulatú és szándékos károkozásokat elősegítő alkalmazások, vírusok és egyéb programok lehetőségei is. Vigyáznunk kell értékeinkre, adataink védelmére egyre növekvő figyelmet kell fordítanunk, vagy speciális képzésekre kell áldoznunk, hogy a küzdelmet fel tudjuk venni. A kivívott információs és infokommunikációs „szabadságunkkal” egyre többen akarnak visszaélni, fenyegetni, de még félelemben is tartani. A kibertér az erőszak, agresszió színterévé vált, melybe a bűnözők és a terroristák is beléptek. Egy újabb fórum, közvetett helyszín került kialakításra, melynek segítségével a potenciális áldozatokhoz, és toborzás révén a valós kapcsolatokhoz is hozzájuthatnak. A láthatatlan esetenként azonosíthatatlan bűnözők személyi felelősség nélkül sértik alapvető emberi jogainkat, szerzői tulajdonjogainkat, illetve személyes adatainkat. A biztonságunkat és tudatunkat negatívan befolyásoló innovációk egyre nagyobb részben érnek el minket.

A világháló már olyannyira a mindennapjaink részévé vált, hogy teljesen természetessé vált az interneten történő vásárlás, banki ügyintézés, az adóbevallás

²⁴ amerikai információtechnológiai vállalat

²⁵ NAGYG86: A „nagy adat” és az „omikák”,
http://genomika.blog.hu/2014/09/30/a_nagy_adat_es_az_omikak (Letöltés ideje: 2016. 03. 02.)

beküldése, a biztosítások kötése, váltása. Mindezek mellett filmet nézünk, zenét, rádiót hallgatunk, vagy éppen híreket olvasunk rajta. Ezen kívül egyre népszerűbb a közösségi oldalak látogatása, csak néhány lehetőségét említve a napról napra fejlődő világhálónak.²⁶

2./A közösségi oldalak

A közösségi oldalakon hihetetlen mennyiségű adat keletkezik. A Facebook felhasználói óránként több, mint tízmillió képet töltenek fel, hárommillió like-ot, vagy kommentet helyeznek el naponta. A Youtube havi 800 millió felhasználója másodpercenként egy óra videót tölt fel. A Twitter üzenetek száma évente 200%-kal nő, 2012-re meghaladta a 400 milliót. Egy friss becslés szerint annyi adat keletkezett az informatika terén a kezdetektől számítva 2003-ig, mint 2010-ben két nap alatt, vagy mint az idei évben 10 perc alatt.

A Google, az Apple, a Facebook és az Amazon technológiai óriások, brutális információforgalmat bonyolítanak a nap minden percében. A világ legnépszerűbb internetes keresőjét működtető amerikai Google nemcsak a világ legnagyobb keresőmotorja, hanem a Youtube révén a legnagyobb videós platform, a Chrome-mal a legnagyobb böngésző, a Gmaillel a legszélesebb körben használt e-mail-szolgáltatás és az Androiddal a legnagyobb mobil operációs rendszer is.

Egy perc alatt:

- 100 órányi videót töltenek fel a YouTube-ra,
- 4.112.500 db Google-keresést futtatnak le,
- 3.300.000 db Facebook-bejegyzés születik,
- 347.000 db üzenet indul el a Twitteren,
- 48.000 db appot töltenek le az Apple-tól,
- 38.200 db fényképet osztanak meg az Instragrammon²⁷.

A Google segítségével az emberek naponta három milliárd keresést futtatnak le. Legelőször azokban a régiókban, ahol az influenza elterjedt, kielemezték a keresési kifejezéseket, így az influenzával összefüggésben 45 féle kereső-kifejezést gyűjtöttek ki. Ezen kifejezések lekérdezéseit figyelve hamarabb – valós időben – be tudták mérni az influenza terjedését.

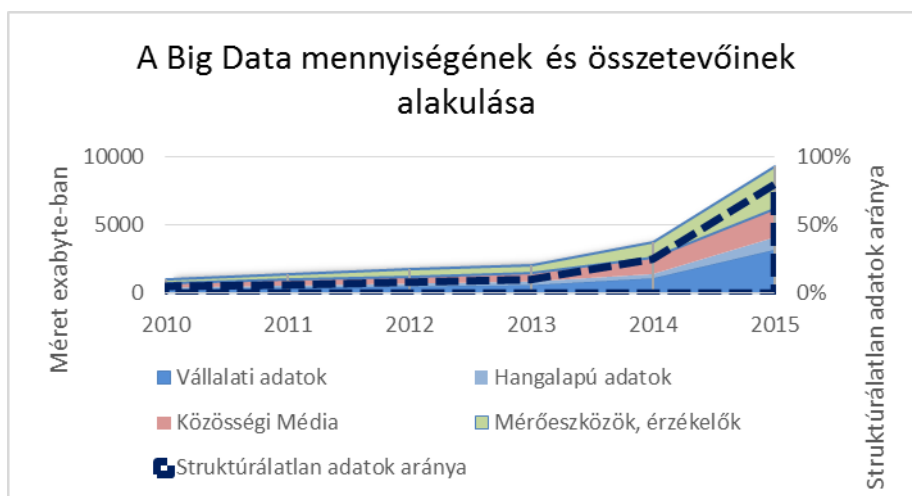
Mára hatalmas mennyiségű adat áll rendelkezésre, sokkal több adatot gyűjtünk és dolgozunk fel, mint korábban, ezek mennyisége azonban továbbra sem korlátlan, bár egyre csökken. A felhasználás, értelmezés céljából egyre több mindentről gyűjtünk adatot.²⁸ A Nagy Adat mérete ma petabájtos (250 bájt) is lehet. Ilyen nagy adatnak tekinthető a különböző állami vagy szolgáltató, például pénzügyi adatbázisok sokasága, illetve a tudományos adatbázisok. A fizika, biológia és orvostudomány mérései és megfigyelései hasonló adatbázisokba kerülnek, bár az adatok jellege és összetettsége különböző. A meteorológiai és ökológiai megfigyelések és a fizikai modellezések nagyszámú változóval és viszonylag nagy felbontással történnek. A Nagy Adatra jellemző, hogy mindig több szinten

²⁶ SIMON: i. m. pp. 39-41.

²⁷ MAYER-SCHÖNBERGER – CUKIER: i. m. pp. 125-127.

²⁸ UA. pp.192-195.

értelmezhető, és a méretétől függően újabb összefüggéseket, törvényszerűségeket tár elénk, így alkalmas lehet bizonyos dolgok előrejelzésére is. A Nagy Adat mennyisége várhatóan továbbra is exponenciális növekedést mutat majd, és az adatok hozzátétőleg 80%-ának kezelése különleges módszereket igényel.²⁹

3. ábra

Forrás: <http://www.slideshare.net/spohrer/cts-csl-phoenix-20131104-v1>

3./ Mobil kommunikáció

A mobil kommunikációs eszközök megjelenésével már nem csak helyhez kötötten tudjuk használni eszközeinket. A mobil kommunikációs eszközök terjedésével ma már mindenhol „digitális lábnyomot” hagyunk magunk után. Mindegyik értékes adatforrás, hogy bemérje tulajdonosát, vagy megfigyelje és rögzítse netes kommunikációját. Az emberek egész nap maguknál tartják, és a napi tevékenységük során gyakran veszik igénybe mobiltelefonjukat. A telefontársaságok a forgalom lebonyolításához sok adatot gyűjtenek a telefonok használatával kapcsolatban. Az emberek napközbeni tartózkodási helyének adataiból információ nyerhető a belföldi turizmussal, a közlekedéssel kapcsolatban, de mérhetővé válik a napközbeni népesség is – az adminisztratív forrásokból származtatott állandó népesség mellett.³⁰

A kommunikációs formák az utóbbi években alapvető változáson mennek át. A mobileszközöknek (okostelefonok, tabletek) köszönhetően szinte mindig, mindenhol személyesen elérhetőek vagyunk. A világon az okostelefon-felhasználók száma hamarosan átlépi a kétmilliárdot. Az európai országokban az elmúlt két évben

²⁹ NAGYG86: A „nagy adat” és az „omikák”, 2014. 09. 30. http://genomika.blog.hu/2014/09/30/a_nagy_adat_es_az_omikak (Letöltés ideje: 2016. 03. 02.)

³⁰ Szn.: Világtornéra indul a tömeges megfigyelés, Chip magazin 2014/12. pp. 34-35.

csaknem kétszeresére nőtt az okostelefonok elterjedtsége a háztartásokban, Kelet-Európa fejlődő piacain pedig megháromszorozódott. A nagyon fejlett piacokon, mint az Egyesült Királyság vagy Svédország, a szám már meghaladta az asztali számítógépekét. Magyarországon több mint hárommillió ilyen eszközt használnak. 2020-ra általánossá válik az egész világon, a világ népességének 70 százaléka használ majd okostelefont, az előfizetések száma több mint kétszeresére nő és eléri a 6,1 milliárdot, 90 százalékuk él majd mobil szélessávú hálózattal lefedett helyen.

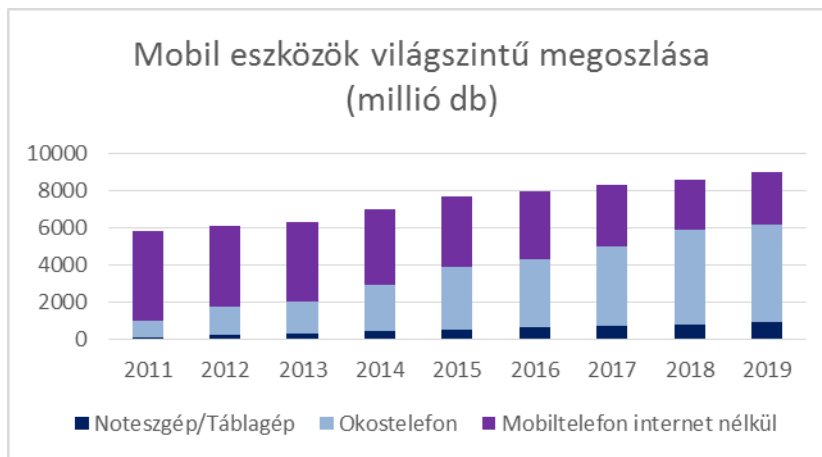
Az okostelefonok számának folyamatos emelkedése magával hozza az adathasználat növekedését is: becslések szerint 2020 végére eléri majd a havi 6,2 Exabyte-ot, ez körülbelül a nyolcszorosa a 2014. évi forgalomnak. A teljes mobil adatforgalom 80 százalékát az okostelefonokon bonyolított forgalom teszi majd ki. A mobil videó-forgalom 2020-ig a teljes mobil adatforgalom körülbelül 60 százalékát teszi ki, minden évben 55 százalékkal nő majd. Az európai internet-felhasználók körében az okostelefonokat és a táblagépeket egyre gyakrabban használják játékokra és a közösségi háló elérésére.³¹

A telefonunkat használhatjuk a vizuális és auditív élményeink rögzítésére, hírek olvasására, szórakozásra, privát és szakmai információk átvitelére és számtalan más célra. A mobileszközről a kommunikációs platformok eléréséhez csak egy böngészőre vagy egy speciális, az adott operációs rendszerre fejlesztett alkalmazásra van szükség. Ha a felhasználó telepíti ezeket az appokat az eszközére, számos személyes információhoz, mint például a tartózkodási helyéhez (GPS segítségével) hozzáférést biztosít, és lehetővé teszi a tárolt adatok elérését. Ezek az információk egy adattárházba kerülhetnek, majd onnan egy célzott adatbázisba. Az adatok a céladatbázis sémájába és formátumába konvertálódnak, illetve abba betöltődnek. Lehetővé válik az adatbányászat, az adatok feldolgozása és különféle információs rendszerekhez vagy döntéstámogató rendszerekhez rendelése.³²

Szinte minden magyar család legalább két-három mobiltelefon-előfizetéssel rendelkezik. Az új autók esetében az alapfelszereltség részét képezik a GPS alapú navigációs rendszerek.

³¹ Szn.: A világ népességének 70 százaléka okostelefon-felhasználó lesz 2020-ra, MTI, 2015. 06. 03., <http://profitline.hu/hircentrum/hir/333681/A-vilag-nepessegenek-70-szazaleka-okostelefon-felhasznalo-lesz-2020-ra> p.1. (Letöltés ideje: 2016. 03. 10.)

³² Szn.: Világturméra indul a tömeges megfigyelés, Chip magazin 2014/12. pp. 34-35.

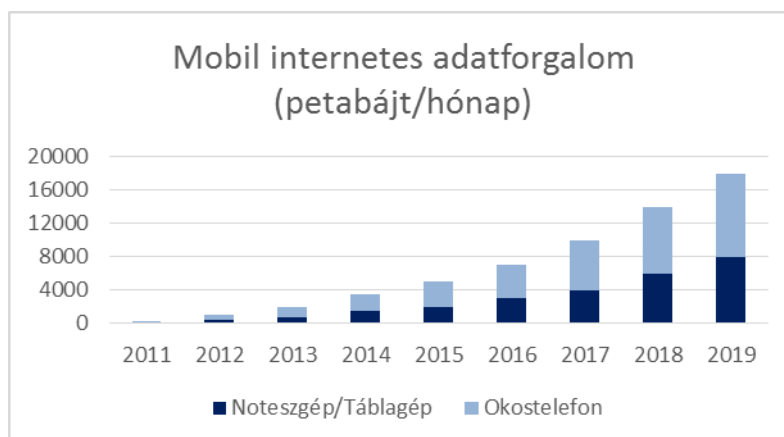

4. ábra

Forrás: DB Research

A mobil eszközök száma 2019-re világszinten elérheti a kilencmilliárdot.

A digitális világban minden nap annyi adat jön létre, amit egy embernek már lehetetlen követni. Csak a mobil eszközök kommunikációjának adatmennyisége megötszöröződik 2019-re. Ami óriási lehetőségeket tartogat – de csak abban az esetben, ha fel is tudjuk dolgozni ezt az adattömeget. A Nagy Adat-programokkal így is felfedezhetőek maradnak a minták.³³

5. ábra

Forrás: DB Research

³³ Szn.: Világtornéra indul a tömeges megfigyelés, Chip magazin 2014/12. pp. 34-35.

4./ Cégek, szolgáltatók adatgyűjtése

A Nagy Adat írja le a világ adatainak hatalmas növekedését, és az ezek közötti kapcsolatot. Minden nagyvállalat hatalmas mennyiségű forrásadatot használ, hogy többet tudjon meg saját lehetőségeiről. Legkomolyabban az internet járul hozzá a digitális növekedéshez. Az EMC Digital Universe tanulmánya szerint a világ összes adatbázisa közel 4,4 zettabájt (10^{21} bájt) adatot tárol, 2020-ra ez a mennyiség a tízszeresére, 44 zettabájtra nő.

A nagy cégek minden lépésünkről adatot gyűjtenek. A bankkártyánk használatáról és forgalmáról, a törzsvásárlói kártyákkal kedvenc termékeinkről, vásárlási szokásainkról, a telefonszolgáltatók a telefon-használatunkról, a GPS-el rendelkező készülékek a tartózkodási helyünkről, a közösségi oldalak kapcsolatainkról, megnyitott oldalainkról. A mutatók – ok-okozati kapcsolatok – felállításával következtetni lehet egy egyén szokásaira, pénztárcájának vastagságára, életmódjára (egészségi állapotára), nem kell a konkrét adatbázisba belátni. A szokásokat figyelembe véve személyre szabott ajánlat tehető, így ajánlanak nekünk termékeket, barátokat. De az adatok alapján megmondható, hogy hol alakult ki dugó a városban, melyek a legnépszerűbb éjszakai szórakozóhelyek, vagy, hogy egy tüntetésen hány ember vett részt.³⁴

5./ Nemzetbiztonsági szolgálatok

A tömeges megfigyelésre valószínűleg minden ország titkosszolgálatok teszt kísérletet, de kétségtelen tény, hogy ebben az amerikai titkosszolgálatok járnak az élen.

2001. szeptember 11-ével a világ nagyot fordult. Többé már nem biztonságos hely, megindult az afganisztáni és az iraki háború, a terrortámadások pedig elérték Európát is. (Isztambul, London, Madrid, Párizs, Ankara, Brüsszel). Az Egyesült Államok olyan technológiai képességet fejlesztett ki, amely lehetővé teszi a telekommunikáció megfigyelését.

Minden hatalom számára kísértést jelent a teljes megfigyelés. Alkalmas a vélemények elfojtására, az alkalmazkodás kikényszerítésére. Aki tudja, hogy figyelik, hamar alkalmazkodóvá válik. Óvatosabbak, visszafogottabbak leszünk, kevésbé érezzük szabadnak magunkat. Az emberek másképp viselkednek, ha tudják, hogy megfigyelik őket. Igyekeznek azt tenni, amit elvárnak tőlük, hogy elkerüljék a megszegénytést vagy a büntetést. Ragaszkodnak a megszokott normákhoz, betartják a határokat, a szabályokat, elkerülik az abnormálisnak tűnő magatartást.

Ezen az elven alapul az elnyomó politikai, vallási, társadalmi, családi rendszerek uralma. A szabályoktól és a normáktól való eltérést csírájában elfojtja. A módszerek között szerepelt a hatóságok számára a házkutatás, a levélküldemények felbontása, vagy a titkos lehallgatás lehetősége. Az internet már nem csak egy szegmense az életünknek, nem csak postaládánk és telefonunk. Az egész életünket behálózta. Olvasnivalót választunk, barátságokat kötünk, számlákat fizetünk,

³⁴ MAYER-SCHÖNBERGER – CUKIER: i.m. pp. 241-255.

vásárolunk, szerveződik a közélet: keletkeznek és tárolódnak adataink. Az emailek, megosztások figyelése során a legbelsőbb gondolatainkba is beláthatnak.

Döntenünk kell, hogy feladjuk jogainkat: felhatalmazzuk a titkosszolgálatokat adataink gyűjtésére, ezáltal téve hatékonyabbá munkájukat a terrorizmus ellen. Ezzel viszont a zsarnokság előtt is szabad az út, soha nem látott megfélemlítés, ellenőrzés jöhet.

„A hatalom kérdéseiben ezért ne essék több szó az emberbe vetett bizalomról, hanem béklyózzuk meg az alkotmány köteleivel, hogy több rosszat ne tehessen.”³⁵

Amikor a tömeges adatgyűjtésről, és a tárolásról beszélünk, a titkosszolgálatok megközelítése alapján rendre a titkok és a védendő információk betonbiztos falába ütközünk. A közelmúltban megismert Snowden-ügy kapcsán azonban konkrét ügyek kerültek előtérbe.

Az NSA olyan körülményeket alakított ki, hogy senki se tudjon elektronikusan úgy kommunikálni, hogy az NSA ne tudja elfogni, tárolni és elemezni azokat. Az USA teljes telekommunikációs infrastruktúrájának titkos megfigyelése zajlik. Behatol az internetszerverekbe, műholdakba, tenger alatti optikai kábelekbe, helyi és külföldi telefonrendszerekbe és a személyi számítógépekbe.³⁶ Az NSA-t több éles bírálat érte, miután volt alkalmazottja, Edward Snowden információkat szolgáltatott ki az ügynökség működéséről. Különösen nagy port vert fel az az információ, amely szerint ez a hivatal állítólag az amerikai lakosság magánadatait is ellenőrizte, ezekhez a legnagyobb közösségi portálok közreműködésével is hozzájuthatott.

Az NSA egyik egysége, a Global Access Operations³⁷ 30 nap leforgása alatt 9,7 milliárd e-mail, 124 milliárd telefonhívás adatait gyűjti a világ minden tájáról. Németországból 500 millió, Brazíliából 2,3 milliárd, Indiából 13,5 milliárd adatot szerez. Több kormánnyal együttműködve gyűjtenek metaadatokat: francia (70 millió), spanyol (60 millió), olasz (47 millió), holland (1,8 millió), norvég (33 millió), dán (23 millió).

A világ internetforgalmának legnagyobb része áthalad az amerikai kommunikációs infrastruktúrán. Szerződést kötöttek kilenc internetes céggel a PRISM-program keretében (a Facebook, a Yahoo, az Apple, a Google, a Microsoft, a Youtube, a Skype, az AOL és a PalTalk), hogy hozzáférést biztosítanak a szervereikhez az NSA-nak. A felhőben, melyhez hozzáférnek, 2012-ben 20 milliárd kommunikációs esemény, chat, e-mail, fénykép, hang- és videotelefon-hívás metadatait gyűjtötték naponta.

³⁵ Thomas Jefferson 1789-es naplóbejegyzése

³⁶ G. GRINWALD: A Snowden-ügy – Korunk legnagyobb lehallgatási botránya, HVG Kiadó Zrt., 2014. pp. 198-230. ISBN 978-963-304-183-3.

³⁷ Globális Hozzáférési Műveletek osztálya

Több esetben fizet a partnereinek technológiai fejlesztésekért vagy megfigyelési tevékenység végzéséért, ezzel irányítva a másik fél kémtevékenységét.³⁸

Ugyanakkor kétségtelen tény, hogy a szeptember 11-i eseményekhez hasonló sem történt azóta.

A konfliktusoktól és fenyegetésektől hangos korunkban az információrobbanás folyamatán esünk át éppen. Ebben a dinamikusan változó helyzetben a titkos információgyűjtésben tevékenykedőknek is fel kell venniük a lépést. Ezen a téren kétség kívül az egyik legkiemelkedőbb nemzetbiztonsági szervezet az Egyesült Államok egyik titkosszolgálat, a **National Security Agency (NSA) adatközpont**.

Hatalmas kiterjedésű, modern adatközpontot épített az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség a kietlen Utah állambeli Bluffdale-ben. Az Utah Adatközpont névre hallgató, 92.900 négyzetméteren felépülő, 2 milliárd dolláros komplexumot számítógépek, hírszerzési szakértők és fegyveres őrök töltik meg. A szervezet feladata a külföldi és hazai kommunikáció összegyűjtése és elemzése, valamint az amerikai kormány kommunikációjának, illetve információs rendszereinek védelme.³⁹

Az új szervertelep nemcsak biztonsági adattárolásra szolgál, hanem lehetővé teszi az amerikai hírszerzés számára az adatokhoz történő valós idejű hozzáférést is más helyszínekről.

A hivatal hatalmas adatbázisokba tölti a kommunikáció minden formájából származó információkat: teljes magán email-tartalmakat, mobiltelefonos beszélgetéseket, internetes kereséseket, parkoló számlákat, utazási útvonalakat, könyvesbolti beszerzéseket, és minden egyebet, ami csak fontos lehet.⁴⁰

A Pentagon már 2007-ben arról számolt be, hogy a világméretű kommunikációs hálózatában (Global Information Grid) adatok yottabyte-jait kezelik.

A Cisco jelentése szerint a teljes internetes forgalom 2010 és 2015 között megnégyszereződött, és eléri a 966 exabyte forgalmat évente. Eric Schmidt, a Google korábbi vezérigazgatója úgy becsülte, hogy a teljes emberi tudás, ami az ősidőktől 2003-ig létrejött, öt exabyte-ot tesz ki összesen. A központ valós kapacitása valójában szigorúan titkos.

Az adatok az NSA utahi adatközpontjában felköltöznek egy titkos felhőbe, amelyet bárhonnan elérhetnek a meghatalmazott hírszerzők, ügynökök. Legyenek azok kódtörők, adatbányászok, Kína-elemzők, antiterrorista-specialisták.

³⁸ GRINWALD: i.m. pp. 153-161.

³⁹ Szn.: Légihajóról fényképezték le az új amerikai központot, <http://www.origo.hu/techbazis/20140710-leghajorol-fotoztak-le-az-uj-amerikai-internetfigyelo-kozpontot.html>. (Letöltés ideje: 2016.03.03).

⁴⁰ Szn.: Amerika mindenható „nagy szemé” a vesénkbe lát, HVG Magazin, 23.04.2012. http://hvg.hu/tudomany/20120423_titkos_kemkozpont_NSA_adatközpont_utah. (Letöltés ideje: 2016.03.03).

A felhőbe adatot gyűjtenek geostacionárius műholdakról, a légi adatközpontjából, az NSA Hawaii központjából (Ázsia), belső (USA-n belüli kommunikáció), valamint a tengerentúli (határokon túli kommunikáció) lehallgató rendszerből.

Az NSA – honlapja szerint – képessé akarja tenni saját szuperszámítógépeit arra, hogy az interneten széles körben használt, 256 bites AES titkosítást képesek legyenek belátható időn belül visszafejteni. Egy hagyományos számítógépet használva ez élethosszig tartó művelet lenne a dekódoláshoz szükséges kulcs ismerete nélkül. Mivel ez még az NSA szerint is akár évtizedes távolságban van, az ismeretlen tartalmú titkosított adatokat is akarják az utahi központban archiválni.⁴¹

Az amerikai hírszerzés a hatalmas begyűjtött adattömeg kezelésére egy, a Google keresőmotorjához hasonló információmegosztó felületet hozott létre ICReach néven. Az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) titkos adatokhoz ad hozzáférést két tucat kormányügynökségnek, amellyel több mint 850 milliárd begyűjtött információban (rögzített telefonbeszélgetésekben, e-mailekben, telefonok metaadataiban és chatbeszélgetésekben) lehet kutatni.

A keresőmotort úgy fejlesztették ki, hogy napi 2-5 milliárd, új adat befogadására legyen képes. Több mint harminc különböző féle metaadatot gyűjtenek be e-mailek, hívások, SMS-ek, faxok, chatelések után, ahogy a telefonok tartózkodási helyét is bemérik. A metaadat tartalmazza a címzett és a küldő (a hívott és a hívó) helyzetét, telefonszámát, a hívás időtartamát, vagy az üzenet küldésének időpontját, azonban a hívás vagy az üzenet tartalmát nem rögzíti. Több mint 30 fajta metaadat-típust dolgoznak fel: e-mailektől és telefonhívásoktól, okostelefon-helymeghatározó adatokon át a repülési adatokig és hitelkártya-információkig. Egy adatra (e-mail címre, vagy telefonszámra) futtatott keresésre az ICReach minden létező adatot megkeres és megjelenít az ahhoz tartozó személyről és környezetéről. Adatelemzéssel, programok segítségével egyetlen gombnyomással lekérdezhető a keresett személy profilja. A kereshető adatok segítségével az elemzők lekövetethetik egy személy mozgását, feltérképezhetik ismerősi körét, hálózatát, ahogy vallási-politikai hovatartozását is kideríthetik, bizonyos keretek között kikövetkeztethetik jövőbeli cselekedeteit, tevékenységeit, terveit.

A Nagy Adat elemzésére a németországi, walldorfi székhelyű SAP⁴² szoftveróriás a HANA⁴³ platformját hatalmas mennyiségű adat villámgyors elemzésére fejlesztette ki.

⁴¹ Szn.: Óriási szerverfarmot létesített az NSA az amerikai Utah államban, MTI, 26 09 2016. http://www.ma.hu/kulfold/187298/Oriasi_szerverfarmot_letesített_az_NSA_az_amerikai_Utah_all. (Letöltés ideje: 2016. 03. 03).

⁴² „Systeme, Anwendungen und Produkte in der Datenverarbeitung” (jelentése: Rendszerek, alkalmazások és termékek az adatfeldolgozásban) Jelenleg a világ negyedik legnagyobb szoftvercége, integrált vállalatirányítási rendszer, egy adott vállalat minden vállalati folyamatát lefedő programcsomag. Megoldásait több mint 120 országban, hozzávetőleg 32.000 vállalat használja.

⁴³ HANA (High-Performance Analytics Appliance) in-memory rendszer, a felhasználók valós időben tanulmányozhatják a tranzakcionális és webes adataikat is, miközben

A korábbi adatelemző módszerek csupán a merevlemezeiről vagy más tárhelyről gyűjtött adatokat voltak képesek elemezni. Ezzel szemben a memóriaalapú technológiák esetén az analitika teljes folyamata, az alkalmazás által használt összes adat a memóriában zajlik, tárolódik. Az adatokat több felhasználó több alkalmazáson keresztül érheti el, gyorsan, biztonságosan és egyidejűleg. A módszer kihasználja a többszálú futtatást és az osztott feldolgozást, ahol az adatok és az adatokat feldolgozó komplex munkafolyamatok eloszthatók a szerverkörnyezetben lévő számítógépek között. A memóriaalapú feldolgozás nem csak lekérdezésekhez és adatkereséshez használható, hanem olyan összetett feladatokhoz is, mint a prediktív elemzés, gépi tanulás és szövegelemzés. Így napok vagy hetek adatelemzési munkái is órákba vagy akár percekbe sűrűsíthetők, ami rendkívül gyors, akár valós idejű adatelemzést tesz lehetővé.

Az adatmennyiség növekedésével egyenes arányban nő a memóriaalapú analitika alkalmazásának a mértéke is, hogy meg tudjon felelni az új követelményeknek. A hardver méretezése, a memória szétosztása és a teljesítmény finomhangolása komoly terhet ró az IT-részlegre.

A hagyományos relációs adatbázisok összehangolt formátumú adatok elemzését teszik lehetővé, és az adatmennyiség növekedésével egyenes arányban lassul a feldolgozási képességük. Az adatok legérdekesebb és legnagyobb része azonban strukturálatlan: képek, videók, közösségi oldalak üzenetei, megosztásai, előadások anyagai, mindegyik olyan egyéni és kreatív tartalom, melynek feldolgozása egy hagyományos adatbázisban lehetetlen, de legalábbis káoszhoz vezet.⁴⁴

E sokféle formátumú adat kezelésére innovatív adatbázisra van szükség. A Google a párhuzamos számításra épülő MapReduce algoritmust használja. Az adatokat nem egy központi helyen dolgozzák fel, hanem szétosztják egy fürtön belül, és a számítógépek párhuzamosan végzik a számításokat, majd az adattöredékek újra egyesülnek. Ez azonban lassú feldolgozást eredményez az adatokhoz való hozzáférés sebességéből adódóan. A memóriaalapú adatbázisok az adatokat a memóriájukból szedik, ami lényegesen gyorsabb. A HANA és a hasonló platformok minden adatot – a hozzájuk tartozó alkalmazásokkal együtt – bemásolnak a memóriájukba. Ehhez terabájt nagyságú kapacitás szükséges, de ez nem igényel elfogadhatatlan költségeket az egyre csökkenő memóriára mellett. A HANA vegyes adatstruktúrát használ, ami valós idejű számításokat tesz lehetővé; ugyanakkor a rendszermemóriát használja rövid távú adattárolásra, ez a feldolgozási sebességet növeli. A statisztikákkal, játékelméletekkel, adatmodellekkel, valamint a legjobb és a legrosszabb eshetőségek kiszámításával a rendszer prediktív, előrejelző elemzést tud készíteni, a közeljövőben várható eseményekről. Az adatokban fellelhető rejtett minták információt adnak az egyébként nem feltűnő személyekről, csoportokról.⁴⁵

elemzéseket futtathatnak rajtuk. Az adatok származhatnak adattárházból, OLAP rendszerből, relációs adatbázisból, szöveges, XML dokumentumokból, vagy a webről.

⁴⁴ Szn.: Világturnéra indul a tömeges megfigyelés, Chip magazin 2014/12. pp. 34-35.

⁴⁵ MAYER-SCHÖNBERGER –CUKIER: i. m. pp. 101-109.

A 2004-ben a CIA támogatásával alapított PALANTIR⁴⁶ a nagy adatmennyiségek hírszerzési célú elemzésére specializálódott. Elmondható, hogy összetett adatok elemzésének nagymestere, az első számú Nagy Adat-elemző minden amerikai nyomozóhivatal számára. Fontos szerepet játszott Oszama Bin Laden megtalálásában is. A cég nagyon sikeres, ám tevékenysége erősen vitatott. Az amerikai nyomozóhivatalokon túl a PALANTIR 2011 óta a SAP-val is együttműködik. A német cég viszonteladói szerződést kötött a PALANTIR-ral, és el is adta egy hírszerzési programját „SAP Intelligence Analysis for Public Sector application by Palantir” néven. Ezzel integrálhatóvá válik a strukturált és strukturálatlan adat minden rendszerben és biztonsági szinten. Azonban a német és az amerikai cég összefonódása, mely kapcsolatban áll az amerikai hírszerző szervezetekkel komoly kérdéseket vet fel, esetleg ipari kémkedés is állhat a háttérben. Nem csak a cikk keretei nem teszik lehetővé, hogy teljes lehessen a titkosszolgálati eszközök és módszerek bemutatása. Az sem véletlen, hogy a nemzetbiztonsági tevékenységek bemutatása kapcsán elsősorban amerikai példák szerepeltek. A lehetőségeik ilyen szintű „meg-, illetve bemutatása” nem csak társadalomra, hanem a gazdasági érdekekre is hatással lehet. Nem beszélve arról az eshetőségről, ha a német vagy más biztonsági erők is szeretnék ezeket a programokat igénybe venni. Az amerikai szolgálatok így ellenőrizhetetlenül hozzáférhetnek sokrétű adathoz.⁴⁷

A NAGY ADAT FELHASZNÁLÁSA

A Nagy Adat a terrorelhárítás, országvédelmi feladatok felhasználásán túl számos más helyen is tért hódít. Úgy tűnik, hogy teljes mértékben képes lehet megváltoztatni az életünket. A legékezebb példa erre talán a bűnüldözés, azaz pontosabban a bűnmegelőzés. Az informatikai megoldások segíthetnek a bűntények megelőzésében. A számítógépek képesek lesznek előre megjósolni a törvényellenes tevékenységeket, ezzel segítve a rendőrök munkáját.

A nagy mennyiségű adatok kiaknázásában rejülő lehetőségekkel és kihívásokkal a közszféra szereplői is szembesülnek. Az ő munkájukat, de a kormányzati döntéshozatalt is hatékonyan támogathatják az analitikai megoldások. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) a 2011. évi népszámlálás adatainak központi feldolgozása során használta az analitika szoftvereit. A népszámlálás során 11,4 millió kitöltött kérdőív került feldolgozásra a KSH-ban.

A továbblépés lehetősége az adatbázisok összekötésében rejlik. A felsőoktatásban végzettek elhelyezkedését figyelő, a diplomás pályakövető rendszer a NAV és az OEP adatbázisaival össze van kötve. Ha a foglalkoztatási hivatal adatbázisával is összekapcsolódna, akkor a rendszer nem csak regisztrálni tudna, de munkalehetőséget is ajánlana.

⁴⁶ J.R.R. Tolkien történeteinek mágikus gömbje. A szó jelentése: ami messzire néz. Néha látókőnek is fordítják.

⁴⁷ Szn.: Világtúrnéra indul a tömeges megfigyelés, Chip magazin 2014/12. pp. 34-35.

Az adatrobbanás mértékét jól érzékelteti, hogy az adóhatóságnál 1988 és 2000 között gyűlt össze annyi adat, mint a 2013 első négy hónapjában. A feldolgozás már jórészt online folyamat, az évi 80 millió ügyből csak másfél milliót intéznek papír alapon. Olyan környezetben, mint a mezőgazdasági termelés, különösen nagy eredményeket lehet elérni egy hatékony információs rendszerrel, mivel a rendelkezésre álló tudás kihasználása nehézkes. Egy projektben az ország területén elszórtan ezer szenzoregységet helyeznek ki, s az adatokból, illetve az adatbázisokból és több egyéb nemzetközi nyílt tudásbázis segítségével kifejlesztnek egy komplex elemző, előrejelző és döntéstámogató megoldást, így hozva létre egy széleskörű tudásbázist.⁴⁸

1./ A Big Data alkalmazása külföldön

Több amerikai városban is használnak már olyan szoftvert, amely különféle algoritmusok alkalmazásával és a rendelkezésre álló adatok feldolgozásával meghatározza, mikor és hova érdemes rendőroket küldeni, mert várhatóan éppen tetten érnek egy bűnözőt. Los Angelesben a rendőrségi adatbázist, mely évtizedekre visszamenőleg tárolja a különböző bűneseteket, egy kutatócsoport vizsgálta egy algoritmus segítségével, amely a megtörtént bűntények mintázata alapján minden nap elkészít egy előrejelzést, amelyben kiemeli az előző napok eseményei és a múltbeli tapasztalatok alapján az adott napon kiemelt kockázatúnak minősülő helyeket. A járőrök kézhez kapták a kockázatos zónákat jelölő térképeket és az adott térségeket jóval gyakrabban érintették a menetrendszerű cirkálás közepette. Az eredmény megdöbbentő: egész Los Angelesben körzetében 26%-kal csökkent a rablások száma, 12%-kal a vagyontárgy ellen elkövetett bűncselekmények mennyisége. A sikeren felbuzdulva az egész városra kiterjesztették a programot, és egyre több körzet veszi azt át.

A Nagy Adat természetesen nem csak a rendőrség munkájának megkönnyítésében és a közbiztonság javításában játszik szerepet. A legkülönbözőbb területeken alkalmazzák, és a fogyasztók sokszor nem is tudják, hogy a cégek az ő vásárlási szokásaikat elemezve kínálják számukra a legmegfelelőbb termékeket. A legnépszerűbb amerikai on-demand tartalomszolgáltató például gyűjti és elemzi a nézők szokásait. Részletes adatokat tárol arról, mit néznek a fogyasztók, és mikor, hol, milyen eszközről tekintik meg a filmeket és sorozatokat, de még azt is tárolják, mikor tekertek előre vagy vissza a nézők. A szolgáltató az adatok elemzésével döntött például arról, milyen sorozat licencét vásárolja meg újraforgatásra, és kit kérjen fel rendezőnek és főszereplőnek.

A városirányításban is fontos szerepet játszik a technológia. Miami-ban és környékén például összesen 35 önkormányzati szerv tevékenységét hangolják össze az IBM Smart Cities kezdeményezés közreműködésével. A rendelkezésre álló adatok feldolgozásával és összesítésével átlátható információkat biztosíthatnak a vezetők számára, akik így jól megalapozott döntéseket tudnak hozni a térség egyes irányítási feladataival kapcsolatban, a vízellátástól kezdve a közlekedési dugók csökkentésén át egészen a közbiztonság javításáig.

⁴⁸ RAJNAI– NYIKES: i.m. p. 106.

Szinte naponta érkeznek a hírek új felhasználási lehetőségekről és esettanulmányokról a legkülönbözőbb szegmensekből, többek között a gyógyszerkutatás és egészségügy, az áramszolgáltatás és egyéb közművek, illetve az építőipar vagy családfakutatás területeiről.⁴⁹

Az okosgyárak a gyártási folyamatok követésében és optimalizálásában, a hatékonyság és a fenntarthatóság, valamint a rugalmasság növelésében hasznosítják az IP-alapú kommunikációs és Big Data analitikai képességeket. Infokommunikációs technológiák beágyazása zajlik jelenleg a gyártóiparban, amelyek a munkadarabok, a fizikai gyártósorok, az ezeket támogató szoftveralkalmazások, valamint a folyamatban részt vevő humán erőforrás közötti információ-megosztást, adatgyűjtést, elemzést és visszacsatolást segítik.⁵⁰

A Hollandiában a Digital Delta program keretében a Big Data hatékonyabb elemzésével járul hozzá az árvízvédelem fejlesztéséhez és a holland vízgazdálkodási rendszer optimalizálásához. Célja a katasztrófák és a környezetkárosodás megakadályozása, de a rendszer 15 százalékkal csökkentheti a vízügyi feladatok költségeit is. Az új felügyeleti rendszer olyan problémákra keres megoldást, mint az ivóvíz minőségromlása, a szélsőséges időjárás, vagy az árvíz- és aszályveszély.⁵¹

A saját DNS-ünk, közel 3 milliárd karakter formájában kódolja önnön tervrajzunkat és használati utasításunkat. A DNS analízis költségének 60%-át ma az adatok feldolgozása adja, ez a legnagyobb kihívás. Most lehetőség van arra, hogy egy vérvételt követően elolvassák a páciens DNS-ét, és abból következtessenek arra, hogy mely proteinek termelése vagy működése tér el az elvárttól. Ez különösen gyümölcsöző lehet a rákos megbetegedések ellen folytatott küzdelemben.

Az IBM fejlett mesterséges intelligencia programja, a Watson többek között azért vált híressé, mert két embert is legyőzött a Jeopardy nevű amerikai televíziós vetélkedőben, most a tudomány szolgálatába áll. A New York-i Genomikai Kutatóközpont (New York Genome Center) tevékenységében részt vállalva agydaganatos betegek életét mentheti meg. Ami túl nagy feladat az onkológusok számára, azt egy szuperszámítógép megoldhatja. Watson betegek agydaganatának DNS-ében megfigyelt mutációk ezreit vizsgálva állapítja meg a tumoronként specifikus, a napjainkban elérhető legkorszerűbb hatóanyagok kombinációjából összeállított kezelést. A Watsont a kereskedelmi forgalomban elérhető applikációkkal párosítva hasznát vehetnék nem csak az egészségügyben, hanem az oktatásban, a mezőgazdaságban, de akár okostelefonok révén a hétköznapi életben is.⁵²

⁴⁹ MAYER-SCHÖNBERGER – CUKIER: i.m. pp. 161-172.

⁵⁰ RAJNAI – NYIKES: i.m. p. 107.

⁵¹ hvg.hu: Így védekeznek az árvíz ellen a hollandok, http://hvg.hu/tudomany/20130711_igy_vedekeznek_az_arviz_ellen_a_hollandok, 2013.07.11. (Letöltés ideje: 2016.03.03).

⁵² Manuela KRAUS – TÓTH Tamás – Dr. Heinrich HANIKA – Dr. KOZLOVSZKY Miklós – Dr. DINYA Elek: Big Data – Kihívások és kockázatok, Akadémiai Kiadó Orvosi hetilapja, 156. évfolyam 49. szám, pp. 1984-1985.

Nem kerüli el a Nagy Adat a sportot sem, ahol szintén nagy mennyiségű adatot kell kezelni, ha egy adott sportág minden eredményét összesíteni szeretnénk. Az NBA, azaz az amerikai kosárlabda-szövetség az idei év elején indította el statisztikai oldalát, amely az első, 1946-47-es szezontól kezdve összesíti a mérkőzések adatait. A német SAP által fejlesztett, Match Insights névre keresztelt alkalmazás a meccsek adatait elemezve segíti a nemzeti válogatottak vezetői munkáját. Komplex videókat elemeznek végig, mely egyszerűbbé teszi számukra, hogy mit kell tenniük ahhoz, hogy nyerjenek. A Match Insights a pályán lévő kamerákból nyeri az adatokat és segít megjelölni azokat a területeket, vagy játékpontokat, mozdulatokat, helyzeteket ahol a játékosok javulásra szorulnak, ezzel növelve a gyakorlatok, edzések hatékonyságát. A kulcs az adatrögzítés. Az atléták szenzorokkal edzenek, hogy mérjék a pulzusukat, reakcióidejüket és a távot. A kinyert adatok arra is jól használhatóak, hogy megelőzzék a sérüléseket játék közben, vagy a későbbi töréseket, illetve ezek az adatok ugyanúgy alkalmasak a teljesítmény elemzésére is.

Rio de Janeiróban a pontos időjárás-előrejelzés garantálja a megapolisz közlekedésbiztonságát, Birminghamben mobilapplikáció segíti a parkolóhely-keresést, míg Szingapúrban a forgalom valós idejű követésével dolgoznak a dugók elhárításán a városfejlesztők.

A brit kormány egyik legnagyobb problémája, hogy minden egyes részlege más és más adatbázisban dolgozik, az adatok megosztását pedig rosszul intézik egymás között. A kormány azon gondolkodik, hogy a létező összes adatbázist egyesíti. Mindez persze azt jelenti, hogy az emberekről minden adat egy helyen lenne. A hibák kiküszöbölésével mindenesetre 46 milliárd eurós megtakarítást remélnék.⁵³

2./ A Nagy Adat katonai felhasználásának lehetősége

A világ legerősebbnek tekinthető politikai és katonai szövetsége, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete. A **NATO ACT** (Allied Command for Transformation, Norfolk, Virginia) 2013 után 2017-ben tervezi kiadni a NATO által figyelembe veendő biztonsági tendenciákról és kihívásokról szóló stratégiai dokumentumát, a „Strategic Foresight Analyzis”-t. A 2013-as dokumentum alapján készült el 2015-ben ennek katonai leképezése, a jövőbeni szövetségi műveletek keretrendszer, a Framework For Future Allied Operations, Szó esik benne a Nagy Adatról, mint kihívásról, mely felé a szövetségnek is fel kell készülnie, nyitnia kell felé. Mivel hatalmas mennyiségű információhoz van hozzáférésük, a szenzorok és érzékelők száma is egyre nő, a Szövetségnek javítania kell a teljesítményén, a felderítés számára átadandó információk átalakításának hatékonyságán. A NATO-nak fejlesztenie kell a korai előrejelző rendszerét, hogy a válságok kialakulását még a korai szakaszban jelezni tudja, így több idő áll majd rendelkezésre a megfelelő döntések, intézkedések meghozatalához.

A NATO feladatai kapcsán a műveleteinek tervezésekor és végrehajtásakor is törekszik a szemben álló fegyveres csoportok vezetési, irányítási és ellenőrzési rendszereinek megismeréséhez, a hálózatainak elemzéséhez. Értékelésem szerint éppen ezért folyamatosan kell fejleszteni egy kifinomult képességet, mellyel

⁵³ MAYER-SCHÖNBERGER –CUKIER: i.m. pp. 88-92.

hozzáférhet az elterjedt és egyre növekvő komplex hálózatokhoz, beleértve a területileg elérhetetlen, vagy védett integrált légvédelmi rendszereket is. A nagy mennyiségű, strukturálatlan adatok kezelésére és elemzésére fel kell készülni, erőt, eszközöket, szakértelmet biztosítani hadászati, hadműveleti és taktikai szinten egyaránt.

A jövőbeni katonai műveletek egyre erőteljesebben igénylik a katonai vezetők nagyfokú politikai, technológiai, kulturális, szociológiai ismereteit, a lehetőségek jobb beazonosítása és a kockázatok csökkentése érdekében. A katonai erőknek technológiai, kulturális képességekkel kell rendelkeznie, hogy megismerhessék, betanulják ezt az új technológiát, és annak hatásait a katonai műveletekre. A katonai vezetőket ki kell képezni az új műszaki tudomány elsajátítására, mint az automata és robotgépek, a Nagy Adat, a kiber- és ürtechnológiák. Meg kell őket tanítani, hogyan integrálják ezeket a műveletekbe. Ki kell fejleszteni, ki kell alakítani az új koncepciókat, doktrínákat, a megfelelő jogi hátteret.⁵⁴

3./ Veszélyek, kockázatok

A Big Data jelenség azt a benyomást kelti, keltheti, hogy ez az „adat-boom” mindenki számára csak pozitív hatással jár. Sajnos, mint mindennek, ennek is megvannak a maga negatív tulajdonságai. A személyes adataink, melyeket ilyen módon begyűjthetnek rólunk, másoknál is kiköthetnek, akár még alvilági bűnszövetkezeteknél is. Ez még hatványozottabb lehet, ha lehetővé válik az adatok széles körű gyűjtése és elemzése akár olyan célból is, melynek semmi köze a terrorfenyegetések elhárításához, az ország védelméhez. Az adatok elemzése során azonnal felismerhető a normáktól való eltérés, de megfelelő szakértelemmel vagy hozzáértéssel akár manipulálható is, így ártatlanok kerülhetnek bajba miatta.⁵⁵

A Nagy Adat felhasználható az emberek, a magánélet aláásására is. Az egyént védő jogszabályok, törvények értelmüket veszítették. Az emberek sokszor gondolkodás nélkül megosztanak magukról mindent.

„Digitális árnyék”-nak (digital shadow) nevezik azt az adattömeget, ami egy-egy emberrel kapcsolatban folyamatosan létrejön. Ezeknek a digitális (láb)nyomoknak egy része az „árnyék” gazdája által tudatosan keletkezik, másik része azonban ismeretlen a tulajdonos számára.⁵⁶

Annak érdekében, hogy minimalizálni lehessen a kibertámadásokkal kapcsolatos jövőbeni kockázatokat, szakértők szerint a vállalkozásoknak létre kell hozniuk egy mindenre kiterjedő biztonsági stratégiát. Fontos, hogy többrétegű végponti védelmet alkalmazzanak extra proaktív rétegekkel, védjék meg az infrastruktúra összes elemét, javítsák ki a sebezhetőségeket. Elengedhetetlen, hogy kiberbiztonságra oktassák munkatársaikat, különösen figyeljenek oda mindenre, ami

⁵⁴ Framework for Future Alliance Operations, NATO Supreme Allied Commander Transformation, Supreme Allied Commander Europe, 2015.

⁵⁵ SIMON: i.m. p. 55.

⁵⁶ NYIKES: i. m. p. 361.

mobil, valamint titkosítsák a kommunikációt és az érzékeny adatokat. A magánszemélyeknek érdemes beruházniuk egy robosztus biztonsági megoldásba minden eszközön, valamint áttérni a titkosított kommunikációra. Nem elég csupán a technológiára hagyatkozni. A kiberbiztonság alapjainak megtanulása, valamint azon lehetőségek megvizsgálása, amelyeket a védelmi megoldás nyújt, sok incidenstől megóvhatnak. Ráadásul egyre többünk élete van közszemlére téve online, mindenkinek felül kellene vizsgálnia online szokásait, mivel az információ, ami egyszer felkerül az internetre, ott is marad örökké, és felhasználható ellenünk.⁵⁷

Az egyéni védelmünk egyes számú felelősei mi magunk vagyunk. Nem állhat rendelkezésünkre mindig kommunikációs, informatikai szakember, de rendőr vagy katona sem. A biztonság-tudatosság tanulmányozásában a társadalom különböző területeiről több variáció közül választhatunk.

A JÖVŐ KIHÍVÁSA

A Big Data-módszerek köszönhetően létrejött új kutatási eszközök folyamatosan változnak, lehetőséget teremtve az előrejelző elemzésre. Ez a folyamat jelentős és sürgető igényt generált a tudományos adatelemzésre. A változásfolyamat a szervezetek minden területét érinteni fogja, elsőként természetesen az információs technológiákat. Minőségi váltás megy végbe az új munkakörök létrejöttével (tudományos adatelemző). Az adatok kezelését informatikusok végzik majd, viszont a speciális szakmai tudást a többi részleg (pénzügy, marketing stb.) adja hozzá, de a partnerségi viszonyokat az IT fogja majd össze. Az egész akkor hatékony, ha az adatfeldolgozás intelligens eszközökkel már ott lezajlik, ahol keletkezik az adat, különben hatalmas hálózati- és tárolókapacitási igény keletkezik.

Az adatbányász feladata az egy adott üzleti folyamathoz tartozó összes adat összegyűjtése, majd mindebből értékes következtetések levonása a vezetés felé a hatékonyabb értékesítés kialakításához. A hipermarketek a törzsvásárlói kártyákkal rendelkező vevőkörének adatait egy központi adatbázisba összesíti, vásárlónként. Ha a hipermarket a fogyasztói szokásait szeretné alaposan feltérképezni, egy adatbányászt hív segítségül, aki a megbízó kérései alapján feltérképezi a kívánt területet. Egy adott termék vásárlási adatai (vásárlóinak életkorából, családi állapotából, vagyoni helyzetéből, de, hogy milyen időpontban, milyen termékekkel együtt vásárolták meg az adott terméket) alapján jobb termékkihelyezést, így jobb értékesítési mutatókat, végső soron pedig több bevételt lehet elérni. Az adatbányász így nemcsak értékesítési trendet olvas ki a kapott információkból, hanem a feltárt adatok alapján megoldási javaslatot is ad a problémára.⁵⁸

Az adatoknak több szakaszból álló életciklusa van, a keletkezéstől az ismételt felhasználásig terjed, az adatbázisoknak megfelelő technikai háttérrel és támogatást kell biztosítani. Erre egy általános asztali gép nem alkalmas. Az adatok feldolgozása megosztott rendszereken, gigantikus méretű, rengeteg egymáshoz kapcsolt gépből (computer grid) álló adatközpontokban, „számítástechnikai felhőkben” történik. A nyitott forráskódú szoftverek megjelenése és elterjedése, a webes szolgáltatások egyre alacsonyabbra kényszerítik a belépési korlátokat, ezáltal olcsóbbá teszi a

⁵⁷ SIMON: i.m. p. 55.

⁵⁸ RAJNAI – NYIKES: i.m. pp. 109-110.

használatát. Az interneten nyújtott szolgáltatásokhoz és a gigantikus adatbázisok továbbításához megbízható szélessávú kapcsolatok kellenek.

A hardver önmagában azonban nem elegendő: szoftverre is szükség van. A tudományágak művelői a megfogalmazott kérdésekre matematikai, statisztikai, adatbányászati eszközökkel kereshetnek választ, az adattömegben mintázatok, sokszor nagyon bonyolult, sokváltozós összefüggések után kutatnak tanulásra is képes alkalmazásokkal. A számtalanféle forrásból kapott, sokfajta módon keletkeztetett adat feldolgozásához, kombinálásához és lekérdezéséhez szabványokra és szabványos, strukturált metaadatokra is szükség van. Ilyenek a könyvtári katalógusok, a tárgyszó-indexek, újabb formájukban a weben található dokumentumok leíró adatai.

A vállalati informatikai beruházások éves nagysága több trillió dollárra rüg és minden évben jelentős emelkedést mutat. Ezzel párhuzamosan az információk keletkeztetésének, menedzselésének és tárolásának fajlagos költsége az elmúlt öt évben a hatodára zsugorodott.⁵⁹

1./ A Digitális Nemzeti Fejlesztési Program

Az Európai Unió országaihoz hasonlóan hazánkban is beindult a Digitális Nemzeti Fejlesztési Program, amely a szupergyors internetből, a digitális közösség és gazdaság fejlesztéséből, az E-közigazgatási szolgáltatásokból és a digitális kompetenciák fejlesztéséből áll össze.

Magyarország az infrastruktúra fejlesztésében jól áll, komoly előrelépések történtek mind a vezetékes, mind a mobil széles sávú lefedettségben. A digitális otthon, a smart city, és az E-közigazgatás fejlesztése kiemelt beruházásnak számít. Megkezdődött a megfelelő szabályozási környezet kialakítása. A program komplex, mert tartalmazza a hálózat, a kompetencia és a szolgáltatás fejlesztéseit. A projektek az előkészítési, a tervezési, a pályáztatási fázisok után, a helyi hálózatok, és a kimaradt területek építését tartalmazzák. Ez az elmúlt idők legnagyobb hírközlési fejlesztési projektje.⁶⁰

2./ Nemzeti és nemzetközi adatvédelmi szabályozások

A Big Data alkalmazása magas adatvédelmi elkötelezettséggel jár. Előre meg kell határozni az adatforrások és az elemzések célját, a nem kívánt hatások kezelésére kockázatelemzést kell végezni és gondoskodni kell a szükséges védelmi intézkedésekről. Számos szabályozási jogforrás létezik Európában, mint például: az Európai Alapjogi Charta, az adatvédelmi irányelv (95/46/EK), valamint a tagországok különféle ágazati jogszabályai. A minden lényeges szempontra kiterjedő átláthatóság, felügyelet, ellenőrzés nélkül az érzékeny adatokat kezelő Big Data nem valósítható meg. Ez magában foglalja a jogi alapokat, az azokból levezetett szabályozásokat, a szervezeti és eljárási szabályokat, a műszaki

⁵⁹ NYIKES: i.m. p. 358.

⁶⁰ Uo. p. 359.

dokumentációkat, az adatok, az adatbiztonság és az adatvédelem kezelését. Szükség lehet adatvédelmi felelősökre, adatvédelmi hatóságra és ügynökségekre, amelyek felelősek a folyamatok szabályainak kidolgozásáért.

A fennálló megállapodások, mint például a légi utasok adatainak átadása (PNR), vagy az Amerikai Egyesült Államok hozzáférése bizonyos banki adatokhoz (SWIFT) az európai polgárok adatainak igen kiterjedt köréhez biztosít hozzáférést az Amerikai Egyesült Államok számára.

3./ Magyarország tervei, a TIBEK

2016. június 7-én a parlament elfogadta a Belügyminisztérium (BM) terrorellenes csomagját. A 2016. évi LXIX. törvény a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításával⁶¹ létrehozta a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központot (TIBEK).

Az eddigi Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ a jövőben nemzetbiztonsági szolgálatként, Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ néven működik tovább. A belügyminiszter irányítása alá tartozó Központ feladata a nemzetbiztonságot, bűnüldözést, közbiztonságot vagy más alapvető biztonsági érdeket sértő adatok feldolgozásának, elemzésének eredményeként a lehető legátfogóbb kép összeállítása az ország terror- és más fenyegetettségéről, a belső biztonsági helyzetről, a közbiztonság állapotáról. Minderről tájékoztató rendszert működtet, és értékelő jelentéseket készít a kormánynak.

A központ adatkezelése nem azonos más nemzetbiztonsági szolgálatokéval, nem végezhet titkos információgyűjtést. A különböző tárcák által felügyelt szolgálatok sem adnak automatikusan adatokat. Az Információs Hivatal, valamint a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatójának hozzájárulása is szükséges ahhoz, hogy a hivatalok tájékoztatást adjanak más, a TIBEK-kel együttműködő szervezeteknek. Erről az adattovábbításról pedig az adott szervezet felügyelő minisztert is tájékoztatni kell.

A TIBEK adataihoz elektronikusan csak akkor férhetnek hozzá az érintettek, ha az az együttműködő szerv törvényben meghatározott feladatainak hatékony ellátását nem veszélyeztetni, egyéb esetben az adatot kizárólag egyedileg létrehozott, kapcsolat nélküli, független, nem folyamatos lekérdezés útján szerzi be, vagyis valamilyen adathordozón kapja meg.

Korlátozzák a kódolt telefonos szolgáltatásokat. A szolgáltató köteles megadni mindazokat az adatokat, amelyek a titkos információgyűjtés eszközeinek, módszereinek alkalmazásához nélkülözhetetlenek, így a titkosítási szintet érintő információkat is.

A Központ (TEK) a védett személyekhez kapcsolódó személyvédelmen túl a létesítményvédelmi feladatok ellátására is jogosult.

⁶¹ 2016. évi LXIX. törvény a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról

Átírták a rendőrségi törvényt is, "terrorcselekmény hatásterületén" alkalmazható kiemelt biztonsági intézkedés: az igazoltatáson, a ruházat-, épület- és járműátvizsgáláson, valamint a veszélyesanyag-lefoglaláson kívül olyan intézkedési lehetőségek tartoznak, mint rendezvények félbeszakítása, közléstítmények működésének felfüggesztése, tömegközlekedés és közúti forgalom korlátozása.

A rendőrség a kiemelt biztonsági intézkedést legfeljebb 72 órára rendelheti el, ami szükség esetén ugyanennyivel meghosszabbítható. Az országos rendőrfőkapitány azonban a meghosszabbított időtartam letelte után is dönthet az intézkedés fenntartásáról, ha azt újabb közvetlen, konkrét és ellenőrzött információk indokolják. A fenntartásról hozott döntésről a szakminiszternek haladéktalanul be kell számolnia az Országgyűlés illetékes bizottságának, és ismertetnie kell a döntés alapjául szolgáló információkat.

Módosul a büntető törvénykönyv is, így kiegészül a terrorcselekménnyel az a bűncselekményi kör, amelynek elkövetése esetén büntethető a 14 évnél fiatalabb, de a 12. életévét már betöltött fiatalember. Büntetendő lesz, aki terroristacsoporthoz csatlakozás céljából Magyarország területéről elutazik vagy azon átutazik, valamint az is, aki nagy nyilvánosság előtt a terrorizmus támogatására uszít vagy a terrorizmust támogató hírverést folytat.

A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Információs Egysége Utas-adat Információs Főosztály (HU PIU) néven integrálódik a Központ szervezetébe.⁶²

A NAGY ADAT FELHASZNÁLÁSÁNAK NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

A titkosszolgálatok munkájában rengeteg segítséget jelenthet a Nagy Adat kínálta lehetőségek kiaknázása. A különböző államok titkosszolgálatainak rejtett tevékenysége kapcsán, de még a titkos információgyűjtés folytató szervezetek konkrét feladat-végrehajtásai során is elkerülhetetlenül lehetnek azonos célpontok. Egy-egy gyanús egyén, csoport, vagy szervezet tagjai több szervezet, szolgálat, illetve más kormányzati hivatal látókörébe is kerülhet. A nemzeti és nemzetközi jogrendszer által biztosított jól szabályozott környezetben, az elkülönített hatás- és illetékességi körök ellenére, más-más okokból, esetleg más-más azonosítókkal szerepelhetnek személyek, illetve jelenségek a biztonságunkért és a védelmünkért felelős szövetséges, illetve állami szervek látókörében. Egy-egy célpontról más-más adatokat sikerülhet megismerni, felderíteni, hivatalosan rögzíteni.

Ezeknek az adatoknak egységes adatbázisba rendezésével az egyes adatok megerősíthetők, cáfolhatók, vagy kiegészíthetők egymást, máris több adat áll rendelkezésünkre. Egy illegálisan, esetleg rossz szándékkal az országba lépő ember veszélyt jelenthet az ország biztonságára, az állampolgárokra, az infrastruktúrára, a

⁶² <http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/hirek/elfogadtak-a-bm-terrorellenes-csomagjat-letrejon-a-tibek> (Letöltés ideje: 2016. 03. 03)

berendezkedésére, de az ország vezetőire is. Figyelem irányulhat rá (adatbázisba kerülhet) még belépés előtt a titkosszolgálatoknál, határátlépésnél a határőrizeti szerveknél, regisztrálásnál a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnál, letelepedésnél az önkormányzatoknál, szolgáltatóknál, munkahelyeken, illetve iskolákban.

Az adott országok jogi szabályozástól függően a különböző szolgálatok, hivatalok, szervek, szolgáltatók adatainak gyűjtésével, egy adatbázisba rendezésével több információt tudhatunk meg egy-egy személyről. Minél több adat áll rendelkezésre, annál több információ szerezhető meg, illetve annál biztosabban állapítható meg kiléte, esetleges ártó szándékai. Minden ember rendelkezik mobiltelefonnal, esetleg számítógéppel vagy táblagéppel. Ezekhez hívás és/vagy adatforgalom is tartozik. A hívás-, email-, és adatforgalom rögzítésével rengeteg adat megismerhető a felhasználó személyéről. A tartózkodási helyétől a hívási szokásáig a kapcsolati körén át viselkedési mintákat kaphatunk, kiszűrhetővé válnak a rejtett emberek. A rossz szándékú, esetleg ember-, vagy más csempészéssel foglalkozó felhasználók gyakran váltanak telefonszámot, szolgáltatót, de a viselkedési minták alapján hamarabb kiszűrhetők, újra beazonosíthatóvá válnak.

Ha csak a rendelkezésre álló adatok információtartalmát vizsgálhatnánk – és nem foglalkoznánk kiemelten a szükséges szabályzók és ellensúlyok rendszerével – a közösségi hálózatok figyelése a fent leírtak alapján rengeteg lehetőséget sugallnak mind a szakemberek, mind a laikusok számára. Az azonos érdeklődési körűek hamar megtalálják egymást, az egy szervezetbe, szektába tartozók ezen a felületen tartják egymással a kapcsolatot, szervezik a gyűléseket, egyeztetik tevékenységüket, akcióikat. Egymástól kérnek segítséget, információt. A másod-, vagy harmadgenerációs letelepedett migránsok könnyű célpontjai a terrrorszervezeteknek, gyakran itt találják meg a megfelelő embereket cselekményeik végrehajtásához. A Nagy Adat segítségével megtalálhatóak lennének ezek az emberek. Valószínűleg ezek a személyek több visszaautasított munka-, iskola-, hitel-, vagy állampolgársági kérelemmel rendelkeznek, segélyből, vagy minimálbérből élnek. Nem érik el azokat a lehetőségeket, azt az életszínvonalat, amiket az itt élő állampolgárok megkapnak családjuktól, az államberendezkedéstől. Még számtalan ilyen összetevő is létezhet, amire nem is gondolnánk, hogy fontos lehet. A viselkedési minták, szokások feltérképezésével kiszűrhetőek lehetnek ezek az emberek, kiemelhetők, idejekorán megmenthetők, visszailleszthetők a társadalomba.

Előremutató lehetőség lehet minden államnak amerikai minta szerinti adatközpont létrehozása, ahol gyűjthetők, több évre visszamenőleg tárolhatók, és a megfelelő személyek számára kereshetők, hozzáférhetőek lennének az adatok. Ahogy az orvostudományban kiszűrhetők, előre jelezhetőek, megjósolhatóak a járványok és fertőzések, a bűnüldözésben a bűnözők, gócpontok, tüntetések, baleseti és egyéb helyszínek, úgy a titkosszolgálatok munkáját is nagyban megkönnyítené, segítené. Miután felfedeztük a mintákat, kiszűrhetőek a lehetséges célpontok, további célpontok is látókörbe kerülhetnek, megakadályozhatóak lennének tragédiák, összetűzések, elkövetések. Segítség tudnának nyújtani a csalódott, kiutat nem találó embereknek.

Az adatok általam vázolt, speciális felfogású megszerzése és tárolása azonban a politika- és jogelméleti viták lefolytatásának egész rendszerét hordozzák

magukban. Az országon belüli adatok gyűjtése ugyanakkor értékelésem szerint jogszabályi feltételekkel, közös társadalmi akarattal, egységes adatbázisok használatával megteremthető. Mindezt azonban olyan nemzetközi környezetben kellene megvalósítani, amely újabb és újabb, eddig előre nem látható kihívások elé állítanak a hozzáértő kidolgozókat, a tudósokat és a szakembereket széles körét is.

KÖVETKEZTETÉS

Az utóbbi években a digitális változások társadalmunkat az élet minden területén befolyásolták. Az innovációk és az új gazdasági területek előmozdítására olyan feltételeket kell szabni, amelyek keretek közé fogják a digitális információk használatát.

A Big Data „a XXI. század nyersanyaga”, és nagyobb mértékben változtatja meg a világot, mint azt eddig értjük, kívánjuk vagy elfogadjuk.⁶³

Ez azonban mit sem ér, hogyha azt nem tudjuk biztonságos módon elérni, tárolni. A digitális jólét a szükséges és kellő mennyiségű publikus információ elektronikus úton történő feltétel nélküli elérését jelenti. Nap mint nap döntések sorozatát kell meghozni. A minél pontosabb döntések meghozatala érdekében gyors, pontos, naprakész, sokféle megjelenésű és nagy mennyiségű információra van szükség.

A digitalizáció gyors és tartós változást okoz az élet számos területén. Mindannyian a digitális forradalom közepén élünk. A digitális média által kínált lehetőségeket még gondatlanul, kevésbé használjuk ki.

Az általam felvázoltak szerint, ideális esetben nem létezik olyan, hogy haszontalan adat. Mindent érdemes gyűjteni, tárolni. Ami talán az adott pillanatban, léptékben nem tűnik relevánsnak, azonban más algoritmusba helyezve, más adatokkal összevetve fontossá válik, más helyeződik előtérbe, mások lesznek a fontos szempontok, kritériumok. A statisztikai mintavételezéstől eltérően nem kell betartani a mintavételezési szabályokat, dolgozhatunk pontatlan, kevésbé pontos, vagy hiányos adatokkal, hiszen a nagy adatmennyiség kiküszöböli a hibákat, kiszűrhetővé válnak a nem számottevő információk. Nem csak strukturált, pontosan rendezett adatbázisokból tudunk keresni, a különféle adatformák is kereshetővé válnak általa.

Számos cég, vállalat, szolgáltató gyűjt már adatot mindenről, amihez csak hozzá tud férni, hogy növelje eladási mutatóit, javítsa szolgáltatását, elégedett ügyfélkörrel rendelkezzen. Ebbe az adatgyűjtésbe számos állami résztvevő is bekapcsolódott, a rendvédelmi szervek és titkosszolgálatok is próbálják ezzel növelni a közbiztonságot, fenntartani a rendet, védeni az ország és a nemzet érdekeit, biztonságát. Amennyiben ezek az adatok illetéktelen kezekbe kerülnek, vissza lehet élni velük. Sérthetik az egyén, az állam biztonságát, érdekeit. Ugyanakkor az állam, az állam vezetése is hihetetlen eszközt kap a kezébe, vissza is élhet vele.

⁶³ RAJNAI– NYIKES: i.m. p. 104.

Megfigyelheti állampolgárait, fel tudja használni a renitens, más nézeteket valló emberek, szervezetek kiszűrésére, tevékenységük ellenőrzésére, keretek közé szorítására. Ellenőrzések, kontroll beépítésére van szükség, hogy ez ne valósulhasson meg.

Az adatok gazdájának és azok kezelőjének is mindent meg kell tennie, hogy megvédje adatait, meggátolja, hogy illetéktelenek hozzáférjenek. Ugyanez igaz az adatokból létrehozott, más-más értékkel bíró információkra. A fentiek alapján kijelenthető, hogy hatékony ellenőrzés szükséges arra is, hogy kik és milyen módon juthatnak hozzá az adatokhoz. Megfelelő szabályozás, védelem és kontroll megvalósítása esetén pedig, „egy aranybányát” tudhatunk magunkénak. Olyan információkhoz, összefüggésekhez juthatunk általa, melyekről mindezidáig álmodni sem mertünk.

A jövő társadalmainak és államainak működése szempontjából, értékelésem szerint, mindent el kell követni, hogy a megfelelő egyéni és társadalmi döntésekhez szükséges valós információkhoz egyre széles körben tudjunk hozzáférni. Nincs idő a késlekedésre, aki nem cselekszik, nem kapcsol időben, a későbbiekben behozhatatlan digitális hátránnyal kényszerül majd szembenézni. Magyarország talán kis pont ahhoz, hogy felvehesse a versenyt az Nagy Data tárgykörében, de az EU-val együttműködve közös adatgyűjtés, adatelemzés és ezek közös felhasználásának megvalósítása esetén sokkal előnyösebb pozíciókra tehet szert. Minél előbb lépni kell, minél előbb meg kell teremteni az összes szükséges feltételt (a technikai és a jogszabályi hátteret), hogy kiaknázhassuk a Nagy Adat kínáلتa lehetőségeket a saját magunk megvédése érdekében is.

A Big Data ezt követő életünk jelentős részét fogja képezni. Gondolva itt a gazdasági növekedésre, mely sok formában megjelenhet, úgy, mint a foglalkoztatás növekedése, új szakmák kialakulása, ezáltal az oktatási struktúra átalakulása, valamint az egészségügy modernizációja, a betegségek gyorsabb pontosabb diagnosztizálása, gyógyítása.

Ahhoz, hogy a digitális jólét megvalósulhasson, ki kell alakítani az elérés lehetőségét, elérhetővé kell tenni a különböző szolgáltatásokat, megfelelő tartalommal ellátva. Mindenképp szükséges a digitális írástudás növelése, amely a funkcionalitást sem nélkülözi. Mindez akkor hatékony, hogyha megfelelően vannak védve az adataink és az a közeg, ahol az információink tárolódnak és továbbítódnak.

A Big Data nélkül nem létezik a világ, a jövőben pedig különösen nem is fog.

Felhasznált irodalom:

- BOLGÁR Judit – SZTERNÁK Nóra – SZTERNÁK György: A terrorizmussal kapcsolatos kutatás legújabb eredményei, Felderítő Szemle 2005. 4. szám, pp. 5-60., ISSN 1588-242X
- BRAAKSMA, B. – ZEELENBERG, K.: Megváltoztatja a Big Data a hivatalos statisztika modellezési eljárásait? – („Re-make/Re-model”: Should Big Data Change the Modelling Paradigm in Official Statistics?) – Statistical Journal of the IAOS. 2015. Vol. 31. No. 2. pp. 193–202.

- Glenn GRINWALD: A Snowden-ügy – Korunk legnagyobb lehallgatási botránya; HVG Kiadó Zrt., 2014. ISBN 978-963-304-183-3
- HETESY Zsolt: A titkos felderítés - Doktori értekezés; Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája; Pécs, 2011. - <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/hetesy-zsolt/hetesy-zsolt-vedes-ertekezes.pdf> Letöltés ideje: 2016. 03. 10.
- Manuela KRAUS, TÓTH Tamás, dr. Heinrich HANIKA, dr. KOZLOVSZKY Miklós, dr. DINYA Elek: Big Data – Kihívások és kockázatok; Akadémiai Kiadó Orvosi hetilapja, 156. évfolyam 49. szám pp. 1979-1986. ISSN 0030-6002
- NYIKES Zoltán: A Big Data, mint a kritikus infrastruktúra része; Tanulmánykötet a 6. Báthory-Brassai Nemzetközi Konferencia előadásaiból Budapest, 2015 pp. 349-364. ISBN: 978-615-5460-38-5
- RAJNAI Zoltán – NYIKES Zoltán: A Big Data alkalmazása a nemzeti digitális közműben; Szakmai Szemle, 2015. 4. szám, , pp. 103-118. HU ISSN 1785-1181
- Viktor MAYER-SCHÖNBERGER – Kenneth CUKIER: Big Data; HVG Könyvek, 2014 ISBN: 9789633041994
- SIMON László: Az információ, mint fegyver? Szakmai Szemle 2016/1. HU ISSN 1785-1181, pp. 34-60.
- SIMON László Az információs társadalomba való átmenet hatása a korszerű felderítésre, Szakmai Szemle, 2009/3. HU ISSN 1785-1181, pp. 59-67.
- SZABÓ Károly: Az elhárítás (Az elhárítás egyéb feladatai; Nemzetbiztonsági kockázatok; A cégellenőrzés), Nemzetbiztonsági alapismeretek (Szerk.: Kobilka István) Nemzeti Közzolgálati és Tankönyvkiadó Kft. 2013. pp. 159-191. ISBN 978-615-5344-32-5
- TEMESI Gergely Botond: Hatóanyagok és terápiás célpontok vizsgálata adatelemző eszközökkel – Doktori értekezés, Semmelweis Egyetem Molekuláris orvostudományok Doktori Iskola, Budapest, 2014 https://repo.lib.semmelweis.hu/bitstream/handle/123456789/2227/temesigergely_d_DOIs.pdf?sequence=1 pp.30-33. Letöltés ideje: 2016. 03. 21.
- Szn.: Amerika mindenható „nagy szemé” a vesénkbe lát – HVG magazin 2012. április 23. http://hvg.hu/tudomany/20120423_titkos_kemkozpont_NSA_adatkozpont_uta_h
- Szn.: Világturnéra indul a tömeges megfigyelés; Chip magazin 2014/12 pp. 34-35.
- Framework for Future Alliance Operations, NATO Supreme Allied Commander Transformation, Supreme Allied Commander Europe 2015

Felhasznált jogszabályok

- ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- Magyarország alaptörvénye; Szabadság és felelősség IV. cikk, V. cikk, VI. cikk
- 2011. évi CXII. törvény V. Fejezet,
- 2012. évi XXXVI. törvény 158. §
- 2016. évi LXIX. törvény a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról

Felhasznált internetes hivatkozások:

- ABU85: A Moore-törvény, https://prohardver.hu/tudastar/a_moore-torveny.html (Letöltés ideje: 2016. 03. 09.)
- Wikipédia: Adatgyűjtés (Letöltés ideje: 2014. 12. 01.)
- <http://valasz.hu/uzlet/unortodox-fordulat-brusszel-nekirontott-amerikanak-107721> (Letöltés ideje: 2014. 12. 19.)
- <http://computerworld.hu/computerworld/nagy-adat-nagy-lehetosegek-nemcsak-nagyvallalatoknak.html> (Letöltés ideje: 2014. 12. 19.)
- http://hvg.hu/vilag/20140826_Sajat_keresomotort_fejlesztett_titokban_a/ (Letöltés ideje: 2014. 12. 10.)
- <http://marketingkutato.hu/kormendi-gyorgy-a-nagy-adat-es-a-kis-ember/> (Letöltés ideje: 2014. 12. 10.)
- Az információ mértékegységei – Informatika ingyenes elektronikus tananyag http://informatika.gtportal.eu/index.php?f0=alapfogalmak_06 (Letöltés ideje: 2016. 03. 29.)
- NAGYG86: A „nagy adat” és az „omikák” (2014.09.30.) <http://genomika.blog.hu/> (Letöltés ideje: 2016. 03. 02.)
- hvg.hu: Így védekeznek az árvíz ellen a hollandok, 2013. július 11., http://hvg.hu/tudomany/20130711_igy_vedekeznek_az_arviz_ellen_a_hollandok (Letöltés ideje: 2016. 03. 01.)
- MTI: A világ népességének 70 százaléka okostelefon-felhasználó lesz 2020-ra (2015. 06. 03.) <http://szegedma.hu/hir/szeged/2015/06/a-vilag-nepessegenek-70-szazaleka-okostelefon-felhasznalo-lesz-2020-ra.html> (Letöltés ideje: 2016. 03. 30.)
- www. hirado.hu 2016. március 24. Terrorelhárítási információs és bűnügyi központot hozhat létre a kormány; http://www.hirado.hu/2016/03/24/terrorelharitasi-es-informacios-kozpontot-hoz-letre-a-kormany/#_ (Letöltés ideje: 2016. 03. 30.)

- Szn.: Óriási szerverfarmot létesített az NSA az amerikai Utah államban – MTI, 2013.09.26.
http://www.ma.hu/kulfold/187298/Oriasi_szerverfarmot_letesített_az_NSA_az_amerikai_Utah_all - (Letöltés ideje: 2016. 03. 13.)
- Szn.: Légihajóról fényképezték le az új amerikai internetfigyelő központot origo.hu – 2014.07.10 <http://www.origo.hu/techbazis/20140710-leghajorol-fotoztak-le-az-uj-amerikai-internetfigyelo-kozpontot.html> (Letöltés ideje: 2016. 03. 13.)
- Mateo VALERO - Big data: de la investigación científica a la gestión empresarial; <http://www.slideshare.net/FundacionAreces/mateo-valero-big-data-de-la-investigacin-cientfica-a-la-gestin-empresarial> (Letöltés ideje: 2016. 03. 15.)

DR. MIHÓK SÁNDOR

A POLIGRÁF HAZAI ALKALMAZÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK GYAKORLATÁBAN

Mottó: „Az igazságot olykor eltemetik, de a hazugság mindig kiderül.”¹
(Rejtő Jenő)

Bevezetés

A hazugság, a megtévesztés civilizációnk, társadalmi létünk „nélkülözhetetlen” eleme. Az a képességünk, hogy környezetünk számára félrevezető üzeneteket tudunk kibocsátani, valószínűleg párhuzamosan alakult ki a gondolkodás és a beszéd kialakulásával.² A hazugság leleplezése, az igazság felderítése, a nyilatkozatok és állítások őszinteségének bizonyítása az emberiséget régóta foglalkoztató probléma. Az ókortól kezdődően napjainkig vannak próbálkozások a valóság kiderítésére, először misztikus, aztán biológiai, illetve tudományos módszerek segítségével.³

A hazugságvizsgálat rövid története

A bűnüldözés területén igen korán, már a Kr. e. II. évezredben felmerült az igény arra, hogy egy adott bűnügyben vallomást tevő személy szavahihetőségéről valamilyen objektív, az akarat által nem befolyásolható indikátor felhasználásával győződhessenek meg. A különböző kultúrákban eltérő, de egymással sok hasonlóságot is mutató eljárásokat alkalmaztak a hazudozók leleplezésére. Ezekben néha már felhasználtak bizonyos – a mindennapi élet tapasztalataiból leszűrt – élettani megnyilvánulásokat is. Az ókori Kínában a gyanúsított szájába rizspudert tettek, amely ott is maradt a kihallgatás teljes tartama alatt. Amikor a vallatás véget ért, a kiköpött rizspudert megvizsgálták. Amennyiben száraznak találták, abból a bűnösségre következtettek. Hasonló eljárás volt az Afrika egyes területein alkalmazott „bírói bab”. Mindkét módszer arra a jól ismert élettani jelenségre épült, hogy izgalmi, félelmi állapotban a száj nyálkahártyái kiszáradnak, következésképpen a nyelv is megnehezül. Indiában a gyanúsítottak egy szólistát olvastak fel. A szavak között néhány olyan szó is volt, amely kapcsolatos volt a

¹ REJTŐ Jenő: Vanek úr Párizsban, Második Rész, II. Fejezet, <http://mek.oszk.hu/01000/01046/01046.htm#8> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

² ANTI – BARTA – BÓCZ – KRISPÁN – LAKATOS – ROMASZ: Krimináltaktika: Ideiglenes tansegédlet a Kriminálisztika és a Kriminálisztika Általános Rész tantárgyakhoz, http://rtk.uni-nke.hu/downloads/tanszerek/krimcs/krim_alt_ideig.pdf, p. 134. (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

³ DR. MÉSZÁROSNÉ DR. SZABÓ Zsuzsanna: A poligráfus vizsgálat alkalmazhatósága a munkaügyi eljárásban az eddig kialakult bírói gyakorlat tükrében, Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok, BH 2013/4, <https://mobil.jogkodex.hu/#/document/723974?page=1&rowIndex=1>, p. 421. (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

kihallgatás tárgyát képező üggyel. A megvádolt személynek minden szó elhangzása után meg kellett ütnie egy gongot. Úgy találták, hogy a vétkes alany a bűncselekménnyel összefüggő szó elhangzása után nagyobb erővel üti meg a gongot, mint a közömbös szavaknál. Alkalmaztak olyan eljárásokat is, amelyek inkább pszichológiai elemeket tartalmaztak, némi félrevezetéssel és misztifikációval elegyítve. Ilyen volt például az arab keleten a kádik titka, az ún. „bölcsh számár”-ként elhíresült módszer. A kihallgatott személyt egy sötét helyiségbe küldték be, ahol egy számár farkát kellett megfognia. A közhiedelem szerint a sohasem tévedő számár csendben marad, ha ezt ártatlan ember teszi, de felbőg akkor, ha a tettes fogja meg a farkát. Miután a gyanúsított kijött a helyiségből, a kezét feltűnés nélkül megvizsgálták. A sötétben persze nem látszott, hogy a számár farkát előzetesen bekormozták. Az elkövető félve a biztos lelepleződéstől – nem merete megfogni a számár farkát, így tiszta kézzel lépett ki a helyiségből.⁴

A korai középkorban az igazságkeresés egyik legfontosabb módja az istenítélet⁵ volt, amelyet arra a vallásos meggyőződésre alapozva alkalmaztak, hogy Isten, mint legfőbb bíró a becsületet (nem bűnöst) oltalmába veszi és ezt kifejezésre is juttatja. A középkori Európában szinte mindenütt széleskörűen ismerték és évszázadokon át használták az istenítélet különféle formáit. Három leggyakoribb formája a tüzesvas-próba, a vízpróba, illetve a párbaj volt. Az istenítéletek (judicia dei, ordalia) célja általában a bűnösség vagy az ártatlanság megállapítása, illetve ismeretlen elkövető esetén annak kilétének felfedése volt, s bizonyítási eszközként tett szolgálatot az ítélet meghozatalában, olyan ügyekben, melyekben a bíróság emberi megfontolások alapján döntésképtelennek látszott. Istenítéletnek rendszerint bűnügyekben volt helye, de gyakran sor került rá személyállapoti, birtokkal és adóssággal kapcsolatos perekben is. Magyarországon az istenítéletek közül a „próbák”⁶ és a „baj”⁷ terjedtek el. A „próbák” lehettek tüzesvas és víz általi kínzásnak. A tüzesvas próba alapján az arra kötelezett (bűnösnek vélt) személy egy izzásig hevített vasdarabot határozott távolságra vitt el csupasz kezében. A bekötött kezét három nap múlva megvizsgálták, ha a seb gyógyult volt, az ártatlanságot, ha viszont elfertőződött, a bűnösséget látták igazolva. A vízpróba lényege, hogy a vízbe dobott, összekötözött embernek kellett ártatlanságát bizonyítva valamiképp életben maradnia. Ha feljött a víz felszínére, akkor bűnös, mert a víz kivetette magából, ha nem, ártatlan ugyan, de megfulladt. A vízpróba

⁴ ANTI – BARTA – BÓCZ – KRISPÁN – LAKATOS – ROMASZ: i. m. pp. 135-136.

⁵ NAGY Szintia Mirtill – Pongrácz Dávid: Ítélet párbaj által? Az istenítéleti bajvívás Tyrion büntetőperében, Diskurzus, a Batthyány Lajos Szakkollégium tudományos folyóirata, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar 2015 (V. évfolyam) 2. szám, pp. 58-59., <http://blszk.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/25293/m/1904> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

⁶ FARKAS Zoltán: Istenítéletek a középkorban, Sulinet Hírmagazin, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/pedagogia/isteniteletek-a-kozepkorban> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

⁷ HÁGER Tamás: A magyar büntető igazságszolgáltatás az államalapítást követő első századokban a római és az európai jogfejlődés tükrében, Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évfolyam) 1–2. szám (2014. június 30.) http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_magyar_bunteto_igazsagszolgalatas_az_allamalapitast_koveto_első_szazadokban_a_romai_es_az_europai_jogfejlodes_tukreben/ (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

másik módozata az volt, amikor a bűnös kezét, lábát összekötötték, majd a folyóba bedobták, s lassan áthúzták a másik partra. Ha életben maradt, akkor egyben ártatlanságát is bizonyította. A forróvíz- és a hidegvíz-próbákat a XII. századig alkalmazták, a vaspróba még a XIII. században is szokásban volt.⁸ A próbák megszüntetését követően az igazság megállapításának hiteles eszközeként tekintettek az esküre, amelynek során az eljáró hatóság a tanút igazmondásra esketve hallgatta ki. Ez azon a közhiedelmen alapult, hogy a hamisan esküvőt közvetlen és azonnali isteni büntetés sújtja.

A baj, másként nevezve párbaj (duellum) maradt fenn a legtovább a gyakorlatban hazánkban. A büntető perjogban a szorosán vett próbáknál, tehát a víz- és a vaspróbánál a párbaj később jelent meg. A XIII. század előtt a források még nem utalnak rá, a próbának az egyházi tilalmazás folytán történő megszűnését követően azonban a baj egyre fontosabb szerepet kapott a bizonyításban. A bűnügyben végzett próbától eltérően azt nem feltétlen személyesen kellett vívnia a félnek. Súlyos bűnesetekben azonban a bíróság kötelezhette a felet a személyes bajvívásra. Rendszerint azonban a peres felek nem személyesen vívták a bajt, hanem bajnok (duellator) útján. A vívás fő módjai a lovas és a gyalog baj volt, melynek lebonyolítását természetesen befolyásolta a használható fegyverzet is. A bajra a bíró által kitűzött helyen és időben került sor. A bajvívásnak perdöntő ereje volt, ami abban nyilvánult meg, hogy a párbajban elbukott fél a perét végleg elvesztette. Ezen istenítélet a végkimenetelt tekintve hasonló a próbákhoz, amelyek eredménye szintén érdemben és véglegesen lezárta a pert.

Míg a XIII. századtól kezdve a tortúrát tartották a legjobb eszköznek a bűnösség, vagy nem bűnösség megállapítására, addig a XVIII. századra a kínzást nemcsak hazánkban, hanem Európa-szerte egyre kevésbé tolerálták.⁹

A hazugság felderítésére alkalmas, tudományos alapokon nyugvó módszer kidolgozására irányuló első kísérlet Cesare Lombroso nevéhez köthető, aki vizsgálataihoz 1885-ben egy „hydroszfigmográf” nevű orvosi műszert alkalmazott, amely lényegében egy vízzel megtöltött hosszúkás üvegedény volt. Lombroso a vizsgált személy kezét az üvegedénybe süllyesztette és annak nyílását egy gumimembránnal zárta le. Azt vizsgálta, hogy miközben az alany különböző kérdésekre válaszol, hogyan változik a víz szintje attól függően, hogy a bűncselekménnyel összefüggő, vagy pedig semleges kérdéseket tett fel neki. Az eljárás élettani alapját az a tudományos felismerés képezte, hogy amikor a szervezet felkészül a fenyegető, veszélyt jelző ingerekre történő válaszadásra, megváltozik az egyes szervek, szervrendszerek közötti véreloszlás aránya (Canon-féle vérreakció). A válaszadásra való felkészülésben az agynak van központi szerepe, míg pl. a kezeknek értelemszerűen csekély a jelentőségük. Lombroso a kísérlettől azt várta, hogy a végtagokon áthaladó kisebb mennyiségű vér miatt a végtag térfogata és ezzel együtt a tartály vízszintje csökken. Vittorio Benfussini olasz fiziológus 1914-ben azt az élettani reakciót vizsgálta, hogy izgalmat, félelmet kiváltó helyzetekben megváltozik a légzés – annak frekvenciája, amplitúdója –, a ki- és belélegzett levegő volumene. A kutató a kísérletek során a mellkas légzőmozgásait egy ún. „pneumográf” nevű műszerrel mérte. A módszerrel kb. 90%-os pontossággal

⁸ BUDAHÁZI Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra, Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2012, p. 23. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/budahazi-arpad/budahazi-arpad-muhelyvita-ertekezes.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

⁹ BUDAHÁZI Árpád: i. m. pp. 24-25.

lehetett következtetni a vizsgált alany szavahihetőségére. Az amerikai W. M. Marston a vérnyomás változásából vont le következtetéseket. A kihallgatás alatt periodikus vérnyomásmértékeket jegyzett fel, amelyekből következtetni tudott az alany izgalmi állapotára.

A poligráf neve (görögül: „több írás”) arra utal, hogy egyidejűleg több élettani reakciót értékel. Szemben a fenti – egyetlen fiziológiai paramétert felhasználó – eljárásokkal, az első valódi poligráfot 1921-ben John A. Larson alkotta meg. A készülék képes volt egy időben és folyamatosan rögzíteni a vérnyomásban, pulzusban és légzésben bekövetkezett változásokat. Larson módszerét Leonard Keller fejlesztette tovább. Készüléke a fentiekén túl képes volt az ún. galvános bőrreakció (GBR) változásainak észlelésére. A ma legáltalánosabban használt hordozható poligráfok általában négy-hat élettani folyamat vizsgálatára képesek. Laboratóriumi körülmények között 8-10 csatornás műszereket is alkalmaznak. Hazánk az Amerikai Poligráf Társaság (APA) szabványait alkalmazza, amely szerint érvényes poligráfos vizsgálat csak olyan műszerrel végezhető, amely alkalmas a mellkasi és a hasi légzésben, a galvános bőrreakcióban és a vérnyomás-pulzushullámban történő változások egyidejű és folyamatos regisztrálására.¹⁰

A poligráf hazai szabályozásának – általános alapjogi – áttekintése

A poligráf alkalmazhatóságára vonatkozó magyar jogi szabályozás vizsgálata során elsődlegesen Magyarország Alaptörvénye rendelkezéseiből kell kiindulni. A korábbi Alkotmány 59. §-ában rögzített alapelv némiképp más megfogalmazásban jelenik meg az Alaptörvény VI. cikkében. Eszerint: 1. mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák; 2. mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez; 3. a személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok megismeréséhez való jog érvényesülését sarkalatos törvénnyel létrehozott független hatóság ellenőrzi. A fenti alapelv biztosításának részletes szabályozását adja az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény, amely a korábbi adatvédelmi törvényhez képest nem hozott érdemi változást a poligráf gyakorlati alkalmazhatósága körében. A hatályos törvény 3. §-ának 2. pontja határozza meg a személyes adatok körét, amely az érintettel kapcsolatba hozható adat – különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy- vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret –, valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. Ugyanezen § 7. pontja a hozzájárulás fogalmát határozza meg, amikor rögzíti, hogy az az érintett akaratának önkéntes és határozott kinyilvánítása, amely megfelelő tájékoztatáson alapul, és amellyel félreérthetetlen beleegyezését adja a rá vonatkozó személyes adat – teljes körű vagy egyes műveletekre kiterjedő – kezeléséhez. A törvény 5. §-ának (1) bekezdése értelmében pedig a személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt törvény, vagy – törvényi felhatalmazás alapján az abban

¹⁰ Dr. GÁLIG Péter: A kihallgatás etikája és taktikája, Jogi Fórum Publikáció, p. 24-25., [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter__a_kihallgatas_etikaja_es_taktikaj_a_jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter__a_kihallgatas_etikaja_es_taktikaj_a_jogi_forum].pdf) (Letöltés ideje: 2016. 03. 15.)

meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete, közérdeken alapuló célból elrendeli. A jogi szabályozás tehát kötelezően írja elő az érintett tájékoztatását és hozzájárulását a személyes adatok kezelését illetően, mindez a poligráfós vizsgálat alapjait is adja.¹¹

Poligráf a magyar büntetőügyekben

Amikor az 1980-as évek elején büntetőügyekben elkezdtek alkalmazni a poligráfot, jogszabályi háttér még nem állt rendelkezésre. A vizsgálat elvégzése kérelem alapján történt, amiről véleményt írtak, de az a nyomozati anyagba nem került bele, csupán orientálta a nyomozást. Fordulatot a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 40/1987. számú utasítása (a továbbiakban: NYUT) hozott, amely a bizonyítási eszközök között felsorolta a poligráfós vizsgálatot. A NYUT-tal szemben – nem alaptalanul – az volt a legnagyobb aggály, hogy a poligráfós vizsgálat eredménye nem a büntetőeljárás törvény, hanem egy utasítás által vált bizonyítási eszközzé.¹²

Érdekesség, hogy a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: „régí Be.”) expressis verbis sem ismerte – nevesítve – a hazugságvizsgálat fogalmát. Ennek ellenére a bizonyítási eljárást levezető hatóságok – mondhatni önkényesen – rendre alkalmazták a szabad bizonyítás általános eljárásjogi elvének jegyében. Noha tételes jogi bizonyítási eszközként, illetve bizonyítékként nem találkozunk a régí Be.-ben az intézménnyel, azonban a Legfelsőbb Bíróság egyik jogesete¹³ világosan utalt arra, hogy komoly bizonyítási eszközzel és abból nyerhető bizonyítékkal volt dolgunk a múltban, olyannal, amelyet – ráadásul – az ítélezési gyakorlat a szakértői bizonyítás körébe utalt, és mint olyat, a szakértői véleményekkel egyenrangú bizonyítékként kezelte. A Legfelsőbb Bíróság egyértelműen állást foglalt abban, hogy a poligráfós hazugságvizsgálat, vagy lényegét tekintve inkább: „igazság, vagy igazmondás” vizsgálat a pszichológus szakértők kompetenciájába tartozó, különleges szakértelmet igénylő kérdés.¹⁴ Azonban a hatályos 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: „Be.”) szerint a poligráfós vizsgálatról készített szaktanácsadói vélemény, mivel a hatályos büntetőeljárás törvény taxatív felsorolása között nem szerepel, nem minősül a bizonyítás eszközének (Be. 76. § (1) bekezdés). Nem minősül tárgyi bizonyítási eszköznek (Be. 115. § (1) és (2) bekezdés) és okiratnak (Be. 116. §) sem, mert nem hordozza e két fogalom kritériumait sem. A nyomozás előbbre vitelét szolgáló szerepe viszont vitathatatlan, épp a poligráfós vizsgálat¹⁵ eredménye

¹¹ DR. MÉSZÁROS NÉ DR. SZABÓ Zsuzsanna: i. m. p. 421.

¹² BUDAHÁZI Árpád: i. m. p. 58.

¹³ Bírósági Határozatok 1997. évf. 115.sz. jogeset. In.: Complex DVD Jogtár, a Szegedi Ítéletábla hálózati példányáról

¹⁴ KATONA Tibor: Gondolatok a hazugságvizsgálatról az Emberi Jogok Európai Egyezményének tükrében, Acta Jur. et Pol. Szeged Ünnepi Kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára 2012, p. 267. http://digit.bibl.u-szeged.hu/00000/00051/00439/juridpol_074.pdf (Letöltés ideje: 2016. 03. 15.)

¹⁵ A poligráf egy olyan műszer, amelynek alkalmazása során speciális érzékelőket helyeznek el a vizsgálat személy felkarján, hasán, mellkasán, és az érzékelők légzésjelet, pulzusszámot és a bőr galvanikus tulajdonságait rögzítik. Az így rögzített élettani vegetatív funkciókat grafikus formában ábrázolják. A szaktanácsadó ellenőrző kérdéssorokkal megvizsgálja a mért értékeket. Ennek alapján eldönti, hogy a vizsgált

vezethet egy tárgyi bizonyítási eszköz, vagy okirat felkutatásához, vagy egy újabb tanú kihallgatásához. Az okirat, a tárgyi bizonyítási eszköz vagy a tanúvallomás már bizonyítási eszköz, amely felhasználható a terhelt vonatkozásában, de ennek ellenére nem válik bizonyítási eszközzé a törvény értelmében a poligráfos vizsgálat eredményeként megjelenő szaktanácsadói vélemény.¹⁶ A fentiekkel kapcsolatban azonban említést érdemel, hogy a poligráfos vizsgálatról készült jegyzőkönyv, csakúgy, mint a szaktanácsadó felvilágosítása a 4/2007. számú BK vélemény szerint a Be. 301. §-a alapján felolvasható, a bírósági tárgyalás anyagává tehető, mint ahogyan a nyomozó hatóság jelentése okiratként ismertethető.¹⁷

A Be. 182. § (2) bekezdése értelmében szaktanácsadó igénybevétele kötelező, ha a terhelt, vagy a tanú vallomását a nyomozásban poligráf alkalmazásával vizsgálják. A hatályos szabályozás a szaktanácsadó által alkalmazott vizsgálati módszer, vagyis a poligráf alkalmazásának a lehetőségét azonban kifejezetten a gyanúsított belátására és kifejezett beleegyezésére bizza. A tanú vonatkozásában is hasonló szabályozás érvényesül, amikor szintén a tanú dönti el, hogy kívánja-e igénybe venni a poligráfos vizsgálatot azzal, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú esetén erre nincs lehetőség. Speciális szabályokat tartalmaz az eljárási törvény a fiatalkorú terhelt vonatkozásában, amikor úgy rendelkezik, hogy a fiatalkorú terhelt vallomása poligráf alkalmazásával nem vizsgálható. (Ez utóbbi rendelkezés a gyermekek fokozott védelme érdekében, a gyermekbarát igazságszolgáltatás erősítése miatt került be a Be-be.) Vagyis a poligráfos vizsgálat a 18. életévét betöltött gyanúsított – Be. 180. § (2) – és tanú esetén – Be. 181. § (4) – akkor alkalmazható, ha beleegyezésüket adták.¹⁸ A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a Be. felhatalmazása alapján, a legfőbb ügyéssel egyetértésben rendelkezik a poligráfos vizsgálatról.¹⁹

Ezen rendelet értelmében épp a nyomozás elősegítése érdekében kerül sor a gyanúsított poligráfos vizsgálatára, azt követően, hogy beleegyező nyilatkozatát adta. A poligráfos vizsgálat során a szaktanácsadó számos kérdést tesz fel a terheltnek, amelyek a gyanúsításhoz kapcsolódnak, illetve a nyomozás ismert eredményeivel kapcsolatosak. Ennek során azonban a terheltet a Be. 117. § (2) bekezdésében foglaltakra²⁰, vagyis a „Miranda-elve”²¹ nem oktatják ki. Így az így

személy válasza milyen valószínűséggel igaz vagy hamis. Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma 5/2014. (IX.29.) BK. vélemény
http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2014._evi_bkvelemenyek_ih-k.pdf (Letöltés ideje: 2016. 03. 15.)

¹⁶ Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma 5/2014. (IX.29.) BK. vélemény

¹⁷ FEDOR Anett: Bizonyítás a kiemelt jelentőségű büntetőügyekben, Magyar Jog 2014. 7–8. szám, p. 453.,
http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2014/10/Fedor_Anett_MagyarJog_2014_7-8.pdf (Letöltés ideje: 2016. 02. 15.)

¹⁸ Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma 5/2014. (IX.29.) BK. vélemény

¹⁹ „A Be. 180. §-hoz (A poligráfos vizsgálat): Be. 127–132. §

A Be. 182. §-ához (Szaktanácsadó közreműködése): Be. 133. §

²⁰ Be. 117. § (2): A terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő

tett bármiféle „nyilatkozata” vallomásként nem használható fel.²² Emellett a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 41. §-a²³ hatálybalépésétől kezdve tartalmazza azt a rendelkezést, hogy a rendőrség a büntetőeljárásban vagy körözött személy felkutatásakor az ügyben érintettet, ha előzetesen írásban hozzájárul, műszeres (poligráfus) vizsgálat alkalmazásával is ellenőrizheti.²⁴

A Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről szóló 329/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. r.) is tartalmaz a poligráfus vizsgálattal kapcsolatos rendelkezéseket. A Korm. r. a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet számára (a továbbiakban: BSZKI) az alábbiak szerint állapít meg szakmai feladatokat: „10/A. § (1) A Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet az ORFK – közvetlenül az országos rendőrfőkapitány útján ellátott – irányítása alatt országos illetékességgel, önálló szervként ellátja a büntetőeljárásról szóló törvényre tekintettel, a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló kormányrendelet alapján a szakértői, és ezen kívül a bűnügyi technikai feladatokat, ennek keretében...

...e) ellátja a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok, a Készenléti Rendőrség, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság, a rendőrkapitányságok és a határrendészeti kirendeltségek bűnügyi technikai, és a szakértői tevékenység szakmai irányítását, továbbá bűnügyi pszichológia és poligráfus hazugságvizsgálat, illetve a bűnügyi orvosi tevékenység szakmai irányítását...”

A BSZKI Szakértői Főosztály Poligráfus és Kriminálpszichológiai Osztály (a továbbiakban: PKO) látja el a jogszabályban nevesített poligráfus hazugságvizsgálattal összefüggő feladatokat.²⁵ A témához kapcsolódó fontos hír,

válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta. Figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond, illetve rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható. A figyelmeztetést, valamint a terheltnek a figyelmeztetésre adott választ jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma 5/2014. (IX.29.) BK. vélemény

²¹ A magyar büntetőeljárásra is jelentős hatást gyakorló „Miranda v. Arizona” döntés az amerikai Legfelsőbb Bíróság joggyakorlatában született 1966-ban. A döntés értelmében a hatóság köteles az őrizetbe vett gyanúsítottat kihallgatása megkezdésekor tájékoztatni jogairól, melyek értelmében élhet a hallgatás és az ügyvédfogadás jogával. A „Miranda – figyelmeztetések” avagy a „hallgatás jogára” való figyelmeztetés kifejezett és kiemelt törvényi formában való megjelenésére az 1990. január 1-jén hatályba lépő büntetőeljárás törvényünkkel került sor.

MEZŐ Annamária: A terhelt vallomásának szerepe a büntetőeljárásban, Debreceni jogi Műhely, IX. évfolyam 3. szám

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2012/a_terhelt_vallomasanak_szerepe_a_buntetoeljarasban/ (Letöltés ideje: 2016. 02. 15.)

²² Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma 5/2014. (IX.29.) BK. vélemény

²³ Rtv.: „Műszeres ellenőrzés

41. § A rendőrség a büntetőeljárásban vagy körözött személy felkutatásakor az ügyben érintettet, ha előzetesen írásban hozzájárul, illetve gyermekkorú vagy fiatalkorú esetében törvényes képviselőjének írásos hozzájárulásával, műszeres (poligráfus) vizsgálat alkalmazásával is ellenőrizheti. Fiatalkorú gyanúsított esetében a műszeres (poligráfus) vizsgálatot alkalmazni nem lehet.

²⁴ FEDOR Anett: I. m.: p. 451.

²⁵ A PKO nyomozó szervek, bíróságok, ügyészségek kirendelése alapján végez poligráfus hazugságvizsgálatokat bűnügyekben, ill. bizonyos közigazgatási eljárásokban. A

hogy a BSZKI által szervezett, az Amerikai Poligráf Társaság (APA) által akkreditált 10 hetes poligráfós szaktanfolyam-képzésen résztvevő 15 magyar poligráfós szakember az elsajátított ismeretekből sikeresen levizsgázott.²⁶ (A tanfolyam záróünnepségére és az oklevelek átadására 2016. április 29-én a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetben került sor.)

Összefoglalva a fentieket, megállapítható, hogy a poligráfós vizsgálat nem része a pszichológiai szakértésnek, hanem speciális kihallgatási forma. Bármilyen bűncselekmény esetén használható, gyakorlati alkalmazására hazánkban elsősorban emberölések és (sorozat)rablások felderítése kapcsán kerül sor²⁷. Említést érdemel, hogy a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról szóló 2013. évi LXXXVIII. törvény (a továbbiakban: Körtv.) is rendelkezik a poligráfós vizsgálatról²⁸. Azonban szabálysértések²⁹ esetén a szabálysértési hatóság nem alkalmazza a poligráfót³⁰.

Rövid kitekintés a poligráf külföldi büntetőjogi alkalmazására, nemzeti gyakorlatára (Németországi Szövetségi Köztársaság, Amerikai Egyesült Államok)

A hazai szabályozást követően – a teljesség igénye nélkül – vázlatosan bemutatom az Európai Unió egyik meghatározó államának: a Németországi Szövetségi Köztársaságnak a poligráfós hazugságvizsgálattal kapcsolatos nemzeti gyakorlatát. A Németországi Szövetségi Köztársaság szövetségi szintű jogi szabályozása egyértelmű, ugyanis tiltó, de legalábbis nemleges, a gyakorlatban azonban „megengedő”.

poligráfós hazugságvizsgálatok a kirendelő szerveknek segítséget nyújtanak adott bűncselekményekben a tettes beazonosításában, illetve a vizsgált személy (tanú, gyanúsított, sértett) bűncselekménnyel való viszonyának tisztázásában, vallomása valóságtartalmának ellenőrzésében.

A BSZKI honlapja: <http://bszki.hu/page.php?556> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

²⁶ A BSZKI honlapja: <http://bszki.hu/index.php> (Letöltés ideje: 2016. 05. 15)

²⁷ DR. IBOLYA Tibor prezentációja: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/19.pptx> (Letöltés ideje: 2016. 05. 15.)

²⁸ Körtv. 20/A. § (3) bekezdés: „A körözési eljárást lefolytató szerv (Rendőrség) az eltűnt személy felkutatása céljából – a tizennyolcadik életévét meg nem haladott tanú kivételével – a tanúként kihallgatott személy által elmondottak valóságtartalmának ellenőrzése érdekében az érintett előzetes, írásos hozzájárulásával poligráfót alkalmazhat.”

²⁹ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. tv. szerint: „1. § (1) Szabálysértés az az e törvény által büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás, amely veszélyes a társadalomra.

(2) E törvény alkalmazásában az a tevékenység vagy mulasztás veszélyes a társadalomra, amely a bűncselekményként történő büntetni rendeléshez szükségesnél kisebb fokban sérti vagy veszélyezteteti az Alaptörvény szerinti állami, társadalmi vagy gazdasági rendet, a természetes és jogi személyek, valamint a jogi személyiség nélküli szervezetek személyét vagy jogait.”

³⁰ BUDAHÁZI Árpád: i. m. p. 63.

A szövetségi Büntetőeljárás Törvény (Strafprozessordnung - „StPO”) hatályos szövege nem tesz említést a poligráfról, mint a bizonyítási eszköztől; azonban másokról, mint pl. a szakértői bizonyítás, stb. viszont igen. Az ítéldbírók gyakorlatát vizsgálva azonban megállapítható, hogy nyilván kialakult egy, a magyar „rég” Be. szabályozásához hasonló szituáció, azaz a nemzeti hatóságok alkalmazták a poligráfot, erre vonatkozó különös eljárási szabályozás hiányában is. Vagyis a német gyakorlat szerint akár első-, akár másodfokon is alkalmazható a bírói szakban a poligráf bevetése.

A poligráf „Tengerentúli” vizsgálatánál kiemelés érdemel, hogy az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatási rendszere ugyan alapjaiban eltér a kontinentális berendezkedéstől (Common Law rendszer), ám mégis megfontolandó legalább a poligráf vizsgálat normatív és szervezeti alapjait görcső alá venni. Ami a normatív alapokat illeti, ki lehet jelteni, hogy nem valamennyi állam osztja a poligráf megengedhetőségét. Strukturális oldalról megközelítve a szövetségi haderő (US Army) kötelékébe tartozó katonák esetében azonban teljes mértékben elfogadott a módszer a bűncselekmények felderítése alkalmával. A poligráf vizsgálat általános elfogadását nyomozati büntetőparancsban (US Army Criminal Investigation Command) rendelik el. A megengedő államok államszintű törvényben rendelkeznek az alkalmazhatóságról, illetve értékelhetőségről. Pl. New York Államban a bűncselekmények áldozataival kapcsolatos Törvénykezési Gyűjtemény 1990. évfolyam 17. jogesete világosan meghatározza, hogy: „a szexuális bűncselekmények sértettjeivel szemben poligráf nem alkalmazható”. Más tagállamok fenntartások nélkül fogadták be a bizonyítási eszközt és az abból nyert bizonyítékokat mindenben elfogadhatónak értékelik. Olyannyira, hogy egyes államokban a poligráf vizsgálat terhelti megtagadása felállítja a bűnösség vélelmét, ami nagyon messze van a kontinentális felfogástól.³¹

A poligráf munka világában történő hazai alkalmazása

A büntetőeljárás kivül elsősorban a munkáltatók használják a poligráfot munkavállalóik, illetőleg a leendő munkavállalóik ellenőrzése céljából úgy, hogy a vizsgálat elvégzésével egy biztonságtechnikai, magánnyomozó, vagy pszichológiai szaktanácsadó céget bíznak meg. Nem egyedi eset, hogy a munkahelyen elkövetett bűncselekmények felderítése esetében a munkáltatók poligráf vizsgálat igénybevételével (is) kísérletet tesznek az elkövetői kör meghatározására.³²

Érdekes, hogy egy állampolgári beadvány alapján 16 évvel ezelőtt az adatvédelmi biztos első alkalommal nyilvánított véleményt a hazugságvizsgáló eszközöknek a büntetőeljárás kívüli alkalmazásáról.³³ Egy részvénytársaság vezetője – feltételezve, hogy a cégnél a munkavállalók lopnak – négyszáznyolcvan kérdésből álló személyiségtesztet és egy poligráf vizsgálatot is magába foglaló

³¹ KATONA Tibor. i. m. pp. 269-271.

³² SZABÓ Máté Dániel - Székely Iván: A privacy védelme a munkahelyen, Budapesti Műszaki Egyetem GTK ITM, Budapest 2005. március, p. 135. https://pet-portal.eu/files/oldfiles/articles/2005/03/munkahelyi_privacy.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

³³ 34. OBH 354/A/2000. számú ügy <http://abi.atlatszo.hu/index.php?menu=beszamolok/2000/III/1/2/2> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

„biztonsági kockázati ellenőrzést” rendelt el. Az adatvédelmi biztos állásfoglalásában rámutatott, hogy a hatályos jog kifejezetten meghatározza azokat a szervezeteket, amelyek jogosultak büntetőeljárás eszközként definiált poligráffal vizsgálatot végezni. A büntetőeljárás kivül, az ott érvényesülő eljárási garanciák mellőzésével, nyomozási céllal, „rendkívüli események felderítése”, valamint a már munkaviszonyban álló dolgozók „humán kockázati vizsgálata” érdekében végzett hazugságvizsgálat sem jogszerű, mert ebben az esetben tényleges, önkéntes hozzájárulás az adatok kezeléséhez nem várható el az érintettektől.³⁴

A következő ügyet még nagyobb érdeklődés övezte, mivel itt egy állami cég alkalmazott poligráfos hazugságvizsgálatot. 2001 decemberében a Magyar Posta vezetősége egyes alkalmazottakat hazugságvizsgáló készülék felhasználásával kérdezett ki. A poligráf alkalmazásának célja annak kiderítése volt, hogy ki juttatta el a sajtóhoz cég Defend Kft-vel kötött üzleti szerződéseit. Az ügyben 2002. január 14-én Lenkovic Barnabás, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és Péterfalvi Attila adatvédelmi biztos közös jelentést adott ki³⁵, amelyben megállapították, hogy a Magyar Posta a hazugságvizsgáló felhasználásával megsértette alkalmazottainak személyiségi jogát, másrészt a személyes adatok védelméhez fűződő alkotmányos jogot megsértve jogellenesen kezelte, illetve dolgoztatta fel az érintettek adatait.

Szabó Máté, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 2008. július 7-én – az adatvédelmi biztos jogkörében eljárva – állásfoglalást adott ki a poligráf munkavállalóval szemben történő jogsértő alkalmazása tárgyában, amelyben rámutatott, hogy a hazugságvizsgáló berendezés semmilyen körülmények között nem használható a munkavállalókkal szemben. A poligráf alkalmazására nem adható ki hatósági engedély – szögezte le az ombudsman –, mert az a használat jogszerűségének látszatát keltené. Ennél fogva hazugságvizsgálót csak törvényben meghatározott alkotmányos garanciákkal, kizárólag büntetőeljárásban szabad alkalmazni.

Szabó Máté szerint nem elegendő csupán az érintett hazugságvizsgálat elvégzéséhez való hozzájárulása formai meglétét vizsgálni, ugyanis a munkaügyi adatkezelések során figyelembe kell venni a célhoz kötött adatkezelés elvét is, továbbá az adatkezelés a legkevésbé sértheti a munkavállaló személyiségi jogait. 2012-ben az alapvető jogok biztosa a nemzetbiztonsági ellenőrzések gyakorlatát elemezte, mert több panaszos is sérelmezte, hogy szolgálati jogviszonyukkal összefüggésben poligráfos vizsgálatnak vetették alá, amit az állomány pszichológusa végzett el. Az ombudsman 2013 márciusában közreadott jelentésében – amelyre a későbbiekben részletesen visszatérek – általánosságban, valamennyi foglalkoztatási viszonyra (munka világára/különleges közszolgálati jogviszonyokra) kiterjedően megállapította, hogy a hazugságvizsgáló, azaz a biológiai, neurofizikai

³⁴ MEZŐ István: Személyes adatok védelme az Európai Unió jogában és Magyarországon (PhD értekezés), Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Miskolc 2007, p. 187.
http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/mezoi_ertmh.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

³⁵ OBH 6580/2001. számú ügy <https://www.ajbh.hu/documents/...rtf/e373862b-3c8f-4754-ae0-e9b95dabb76c> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

reakcióvizsgáló eszközök alkalmazása alapvetően sérti az érintettek személyiségi jogait, ugyanis őket az ilyen eszközök használata az eljárás alanyából annak tárgyává fokozza le. Az emberi méltóság, mint alkotmányos jog egyik leglényegesebb tartalmi eleme az, hogy az egyén a gondolatait, érzéseit mással szabadon megoszthatja. A hazugságvizsgáló eszközök alkalmazása ettől a jogától megfosztja a munkavállalót.³⁶ Fontos mérőföldkőnek tekinthetők a 2012. július 1-jén hatályba lépett munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) azon rendelkezései, amelyek érintik a munkavállaló esetleges poligráfos vizsgálatának megengedhetőségét. Az Mt. 10. § (1) bekezdése szerint a munkavállalótól csak olyan nyilatkozat megtétele vagy adat közlése kérhető, amely személyhez fűződő jogát nem sérti, és a munkaviszony létesítése, teljesítése, vagy megszűnése szempontjából lényeges. A továbbiakban az első bekezdés az alkalmassági vizsgálatot szabályozza: „A munkavállalóval szemben csak olyan alkalmassági vizsgálat alkalmazható, amelyet munkaviszonyra vonatkozó szabály ír elő, vagy amely munkaviszonyra vonatkozó szabályban meghatározott jog gyakorlása, kötelezettség teljesítése érdekében szükséges.” Ez a rendelkezés fontos lehet a bizalmi állások betöltésénél, amikor is a bizalmi jellegű jogosultságok gyakorlását és kötelezettségek teljesítését poligráfos vizsgálathoz és/vagy pszichológiai tesztek alkalmazásához kötik. Miután az alany átesett a vizsgálatokon, csak azt követően töltheti be a bizalmi munkakört.”³⁷ Az Mt. egyértelmű tiltása ellenére nem egyedi eset, hogy egyes munkáltatók hazugságvizsgálatnak kívánják alávetni a munkavállalót, akár a munkaviszony előtt, akár a munkaviszony alatt és ehhez még a munkavállaló írásbeli hozzájárulását is beszerzik. A Kúria és az ombudsman is vizsgálta a poligráfos vizsgálat munkaviszonyban történő alkalmazhatóságát. Az egyértelmű álláspont ezzel kapcsolatban az, hogy a munkavállalónál alkalmazott poligráfos vizsgálat – még beleegyezése esetén is – személyiségi jogi jogsértést valósít meg, amely a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerint: a munkavállaló sérelemdíj iránti követelését alapozhatja meg.³⁸

Ennek oka, hogy a poligráf alkalmazása mindenképpen a munkavállaló személyiségi jogainak, emberi méltóságának jelentős korlátozásával jár. Nem létezik olyan súlyú érdek a munkaviszony körében, amely ezt a korlátozást indokolná. A poligráf büntetőeljárás kívüli alkalmazására nincsenek külön jogszabályi előírások, ezért nincsen garanciális szabály sem a kellő kioktatásra, sem a beszerzett hozzájárulás önkéntességére, az elvégzett vizsgálat szabályszerűségére, sem az adatok megfelelő kezelésére vonatkozóan. A munkaviszonyra jellemző alá-fölérendeltségi viszonyból fakadóan pedig a munkavállaló hozzájárulásának

³⁶ SEREG András: Hazudj, ha tudsz! - A hazugságvizsgálat történetéről, Jogi Fórum, <http://www.jogiforum.hu/hirek/31295> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

³⁷ Az Mt. 11. § (1) bekezdése alapján a munkáltató a munkavállalót csak a munkaviszonnyal összefüggő magatartása körében ellenőrizheti, azonban a munkáltató ellenőrzése és az annak során alkalmazott eszközök, módszerek nem járhatnak az emberi méltóság megsértésével. A jogszabály megtiltja a munkavállaló magánéletének ellenőrzését. A 11. § (2) bekezdése a munkáltató kötelességeként írja elő, hogy előzetesen tájékoztatnia kell a munkavállalót azoknak a technikai eszközöknek az alkalmazásáról, amelyek a munkavállaló ellenőrzésére szolgálnak. MERCZ Ágnes: Hazug munkavállalók – Szabad-e a hazugságvizsgálat? Jogi Fórum, <http://www.jogiforum.hu/hirek/34738> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

³⁸ A Kúria 9/2013. számú munkaügyi elvi határozata

önkéntessége is erősen megkérdőjelezhető. Fontos azonban tudni, hogy nem tilos a hazugságvizsgálat eredményének felhasználása akkor, ha a munkavállaló önként végeztet saját magán ilyen vizsgálatot, hogy az igazát bizonyítsa egy jogvitában. Ebben az esetben ugyanis nem a munkáltató kötelezte a vizsgálatra, hanem a vizsgálat elvégzéséről és az eredmény felhasználásáról saját maga döntött.³⁹ Fontos megemlíteni, hogy a személyes adatok kezelésével kapcsolatban az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 95/46/EK Irányelvet felváltó – 2018. május 25-én hatályba lépő –, új” EU-s általános adatvédelmi rendelet⁴⁰ sem engedi meg a munkavállaló magánszférájába a munkáltató részéről történő durva beavatkozást, többek között a poligráf alkalmazását.

Poligráf alkalmazása a magyar polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál

A magyar közvélemény 2011-ben értesült arról, hogy az előző kormányzati ciklusban a Nemzetbiztonsági Hivatal főigazgatója a szervezet pszichológiai szolgálatának közreműködésével, nagyjából tucatnyi munkatársa poligráfos hazugságvizsgálatát végeztette el – valószínűsíthetően az orosz titkosszolgálathoz tartozó – személyek segítségével.⁴¹

2012-ben az Alkotmányvédelmi Hivatal (a továbbiakban: AH) munkatársai nyújtottak be panaszt az alapvető jogok biztosának, mivel sérelmezték, hogy nemzetbiztonsági ellenőrzésük foganatosítása során poligráfos vizsgálatnak vetették alá őket, amit az állomány pszichológusa végzett el. Az AH az ügyben történt tájékoztatása szerint: kivételesen és ritkán rendelték el az állomány nemzetbiztonsági ellenőrzés alá vont tagjának a poligráfos vizsgálatát (3-4 évre visszatekintve kb. összesen 3-4 esetben).

Az alapvető jogok biztos megállapította, hogy: a biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök munkaügyi (szolgálati viszonyon belüli) alkalmazása – még az érintett hozzájárulása esetén is – alapvetően ellentétes a jogállamiság elvével, valamint az abból fakadó jogbiztonság követelményével, de az emberi méltósághoz való jog sérelmének megállapítására is alkalmas lehet. A biztos álláspontja szerint nem felel meg a Magyarország Alaptörvényében deklarált alapvető jogok védelmére vonatkozó állami kötelezettségnek, illetve a jogállamiság elvének, valamint a jogbiztonság követelményének az, hogy miniszteri utasítás (belső rendelkezés)⁴² kötelezővé teszi a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok

³⁹ MERCZ Ágnes: i.m.

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.): A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

⁴¹ BENEDEK Márta: Nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége a nyilvánosság tükrében az elmúlt évtizedben, KNBSZ Szakmai Szemle 2015. 3. szám, p.149. http://www.kfh.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

⁴² A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról szóló 7/2000. (V. 08.) TNM utasítás, továbbá az annak helyébe lépő polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, valamint a szolgálatra való alkalmasság különleges

hivatásos állományú tagjával szemben olyan vizsgálat elvégzését, mely önmagában alapvető joggal összefüggő sérelmet okozhat. Alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat csak törvény állapíthat meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Mindezekre tekintettel a poligráfus vizsgálat elrendelésének miniszteri utasításban való kötelezővé tétele – amellet, hogy e vizsgálat önmagában is alapvető joggal összefüggő visszasság megállapítására alkalmas – nem felel meg sem az alapvető jogok védelmére vonatkozó állami kötelezettség, sem a jogállamiság elvének, illetve az ez utóbbiból levezethető jobbiztonság követelményének sem.

A biológiai, neurofizikai reakcióvizsgáló eszközök szolgálati jogvisztonnyal összefüggésben való alkalmazásához kapcsolódott a panaszosok azon kifogása is, hogy azt velük szemben az AH saját alkalmazásban álló pszichológussal végeztette el. Ezt azon kívül, hogy kétségessé tehette a vizsgálat eredményének objektivitását, elfogulatlanságát, a biztos nem tartotta összeegyeztethetőnek a jogállamiság elvével és az abból fakadó jobbiztonság követelményével. Azonban kiemelte, hogy – nem vitatottan – a szolgálati jogviszony olyan különleges közszolgálati jogviszony, amelyben a szolgálatteljesítés függelmi rendben, fokozott veszélyeztetettséggel jár, és speciális bizalmi elven alapul.⁴³

A továbbiakban bemutatom a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál végzett poligráfus vizsgálat hatályos jogszabályi hátterét.

A Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Ksztv.) szerint: a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok a rendőrséggel, a büntetés-végrehajtási és a hivatásos katasztrófavédelmi szervezettel együtt a rendvédelmi szervek „családjába” tartoznak.⁴⁴ Hivatásos állományú tagjaikra a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) rendelkezései az irányadóak. A Hszt. rendelkezései szerint: a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál a szolgálati viszony létesítésének – további – feltétele a poligráfus vizsgálaton való részvétel vállalása. A poligráfus vizsgálatot – a miniszter által meghatározott szabályok szerint – a hivatásos állományba vételre irányuló eljárás, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény (a továbbiakban: Nbtv.) szerinti belső biztonsági és bűnmegelőzési feladatok végrehajtása, valamint a nemzetbiztonsági ellenőrzés végrehajtása során lehet elrendelni. A poligráfus vizsgálat kérdései csak biztonsági kockázati tényezőkkel kapcsolatos adatkörökre terjedhetnek ki.⁴⁵ Említést

feltételeiről szóló 3/2010. (II. 15.) PTNM utasítás alapján – az érintett hozzájárulása esetén, többek között – poligráfus vizsgálatot kellett végezni a főigazgató által egyedileg meghatározott esetekben, ha a személyiségben rejlő kockázati tényezők gyanúja merül fel. A két utasítás között az eltérés csak annyi volt, hogy előző szerint pszichikai vizsgálatok során, utóbbi szerint a szolgálatra való alkalmasság különleges feltételeként kellett a szóban forgó vizsgálatot végrehajtani.

Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-1132/2012. számú ügyben, www.ajbh.hu/documents/10180/111959/201201132.rtf (letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

⁴³ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-1132/2012. számú ügyben

⁴⁴ Ksztv: 1. § (5) bek.

⁴⁵ Hszt: 334. § (1) bek.

érdemel a polgári hírszerzési tevékenység irányításáért felelős miniszternek az Információs Hivatal hivatásos állományának tagjai szolgálati viszonyának létesítéséről, módosításáról és megszüntetéséről szóló 18/2016. (VI. 29.) MvM rendelete (a továbbiakban: MR.). Az MR. előírásai szerint: a felvételi eljárás keretében a személyügyi szerv intézkedik az egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági feltételek meglétének vizsgálata, valamint a poligráfós vizsgálat elvégzése iránt. Ha a vizsgálatok során szolgálati viszony létesítését kizáró ok nem merül fel, a személyügyi szerv javaslatot tesz a nemzetbiztonsági ellenőrzés kezdeményezésére.⁴⁶ A belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományát érintő személyügyi igazgatás rendjéről szóló 31/2015. (VI. 16.) BM rendelet (a továbbiakban: BMR.) nem említi a poligráfós vizsgálatot. A rendelet szolgálati viszony létesítéséről rendelkező II. fejezete csak arról rendelkezik, hogy a felvételi eljárás keretében – az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – humánigazgatási szakszolgálatára intézkedik az egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági feltételek meglétének vizsgálatára.⁴⁷

Poligráf alkalmazása a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál

A fentiekben felvázoltaktól eltérő szabályozást tartalmazott a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény („rég” Hjt.).

Ezen jogszabály 246. §-ának (1) bekezdés f)-g) pontjában előírta, hogy a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál (a továbbiakban: KNBSZ) szolgálati viszony – egyebek mellett – azzal létesíthető és tartható fenn, aki a poligráfós vizsgálaton való részvételt vállalja és írásban hozzájárul az 5. számú mellékletben meghatározott személyes adatainak kezeléséhez. Ugyanezen § (2) bekezdése szerint pedig a szolgálati viszony fennállása alatt a KNBSZ az (1) bekezdésben meghatározott adatokat, a feltételeknek való megfelelést bármikor ellenőrizhette, illetve elrendelhetette a poligráfós vizsgálatot felvételi eljárás, külön törvény szerinti belső biztonsági és bűnmegelőzési feladatok, valamint nemzetbiztonsági ellenőrzés végrehajtása során. A törvény szerint a poligráfós vizsgálat kérdései csak biztonsági kockázati tényezőkkel kapcsolatos adatkörökre terjedhettek ki. A „rég” Hjt. alapján a felvételi eljárásra jelentkező személyek, illetve a szolgálati viszonnal rendelkezők a beosztás elvállalásával, teljesítésével automatikusan, előre beleegyező nyilatkozatukat adták az esetleges poligráffal történő vizsgálathoz. Az ellátandó feladat jellege az „elérni kívánt cél fontossága” ad jogi lehetőséget ebben az esetben a hazugságvizsgáló műszer igénybevétele, ami egyben alkalmazási feltétel is volt. Ezen jogviszony keretében azonban megszorítást tartalmazott a törvény, amikor úgy rendelkezett, hogy csak biztonsági kockázati tényezőkkel kapcsolatos adatkörök vonatkozásában alkalmazható ez a speciális vizsgálati módszer.

A honvédek jogállásáról szóló – 2013. július 1-jétől hatályos – 2012. évi CCV. törvény (Hjt.) a párhuzamos szabályozás és az egyértelmű joggyakorlat biztosítása

⁴⁶ MR: 4. § (3) bek.

⁴⁷ BMR: 5. § (2) bek.

érdekében a „rég”Hjt-hez hasonlóan külön fejezetben szabályozza a KNBSZ állományára vonatkozó szabályokat. A Hjt. 194. § (2) bekezdése a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál történő szolgálatteljesítés feltételeként határozta meg a nemzetbiztonsági alkalmasságot, a kifogástalan életvitelt, valamint a poligráfós vizsgálaton való részvétel vállalását. (Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 68. § (18) bekezdés d) pontja módosította a Hjt-t és a kifogástalan életvitel szövegrészt hatályon kívül helyezte.) A korábbi szabályozás átvételével a Hjt. 194. § (3) bekezdése a KNBSZ-nél a poligráfós vizsgálat elrendelését változatlanul megengedte – és jelenleg is megengedi – a felvételi eljárás, az Nbtv. szerinti belső biztonsági és bűnmegelőzési feladatok, valamint a nemzetbiztonsági ellenőrzés végrehajtása során. Azonban a poligráfós vizsgálat kérdései csak biztonsági kockázati tényezőkkel kapcsolatos adatkörökre terjedhetnek ki.⁴⁸

A jogalkotó a Hjt. szabályozási rendszerét illesztette be a rendvédelmi feladatok ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (Hszt.) polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományára vonatkozó fejezetébe (lsd. 334. § 1) bekezdés). Ezzel teljesen egyértelművé vált, hogy a Magyar Honvédség állományába tartozó és a KNBSZ-nél szolgálatot teljesítő hivatásos katonáknál és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományánál a szolgálati viszony létesítésének alapvető feltétele: a poligráfós vizsgálaton való részvétel vállalása.

Külföldi kitekintés a poligráf kormányzati szerveknél/nemzetbiztonsági szolgálatoknál történő alkalmazására

A külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok nagy része rendelkezik saját honlappal, többségük több nyelven is elérhető, azonban a felvételi eljárást és az alkalmazás feltételeit illetően nem minden szolgálatnál találhatunk hozzáférhető adatokat. Egyes országokban (pl. Nagy-Britannia, Amerika Egyesült Államok) viszont olyan honlapokkal is találkozhatunk, ahol a potenciális jelentkezők részletes információkat találhatnak a szervezetről, a munkakörökről, a juttatásokról és a felvételhez szükséges követelményekről, akár konkrét próbatesztekkel is. A teljesség igénye nélkül az alábbiakban áttekintem egyes országok gyakorlatát.

Az Amerikai Egyesült Államok Központi Hírszerző Ügynöksége (CIA) a bizalmas információk kezelése miatt poligráfós vizsgálatnak is aláveti a jelentkezőit és erre a honlapján is felhívja a figyelmet.⁴⁹ Érdekesség, hogy Litvániában külön törvény rendelkezik a poligráf alkalmazásáról. A poligráfós vizsgálatra olyan személy esetében kerülhet sor, aki hivatásánál fogva minősített adatokhoz juthat. Ilyenek például a köztisztviselők, a hivatalnokok vagy a hivatásos állományban lévő katonák, de ide tartoznak azok is, akik az említett munkakörök valamelyikében kívánnak dolgozni. A minősített adattal összefüggésben a megbízhatóságukat is lehet ellenőrizni, illetve a felvételük előtt azt is, hogy az életrajzukban feltüntetett és más, a leendő munkáltató számára szolgáltatott információk megfelelnek-e a valóságnak. (Továbbá olyan jogsértéseknél is igénybe vehető a poligráf, amely

⁴⁸ DR. MÉSZÁROS NÉ DR. SZABÓ Zsuzsanna: i. m. p. 421.

⁴⁹ ZALAI Noémi: A humán erőforrás-gazdálkodás kérdéseinek vizsgálata a nemzetbiztonsági szolgálatoknál Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtudományi Doktori Iskola Budapest, 2012., http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/zalai_noemi.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

operatív, vagy „belső” nyomozással van összefüggésben.⁵⁰⁾ A Kazah Köztársaságban igen elterjedt a poligráf használata, többek között a Kazah Védelmi Minisztérium is alkalmazza.⁵¹ Fehéroroszország is beveti a poligráfot a bűnüldözés területén és a biztonsági szolgálatai is alkalmazzák.⁵² Ukrajna nem tiltja a poligráf alkalmazását a bűnüldöző szerveknél, és vélelmezhetően az ukrán nemzetbiztonsági szolgálatok is igénybe veszik a poligráfot.⁵³ Feltételezhető, hogy számos külföldi szolgálat is alkalmazza a poligráfos vizsgálatot a jelentkezők felvételekor és az állomány ellenőrzése során, de erre vonatkozó információt a világhálón nem tesznek közzé.

Összegzés

Magyarországon nincs önálló poligráfos jogszabály, kizárólag az előzőekben bemutatott jogszabályok rendelkeznek bűnügyi, munkajogi, illetve nemzetbiztonsági célú alkalmazásáról. A hatályos jogszabályok alapján a poligráf engedélyköteles haditechnikai eszköznek minősül.⁵⁴ A haditechnikai eszközök kivitelével, behozatalával, transzferjével és tranzitjával, továbbá haditechnikai szolgáltatások nyújtásával és igénybevételével összefüggő valamennyi tevékenység Magyarország területén a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal Haditechnikai és Exportellenőrzési Hatósága által kiadott engedély birtokában folytatható.⁵⁵ A jogalkotó a poligráfot az engedélyköteles eszközök közé sorolta, azonban nem kell külön engedélyt beszerezniük pl. a rendőrségnek, polgári nemzetbiztonsági

⁵⁰ BUDAHÁZI Árpád: i. m. p. 51.

⁵¹ Sergey ALESKOVSKIY: Earliest History of Kazakhstan Polygraph, European Polygraph, Volume 10/2016 Number 2 (36) p. 47.
http://www.polygraph.pl/vol/european_polygraph-2016_vol10_no2-36.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

⁵² Vladimir KNYAZEV: History of Polygraph in the Republic of Belarus, European Polygraph, Volume 10/2016 Number 1 (35) p. 12.
http://www.polygraph.pl/vol/european_polygraph-2016_vol10_no1-35.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

⁵³ Taras LESHKOVIYCH: Use of Polygraph in Ukraine, European Polygraph, Volume 7/2013 Number 1 (23), p. 12 <http://www.polygraph.pl/vol/EP2013-1-Leshkovych.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

The official website of ARGO-A, the recognized European leader in the field of psychophysiological lie detection <http://www.argo-a.com.ua/eng/services.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)

⁵⁴ A haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről, valamint a vállalkozások tanúsításáról szóló 160/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet XXV. fejezet 2. pont e) alpontja alapján a 4 vagy több csatornás poligráfok engedélyköteles bűnfelderítő eszköznek minősülnek.

⁵⁵ A haditechnikai termékek gyártásának és a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről szóló 2005. évi CIX. törvény 2. § (3) bekezdése szerint: „Nem kell külön engedélyt beszerezniük a Magyar Honvédség, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendvédelmi szervek – e törvény alkalmazásában ideértve a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt is – kutatással és fejlesztéssel, javítással és karbantartással foglalkozó, valamint hatástalanítást, megsemmisítést, múzeumi tevékenységet végző, továbbá a Magyar Honvédség közbeszerzési, beszerzési eljárásokban ajánlatkérőként eljáró szervezeti egységeinek...”

szolgálatoknak és a KNBSZ-nek. (Megjegyzést érdemel, hogy hazánkban csak a BSZKI Szakértői Főosztály Poligráfós és Kriminálpszichológiai Osztálya rendelkezik a Nemzeti Akkreditáló Hatóság által minősített vizsgáló laboratórium bejegyzéssel.)

A poligráf „munka világában” történő alkalmazása egyre népszerűbb, bár a vizsgálat eredményének felhasználása még a munkavállaló beleegyezése esetén is aggályos és sok esetben törvénytörő.

Az erre szakosodott cégek nagy része rendelkezik a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal Haditechnikai és Exportellenőrzési Hatósága által kiadott engedéllyel, vagy pedig nem engedélyköteles eszközt alkalmaznak.

Kiemelést érdemel, hogy a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és a KNBSZ a poligráfós vizsgálatot a felvételi eljárás, az Nbtv. szerinti belső biztonsági és bűnmegelőzési feladatok és a nemzetbiztonsági ellenőrzés végrehajtása során rendelkeznek el. A poligráfós vizsgálat kérdései csak biztonsági kockázati tényezőkkel kapcsolatos adatkörökre terjedhetnek ki.⁵⁶

Megjegyzést érdemel, hogy a hazugságvizsgáló gép csak négy dologra (légzésszám, pulzusszám, verejtékezés, vérnyomás) figyel, emiatt 61-95 százalékos tartomány közé becsülik a megbízhatóságát.⁵⁷

Amennyiben a jövőben olyan műszereket fejlesztenek ki, amelyek validitási és megbízhatósági arányszámai meghaladják a 90%-ot, indokolt lesz átértékelni a műszeres őszinteségvizsgálat helyét és szerepét, amely a felderítési oldalról a bizonyítás oldalára kerülhet. Ha ez megtörténik, a bizonyítási eljárások között kell majd elhelyezni. Amíg a poligráf és más műszerek sem közelítik meg a 100%-os validitást és megbízhatóságot, addig elsősorban a felderítés során igénybe vehető módszerekként kell rájuk tekintenünk, amelyek magukban hordozzák a tévedés lehetőségét is.⁵⁸ Az elmúlt években a cél az volt, hogy olyan műszert fejlesszenek ki, amely mind validitását, mind megbízhatóságát tekintve alkalmas legyen az „őszintetlenség” leleplezésére. A folyamat nem állt meg, okkal feltételezhető, hogy a műszeres igazságkeresési technológiák tekintetében jelentős előrelépés következik be, ugyanis a poligráf szülőhazájában, az Amerikai Egyesült Államokban a 2001. szeptember 11-ei terrortámadást követően több százmillió dollárral támogatták a technológiák fejlesztését, és csak az USA-ban több mint 50 (!) olyan laboratórium működik, amelyben a műszeres igazságkereséssel foglalkoznak. (Hazánkban a poligráf mellett három módszert alkalmaznak: a komputeres grafometriás vizsgálatot, a rétegzett hangelemzést, valamint a hőkamerás vizsgálatot.⁵⁹)

A poligráf jövőjére a már korábban említett Amerikai Poligráf Társaság (APA) – amely a legjelentősebb nemzetközi szakmai szervezet – optimizmussal tekint. 2015-ben a szervezet elnöke Raymond Nelson, a társaság alapításának 50. évfordulójának tiszteletére, Chicagóban megrendezésre kerülő konferenciára meghívó üzenetében megfogalmazta, hogy miként lehet versenyképes a poligráf az

⁵⁶ lsd.: Nbtv. 2. sz. melléklet BIZTONSÁGI KÉRDŐÍV nemzetbiztonsági ellenőrzés alá eső személyek biztonsági ellenőrzéséhez

⁵⁷ Megjegyzést érdemel, hogy a hazugságvizsgáló gép csak négy dologra (légzésszám, pulzusszám, verejtékezés, vérnyomás) figyel, emiatt 61-95 százalékos tartomány közé becsülik a megbízhatóságát.

⁵⁸ BUDAHÁZI Árpád: i. m.: p. 259.

⁵⁹ Uo. p. 228.

elkövetkező 50 évben. Véleménye szerint az új technológiákkal való verseny elkerülhetetlen, azok megértése és felhasználása, a korábban bevált szakmai módszerek folyamatos vizsgálata és megújítása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a személyes kapcsolaton alapuló poligráfós vizsgálat fennmaradjon az automatizált technológiák világában.⁶⁰

Felhasznált irodalom:

- ANTI – BARTA – BÓCZ – KRISPÁN – LAKATOS – ROMASZ: Krimináltaktika: Ideiglenes tanszéklet a Kriminálisztika és a Kriminálisztika Általános Rész tantárgyakhoz http://rtk.uni-nke.hu/downloads/tanszekek/krimcs/krim_alt_ideig.pdf, p. 134. (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)
- American Polygraph Association (APA) Magazine 2015, 48(4) Raymond Nelson: President's Message <https://apoa.memberclicks.net/assets/docs/APA-Magazine/484%20july%20aug%202015.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- BENEDEK Márta: Nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége a nyilvánosság tükrében az elmúlt évtizedben, KNBSZ Szakmai Szemle 2015. 3. szám, p.149. http://www.kfh.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- BUDAHÁZI Árpád: A vallomás őszinteségének műszeres ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra, Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2012, p. 23. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/budahazi-arpad/budahazi-arpad-muhelyvita-ertekezes.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)
- A Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) honlapja: <http://bszki.hu/page.php?556> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- DR. GÁLIG Péter: A kihallgatás etikája és taktikája, Jogi Fórum Publikáció, p. 24-25., [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter__a_kihallgatas_etikaja_es_taktikaja\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter__a_kihallgatas_etikaja_es_taktikaja[jogi_forum].pdf) (Letöltés ideje: 2016. 03. 15.)
- DR. IBOLYA Tibor prezentációja: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/19.pptx> (Letöltés ideje: 2016. 05. 15.)
- DR. MÉSZÁROS NÉ DR. SZABÓ Zsuzsanna: A poligráfós vizsgálat alkalmazhatósága a munkaügyi eljárásban az eddig kialakult bírói gyakorlat tükrében, Kúriai Döntések–Bírószági Határozatok, BH 2013/4, <https://mobil.jogkodex.hu/#/document/723974?page=1&rowIndex=1>, p. 421. (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)

⁶⁰ APA Magazine 2015, 48(4) Raymond NELSON: President's Message <https://apoa.memberclicks.net/assets/docs/APA-Magazine/484%20july%20aug%202015.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

- FARKAS Zoltán: Istenítéletek a középkorban, Sulinet Hírmagazin, <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/pedagogia/isteniteletek-a-kozepkorban> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)
- FEDOR Anett: Bizonyítás a kiemelt jelentőségű büntetőügyekben, Magyar Jog 2014. 7–8. szám, p. 453., http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2014/10/Fedor_Anett_MagyarJog_2014_7-8.pdf (Letöltés ideje: 2016. 02. 15.)
- HÁGER Tamás: A magyar büntető igazságszolgáltatás az államalapítást követő első századokban a római és az európai jogfejlődés tükrében, Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évfolyam) 1–2. szám (2014. június 30.), http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_magyar_bunteto_igazsagszolgalatas_az_allamalapitast_koveto_első_szazadokban_a_romai_es_az_europai_jogfejlodes_tukreben/ (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)
- KATONA Tibor: Gondolatok a hazugságvizsgálatról az Emberi Jogok Európai Egyezményének tükrében, Acta Jur. et Pol. Szeged Ünnepi Kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára 2012, p. 267. http://digit.bibl.u-szeged.hu/00000/00051/00439/juridpol_074.pdf (Letöltés ideje: 2016. 03. 15.)
- MERCZ Ágnes: Hazug munkavállalók – Szabad-e a hazugságvizsgálat? Jogi Fórum, <http://www.jogiforum.hu/hirek/34738> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- MEZŐ Annamária: A terhelt vallomásának szerepe a büntetőeljárásban, Debreceni jogi Műhely, IX. évfolyam 3. szám http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2012/a_terhelt_vallomasanak_szerepe_a_buntetoeljarasban/ (Letöltés ideje: 2016. 02. 15.)
- MEZŐ István: Személyes adatok védelme az Európai Unió jogában és Magyarországon (PhD értekezés), Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Miskolc 2007, p. 187. http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/mezoi_ertmh.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- NAGY Szintia Mirtill – PONGRÁCZ Dávid: Ítélet párbaj által? Az istenítéleti bajvívás Tyrion büntetőperében, Diskurzus, a Batthyány Lajos Szakkollégium tudományos folyóirata, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar 2015 (V. évfolyam) 2. szám, pp. 58-59., blszk.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/25293/m/1904 (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)
- Üdv grafológus, agyó poligráf! Két lábon járó hazugságvizsgáló? Interjú Szöllősy-Csoma Enikő grafológussal, <http://mno.hu/interju/ket-labon-jaro-hazugsagvizsgalo-1055329> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- REJTŐ Jenő: Vanek úr Párizsban, Második Rész, II. Fejezet, <http://mek.oszk.hu/01000/01046/01046.htm#8> (Letöltés ideje: 2016. 04. 30.)
- SEREG András: Hazudj, ha tudsz! - A hazugságvizsgálat történetéről, Jogi Fórum, <http://www.jogiforum.hu/hirek/31295> (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

- Sergey ALESKOVSKIY: Earliest History of Kazakhstan Polygraph, European Polygraph, Volume 10/2016 Number 2 (36) p. 47. http://www.polygraph.pl/vol/european_polygraph-2016_vol10_no2-36.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)
- SZABÓ Máté Dániel – Székely Iván: A privacy védelme a munkahelyen, Budapesti Műszaki Egyetem GTK ITM, Budapest 2005. március, p. 135. https://pet-portal.eu/files/oldfiles/articles/2005/03/munkahelyi_privacy.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)
- Taras LESHKOYCH: Use of Polygraph in Ukraine, European Polygraph, Volume 7/2013 Number 1 (23), p. 12 <http://www.polygraph.pl/vol/EP2013-1-Leshkovych.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)
- The official website of ARGO-A, the recognized European leader in the field of psychophysiological lie detection <http://www.argo-a.com.ua/eng/services.html> (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)
- Vladimir KNYAZEV: History of Polygraph in the Republic of Belarus, European Polygraph, Volume 10/2016 Number 1 (35) p. 12. http://www.polygraph.pl/vol/european_polygraph-2016_vol10_no1-35.pdf (Letöltés ideje: 2016. 07. 15.)
- ZALAI Noémi: A humánerőforrás-gazdálkodás kérdéseinek vizsgálata a nemzetbiztonsági szolgálatoknál Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtudományi Doktori Iskola Budapest, 2012., http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/zalai_noemi.pdf (Letöltés ideje: 2016. 04. 15.)

Jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
- 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
- 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről
- 1995. évi CXXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról
- 2005. évi CIX. törvény a haditechnikai termékek gyártásának és a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről
- 2010. évi XLIII. törvény a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról

- 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról
- 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
- 2012. évi II. tv. a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 2013. évi LXXXVIII. törvény a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról
- 2013. évi CCLII. törvény az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról
- 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
- 329/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről
- 160/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről, valamint a vállalkozások tanúsításáról
- 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól
- 31/2015. (VI. 16.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományát érintő személyügyi igazgatás rendjéről
- 18/2016. (VI. 29.) MvM rendelet a polgári hírszerzési tevékenység irányításáért felelős miniszternek az Információs Hivatal hivatásos állományának tagjai szolgálati viszonyának létesítéséről, módosításáról és megszüntetéséről
- 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról
- 40/1987. BM utasítás a bűnügyek rendőrségi nyomozásáról
- 7/2000. (V. 08.) TNM utasítás a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról
- 3/2010. (II. 15.) PTNM utasítás a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, valamint a szolgálatra való alkalmasság különleges feltételeiről

Egyéb jogi háttéranyagok

- Bírósági Határozatok 1997. évf. 115.sz. jogeset
- Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 354/A/2000. számú ügyben
- Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 6580/2001. számú ügyben
- A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 4/2007. BK véleménye a Btk. és a Be. egyes rendelkezéseinek értelmezéséről
- Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-1132/2012. számú ügyben
- A Kúria 9/2013. számú munkaügyi elvi határozata: „A munkavállalónál alkalmazott poligráfos vizsgálat – beleegyezése esetén is – személyiségi jogi jogsértést valósít meg, ezáltal nem vagyoni kártérítés iránti követelést alapozhat meg (rég. Mt. 96. §, 177. §)”
- Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiuma 5/2014. (IX.29.) BK. vélemény II. pont: „A poligráfos vizsgálat eredménye nem minősül bizonyítási eszköznek és így a bíróság a bizonyítékok között sem értékelheti.”
- Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

A PÉNZHAMISÍTÁS GAZDASÁGBIZTONSÁGI KOCKÁZATAI

Problémafelvetés

A pénzhamisítás az egyik legidősebb deliktum, valószínűleg egyidős a pénz megjelenésével. Karl Binding, német jogtudós úgy fogalmazott, hogy „*a pénz feltalálója egyben feltalálta a pénzhamisítást is.*”¹ A bűncselekmény minden időben sértette az uralkodó pénzkibocsátási monopóliumát, s már a legkorábbi törvények is szigorú szankcióval büntetni rendelték. Az ókortól kezdve hosszú évszázadokon keresztül hűtlenségi bűncselekményként tekintettek rá. A ma uralkodó felfogás szerint a pénzhamisítás gazdasági bűncselekmény. Ugyanakkor a közösségi jogtárgy-sérelem mellett nem szabad megfeledkezni, arról hogy individuális jogokat is sért e deliktum. Ezt Franz von Liszt is felismerte és a következőképpen foglalta össze: a „pénzhamisítás egy vegyes természetű bűncselekmény, amely több jogtárgy ellen irányul: egyrészt a magánszemélyek vagyoni érdekeit, másrészt a közösségi oldalról a forgalom biztonságát támadja.”²

A tanulmány első részében a pénzhamisítás gazdaságbiztonsági kockázatait vizsgáljuk elméleti és gyakorlati (statisztikai) oldalról. Milyen költségei vannak a bűnözés elleni küzdelemnek, hogyan hat a hamis pénzek forgalomba kerülése a gazdaságra, az egyéni vállalkozásokra, a monetáris rendszerre. Statisztikailag mekkora károkat okoz a forint- és valutahamisítás Magyarországon és az Európai Unió területén.

A tanulmány második része a felvetett problémák megoldását vizsgálja. Milyen lehetséges jogi és nem jogi eszközök vannak a pénzhamisítás elleni küzdelemre. Mennyiben hatékony, arányos és visszatartó erejű a magyar szabályozás.

A tanulmány harmadik része a pénzhamisítás elleni küzdelem intézményi oldalával foglalkozik. Bemutatjuk a modellértékű amerikai Secret Service működését, és az alapján fogalmazunk meg javaslatokat.

1. A pénzhamisítás által okozott gazdasági károk

1.1 A pénzhamisítás gazdaságbiztonsági kockázatairól általában

A pénzhamisításról általában elmondható, hogy sérti az állam pénzkibocsátási monopóliumát, a pénzforgalom biztonságát, és a pénzbe, mint fizetőeszközbe vetett bizalmat. Nagy mennyiségű hamis vagy hamisított pénz forgalomba kerülése veszélyezteti az állam gazdasági rendjét, valamint a pénzeszközök és az árualap egyensúlyát.

¹ Karl BINDING: Lehrbuch des Gemeinen Deutschen Strafrechts Besonderer Teil. Zweiter Band, erste Abteilung. Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig. 1904. p. 306.

² ANGYAL Pál: a Magyar Büntetőjog Kézikönyve. 17. A pénzhamisítás, hamis tanúzás, hamis eskü, hamis vád. Attila-nyomda részvénytársaság, Budapest. 1940. p. 36.

John F. Chant tanulmánya³ kimutatta, hogy a pénzhamisítás „árát” három oldalról fizetjük meg. Ez a három a pénzhamisítás

- redisztribúciós költsége,
- prevenciósi költsége,
- s végül bizalmi költsége.

A *redisztribúciós költség* a vásárlóerő csökkenésére utal, amelyet azok szenvednek el, akiknél hamis pénzt találnak. Végso soron annál keletkezik anyagi kár, akinél kiderül a pénz hamis volta, addig az kvázi eredeti pénzként cirkulál. Ez a költség magába foglalja azokat a javakat és szolgáltatásokat, amelyekkel az áldozatok kereskednek a hamis pénzért cserébe. Egy további redisztribúciós költség is ered ebből, mivel a hamis pénzek gyakorlatilag kiszoríthatják a valódi, jegybank által kibocsátott pénzeket a forgalomból.⁴ Végezetül a jegybank elveszti a pénzhamisítókka szemben az ún. *seigniorage*-t (pénz kibocsátásából eredő profitot) is. A redisztribúciós költségek egyéni szinten okoznak kárt, s nem közösségi szinten a gazdaságnak.

A *prevenciósi költségek* abból az erőfeszítésekből származnak, hogy megszabaduljanak a pénzhamisításból eredő redisztribúciós költségek viselésétől. A költségek két alanyi körnél különböző módon jelentkeznek. E két alanyi kör:

- az individuumok, illetve az üzleti élet,
- a kormányzat és a központi bank.

A vállalkozások, illetve az individuumok a hamis pénz elfogadásának elkerülése érdekében pénzellenőrző eszközöket (pl.: UV-lámpát, hamis pénz detektort) vásárolnak. Emellett kiadásként merülhet fel a személyzet pénzhamisítás megelőzése érdekében elvégzett felvilágosító tréningje is.

A kormányzat és a központi bank prevenciósi törekvései közvetlen módon kívánják meggátolni a pénzhamisítást. A kormányzati oldalról ezek a költségek magába foglalják a rendészeti, és bírósági kiadásokat. A központi bankok költségei pedig a biztonsági jegyek folyamatos fejlesztéséből, illetve az elavult biztonsági jegyekkel ellátott pénzek forgalomból való kivonásából erednek. Egy többszerzős tanulmány⁵ rámutatott arra, hogy az új bankjegyek kibocsátása jelentős kiadásokat okozhat, így például az Egyesült Államokban 2003 és 2013 között a bankjegyek biztonsági fejlesztésére éves szinten átlagosan 11 millió dollárt költöttek. A redisztribúciós költségekkel szemben a prevenciósi költségek a társadalom egészének okoznak kárt. A pénzhamisításból eredő közvetlen károk többszörösére is ugorhat a prevenciósi költségek összege. Brantingham és Easton közös tanulmánya⁶ kimutatta, hogy Kanadában a vagyon elleni bűncselekmények 1996-ban 12,5 milliárd kárt okoztak, míg a prevenciósi költségek ennek a 2,5-szeresét tették ki.

³ John F. CHANT: The Canadian experience with counterfeiting. Bank of Canada review. 2004. pp. 42-54.

⁴ Ahogy Thomas Gresham fogalmazott: „A rossz pénz kiszorítja a jó pénzt.” Ezt nevezzük Gresham törvényének, amelyet valójában Nicolaus Copernicus fedezett fel 1526-ban, és publikálta a *Monetae cudendae ratio* című tanulmányában.

⁵ Nathan VILES – Alexandra RUSH – Thomas ROHLING: The Social Costs of Currency Counterfeiting. Research Discussion Paper. Reserve Bank of Australia. 2015. p. 8.

⁶ BRANTINGHAM, P. – S. EASTON: The Costs of Crime: Who Pays and How Much? 1998 Update. In: Fraser Institute Critical Issues Bulletin. Vancouver, BC. The Fraser Institute. p. 9.

A pénzhamisítás bizalmi költségei (*confidence costs*) a pénz hálózati karakteristikájából erednek. Csakúgy, mint a telefon, a pénz sem sokat érne egy személynek, ha mások nem használnák. Néhány embernek azon döntése, hogy a pénz használatáról áttérjenek más fizetőeszköze, költségeket fog keletkeztetni a pénz használóinál, mivel kevesebb tranzakciós partnerük lesz. A pénzt, mint fizetőeszközt ellehetetlenítheti, ha kritikus számú ember elveszti a bizalmát egy meghatározott címletben, vagy akár a valuta egészében.⁷

E tanulmányban foglalt megállapításokat a Magyarországi gyakorlat is alátámasztja, mivel 1999-ben ki kellett vonni a forgalomból az 5000 forintos címleteket, mert olyan jó minőségű hamisítványok kerültek a forgalomba, hogy teljes egészében megingatták az ilyen címletű fizetőeszközbe vetett bizalmat.

A fizetőeszközbe vetett bizalom megingását az USA Nemzeti Kutatási Tanácsának Pénzhamisítás Elleni Technológiák nevű bizottsága egy tanulmányában⁸ ezt a pénzhamisítás *pszichológiai hatásaként* írja le. Az államok felismerték, hogy a pénzhamisítás pszichológiai hatása miatt nemzetbiztonsági kockázatot jelent, s nemcsak a bűnözés szintjén jelenthet problémát, hanem akár háború eszköze is lehet. Példaként említhető erre az, amikor a brit kormányzat destabilizálni kívánta az Amerikai Kontinentális Kormányzatot a függetlenségi háború alatt hamis pénzekkel.⁹ Hasonló eset volt, amikor az amerikai polgárháború alatt az északi Unionisták küldtek hamis dollárokat déli konföderációra,¹⁰ illetve amikor a második világháború alatt a német kormányzat készített magas minőségű brit 5 fontosokat.

A hamis pénzek forgalomba kerülésének *inflációs* hatásai is lehetnek. Ennek oka, hogy hirtelen kerül nagy mennyiségű pénz a gazdaságba (több van forgalomban, mint amennyinek ideálisan kéne lennie). Megnö a vásárlóerő és megnő a kereslet a javakra, illetve szolgáltatásokra. S mivel a kínálat nem tud megfelelni a keresletnek, a javak szűkössé válnak, s természetesen megnövekednek az árak. Ezt követően a fogyasztóknak többet kell fizetniük ugyanazon mennyiségű javakért. Minél nagyobb az infláció, annál kevesebbet ér egy darab bankjegy fizetőereje. A pénz fokozatosan elértéktelenedik. A nagy mennyiségű hamis pénz által okozott kínálati szűkösségnek egy másik negatív hatása is lehet, hogy a fekete- vagy szürkegazdaságba terelheti a fogyasztást. Az infláció, a pénz elértéktelenedése, és a feketegazdaság térnyerése együttesen komoly károkat okoz a gazdaságnak. Tovább fokozhatja az infláció káros hatásait, ha más országokból alacsonyabb áron, dömping mennyiségben elárasztják javakkal a hamis pénzekkel terhelt országot s így tovább gyengül az ország gazdaságbiztonsága. Monnet szerint¹¹ akkor lehet a pénzhamisításnak igazán komoly inflációs hatása, ha a hamis pénzek előállításának költségei jelentősen csökkennek.

⁷ Ed NOSALA – Neil WALLACE: A model of (the threat of) counterfeiting. *Journal of Monetary Economics*. Volume 54, Issue 4, May 2007, pp. 994–1001.

⁸ Committee on Technologies to Deter Currency Counterfeiting, National Research Council: *A Path to the Next Generation of U.S. Banknotes: Keeping Them Real*. National Academies Press. 2015. pp. 13-14.

⁹ John W. COOLEY: *Currency Wars: How Forged Money is the New Weapon of Mass Destruction*. Skyhorse Publishing; First Edition edition. 2008. pp. 69-99.

¹⁰ Laurence Dwight SMITH: *Counterfeiting a crime against the people*. W. W. Norton and Company Inc. New York. 1944. p. 82.

¹¹ Cyril MONNET: *Counterfeiting and inflation*. In: Working paper series. European Central Bank. No. 512 / August 2005. p. 5.

1.2. A forinthamisítás által okozott közvetlen károk Magyarországon

A következő táblázat és diagram bemutatja, hogy éves szinten hány hamis forintbankjegyet vontak ki a forgalomból, illetve, hogy mennyi volt a regisztrált (vagyis az ismertté vált) pénzhamisítások száma.¹²

Év	Forgalomból kivont hamis forintbankjegyek száma	Regisztrált pénzhamisítások száma ¹³
2004	12638	1640
2005	10257	3097
2006	10507	3413
2007	10139	2676
2008	2986	1767
2009	9041	1748
2010	2972	2211
2011	7375	1390
2012	2655	1429
2013	2448	920
2014	1935	695
2015	2149	nincs még hivatalos adat

1-2. ábra

Forrás: A Magyar Nemzeti Bank éves jelentései 2004-2015¹⁴

2012 óta – nemzetközi viszonylatban – relatíve alacsony a forgalomból kivont hamis forintbankjegyek száma. Általánosságban elmondható – néhány kivételes évtől eltekintve –, hogy ha több volt a regisztrált pénzhamisítások száma, akkor nagyobb volt a forgalomból kivont hamis forintbankjegyek száma is. A kivételes

¹² Forrás: MNB éves jelentései és az Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) 2004-2015 között.

¹³ Forrás: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS)

¹⁴ <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/eves-jelentesek> (Letöltés ideje 2016. 10. 30)

évek azzal magyarázhatók, hogy az egyes elkövetések között nagy különbségek lehetnek. Ugyanúgy egy darab regisztrált pénzhamisításnak minősül, ha valaki alkalmi elkövetőként kíván beváltani pár hamis húszszest, mint az a bűnszervezet, amely nagy mennyiségben ofszet nyomdában gyárt több millió forint értékben hamis pénzeket.

2015-ben Magyarországon összesen 2149 darab forinthatamisítványt szűrtek ki a hatóságok. A következő táblázat bemutatja, hogy mely címletet hamisították a leginkább a gyakorlatban tavaly:

címletek	500	1000	2000	5000	10000	20000
darabszám	70	10	39	170	1203	657
százalékos megoszlás kerekítve	2,5%	0,5 %	2%	8%	56%	31%

3. ábra

Forrás: A Magyar Nemzeti Bank 2015. évről szóló üzleti jelentése és beszámolója¹⁵

A tavalyi évben (a korábbi évekhez hasonlóan) – továbbra is a magasabb címletek a – 10.000 és 20.000 forintosok hamisítása volt jellemző – melyek együttvéve az összes hamisítvány 87 százalékát tették ki.

Az MNB 2015. évi jelentése szerint, a hamisítási módszerek sem változtak számottevően, melyeket továbbra is az irodai sokszorosító eszközök (színes fénymásolók, printerek) használata jellemez. A meghatározott esetekben megtévesztőnek bizonyuló hamisítványok, a valódi bankjegyek jellemzőinek ismerete esetén, egyszerű vizsgálatokkal (tapintással, fény felé tartva vagy mozgatással), pénztári körülmények között pedig kombinált, UV-A- és UV-C-lámpával történő ellenőrzéssel kiszűrhetők. Az alábbi kördiagram mutatja a pénzhamisítás előállításához használt módszerek arányait:

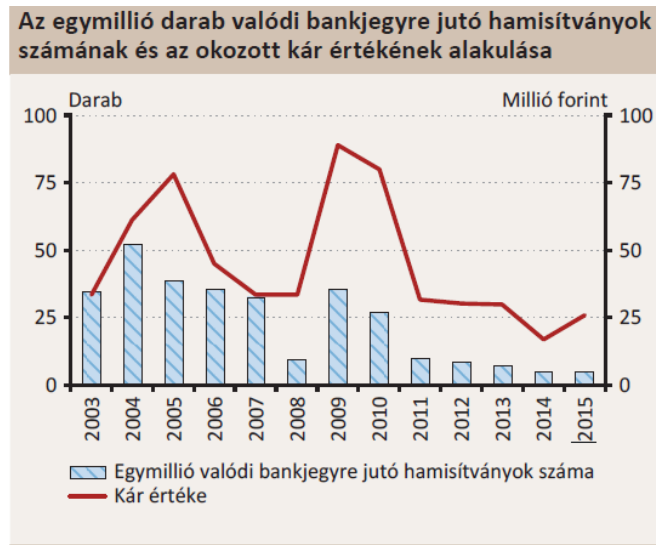
4. ábra

Forrás: A Magyar Nemzeti Bank 2015. évről szóló üzleti jelentése és beszámolója¹⁶

¹⁵ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2015.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

¹⁶ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2015.pdf> (Letöltés ideje 2016. 10. 30.)

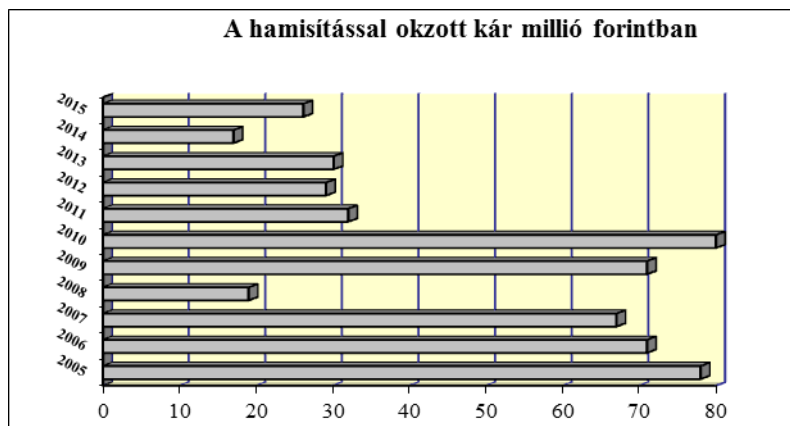
A pénzhamisítással okozott kár mértéke a megelőző év adataival összehasonlítva továbbra sem kimagasló, 2015-ben mindösszesen 26.143.000 Ft volt. Az egymillió darab valódi bankjegyre jutó hamisítványok száma is igen alacsonynak mondható Magyarországon.

5. ábra

Forrás: Magyar Nemzeti Bank 2015. évi jelentése¹⁷

Az Európai Unióhoz történő csatlakozást követő években viszonylag magas volt a hamisítással okozott kár mértéke (60-80 millió Forint közötti összegek évente), de pozitív adat, hogy 2011 óta sosem éri el a 40 millió forintnyi kárt sem.

6. ábra

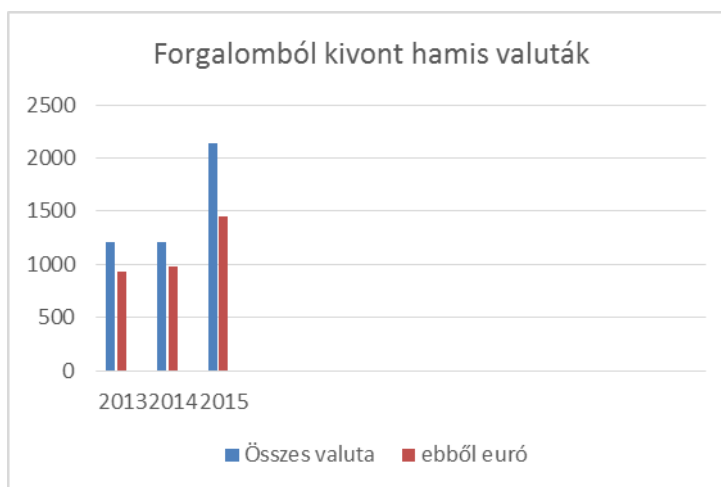
Forrás: Magyar Nemzeti Bank éves jelentései 2005-2015¹⁸

¹⁷ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2015.pdf> (Letöltés ideje 2016. 10. 30.)

¹⁸ <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/eves-jelentesek> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

1.3. Valutahamisítás

Magyarországon nemcsak a forintot, hanem egyéb pénznemeket is rendszeresen hamisítanak. Az alábbi grafikon mutatja az elmúlt három évben forgalomból kivont hamis valuták számát.

7. ábra

Forrás: Magyar Nemzeti Bank éves jelentései 2013-2015¹⁹

Érdekesség, hogy a forinthamisítással szemben az eurohamisításnál alkalmazott módszerek többségében fejlett ofszet-nyomdákat használnak.

8. ábra

Forrás: Magyar Nemzeti Bank 2015. évi jelentése²⁰

A hamis valuták száma továbbra is magas Magyarországon. A jegybank szakértői 2144 darab, különböző valutahamisítványt vizsgáltak 2015-ben. Ezen belül a hamis eurobankjegyek száma 1451 darab volt.

¹⁹ <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/eves-jelentesek> (Letöltés ideje 2016. 10. 30.)

²⁰ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2015.pdf> (Letöltés ideje 2016. 10. 30.)

Az MNB 2015-ben az MNB tv. pénzkibocsátásról szóló rendelkezéseinek, a bankjegyrendeletnek, valamint a pénzfeldolgozásra és készpénzforgalmazásra vonatkozó adatszolgáltatási, MNB rendeletben előírt rendszeres adatszolgáltatási kötelezettségek betartását kilenc hitelintézet, három pénzfeldolgozó szervezet, három pénzváltási tevékenységet közvetítő cég, valamint egy egyéb gazdasági szereplő tekintetében ellenőrizte.

címletek	5 euró	10 euró	20 euró	50 euró	100 euró	200 euró	500 euró
darabszám	10	63	258	561	361	66	132
százalékos megoszlás kerekítve	1%	4%	17%	39%	25%	4%	10%

9. ábra

Forrás: A Magyar Nemzeti Bank 2015. évről szóló üzleti jelentése és beszámolója²¹

1.4 A pénzhamisítással okozott károk az Európai Unióban

Érdemes nemcsak a hazai pénzhamisítással kapcsolatos statisztikákat elemezni, hanem az Európai Unió adatokat is. Bár nem vagyunk az euróövezet tagjai, a közösségi szinten történő károkozás is kihathat a magyar gazdaságra.

Világszerte összesen körülbelül 913 milliárd értékű euró bankjegy, illetve 17 milliárd értékű euroérme van forgalomban. A becslések szerint legalább 500 millió eurónyi kárt okoztak a pénzhamisítók az euró 2002-es bevezetése óta. Az euró, a forint és egyéb valuták továbbra is kedvelt célpontjai a bűnszervezeteknek. Az Europol szerint egy hosszú távú trend figyelhető meg a bűnözés szintjének növekedésében és továbbra is komoly veszélyt jelent az EU számára. Ez a forgalomból kivont hamis eurók, illetve a lefoglalt pénzhamisítási eszközök magas számában is megmutatkozik.²²

Az Európai Központi Bank legfrissebb statisztikája szerint 2012 óta folyamatosan növekszik a forgalomból kivont hamis vagy hamisított eurók száma²³:

2010	2011	2012	2013	2014	2015
751.000	606.000	531.000	670.000	838.000	889.000

Az Európai Központi Bank jelentése szerint tavaly rekordszámú hamis pénzt vontak ki a forgalomból, viszont ez a szám továbbra is csekély a forgalomban lévő egyre több (2015 második felében több mint 18 milliárd) valódi bankjegyhez képest.

A bűnözők elsősorban a 20 és 50 eurós bankjegyeket hamisítják, 2015 második félévében a kettőt együttvéve 83%-ban. Ennek elsősorban az lehet a valószínűsíthető oka, hogy ezeket a címleteket ritkábban ellenőrzik a forgalomban, mint például a

²¹ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-eves-jelentes-2015.pdf> (Letöltés ideje 2016. 10. 06.)

²² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-88_hu.htm (Letöltés ideje 2016. 10. 06.)

²³ <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr160122.hu.html> (Letöltés ideje: 2016. 05. 20.)

100 eurós bankjegyeket. A hamisítványok 98%-át euróövezeti tagországokban regisztrálták. Összesen csak mintegy 1,3%-uk került elő euroövezeten kívüli EU-tagállamból, és kevesebb, mint 0,7%-uk a világ többi részéről.

2. A pénzhamisítás elleni küzdelem lehetséges eszközei

2.1 Büntetőjogi eszközök

A pénzhamisítás elleni küzdelemben egyrészt jelentős szerepe van a büntetőjognak. E jogág által kilátásba helyezett szankció célja a társadalom védelme érdekében a speciális és a generális prevenció. A speciális prevenció határfoka jelentős mértékben függ az adott bűnelkövető személyiségétől. A magyar büntetőjogi szabályozásnak meg kell felelnie egyrészt a nemzetközi és uniós jogforrások által felállított követelményeknek. Másrészt formai, illetve tartalmi követelmény a törvényi tényállással szemben, hogy világos, körülhatárolt és egyértelmű legyen.²⁴

A pénzhamisítás bűncselekménye a 20. század óta nemzetközi problémává vált, mely nem ismer államhatárokat. A frankhamisítási botrány egyik pozitív hozadéka volt, hogy nem sokkal utána elfogadták az aláíró államok első pénzhamisítás visszaszorítására irányuló nemzetközi egyezményét, Genfben, 1929. április 20-án. Magyarországon e nemzetközi jogforrást az 1933. évi XI. törvénycikkkel tették a jogrendszer részévé. Ezen Egyezménynek az egyik legfontosabb rendelkezése, hogy előírta a büntetőjogi védelem szempontjából a pénz nemek közötti diszkrimináció tilalmát. A külföldi valuták is azonos védelemben részesülnek, a hazai pénzzel.²⁵ A magyar Btk. kimondja, hogy a külföldi pénz és értékpapír a belföldivel azonos védelemben részesül, így a jelenlegi szabályozás megfelel a Genfi Egyezménynek.

Az Európai Unió közösségi jogi szabályozás²⁶ három elv mentén fogalmazta meg a szankciók vonatkozásában követelményeket a tagállami jogalkotástól. Ezen három elv, hogy hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciók legyenek minden egyes tagállamban. Az Európai Unió egészének érdeke, hogy fellépjen az euro és más pénz nemek hitelességét a hamisításon keresztül veszélyeztető bármely tevékenységgel szemben, és szankcionálja azt.

Az uniós irányelvben megfogalmazott elkövetési magatartások három fő csoportra oszthatók, melyek a következők:

- Az ún. produktív jellegű magatartásokhoz – melynek célja a hamis vagy meghamisított pénzek elkészítése – tartozik a pénzhamisítás, illetve a pénz meghamisítása;
- A disztributív jellegű magatartáshoz tartozik a hamis vagy meghamisított pénz csalárd forgalomba hozatala;

²⁴ KŐHALMI László: A büntetőjog alapproblémái. PTE-ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet. Pécs, 2012. p. 37.

²⁵ Fritz-Maurice, EARNESTINE: Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency. The American Journal of International Law 1932/3.p. 533.

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve, az euro és más pénz nemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

- Végezetül harmadik csoport a pénzhamisítást elősegítő jellegű magatartások, melyek közé tartoznak a következő eszközök csalárd előállítása, elfogadása, megszerzése vagy birtoklása:
 - pénz hamisítására vagy meghamisítására különösen alkalmas szerszámok, tárgyak, számítógépes programok, adatok vagy egyéb eszközök; vagy
 - biztonsági jellemzők, úgymint hologramok, vízjelek vagy a pénz más, a hamisítás elleni védelmet szolgáló alkotórészei.

Az irányelv a különböző elkövetési magatartásokhoz differenciált szankciórendszert alakított ki természetes és jogi személyekkel szemben. Valamennyi szankcióval szemben elvárás, hogy hatékonyak, arányosak, és megfelelő visszatartó erővel bírjanak. A természetes személlyel szemben előírt szankciók a következők:

- disztribúciós magatartások tekintetében az irányelv előírja a tagállamok számára, hogy a büntetési tétel felső határa legalább ötévi szabadságvesztés legyen, amely nívum a korábbi szabályozáshoz képest.
 - Disztribúciós magatartások esetén van egy fontos megengedő szabály a tekintetben, hogy a szankció felső határa lehet alacsonyabb, is mint öt évi szabadságvesztés. Az irányelv úgy fogalmaz, hogy eltérő, hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókat is meghatározhatnak a tagállamok, ideértve a pénzbüntetéseket és a szabadságvesztést, amennyiben a hamis vagy hamisított pénzt úgy vették át, hogy az adott személy nem tudott a pénz hamis vagy hamisított voltáról, de e tény tudatában adta tovább. Ez a hamis pénz kiadásának az esetköre, amely nyilvánvalóan kevésbé veszélyes a társadalomra, és így enyhébb szankció előírása is célravezetőbb²⁷.
 - Produktív jellegű magatartásoknál a büntetési tétel felső határának legalább nyolc évi szabadságvesztésnek kell lennie.
 - A pénzhamisítást elősegítő jellegű magatartásoknál pedig az irányelv csak annyit rögzít, hogy a bűncselekmények szabadságvesztéssel járó maximális szankcióval legyenek büntetendőek.

A magyar Btk. pénzhamisításra vonatkozó tényállása három pontban taglalja az elkövetési magatartásokat:

- pénz forgalomba hozatal céljából történő utánzása, meghamisítása;
- hamis vagy hamisított pénz forgalomba hozatal céljából megszerzése, illetve azzal tranzit jellegű cselekmények;
- végezetül a hamis vagy hamisított pénz forgalomba hozatala.

Alapesetben a pénzhamisítás büntetési tétele kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés. Valamennyi irányelvben előírt elkövetési magatartás büntetni

²⁷ Korábban önálló tényállás volt a régebbi Btk.-ban (1978. évi IV. törvény) Hamis pénz kiadása cím alatt, legfeljebb vétségi alakzatban szabályozva enyhébb büntetési tétellel. Az új Btk. (2012. évi C. törvény) a pénzhamisítás részének tekinti, de a büntetés korlátlan enyhítésére ad lehetőséget.

rendelt a magyar Btk-ban és a természetes személyekkel szemben alkalmazható szankciók is irányelv-konformak.

A hatályos Btk. nem önálló tényállásban rendeli büntetni a hamis pénz kiadását – az az esetkör, amikor valaki valódiként jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított pénzt hoz forgalomba – hanem a pénzhamisítás körében, ilyenkor korlátlanul enyhíthető az elkövető büntetése. Erre, ahogy fentebb utaltunk, az irányelv *expressis verbis* lehetőséget is biztosít.

Jogi személyekkel szemben az irányelv csak egy kötelező szankciót ír elő, amelyet a tagállamoknak át kell ültetni a belső jogukba: a büntetőjogi vagy nem büntetőjogi pénzbeli szankció. Emellett felsorol példálózó jelleggel egyéb lehetséges szankciókat:

- kizárás az állami kedvezményekből és támogatásokból,
- gazdasági tevékenységek gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltávolítás,
- bírósági felügyelet alá helyezés,
- a bíróság által elrendelt megszüntetés,
- a bűncselekmény elkövetésére használt létesítmények ideiglenes vagy végleges bezárása.

A vonatkozó magyar szabályozás, a 2001. évi CIV. törvény alapján a jogi személyekkel szemben az alábbi intézkedések alkalmazhatóak:

- a jogi személy megszüntetése,
- a jogi személy tevékenységének korlátozása,
- pénzbírság.

Mivel a törvény tartalmazza a pénzbírság szankcióját, így megfelel az irányelv szabályozásának.

A stádiumokat tekintve a magyar Btk. a jelentős tárgyi súlyra tekintettel büntetni rendeli a pénzhamisítás előkészületét is. Emellett önálló tényállásban szabályozza *delicta sui generis* alakzatban a pénzhamisítás elősegítését. Az elhatárolás alapját az képezi, hogy utóbbi esetben az elkövető célja nem terjed ki a pénzhamisításra. Javasoljuk a jövőre nézve e tényállásnak az elhagyását, mivel a gyakorlatban nagyon ritka bűncselekménynek számít, és az irányelv követelményeinek álláspontunk szerint megfelelne pusztán a pénzhamisítás előkészületének büntetése is.

Formai követelményeket tekintve a pénzhamisítás hazai tényállása világos, egyértelmű és körülhatárolt.

2.2. Büntetőjogon kívüli eszközök

A büntetőjogon kívüli eszközök két fő csoportra oszthatók: a bankjegyek gyártástechnológiájával kapcsolatos védelmi elemek a passzív, míg a bankjegyekkel hivatásszerűen foglalkozó pénzügyi dolgozók, valamint az állampolgárok képzése és tájékoztatása az aktív bűnmegelőzési eszköztár részét képezi.

A bankjegyek gyártástechnológiájával kapcsolatban a következő elemeket emelhetjük ki:

A bankjegypapír tekintetében minimális követelmény, hogy eltérjen a normál irodapapírtól, ezen kívül minden négyzetmilliméter nagyságú részének azonos súlyúnak kell lennie, továbbá ki kell bírnia a sok hajtogatást. Az összetételét a

jegybankok szigorú titokként kezelik, mert különleges védelmi elemeket építenek bele. Ilyen elemek például:

- vízjel (folyamatos vagy pozícionált),
- biztonsági szál (fém-ből vagy műanyagból készül, és végighúzódik a bankjegy szélességén),
- selyemszálak (a nyers bankjegypapír felületére vagy annak meghatározott részére apróra vágott selyemszálakat szórnak),
- szabad szemmel nem látható jelek (pl. UV fény alatt fluoreszkáló biztonsági szál),
- a bankjegypapír bevonata (viasz vagy műanyag alapanyagú),
- nyomólemezek készítése (egy-egy bankjegyrajról több lemez készül, tehát a teljes bankjegyrajról nem egy lemezen van).

A bankjegy nyomástechnikája:

- síknyomás (alapnyomat, speciális jelek),
- magasnyomás (sorszámok, pecsétek),
- mélynyomás (portrék),
- különleges nyomdatechnológiai eljárások:
- mikroírás,
- latens kép,
- csökkent látóképességeket segítő jelek (vakjel),
- színváltó nyomat,
- színes fénymásolás és scannerek elleni védelem (az alnyomat sűrű, egymással szöveget bezáró vonalak hálózatából áll, amelyek megzavarják a reprodukáló berendezéseket),
- különleges nyomdafestékek,
- egyéb elemek (pl. kibocsátásonként eltérő jelek felvitele stb.).

A hamisítók és az emissziós monopóliummal rendelkező jegybankok között folyamatos harc zajlik, ezért folyamatosan újabb és újabb védelmi elemek jelennek meg a technikai-technológiai fejlődés hatására.

A pénzügyi dolgozók képzésekor hangsúlyozni kell, hogy a bankjegyeket minden esetben összefüggéseiben, komplex módon, minden biztonsági elemével együtt kell vizsgálni. A valutahamisítványok felismeréséhez az alábbi tényezőket kell figyelembe venni:

- papír (vízjel, selyemszál, biztonsági szál stb.),
- nyomtatás (magasnyomású, mélynyomású és egyéb különleges biztonsági elemek),
- segédeszközök (nagyító, mágnesezhető tulajdonságot jelző műszer, UV lámpa stb.).

Fontos szerepe van a médiának, hogy felhívja az állampolgárok figyelmét a biztonsági jegyekre.

Az eurohamisítás elleni küzdelem büntetőjogon kívüli eszközeire pozitív példa a Periklész akcióprogram. Az akcióprogram jogi szabályozását egy tanácsi

kerethatározat²⁸ teremtette meg 2001-ben. Eredetileg a 2002–2005. december 31-ig terjedő időszakra tervezett programot 2013. december 31-ig hosszabbították meg.

A első Periklész program keretében az EU képzéseket, illetve technikai segítségnyújtást vezetett be a pénzhamisítás elleni küzdelemmel foglalkozó hatóságok számára. Így például szemináriumokat, kiküldetéseket, szakértői workshopokat, munkavállalói csereprogramokat és különféle olyan tevékenységeket finanszírozott, amelyek fejlesztették az egységes valutával foglalkozó munkatársak (pl.: rendőrök, banki munkatársak, ügyészek, bírák, stb.) szakértelmét. A képzés tartalma multidiszciplináris és transznacionális jellegű volt. Tartalma a biztonsági szempontokra, az információcserére, valamint a technikai és tudományos segítségnyújtásra is kiterjedt. Az akcióprogram keretében zajló projekteket a tagállamok illetékes hatóságai vagy a Bizottság kezdeményezhették. A workshopokkal, találkozókkal és szemináriumokkal kapcsolatban a tagállamok minden évben egy projektet terjeszthettek elő. A Bizottság az előterjesztett projektek közül a különböző kritériumok alapján választott. A projektek értékeléséért és megvalósításáért a Bizottság felelt. A 2007. január 1-je és 2013. december 31-e közötti időszakban a program végrehajtására előirányzott összeg 7 millió euró volt.

Az első Periklész program értékelését az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) belső ellenőrzési és értékelési részlege végezte, az értékelés minőségbiztosítását garantáló irányítócsoporthoz közreműködésével. Az irányítócsoporthoz az Európai Központi Bank (Pénzhamisítás Elleni Részleg) képviselői, továbbá a következő bizottsági szolgálatok képviselői is részt vettek. Az értékelés során elemezték a program helytállóságát, európai és általános hozzáadott értékét, valamint hatékonyságát, eredményességét és fenntarthatóságát. Általában véve az akcióprogramot sikeresnek tartották. A hatékonyság és az eredményesség tekintetében hangsúlyozták, hogy az elért eredmények fenntarthatósága jelentős mértékben függ attól, hogy lehetséges-e 2013-at követően is folytatni a programot.²⁹

A program folytatásaként 2014-ben elfogadták a második Periklész akcióprogramot, amelynek jogi alapját ezúttal egy rendelet³⁰ teremtette meg. Az akcióprogram 2014–2020-ig tart, és évente az Unió 1,1 millió eurót áldoz a pénzhamisítás elleni küzdelemre.

3. A pénzhamisítás elleni küzdelem intézményi oldala

3.1. A pénzhamisítás elleni küzdelemért felelős magyar szervek

Hazánkban az ORFK Bűnügyi Főosztály keretein belül működő Korrupció és Gazdasági Bűnözés Elleni Osztály látja el a gazdaságvédelmi egységek központi szakmai irányítását.

²⁸ A Tanács határozata (2001. december 17.) az euro pénzhamisítás elleni védelmét szolgáló csere-, segítségnyújtási és képzési program (a "Periklész-program") létrehozásáról.

²⁹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az euro pénzhamisítás elleni védelmét szolgáló csere-, segítségnyújtási és képzési program (Periklész program) értékeléséről /* COM/2013/0588 final */

³⁰ Az euro pénzhamisítás elleni védelmét szolgáló csere-, segítségnyújtási és képzési program (a „Periklész 2020 program”) létrehozásáról, valamint a 2001/923/EK, a 2001/924/EK, a 2006/75/EK, a 2006/76/EK, a 2006/849/EK és a 2006/850/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről

Az osztály munkatársai szakterületekre specializálódva végzik munkájukat, az egyes szakterületek az alábbiak szerint különülnek el:

- pénzhamisítás
- korrupció
- csúcstechnológia
- pénzintézetek sérelmére elkövetett bűncselekmények
- fogyasztói érdekeket sértő bűncselekmények
- környezeti bűncselekmények.

Szintén az osztály keretein belül működik a nemzetközi kötelezettségből adódóan létrehozott Pénzhamisítás Elleni Nemzeti Központi Hivatal. Feladata a pénzhamisításról gyűjtött információk nemzeti szintű központosítása, elemzés-értékelés útján történő feldolgozása, a nyomozások támogatása, a nemzetközi bűnügyi együttműködésben való részvétel, valamint a Magyar Nemzeti Bankkal történő együttműködés.³¹

3.2 Kitekintés az USA intézményi modelljére: a Secret Service-re

A pénzhamisítás azon kevés bűncselekmények egyike, amely említve van az Amerikai Egyesült Államok jelenleg is hatályos alkotmányában. Az alkotmány 8. cikke tartalmazza, hogy büntetni kell a forgalomban lévő pénz és értékpapírok hamisítását. Az Amerikai Egyesült Államokban a pénzhamisítás elleni küzdelemben a következő három szerv vesz részt:

1. a Kincstár (Treasury), mely magába foglalja a Bureau of Engraving and Printing-t (Pénzkibocsátó Hivatal),
2. a Secret Service,
3. és a Federal Reserve System (FED, az Amerikai Egyesült Államok Központi Banki Rendszere).

A Kincstár – amelynek része a Bureau of Engraving and Printing – felel az USA valutájának kibocsátásáért és a pénz védelméért azáltal, hogy fejleszti és ellátja azt biztonsági jegyekkel.

A Secret Service hatáskörébe tartozik a pénzhamisítással kapcsolatos bűncselekmények nyomozása, felderítése, illetve e szerv felel a bűnmegelőzésért. Az Egyesült Államok Központi Banki Rendszere szerepe pedig a dollár integritásának a biztosítása és védelme.³²

Érdeemes röviden áttekinteni a Secret Service történetét, és jelenlegi státuszát. A Secret Service megalakulása a 19. század második felére tehető. Az amerikai polgárháború (1861-65) ideje alatt a forgalomban lévő pénzek körülbelül egyharmada, vagy más források szerint fele hamis volt. Ekkoriban a pénzhamisítás meglehetősen gyakori bűncselekménynek számított, sőt az Északi Unionisták állami szinten is készítették hamis pénzeket Délre. A háborús, kaotikus viszonyok is

³¹ <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/bunugyi-szakterulet/korrupcio-es-gazdasagi-bunozes> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

³² United States General Account Office. Counterfeit U.S. currency abroad. Observations on counterfeiting and U.S. deterrence efforts. 1996.p. 4.

kedveztek a pénzhamisítóknak. E bűncselekmény visszaszorítására és a hamis pénzek forgalomból történő kiszűrésére alapították meg az Amerikai Titkosszolgálatot (United States Secret Service = USSS) 1865. július 5-én. A Secret Service kezdetben a Kincstár részeként tevékenykedett, első elnökét William P. Wood-ot, is az akkori Kincstári Titkár, Hugh McCulloch nevezte ki.³³ Kezdetben egyedüli és kizárólagos feladata volt a pénzhamisítással kapcsolatos ügyek nyomozása és felderítése, és a hamis pénzek forgalomból történő kivonása. A szervezet megalakulásakor még csak 30 főből állt, és központjának Washington lett kijelölve.³⁴

Tevékenysége a 70-es évekre vált egyre hatékonyabbá. Ekkoriban fogták el a híres pénzhamisítót, Pete McCartney-t, akinél 65.000 dollár értékben volt hamis pénz. Később elvitték az Illinois államában lévő Decatur nevű településre, ahol egy búzatáblán ki kellett ásnia az általa elrejtett 60.000 dollár értékű maradék hamis pénzt.³⁵ 1877-ben a Kongresszus elfogadott egy szabályozást, amely megtiltotta bármely érme, arany- vagy ezüstrudak hamisítását. 1882-ben a Kongresszus hivatalosan elismerte a Secret Service-t önálló szervezetként a Kincstáron belül, ennek ellenére nem volt elkülönült költségvetése a törvény szerint. Ez az *ex lex* állapot egészen 1951-ig fennállt. 1894-ben kezdte meg a Secret Service informálisan Cleveland elnök védelmét. William McKinley elnök ellen 1901-ben követtek el merényletet, és ezt követően a Kongresszus javaslatára 1902-ben vált a szervezet hivatalosan is az elnök testőrségévé. Ekkoriban még csak két teljes munkaidős testőre volt az amerikai elnöknek. A Kongresszus 1913-ban egy törvénnyel (Treasury Department Appropriations Act of 1913) hatalmazta fel a Secret Service-t az elnök, illetve választásokon az elnökjelöltek védelmére. A Truman elnök ellen intézett támadás következtében a Kongresszus elfogadott egy jogszabályt, amely most már tartósan felhatalmazta a Secret Service-t az elnök, az elnökjelöltek, illetve a családjuk védelmére. Kérésre még a miniszterelnöknek is biztosították a védelmet. Az elnök védelmére vonatkozó szabályok a Kennedy gyilkosság (1963) után még tovább bővültek. 1994-ben a US Code 18. cím 470. szakasza teremtette meg a büntethetőség feltételeit azokkal szemben, akik az Amerikai Egyesült Államok területén kívül követtek el pénzhamisítást (hamis pénz készítése, megszerzése, s azzal való kereskedés). A bűncselekményt úgy értékelték, mintha belföldön követtek volna el.

Felismerve a Secret Service központi szerepét a vagyoni elleni bűnözés elleni küzdelemben, 2003-ban a szervezet a Kincstártól átkerült a Belügyminisztérium hatálya alá (U.S. Department of Homeland Security). Az ezt követő 5 év rendkívül sikeres periódus volt a Secret Service történetében: 29 ezer pénzhamisítót tartoztattak le, az ügyek 98%-a marasztalással végződött, és körülbelül 295 millió dollár értékben foglaltak le hamis pénzeket. A Secret Service valamennyi bűncselekményt tekintve összesen 12 milliárd dollár értékű károkozást előzött meg ezen 5 éves időszak alatt. Jelenlegi igazgatója Joseph P. Clancy, akit Barack Obama 2015 februárjában nevezett ki. Mára gyakorlatilag egy szövetségi nyomozó hatósággá alakult át.³⁶ Az USSS hatásköre kiterjed még a pénzhamisításon túl

³³ Laurence Dwight SMITH: Counterfeiting a crime against the people. W. W. Norton and Company Inc. New York. 144. p. 82

³⁴ Lynn GLASER: Counterfeiting in America. the history of an american way to wealth. Clarkson N. Potter, Inc / Publisher. 1968. pp. 109-110.

³⁵ Captain Geo. P. BURNHAM: Memoirs of the United States Secret Service. Boston 1872. pp. 58-59.

³⁶ <http://www.secretservice.gov/about/history/> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

néhány, az amerikai büntetőjog szerint vagyon elleni bűncselekménynek minősülő deliktumra is.³⁷ Hatáskörébe tartozik például:

- az azonosító lopás,
- a hamisítás és csalás jellegű magatartások,
- az elektronikai úton történő csalások, számítógépes csalások, kiberbűnözés,
- pénzmosás stb.

A Secret Service egy komplex szervezet. A Központi Ügynökségén belül megtalálható a Nemzeti Veszélyértékelő Központ (National Threat Assessment Center)³⁸ a Hírszerző Osztály (Intelligence Division), a Pénzhamisítást Kutató Egység (Counterfeit Research Unit) az Elektronikai Bűnügyi Osztály (Electronic Crime Branch) és a Nyomozó Központ (Tracking Center).³⁹

A Vagyon Elleni Bűncselekmények Munkacsoportja (Financial Crimes Task Forces=FCTF) egyesíti a privát szektor és más végrehajtó ügynökségek erőforrásait a pénzhamisítás és más vagyon elleni bűncselekmények visszaszorítására. Jelenleg az Egyesült Államok területén 46 FCTF iroda található meg, amely helyi szinten lép fel a bűnözés ellen.⁴⁰

A Nyomozástámogató Osztály (Investigative Support Division) fejleszti ki és szervezi meg az átfogó bűnügyi nyomozással kapcsolatos programot, és ez az osztály felelős a külföldi bűnüldöző tevékenységek összehangolásáért is. A proaktív akciókat, realizálásokat különleges ügynökök hajtják végre.

A Secret Service nemcsak felderíti és üldözi a pénzhamisító bünszervezeteket, hanem egy saját laboratóriummal (Counterfeit Lab Headquarters) is rendelkezik, amely a lefoglalt hamis vagy hamisított pénzeket elemzi. A laboratóriumban a pénzelemző szakértők a legmodernebb technikai eszközökkel (nagy erősségű mikroszkóppal, UV lámpákkal stb.) állapítják meg a hamisgyanús pénzek eredeti vagy hamis voltát.⁴¹

A 150. évfordulóját tavaly ünneplő Secret Service a 2015-ös éves jelentésében⁴² rámutatott arra, hogy az USA valutájának a hamisítása jelentős veszélyt hordoz az Egyesült Államok monetáris rendszerére. A tavalyi évben a Secret Service

- 145 pénzhamisító műhelyt számolt fel,
- 796 pénzhamisítót tartóztatott le
- 58 millió dollár értékben foglaltak le hamis pénzeket az Egyesült Államok belterületén.⁴³

A dollárt nagy mennyiségben hamisítják az Egyesült Államok területén kívül is. A legtöbb dolláramisító bünszervezet Dél-Amerikában, azon belül pedig leginkább Kolumbiában és Peruban található meg. A szervezett bűnözők felszámolására létrehoztak egy bűnüldözői projektet (Project South America),

³⁷ U.S. Secret Service, United States Secret Service: Investigative Mission, available at <http://www.secretservice.gov/investigations.shtml> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

³⁸ <http://www.secretservice.gov/protection/ntac/> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

³⁹ <http://www.businessinsider.sg/an-up-close-look-at-the-secret-service-2014-10/4/#mw2QRi1UJHV1v6HY.97> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

⁴⁰ <http://www.secretservice.gov/investigation/#counterfeit> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

⁴¹ <http://www.secretservice.gov/investigation/#counterfeit> (Letöltés ideje: 2016. 10. 29.)

⁴² U.S. Secret Service: Annual Report 2015.

⁴³ U.S. Secret Service: Annual Report 2015. p. 26.

amelynek keretén belül a Secret Service helyi hatóságokkal és az Interpollal együttműködve lép fel a bűnözés ellen. Tavaly közel 30 millió dollár értékben foglaltak le hamis pénzeket.⁴⁴

A Secret Service éves jelentésében foglalt számok mellett fontos felhívni a figyelmet a látenciára. A Government Accountability Office jelentése⁴⁵ rámutat arra, hogy szinte lehetetlen (öt tényező miatt) megbecsülni az Egyesült Államok területén kívüli pénzhamisítás mértékét. E tényezők az alábbiak:

1. A Secret Service jelentései csak a regisztrált bűncselekményeket tartalmazzák (a rejtve maradt, úgynevezett látens bűncselekményeket értelemszerűen nem tudják számszerűsíteni);
2. A regisztrált adatok is eltérő képet mutathatnak a valóságtól, mert azok a számok domborodnak ki, ahová fókuszálta tevékenységét a Secret Service;
3. A jó minőségű hamis pénzek (mint pl. ún. szuperdollár, amelyet terrorista szervezetek készítettek a 90-es években) nagy valószínűséggel alulreprezentáltak lehetnek (hiszen pont a hamis pénz magas minősége miatt lehet, hogy nem fedezték fel annak hamis voltát);
4. A számok növekedésében sok más formális tényező is szerepet játszhat, mint a bűnelkövetések tényleges növekedése. Így például 1993-ban a Secret Service megváltoztatta a külföldi számokra vonatkozó jelentési gyakorlatát, hogy azok minél inkább proaktívak legyenek;
5. Végezetül a hamisítványok felismerése különböző időkben nagymértékben ingadozhat.⁴⁶

4. Összegzés, javaslatok

A pénzhamisítás – e bűncselekménytípus látenciáját is figyelembe véve – nem elsősorban mennyiségi, hanem minőségi problémája a bűnözésnek, és különös veszélyessége abban áll, hogy a gazdasági viszonyok működését, valamint az állami fizetőeszközök biztonságába vetett bizalmat ássa alá.

Az Európai Unió 2014-ben elfogadott egy irányelvet⁴⁷, amely arra kötelezi a tagállamokat – az euró és más pénznemek védelme érdekében –, hogy olyan hatékony nyomozati eszközök álljanak a pénzhamisítással kapcsolatos ügyekben folytatott nyomozásért vagy vádemelésért felelős személyek, egységek vagy szolgálatok rendelkezésére, mint amelyeneket a szervezett bűnözés vagy egyéb súlyos bűncselekmények esetében általában alkalmazhatnak.

Az irányelvnek való jogharmonizációs kötelezettségünk miatt jövőbeni javaslatként megfontolandónak tartjuk, hogy a pénzhamisítás legsúlyosabb, a Btk. szerint minősített eseteit érintő ügyekben (vagyis amikor a pénzhamisítást különösen nagy vagy azt meghaladó értékű pénzre, vagy bünszövetségben követik el), – amerikai mintára – a Terrorrelhárítási Központ járjon el felderítő szervként. Az Amerikai Egyesült Államok modellje bizonyítja, hogy titkosszolgálati eszközökkel hatékonyan lehet felvenni a harcot a pénzhamisítás ellen. A TEK bevonása a

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ United States Government Accountability: Counterfeit U.S. Currency Abroad: Observations on Counterfeiting and U.S. Deterrence Efforts - Scholar's Choice Edition. 1996. p. 7.

⁴⁶ Uo. pp. 7-8.

⁴⁷ Az Európai Parlament és a Tanács irányelve (2014. május 15.) az euro és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 9. cikk.

pénzhamisítás elleni küzdelemben – természetesen számos vonatkozó jogszabály-módosítással – álláspontunk szerint növelné a bűnüldözés hatékonyságát ezen a területen. Bár jelenleg Magyarországon nem magas a regisztrált pénzhamisítások száma, illetve a forgalomból kivont bankjegyek száma, ez évről évre változhat. A TEK feladatkörének ilyen irányú kibővítése révén a magyar szabályozás az irányelvben foglalt kötelezettségeknek is hatékonyabban tudna eleget tenni.

Továbbá az irányelv 10. cikke előírja a tagállamok számára annak biztosítását, hogy büntetőeljárások során haladéktalanul sor kerüljön a hamis-gyanús eurobankjegyek és -érmék megvizsgálására a nemzeti analízáló központ részéről a hamisítványok elemzése, azonosítása és felderítése céljából. Az illetékes hatóságok a szükséges mintákat késedelem nélkül, de legkésőbb a büntetőeljárással kapcsolatos jogerős döntés meghozatalával egyidőben kötelesek átadni. Véleményünk szerint a Magyar Nemzeti Bank ezt a funkcióját a korábbi jól bevált gyakorlatnak megfelelően megőrizheti.

Prevenációs szempontból fontos a megfelelő normatív szabályozás mellett, hogy rendszeresen legyenek a médiában ismeretterjesztő műsorok, amelyek felkészítik az állampolgárokat, arra az esetre, ha hamis pénzzel fizetnek nekik.

Érdemes megvizsgálni majd a jövőben azoknak az országoknak a statisztikai adatait, akik áttértek műanyag pénz alkalmazására. Fontos lehet emellett még, hogy az államok kifejezetten arra törekedjenek, hogy a pénzforgalmat – részben az adóbevételi hatékonyság növelése céljából – a készpénzes fizetési eszközökről a pénzhelyettesítőkre tereljék át. A pénzhamisítás elleni küzdelem csak akkor lehet eredményes, ha az állam a technikai modernizációval folyamatosan lépést tart.

Felhasznált irodalom:

- ANGYAL Pál: a Magyar Büntetőjog Kézikönyve. 17. A pénzhamisítás, hamis tanúzás, hamis eskü, hamis vád. Attila-nyomda részvénytársaság, Budapest. 1940.
- BRANTINGHAM, P. – S. EASTON: The Costs of Crime: Who Pays and How Much? Update. In: Fraser Institute Critical Issues Bulletin. Vancouver, BC. The Fraser Institute. 1998.
- Captain Geo. P. BURNHAM: Memoirs of the United States Secret Service. Boston 1872.
- Committee on Technologies to Deter Currency Counterfeiting, National Research Council: A Path to the Next Generation of U.S. Banknotes: Keeping Them Real. National Academies Press. 2015.
- Cyril MONNET: Counterfeiting and inflation. In: Working paper series. European Central Bank. No. 512 / August 2005.
- Ed NOSALA – Neil WALLACE: A model of (the threat of) counterfeiting. Journal of Monetary Economics. Volume 54, Issue 4, May 2007.
- Fritz-Maurice, EARNESTINE: Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency. The American Journal of International Law 1932/3.

- John F. CHANT: The Canadian experience with counterfeiting. Bank of Canada review. 2004.
- John W. COOLEY: Currency Wars: How Forged Money is the New Weapon of Mass Destruction. Skyhorse Publishing; First Edition edition. 2008.
- Karl BINDING: Lehrbuch des Gemeinen Deutschen Strafrechts Besonderer Teil. Zweiter Band, erste Abteilung. Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig. 1904.
- KÓHALMI László: A büntetőjog alapproblémái. PTE-ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet. Pécs, 2012.
- Laurence Dwight SMITH: Counterfeiting a crime against the people. W. W. Norton and Company Inc. New York. 1944.
- Lynn GLASER: Counterfeiting in America. the history of an american way to wealth. Clarkson N. Potter, Inc / Publisher. 1968.
- Nathan VILES – Alexandra RUSH –Thomas ROHLING: The Social Costs of Currency Counterfeiting. Research Discussion Paper. Reserve Bank of Australia. 2015.
- United States General Account Office. Counterfeit U.S. currency abroad. Observations on counterfeiting and U.S. deterrence efforts. 1996.
- United States Government Accountability: Counterfeit U.S. Currency Abroad: Observations on Counterfeiting and U.S. Deterrence Efforts - Scholar's Choice Edition. 1996.

DR. FÜRJES JÁNOS

**BESZÁMOLÓ A VI. MAGYAR BIZTONSÁGI FÓRUM
KONFERENCIÁJÁRÓL**

Idén hatodik alkalommal rendezte meg a Magyar Biztonsági Fórum „Fly me to the Moon” címmel éves konferenciáját, 2016. március 23. és 25. között Kecskeméten, Dr. Simicskó István Honvédelmi miniszter fővédnöksége mellett. A rendezvény biztonságtechnikai aspektusból foglalkozott, a technológia és az ember fejlődésével,

kapcsolatával. Sajnos szomorú aktualitást adott a rendezvénynek a március 22-i brüsszeli terrortámadás.

A konferencia ideje alatt kiállító cégek bemutathatták a legújabb fejlesztéseiket, előadók megoszthatták a hallgatókkal a legfrissebb ismereteket, a „Köztünk élő legendák” előadássorozatban pedig az első magyar kozmonauta, Farkas Bertalan volt a rendezvény vendége. Hagyományteremtő célzattal idén először egy külön programmal bővült a rendezvény, hiszen a 2 napos plenáris ülést megelőzően egy szekciónap is megtartásra került, melyen egy tucat igazán érdekes szakmai előadás és egy vitaest is helyet kapott az őrszolgálatokról, őrzésről. A Magyar Biztonsági Fórum a Magyarországi legnagyobb civil biztonságtechnikával foglalkozó vállalkozásainak szervezete. 2010-ben alapította közel 10 cég, amely napjainkra több mint 50 tagúvá bővült. A konferencia ideje alatt több mint 20 előadást lehetett meghallgatni.

A szekciónapon, az első előadást az OSS Security nevű cég képviselője, Ugrin Botond úr tartotta. A vagyónvédő cégek egyik fő problémáját boncolgatva, kitért a biztonsági rendszerek kültéren található eszközeinek szabotázs elleni védetségére. Kevés biztonsági cég áldoz ezen probléma gyakorlati oldalának vizsgálatára, lévén a kísérletek végén általában megsemmisülnek, vagy használhatatlanná válnak az eszközök. Számos demonstrációt láthattunk, amelyben többek között vizsgálta a kültéri szirénák blokkolásának lehetőségeit. A védő burkolat megfúrásától a hangkeltő eszköz csatlakozójának széthúzásán át a levegőre megszilárduló poliuretán habbal megbénított hangszóró eseteit vizsgálva. A leghatásosabb szabotázsnek a falról leszerelve és vízbe helyezve mutatkozott. A következőkben a riasztó rendszerek humán faktorát vizsgálta meg. Itt arra a megállapításra jutott, hogy a legtöbb felhasználó a születési dátumokat felhasználva képezi a mesterkódokat a riasztó rendszereinél. Egy kis humán felderítő tevékenység után könnyen hatástalaníthatóvá válnak a rendszerek.

A következő előadást Koller Attila, az Umirs Europe Kft. képviselőjében tartotta. Témája a kültéri védelem és ennek legújabb technológiája volt. A kültéri védelem mind az öt fő komponensére kitért. Az elrettentés, detektálás, késleltetés, reagálás, megakadályozás területein bemutatta termékportfólióját. Részletes beszámolót az elektronikus kültéri behatolásjelző berendezések közül a Quadrosense rendszerről hallottunk. Ezek a mikrohullámú érzékelőkből felépülő egységek a technológia csúcsát képviselik.

A harmadik előadást Bata Miklós, az Aspectis Kft. ügyvezető igazgatója tartotta az IoT eszközökről. Ez nem más, mint az Internet of Things, azaz az internetre csatlakoztatott berendezéseket jelenti, amely 1999 óta létező fogalom, bár a fenti rövidítés 2005 óta használatos. Egyértelműsítette, hogy a teljes biztonsági szektor migrál (átköltözik) Internet Protokoll (továbbiakban IP) alapú eszközökre. Mind a kamerák, mind a szenzorok, mind a vezérlő és rögzítő eszközök egy egységes IP infrastruktúrára épülve költséghatékony megoldást jelentenek mind a szolgáltatóknak, mind a felhasználóknak. Természetesen nem felejtve el, az IP hálózaton meglévő sebezhetőségeket. A szenzorok, mint trójai falovak komoly sebezhetőséget hordoznak magukban. A fejlődés további iránya az adatmenedzsment áthelyezése a „felhő” szolgáltatások közé, amellyel rugalmasabb rendszerek alakíthatók ki. A jelenlegi integráció csúcsát az ún. okos városok jelentik, példaként említette a 2012-ben átadott Mexikói biztonsági rendszert 8000 kamerával.

Ha a szerző megengedhet magának egy szubjektív véleményt, akkor a Securimaster Kft. előadása volt a legprofesszionálisabb bemutató. Ujj Károly, Dr. Nagy József, Szabó Gyula és Nyilas Zsolt által előadott bio-feedback technika nagyon látványosra sikerült. A felvezetőben felvázolt „mond el – elfelejti, mutasd meg – fele megmarad, játszasd el – háromnegyede megmarad” jelmondat teljesen igaznak bizonyult. Egy stilizált bankrablást követően kezdődő mondatok sok hónappal az előadás után is szinte a fülemben csengenek, és nem csak a „bankrablás” során elsütött vaktöltények robbanása.

1. kép

Forrás: <http://securimaster.com/2016/05/05/magyar-biztonsagi-forum-vi-kecskem-et-2016-03-23-25/> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

Az előadás 45 perce alatt folyamatosan fenntartva az érdeklődést, a ritmus és a téma mélységének folyamatos váltakozása maradandó élményt jelentett. A bio-feedback technika bármely ügyféllel foglalkozó, folyamatos konfliktushelyzetet magában hordozó területen alkalmazható a végrehajtó állomány továbbképzésére. A saját élményre épülő éves oktatás az alkalmazottak képzésének kell, hogy az alapja legyen. Az agresszív, vagy kifejezetten rosszindulatú ügyfelek kezelésének tökéletes módszere. A közös élményen alapuló gyakorlati oktatás kimutathatóan növeli a konfliktuskezelő képességet, valamint a lojalitást és a csapatszellemet. A közösen tartott tréningek az esetlegesen bekövetkező események utáni ún. poszttraumás stressz fennállási idejét, illetve mélységét is csökkentik, tehát roppant hasznos munkavállalói szemszögből is.

2. kép

Forrás: <http://securimaster.com/2016/05/05/magyar-biztonsagi-forum-vi-kecskemert-2016-03-23-25/> (Letöltés ideje: 2016. 10. 30.)

A következő előadó Polyák Norbert, az AXIS termékek forgalmazójának képviselője volt. Bemutatóját a 2. világháborúban alkalmazott térfelügyelő rendszerek történetétől egészen napjaink legmodernebb berendezéséig tartotta. A térfelügyelő rendszerek első változata New York államban működött az 1970-es években. A bűnözés visszaszorítására vezették be, amelynek következtében a közterületen elkövetett bűncselekmények száma 50%-al csökkent. A korábbi műszaki tartalmú előadásokkal összhangban az IP alapú technológia előnyeit ismertetve az előadó. A térfelügyelésben az IP alapú kamerák alkalmazásának története 1996-tól íródik. Akkor 352*288 (100 ezer)¹ pontos képet készített a rendszer, másodpercenként 1 darabot. Ma ez szám 30 millió képpontnál jár² (bár léteznek 250 millió képpontos), 120 kép per másodperces sebesség mellett. A számok bővületén túl a legjelentősebb változás a fedélzeti intelligencia megjelenése. Ez lehetőséget ad arra, hogy folyamatos valós idejű video-elemzéssel csak a védelem számára kritikus folyamatok kerüljenek riasztásra, legyen az egy elhagyott csomag, vagy egy kerítésen átmászó behatoló. A gyakorlati tapasztalatok, illetve a technika fejlődése olyan érzékeny megfigyelő rendszereket eredményezett, amely képességét tekintve nagyságrenddel meghaladja a 10 évvel ezelőtti berendezések tulajdonságait. Említésre kerültek a nagy dinamikájú, fényerősítéssel rendelkező eszközök, valamint multispektrális kamerarendszerek.

¹ <https://kintronics.com/understanding-ip-camera-resolution-specifications/> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

² <http://newatlas.com/canon-250-megapixel-sensor/39290/>. (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

A biztonsági szektor, hasonlóan a többi szolgáltató szektorhoz, költségérzékeny terület. A berendezések fejlesztését hátráltatja az érzékelők által használt kommunikációs vonalak sávszélességnek ára, a berendezések bekerülési költsége, valamint a felhasználók innovációja iránti igényének hiánya.

A szekció-előadások után egy vitafórum kezdődött „Élettelen erő” – vita az örökről, őrszolgálatokról, kamaráról és jogszabályról Szakonyi Péter moderálásával és Pongor Sándor (MBVMSZ), Német Ferenc (MVMSZK), Dr. Jankovics Kornélia (ügyvéd), Gazsi László részvételével.

Az esti „Kötünk élő legendák” előadás vendége Farkas Bertalan nyugállományú dandártábornok volt. Közel másfél órás beszámolóját hallgathatta meg a közönség az 1980 május 26-án indult 8 napos útutazásáról, az ehhez vezető rögs útról, valamint az azt követő utóéletéről.

A második napon külső helyszínen folytatódott a konferencia. A Magyar Honvédség 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis fogadta a konferencia résztvevőit. A parancsnok, Ugrik Csaba dandártábornok köszöntötte a résztvevőket, és egy rövid ismertetést adott a repülőbázisról. A további előadások a repülőbázis és a repülés biztonságáról szóltak. A mai bonyolult rendszerekben a személyi felelősség kérdése sokkal árnyaltabb, mint bármilyen más, az egyértelműnek tűnő esetben. A repülésbiztonság reaktív modellje, illetve követő szabályozása, az exemplikatív szabályozás útján preventív és prediktív módon próbálja csökkenteni a repülés kockázatait.

A repülőtéren megható pillanatok tanúi lehetett a konferencia közönsége, amikor a „Kötünk élő legendák” sorozat jegyében Paár Ferenc nyugállományú ezredes és Majoros József nyugállományú alezredes, az első sugárhajtású repülőszázad pilótái megkapták az erre az alkalomra elkészített emlék pilóta kabátot. Majd a tiszteletükre a bázis Grippenjei egy repülőgyakorlatot hajtottak végre.

Visszatérve a külső helyszínről, a második nap nyitóelőadása a Magyar Biztonsági Fórumról szólt, Papp Róbert elnök tolmácsolásában. A 2011. december 1-jén alapított MBF szervezetének küldetését ismertette. Beszámolt arról is, hogy megalakították az Óbudai Egyetem Kiscelli úti 114-es termében az MBF labort, ahol folyamatosan kipróbálhatóak a biztonságtechnikai eszközök, és a szakma képviselői előadásokat tarthatnak a hallgatók számára.

Dr. Kardos Zoltán, a légi közlekedéssel foglalkozó szakértő, a légiközlekedés védelemről szólt. A szabályozás ezen a területen exemplikatív, azaz az előforduló esetekre hoznak általánosító szabályzást. 1988. december 21-én a Lockerby-nél történt sajnálatos eset kronológiai ismertetésével, és az ott elkövetett hibák feltárásával kezdte az előadását. Az első repülőgép-eltéréssel kapcsolatban elmondta, hogy az IV. Károly magyar királyhoz köthető, 1920 októberében. A csomagok átvizsgálásának fontosságát, egy 2010-es nyomtató tonerbe rejtett robbanóanyag-példával illusztrálta. Számos magyar vállalkozás úgynevezett "Ismert Szállító" (Known Consider – KC) minősítéssel rendelkezik. Ez azt jelenti, hogy a saját minőségbiztosítási és ellenőrzési rendszerük lehetőséget biztosít arra, hogy az általuk összeállított és leplombált csomag reptéri ellenőrzés nélkül kerülhet fel a szállító eszköz karakterébe. Ez a megoldás gyorsabb, gördülékenyebb áruszállítást tesz lehetővé az export cégeknek. Az előadó véleménye szerint KC rendszer biztonságát

és megbízhatóságát az EKÁE rendszer sérülékennyé teheti. Eddig még nem fordult elő, de lehetőség van arra, hogy a közúti ellenőrzés során az ismert szállító által lepecsételt árut megbontsa az ellenőr, amely így nem alkalmas ellenőrzés nélküli repülőgépes szállításra. Ez idő- és pénzbeli veszteséget okoz az üzleti élet szereplőinek.

A 8. előadást Zboznovits Csaba tartotta a Magyar Telekom képviselőjében, mint igazságügyi szakértő. Előadását a "Fly Me to the Moon" mottó jegyében, egy 1970-ben kultikussá vált mondattal vezette be: "Houston we have a problem". Jelezte, hogy a fizikai biztonság elérésén túl a szektor szereplőinek egyre inkább szembe kell nézniük az elektronikus és adatbiztonság kérdésével. A mai felhasználói piac szintjén, a gyártók diktálják a fejlődés irányát és nem a vásárlók. Ez a kiadott eszközök kiforratlanságával és berendezésekben hemzsegő biztonsági rések képében jelenik meg. A gyártók a termékük eladhatóságának jegyében a személyes adatokat szinte sajátjukként kezelik. Közben felborult az egyensúly a személyes adatok védelme és a bűnüldözés viszonylatában is. Az Egyesült Államokban csak 2015 novemberétől él a Freedom Act, amely csak bírói engedély birtokában teszi lehetővé a személyes adatok elektronikus eszközökről történő megszerzését az FBI és más bűnüldöző szerv számára. Az adatokat csak a távközlési szolgáltatókon keresztül érheti el bármely szerv. Ehhez képes az európai szabályozás sokkal inkább személyiségségi aspektusú. Felhívta a figyelmet mind a szervezeti szintű, mind az egyéni biztonságtudatosság kialakítására és folyamatos fejlesztésére. Komoly problémaként említette, hogy a Barcelonai Mobile World Congress (MWC) kiállítás fő témája a hálózatba kapcsolt önzetű autók voltak. A probléma az eszközök sérülékenységén túl a közvetlen emberi élet veszélyeztetésének valós volta. Az előadás tartalmának súlyosságát mutatja, hogy az Internetre kötött berendezések (IoT) sérülékenységét kihasználva 2016 októberében végrehajtottak egy túlterheléses támadást az egyik legnagyobb névfeloldó szerver, a Dyn ellen. Ezt a támadást úgy aposztrofálták, hogy „hűtőgépekkel” használhatatlanná lehet tenni a világhálót.³

Következő előadást Szabó István, a Budapest Airport Zrt. biztonsági igazgatója tartotta. Ismertette az 1515 hektár kiterjedésű reptér fizikai felépítését, a felszálló pálya és a hozzá kapcsolódó infrastruktúra rendszerét. A "légi" oldalon túl a földi ellenőrző eszközrendszeréről is beszámolt. A biztonsági kihívások tekintetében több példát is említett. Így a földi kiszolgáló oldal elleni, 2007. június 30-án Glasgow-ban történt öngyilkos merényletnek tűnő incidenst⁴, valamint a 2011. január 23-án, a moszkvai reptéri öngyilkos merénylet esetét említve⁵, amely 35 áldozatot követelt. Sajnos ismét előkerült a brüsszeli terminál elleni támadás is. Olyan új típusú robbanószerek jelennek meg, amelyeket közértben kapható elemekből elő lehet állítani. Ezek egyik régi-új anyaga a triaceton-triperoxid, a Sátán anyaga⁶. Jelenleg ez kimutathatatlan, vízben nem oldódó, viszont nagyon instabil. A lebukott

³ <http://www.tmsi.hu/2016/10/25/a-dyn-ddos-tamadasrol-nehany-gondolat/> (Letöltés ideje: 2016. 10.30.)

⁴ <http://www.ma.hu/tart/rcikk/b/0/172404/1>. (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁵ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110124-robbanas-a-moszkvai-domogyedovoi-repteren-legalabb-10-ember-meghalt.html>. (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁶ <http://index.hu/tudomany/tatp0811/>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)

Glasgow-i merénylők is ezzel próbálkoztak. Az öngyilkos merénylőket a szegény ember nukleáris fegyvereként említette. Hosszú felkészülési idő áll rendelkezésükre, ha elszeparáltan végzik a tevékenységüket, szinte lehetetlen védekezni ellenük. A támadások egy másik fajtája a kibertérből érkezik. Mind a reptereket, mind az eszközt próbálják támadni a hackerek⁷. A következő, reptér szempontjából komoly kockázat a drónok megjelenése. A hírekben folyamatosan megjelenő drón-incidensekről (Párizs, Los Angeles, Dubai) szólt az előadó. Újabb biztonsági kockázatokat említve felidézte a 2015. október 31-i orosz repülőgép katasztrófáját.⁸ A légi jármű, mint fegyver 2001. szeptember 11. óta ismert és sajnos alkalmazott eszköz a terrorcselekmény végrehajtására. Az előadó visszakanyarodott az új típusú anyagok és eszközök kérdéséhez, mivel a kerámia eszközök (kések) a röntgen berendezésekkel szinte kimutathatatlanok, illetve 3D nyomtatóval készült egyedi megoldásokkal kikerülhetők a biztonsági ellenőrzések. Végezetül megemlítette, hogy a nemzetközi perterek biztonsági szolgálatai közül kettő esetben nincs kiszervezve külső vállalkozásba. Az egyik Koppenhága, a másik pedig Budapest. Ez jelentős kockázatsökkentő tényező a két reptér esetén.

Az esti díszvacsorán adták át az MBF által alapított díjakat. Borsos József díjat adtak át Jegyinák János, r. főtörzsőrmesternek⁹, „Primus inter Pares” díjat kapott Szakál József, vagyonőr, Ungi Ferenc díjban részesült Dr. Szemeti Ferenc, biztonsági vezető. A

A harmadik nap nyitóelőadását Dr. Nógrádi György professzor tartotta a világpolitika aktuális kérdéseiről. A brüsszeli események tükrében elmondta, hogy megszűnt a hallgatóságos megállapodás a szélsőségesek és a belga kormány között, hogy bármit tehetnek, amíg nem követnek el terrorcselekményt. Elmondta, hogy az Európai Unió a személyiségi jogokat előbbre sorolta a biztonsági, bűnmegelőzési kérdésekkel szemben. Számos olyan adat hangzott el, amely felvillantotta a migrációval érkező, eltérő kulturális és társadalmi viszonyokat képviselő személyek beilleszkedésének nehézségeit. Szót ejtett Svédország, Franciaország, Belgium, Németország bűnügyi statisztikájáról, amelyben már markánsan kimutathatóak a migránsok által elkövetett bűncselekmények. A bűnözésen túl ezen országokban tapasztalható szegregációról is beszélt a „NO GO” zónák említésével. A válságkörzetekről szólva említette Ukrajnát, ahol folyamatos válsághelyzetet jósolt. A terjedő iszlám szélsőségekkel kapcsolatban említette Albániát, amely már érzékelhető távolságban van Magyarországtól. Távolodva Magyarországtól szöveg a Görögország kritikus helyzetéről a migráns hullám kezelésével kapcsolatban. Említette a görög felajánlást, amely az adóságuk elengedésével gátat szabna a bevándorlásnak. Törökország legnagyobb ellenségének a kurd szélsőségeket tartja, annak ellenére, hogy Szíriában és Irakban az Iszlám Állam terrorszervezet fizikai közelségben található, és a jelentős menekült bevándorlásért ez tehető felelőssé. Tovább távolodva beszélt Szaud-Arábiáról, mint a legnagyobb fegyverbeszerzőről a világban, illetve a gazdag Öböl-menti országok elzárkózásáról a menekültek befogadása kérdésében. A 45 perc, amely az előadó rendelkezésére állt meglehetősen szűkösen bizonyult, akár egy egész napot is kitölthetett volna.

⁷ <http://iho.hu/hir/hackertamadas-a-repulokep-ellen-150522#>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)

⁸ <https://orientalista.hu/lezuhant-egy-orosz-repulokep-allitolag-az-islam-allam-kovette-el-a-merenyletet/>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)

⁹ <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/szervezeti-hirek/szentgyorgy-erdemjel-es-dicseret-a>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)

A következő előadást Berki Antal, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság biztonsági igazgatója tartotta. Ismertette a Hatóság létrejöttének körülményeit, feladatait, elhelyezkedését az állami apparátusban. Előadásában az országos vészhelyzetben a rádió és televízió rendszerek állami vezérlésének átvételi technikájáról szólt. Megemlítette az Országos Informatikai és Hírközlési Főfelügyelet feladatrendszerét. A nemzeti informatikai hálózatok, mint a kritikus infrastruktúra elemeinél bekövetkező bármilyen szolgáltatás-kiesés jelentési kötelezettséggel jár, mind nemzeti, mind nemzetközi szinten. Erre egy folyamatos ügyeleti rendszer került kiépítésre. A szervezet együttműködik a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósággal (OKF). Vészhelyzetben a műsorszóró adók átkapcsolásáról az OKF, a Honvédelmi Minisztérium dönthet, a Terrorelhárító Központ pedig javaslatlall élhet.

A harmadik nap harmadik előadását Varga Tibor tartotta, aki a Magyar Olaj- és Gázipari Részvénytársaság (MOL NyRt.) Csoportbiztonsági Igazgatója. Ismertette a MOL vízióját, küldetését, valamint a célokat és feladatokat. Beszélt az általános tevékenységéről, a kutatási és kitermelési feladatokról, illetve ezek védelméről. A kitermelésen túl szólt a logisztikai feladatok szállítási és tárolási egységeinek biztonságos üzemeltetéséről. Számos felvételt mutatott be a fennálló problémákról, illetve ezek ellen tett védelmi intézkedésekről. Itt is tetten érhető voltak a bevándorlók elszánt viselkedésének jelei egy határmenti töltőállomás szinte teljes kifosztásának képében. Elmondta, hogy Magyarországon közel 4500 termelő kút létezik, ezek egy része kimerülőben van. Folyamatos kutatással kell az esetleg kieső kapacitásokat pótolni. Ezeket általában külföldön próbálja a cég megvalósítani. Itt került szóba Pakisztán, mint a csoport egyik legnagyobb külföldi koncessziójának helyszíne. A pakisztáni termelő kutak védelme a legnagyobb kihívás, mind emberi, mind szakmai tekintetben.

Sajnos a konferencián itt hangzott el a legszigorúbb mondat:

„Nem az a kérdés, hogy egy terrorcselekmény bekövetkezik-e vagy sem? Hanem az a kérdés, hogy mikor és hol, és hogyan tudjuk ennek hatását minimalizálni!”.

Ennek megfelelően, minden kritikus infrastruktúra-üzemeltető szervezetnek rendelkeznie kell terrorcselekmény esetére reagálási tervvel, és ezeket be kell gyakoroltatni, illetve folyamatosan felül kell vizsgálni.

A rendezvény befejező részében Nemes Orsolya tréner, „Út az üres laptól a sikeres prezentációig” tartott webdesign előadást.

A konferencia lehetőséget biztosított a civil biztonsági szektor résztvevőinek kötetlen beszélgetésekre, ismerkedésre, a legújabb technológiák bemutatására. A szakmán kívüliek számára viszont remek lehetőséget nyújt arra, hogy betekintést nyerjen a civil biztonsági szektor szereplőinek gondolkodásába, illetve megtudhatja, hogyan vélekedik a tágabb és szűkebb értelemben vett biztonságról. Tartalmas előadások során megismerheti a legújabb technológiákat, trendeket.

Felhasznált irodalom:

- <https://kintronics.com/understanding-ip-camera-resolution-specifications/> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
- <http://newatlas.com/canon-250-megapixel-sensor/39290/>. (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
- <http://www.tmsi.hu/2016/10/25/a-dyn-ddos-tamadasrol-nehany-gondolat/> (Letöltés ideje: 2016. 10.30.)
- <http://www.ma.hu/tart/rcikk/b/0/172404/1>. (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
- <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110124-robbanas-a-moszkvai-domogyedovoi-repteren-legalabb-10-ember-meghalt.html> . (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
- <http://index.hu/tudomany/tatp0811/>. (Letöltés ideje: 2016.10. 31.)
- <http://iho.hu/hir/hackertamadas-a-repulokep-ellen-150522#>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)
- <https://orientalista.hu/lezuhant-egy-orosz-repulokep-allitolag-az-islam-allamkovette-el-a-merenyletet/>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)
- <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/szervezeti-hirek/szent-gyorgy-erdemjel-es-dicseret-a>. (Letöltés ideje: 2016.10.31.)

A NEMZETBIZTONSÁGI TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSE, AVAGY A NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE ÉS A KUTATÓK ÉJSZAKÁJA 2016.

Az első számítógépek, illetve infokommunikációs hálózatok megjelenése óta az egyének és az emberi kapcsolatok világában is forradalmi változásokat élünk meg.¹ Az információ és az abból felépített digitális tudás teljes mértékben megváltoztatta a környezetünk minden részrendszerét. Az értékeink védelme új, egy globálisan is nyitott világban megnövelte az egyének (a hálózati felhasználók) felelősségét. Ez az emberi együttélés hálózataiban, illetve közösségi tereiben a humánbiztonság jelentőségnek növekedését eredményezte. Az egyre bővülő szegmensek közötti összefüggések sajátos biztonsági felfogást igényelnek.

A személyes és elektronikus kapcsolatok bonyolult viszonyrendszerében mindennapjainkat egyre inkább a hálózatokban áramló adatok és információk megismerése, megosztása, illetve birtoklása határozza meg. A megszerzett tudás hatalmat jelent. Ez ma már azt jelenti, hogy a nemzetközi térben az államok mellett más szervezetek, vállalatok – társadalmi, politikai, gazdasági vagy akár fegyveres – csoportok is képesek lehetnek bármilyen célú törekvésük megvalósítására, továbbá azok információs támogatására.

Hogyan illeszthető ebbe a folyamatba az a törekvés, amit a méltán népszerű, tudományos értékű rendezvénysorozat, a Kutatók Éjszakája jelenít meg?

A fent említett forradalom a 21. században a médiából átláthatatlan labirintust, a sugárzott – erőszakos tartalmú és nem kevésbé fenyegető egyéb – tudósításokkal, illetve műsorokkal pedig bikafejű szörnyetegeket teremtett. A tragédiákra leginkább „éhes fogyasztók igényei” szerint az „eltévedt szemlélődő” leggyakrabban az erőszakkal és a pusztítással találkozik. A bennünket érintő kihívások, kockázatok, illetve fenyegetések miatt soha nem volt még ilyen fontos a tudatos és hiteles kommunikáció széleskörű terjesztése. A félelmeink legyőzésében, de még a saját biztonságos döntéseink megtételében is képessé kell válnunk – a lehető legtágabb értelemben – a tájékozottságunk illetve a tudatosságunk növelésére.

¹ SIMON László: Az információ mint fegyver? Szakmai Szemle, 2016. 1. sz., pp. 34-60.

Ennek több eszköze is lehet. Például a nemzetbiztonsági szolgálatok által folytatott publikációs tevékenység, vagy a nyilvános konferenciák, de a Nemzeti Közszerológati Egyetem (NKE) Nemzetbiztonsági Intézetének (NBI) küldetése² is ebbe a témakörbe tartozik.

Az Európában tapasztalt terror, az agresszió és a fenyegetés új dimenziójára hívta fel a figyelmet. A terrorizmus és az ellene folytatott küzdelem eltérő céllal ugyan, de egyre növekvő mértékben törekszik bevonni a civil lakosságot. Így a politikai célok erőszakos megvalósításának színterévé váltak a globális, a regionális és esetenként a lokális hálózatok is. Ebben a térben a nem közvetlenül kell erőszakos támadástól tartanunk. Az úgynevezett indirekt hadviselés az információból nem csak virtuális, hanem valós fegyvert³ „kovácsolt”.

A fentiek alapján nem kell bizonyítani, hogy a Magyarországot napjainkban érintő kockázatok és fenyegetések kezelése során egyszerre kell tudományos és tapasztalati háttérrel rendelkezni az agresszió, de még a konkrét fegyveres támadások megelőzése, felderítése esetenként akadályozása, illetve felszámolása területén is. A különböző társadalmi infrastruktúrák és egyéb infokommunikációs hálózatok komplex védelmének megszervezése elsősorban állami feladat. A felgyorsult globalizáció ugyanakkor a szolgáltatás állami és nem állami rendszereiben fokozta az egyszerű polgárok, civilek kitettségét, illetve kiszolgáltatottságát is. Az egyén felelőssége a biztonságos működtetésben, a mindennapi alkalmazás, valamint a hálózatok fenntarthatósága terén rohamosan növekszik.

Amennyiben a leírtakat médiában vezető híreként megjelenő klímaváltozással, fenntartható fejlődéssel, vagy épp a tömeges migráció újszerű európai vonatkozásaival összevetjük, akkor mindannyiunk számára jól láthatóvá válnak az információk közvetett hatásai. Reményeim szerint a biztonság tudatos felfogás fejlődésével az újabb és újabb szélsőséges, erőszakos és radikális emberi megnyilvánulásokat megfelelő módon leszünk képesek kezelni. Ezen transznacionális és anómiás folyamatok agresszív hatásai a kritikus infrastruktúrák, a közösségi és az internetes kapcsolatok biztonságának növelésével csökkenthetők. Ezáltal a „puha célpontok” és az ártatlan, valamint értelmetlen áldozatok száma mérsékelhető. A közvetlen és közvetett támadásokat tekintve a jelenlegi és a jövőbeli politikai, jogi, valamint technológiai környezetben az eddig kialakított katonai és nem katonai együttműködések túl, az egyének, valamint a felhasználói csoportok biztonsági jellegű hozzájárulásaiban is változásokat kell elérni.

Éppen ezért fontos, hogy a civileket meg tudják a titkosszerológálatok szólítani. Ennek egyik mozzanata a Katonai Nemzetbiztonsági Szerológálat (KNBSZ) részéről, hogy törekszik részt venni a (NKE) által koordinált Kutatók Éjszakája rendezvénysorozaton.

Amennyiben az elhúzódó, fenyegető folyamatokat szemléljük, mind a hozzáértők, mind a laikusok számára egyre inkább egyértelművé válik, hogy a

² Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, <http://nbi.uni-nke.hu/> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

³ Uo. p. 49.

tényezők és a valós műveleti környezet megismerése a titkos információkat gyűjtő szervezetek nélkül megoldhatatlan. A hekkerek támadásai, az összeesküvés-elméleteket gyártók elemzése, de még az internetes mémeket⁴ készítő kukiság-kampányai is a megtévesztés, a valódi kép elfedését szolgálhatják. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége elméleti és gyakorlati értelemben is, elsősorban rejtetten valósítható meg⁵. Ugyanakkor a biztonsággal összefüggő kérdésekben, illetve a döntések előkészítése, valamint a vezetői tevékenységek támogatása során nyíltan folytathatnak kommunikációt, továbbá együttműködést. Nemzetbiztonsági érdekből az egyén szintjén többnyire szigorú, törvényi keretek között történhet meg bármilyen információ átadása. Ezek alapján „csak” a kém-történetek és a különböző titkosszolgálatok irodalmi, illetve filmművészeti feldolgozása kapcsán, valamint a történelmi távlatokban vizsgálható levéltári adatok megismerése során kaphatunk a mai ember számára talán kevésbé érdemi válaszokat.

A nemzetbiztonsági ismeretek átadása ugyanakkor minden ország és azok titkosszolgálatai számára is kiemelt hírszerzési és elhárítási jelentőséggel bír. A törvényi szabályozásokon, illetve az ideálisan rejtve és rejtetten folytatott titkos információgyűjtésen túlmutató speciális tudás és gondolkodás a 21. században meghatározóvá fog válni a közvetett hálózati és közvetlen információs hatások megértésében, de még kezelésében is. Éppen ezért egyfajta nyitási céllal, az NKE Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár szervezésében megvalósuló Kutatók Éjszakája 2016-os programra minden hozzáértő és laikus érdeklődőt szívesen vártunk szeptember 30-án. Az NBI immár második alkalommal önállóan szervezett előadásokat. Ahogy azt az NKE honlapján szereplő beharangozó⁶ ígérte, a ritka pillanatok egyike volt, amikor „a Nemzetbiztonsági Intézet munkatársai is kilépnek a nyilvánosság elé”. Hogy a szervezők elérhették-e céljukat, arról a rendezvény beszámolója tanúskodhat:

A civilek számára is értelmezhető tudás – köztük katonai ismeretek – átadását az intézet igazgatója, Dr. habil. Resperger István ezredes vezette fel a „Biztonsági kockázatok 2030-ig” című előadásában. A megváltozott biztonsági környezet „forrongó pontjainak” bemutatásával egy sajátos és speciális biztonsági, illetve nemzetbiztonsági megközelítést tárt a hallgatóság elé. A kihívások, a kockázatok és a fenyegetések kerültek a középpontba az extrém terrorizmus, az aszimmetrikus, illetve a hibrid hadviselés jellemzőinek tudományos megközelítése során. A biztonságot fenyegető tényezők fejlődésének, illetve az azok elleni küzdelem lehetséges irányait esettanulmányok bemutatásával is igazolta az előadó. A demográfiai trendek ismertetése többek számára sokkolóan hatottak, az illegális és a tömeges migrációval kapcsolatos tények felvázolása mégis inkább a megértést, nem pedig a félelem és az indokolatlan bizonytalanság keltését szolgálta.

⁴ A „mém (meme) szót Dawkins használja először 1976-os könyvében. A szó a görög miméma (‘utánczás’) rövidített változata”. In: Kémkedés a mémek után – Mit mímelnek a mémek?, Nyelv és Tudomány, 2012.02.13, <http://www.nyest.hu/hirek/mit-mimelnek-a-memek> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

⁵ Bővebben: Nemzetbiztonsági alapismeretek. Budapest, Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó Zrt., (2013)

⁶ DOBODNI István: Közszerzési Kutatók Éjszakája, <http://uni-nke.hu/hirek/2016/10/03/kozszerzsalati-kutatoek-ejszakaja> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

Ebben a sajtósági érdekvizonyban a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerükből adódóan – megfelelő jogi felhatalmazás mellett – az állam szuverenitásának védelmében speciális területeken tevékenykednek. Az információ és a tudás legszélesebb megismerésében vesznek részt, támogatva az állam működését, megszervezve a polgárok és a társadalom különböző intézményeinek védelmét.

A katonai tanszékről, Dr. Dávid Ferenc a terrorizmus finanszírozásának büntetőjogi és biztonságpolitikai vonatkozásairól beszélt. A jogi témakör ellenére sokan érdeklődtek az előadás iránt. Maga a jelenség értelmezése és biztonságpolitikai megítélése során kiemelt figyelmet kaptak az ezredfordulót követő másfél évtized tendenciái. A terrorizmus általános és adekvát definíciójának hiányában, az előadó a jelenség fogalmi jellegzetességein keresztül egy globális, a nemzeti határokon átívelő, nemzetközi szinten érzékelhető fenyegetésként azonosított. A globális finanszírozás korlátozásának pénzügyi problematikáját, illetve a kezelésének egyes jogi lehetőségei is bemutatta.

Dely Péter c. r. alezredes korábbi missziós tapasztalatainak feldolgozása alapján mutatta be Afganisztán nemzeti rendőrségét. Az afganisztáni válságkezelés kapcsán a rendészeti oldalról sorakoztatott fel más forrásból meg nem ismerhető hiteles információkat. Az afgán rendőrség képesség-növelésére irányuló nemzetközi projekteket 2001-től bemutató előadásban az Európai Unió civil kezdeményezései, valamint a NATO és az amerikai fegyveres erők által vezetett rendőrségi fejlesztések kerültek fókuszba. A magyar szerepvállalás kiemelésével a hallgatóság betekintést kapott a magyar kiképzők által vezetett képzésekről és a missziós körülményekről.

Dr. Kenedli Tamás alezredes, a KNBSZ munkatársa a „Biztonságunk megőrzésének fontos építőkövei a titkosszolgálatok” címmel tartott előadást. A szakmai területről érkezett ismeretek 60 főnél is több érdeklődőt vonzottak. Az „építő kövek” segítségével az ország közvetlen és közvetett védelmében érdekelt szervezetek sajtósági tevékenységét, illetve a biztonságunk megőrzése mellett betöltött szerepüket ismerhettük meg. Az előadás nem a sematikus, törvényben meghatározott feladatrendszerek ismertetésére szorítkozott, hanem az egyén, a társadalom, az állam, valamint a nemzetek közötti együttműködés oldaláról mutatta be a biztonságunk összefüggő, bonyolult kérdéseit. Az elhangzottak segítettek megérteni, illetve megszerezni azt a sajtósági környezetet, amely hazánk állampolgárai számára speciális, biztonsági szolgáltatástartalommal bír.

Dr. Vida Csaba alezredes előadásában – a „Hogyan szerzik a hírszerzők az információkat és mit csinálnak velük?” címmel – már negyedik éve vezeti be hallgatóságát a hírszerzés távolról is misztikus területére. A szerencsés érdeklődők újabb betekintést nyerhettek a hírszerzők tudatosan rejtett, illetve szükségszerűen is titkos világába. Ebben az évben a hallgatóság arra a kérdésrendszerre kapott válaszokat, amelyek arra vonatkoztak, hogy miért van szükségük információkra a hírszerzőknek, milyen módszerekkel gyűjtik az információkat, mit kell tenniük az információkért, valamint mit kezdenek a nemzetbiztonsági szolgálatok a megszerzett adatokkal.

Jómagam a civil áldozatok és a különböző hálózatok elleni terrorakciók speciális ismertetését tűztem ki célul. A támadások politikai és katonai jellegű motivációja kapcsán az aszimmetrikus hadviselés modernkori céljainak és célpontjainak bemutatására vállalkoztam. Egyes agresszív szervezetek törekvéseinek feltárásával rámutattam, hogy a terroristák az információt, mint indirekt fegyvert tudatosan használják. Az érdeklődők megerősítést kaptak abban, hogy az internet alkalmas színtere a kevésbé újszerű katonai jellegű, információs műveletek végrehajtására. A mindennapjainkat átszövő modern és nyílt hálózatok pedig, a terrorszervezetek információ-fegyverének legfőbb alkalmazási területeivé váltak. A terrorizmus elleni küzdelemben a fegyveres megoldások mellett szükséges az érintett lakosság bevonása illetve célirányos tájékoztatása, amely során a tudatos gondolkodást és a hiteles kommunikációt kell fejleszteni.

Dr. Kaiser Ferenc az NBI Katonai Tanszék tanszékvezető egyetemi docense a „Vágott virág a vázában”, haditengerészeti hírszerzés és felderítés az első világháború kezdetén” című előadásával egy klasszikusnak minősíthető, titkosszolgálati esettanulmányt tárt fel. Az I. Világháború tengeri hadszínterére hajózva, az egykori Németország kelet-ázsiai hajórajának útját és pusztulását

vetítette ki. A világháború kezdeti (1914 augusztusa és decembere közötti) időszakának egyik legismertebb eseménye úgy került bemutatásra, hogy annak hírszerzési és felderítési megoldásai inspirálják a nemzetbiztonság elméletének mélyebb megismerését. A kutatók éjszakáján megosztott észrevételek kapcsán kijelenthetem, hogy az előadott történelmi példa – a tengerészetnél szolgáló szikratávírássok és a kifinomult hallású felderítők küzdelmének élményszerűen bemutatása – minden (késő estig kitartó) érdeklődő várakozását felülmúlta.

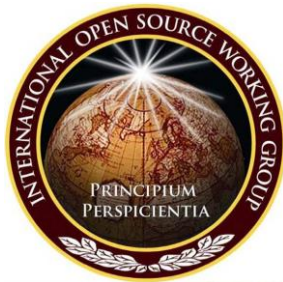

Az NBI és a KNBSZ munkatársai nevében megígérhetem, hogy a nemzetbiztonsági tudatosság erősítésének területén tovább folytatjuk megkezdett munkánkat. A bonyolult, esetenként virtuális környezetünk folyamatait, illetve azok nemzetbiztonsági jellegű feltárásával igyekszünk a jövőben is hozzájárulni egy biztonságosabb világ megalkotásához, fenntartásához. Találkozunk a Kutatók Éjszakája 2017 elnevezésű rendezvényen!

Felhasznált irodalom:

- DOBODNI István: Közzolgálati Kutatók Éjszakája, <http://uni-nke.hu/hirek/2016/10/03/kozzolgalmati-kutato-k-ejszakaja> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
- Nemzetbiztonsági alapismeretek. Budapest, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., (2013) KOBOLKA István (szerk.) ISBN 978-915-5344-32-9
- Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, <http://nbi.uni-nke.hu/> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
- SIMON László: Az információ mint fegyver? Szakmai Szemle, 2016. 1. sz., pp. 34-60. ISSN 1785-1181
- Sz.n.: Kémkedés a mémek után – Mit mímelnek a mémek?, Nyelv és Tudomány, 2012.02.13, <http://www.nyest.hu/hirek/mit-mimelnek-a-memek> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)

Az International Open Source Working Group (IOSWG) rövid bemutatása

Az IOSWG az amerikai Nemzeti Hírszerzési Igazgató Hivatala (ODNI) alárendeltségében működő nemzetközi együttműködési szervezet. Az IOSWG a '90-es évek közepén amerikai kezdeményezésre jött létre 12 alapító tagállam részvételével (Ausztrália, Dánia, Franciaország, Hollandia, Izrael, Kanada, Nagy-Britannia, Németország, Norvégia, Olaszország, Svédország, és az USA). A megalakulást követően, valamely tagállam ajánlásával, a tagállamok egyetértésével további tíz ország (Belgium,

Csehország, Finnország, Japán, Magyarország, Mexikó, Románia, Spanyolország, Svájc és Új-Zéland) csatlakozott a szervezethez. Magyarország IOSWG tagságát az Amerikai Egyesült Államok 2008 szeptemberében kezdeményezte, a csatlakozás és a részvétel feltételeit rögzítő MOU-t (Memorandum of Understanding) dr. Hetesy Zsolt vezérőrnagy, az Információs Hivatal (IH) főigazgatója 2009. április 23-án írta alá és juttatta el az IOSWG titkárságához. Az MOU rögzítette, hogy az IOSWG munkájában Magyarország részéről az IH, a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH), valamint a Katonai Felderítő Hivatal (KFH) vesznek részt. Az IOSWG évente egy alkalommal éves konferenciát, valamint évi egy alkalommal éves munkaértekezletet (workshop) szervez. A rendezvények házigazdái a tagállamok, rotációs rendszerben. Az éves konferencián a tagállamok részvétele kötelező, az a tagállam, amely két egymást követő évben nem vesz részt az éves konferencián, automatikusan elveszíti tagi státuszát és tagi jogosultságait.

Az IOSWG tagállamok napi szintű szakmai együttműködését az amerikai kormányzat, és az amerikai hírszerző közösség által felügyelt Nyílt Információs Központ (Open Source Center – OSC) biztosította 2015-ig. A tagállamok az MOU-ban vállalt, nyílt forrású információszolgáltatással kapcsolatos kötelezettségüket az OSC által üzemeltetett, zárt (csak a dedikált felhasználók részére egyedileg biztosított felhasználónévvel és jelszóval elérhető) web-oldalon (www.opensource.gov) keresztül teljesíthetik, és ezen oldalon keresztül férhetnek hozzá – jogosultsági szintjüknek megfelelően – az OSC nyílt forrású információihoz, jelentéseihez és elemzéseihez. Az OSC hivatalos neve 2015-ben OSE-ra (Open Source Enterprise) változott, ezzel egyidejűleg a tagállamok kötelező információszolgáltatási kötelezettsége gyakorlatilag megszűnt, az OSE által összegyűjtött nyílt információkhoz történő hozzáférési jogosultsága azonban nem változott..

Az IOSWG 2016. évi konferenciája

A helyszín

Az IOSWG 2016. évi konferenciájának házigazdája a svájci Szövetségi Hírszerző Szolgálat (FIS) volt, a rendezvényre 2016. szeptember 5-8-án került sor Svájc fővárosában, Bernben. A házigazda a konferencia helyszínét (Hotel Ambassador) a rendezvény teljes időszakára lefoglalta. A szállodában kizárólag a konferencia résztvevői laktak, a rendőri erőkkel biztosított területre rajtuk kívül csak az engedéllyel rendelkező szervezők és a meghívott vendégek, előadók léphettek be. A plenáris ülések végrehajtására kijelölt konferencia-teremben képfelvételek készítésére és hangrögzítő eszköz, mobiltelefon használatát nem engedélyezték.

A szakmai program

A konferencia mindkét szakmai napján (szeptember 6-7.) reggel 9-től délután 5 óráig tartott a hivatalos szakmai eszmecsere. Az éves konferenciák kialakult munkarendje szerint a tagállamok képviselői önkéntes felajánlás alapján tartanak maximum 25 perces előadásokat, az előzetesen javasolt és a résztvevők által elfogadott témakörökben. A 2016. évi konferencia témakörei az alábbiak voltak:

1. Helyzetfelismerés/Korai figyelmeztetés – OSINT, a hírszerzés meghatározó szenzora,
2. Propaganda, dezinformáció,
3. Az OSINT jövője, trendek és kihívások,
4. Közös érdeklődésre számot tartó kérdések.

A fenti témakörökben összesen 17 előadás és esettanulmány hangzott el a két nap során.

Az első témakör középpontjában a tömeges illegális migráció és a krízishelyzetek előrejelzésével kapcsolatos OSINT tevékenység álltak. A svájci kormány részéről például a migrációs ügyekért felelős államtitkár mutatta be a svájci titkosszolgálatok – döntően nyílt forrású információkra alapozott – elemzését, amelynek végkonklúziója az volt, hogy Svájcot az Európába áramló tömeges, illegális migrációs hullám közvetlenül nem veszélyezteti. A többségében európai résztvevők ugyanakkor kitekintést is kaptak, megismerhették például a Mexikót már több éve folyamatosan érintő nemzetközi migrációs folyamatot, valamint a titkosszolgálatok ezzel kapcsolatos OSINT tevékenységét.

A második témakör kiemelt előadásai a szélsőséges iszlám szervezetek – kiemelten az Iszlám Állam – nyílt propaganda tevékenységét, annak elemzését, értékelését bemutató német, és az orosz titkosszolgálatok dezinformációs tevékenységét bemutató cseh előadások voltak.

A harmadik témakörben az előadók az OSINT tevékenység hatékonyságát és biztonságát elősegítő programokat, fejlesztési projekteket mutattak be. Ebben a

blokkban hangzott el a magyar nemzeti képviseletet ellátó Információs Hivatal képviselőjének az OSINT tevékenységhez kapcsolódó informatikai és információbiztonsági feladatokról szóló előadása is.

A negyedik témakörben a résztvevők – többek között – tájékoztatást kaptak az IOSWG 2016. évi, stockholmi workshopjának eredményeiről, a 2017. május végén, vagy június elején Helsinkiben sorra kerülő workshop előkészítéséről, valamint az IOSWG 2017. évi éves konferenciájáról, amelyre a tervek szerint 2017. október 16-21-én Mexikóvárosban kerül majd sor.

A konferencia előadásain elhangzottak alapján, az IOSWG munkájában résztvevő hírszerző szervezetek OSINT tevékenységére az alábbi trendek jellemzők:

- a közösségi média előtérbe kerülése, az ún. SOCMINT¹ jelentőségének növekedése;
- a polgári adatgyűjtő és elemző módszertanok átvétele, igény szerinti továbbfejlesztése saját szakemberek, vagy külső szakértők bevonásával;
- a szöveg alapú információ háttérbe szorulása, az internetre kapcsolt technikai és ún. humán szenzorok hírszerzési célú felhasználásának erősödése;
- a nagy mennyiségű nyílt információ gépi eszközökkel történő, automatikus feldolgozása, releváns információk gépi elemzéssel történő kinyerése.

Az új trendeknek megfelelő szakmai eljárások részletes bemutatására a konferencia keretei nem biztosítanak lehetőséget, azok bemutatására a tagállamok az évente megrendezésre kerülő workshopokon kapnak lehetőséget.

Szabadidős programok

A szakmai programok mellett a szervezők arra is biztosítottak lehetőséget, hogy a résztvevők kötetlen keretek között is megoszthassák egymással az OSINT munkával, az IOSWG működésével kapcsolatos tapasztalataikat, véleményüket, továbbá megismerhessék a főváros történelmi belvárosát.

A konferencián résztvevők egybehangzó véleménye szerint a berni konferencia szakmai szempontból hasznos, szervezési szempontból kifogástalan volt. Jó például szolgálhat a 2018-as évet követő valamely évben tervezett magyarországi rendezvény előkészítéséhez és végrehajtásához.

¹ SOCMial Media INTelligence

„MODERNKORI NÉPVÁNDORLÁS, AVAGY A MIGRÁCIÓ KOMPLEX MEGKÖZELÍTÉSE” KONFERENCIA BESZÁMOLÓ

A **Belügyi Tudományos Tanács**, a belügyi szerek szakmai együttműködésével, fenti címmel **2016. november 9-10.** között bonyolította le nemzetközi tudományos konferenciáját a BM Duna Palotában. A rendezvényen a migráció kezelésében érintett az állami szervezetek képviselői, a Magyar Tudományos

Akadémia, hazai és nemzetközi egyetemek tudósai, továbbá hazai és külföldi kutatóintézetek munkatársai tartottak előadásokat szakterületeik, kutatási területeik vonatkozásában.

A kétnapos rendezvény három szekciót foglalt magába, amelyek különféle témacsoportok szerint tömörítették az előadókat. A rendezvényt felvezető plenáris ülés keretében megnyitó beszédet tartott **Dr. Trócsányi László igazságügyi miniszter**, aki hangsúlyozta, hogy a világ összes országának alapvető érdeke tisztázni a migráció okait és hozzájárulni ahhoz, hogy mindenki a saját hazájában élhessen. Az ENSZ statisztikai adatai segítségével rövid helyzetképet adott, amely szerint tavaly 244 millió volt azoknak a száma, akik nem hazájukban éltek, míg 2000-ben ez a szám csupán 173 millió volt. Fontos megjegyezni, hogy ebben az értelemben migránsnak számít az is, aki Nagy-Britanniában dolgozik és az is, aki egy másik kontinensről érkezett Európába. A 244 millió személyből 76 millió él Európában. A migránsok kétharmada 20 országban található, közülük is a legfontosabb befogadó ország az Egyesült Államok és Németország.

Előadásában foglalkozott a migráció okaival, illetve az ezekre adható válaszokkal. Előbbi kapcsán említette a háborút, az üldöztetést, ugyanakkor fő oknak a szegénységet jelölte meg, mivel nagyon sokan a jobb megélhetés reményében indulnak útnak. E mellett kiemelte a klímaváltozást, mint migrációt gerjesztő tényezőt is, amivel a konferencia későbbi szakaszában ugyancsak szakértők foglalkoztak. A lehetséges válaszokat alapvetően politikai és jogi területen jelölte meg. Előbbiek közé sorolta a menekültpolitikát, a bevándorláspolitikát és a migrációs politikát. Európai viszonylatban is fontos részfeladatnak jelölte meg a migráns, a bevándorló és a menekült fogalmának tisztázását. Míg a menekültügyben nemzetközi jogszabályok vannak, a bevándorlásnak elsősorban nemzeti hatáskörben kell lennie – emelte ki. Nyílt kérdésként megfogalmazta, hogy „valóban van-e migrációs politika Európában?”

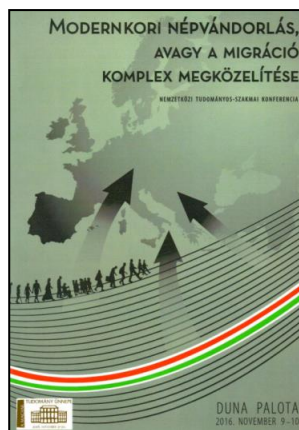
A magyar álláspontot ismertette elmondta, hogy hazánk betartotta a Dublini konvenciót (Magyarországnak kifinomult idegenrendészeti szabályozása van), mintegy kétszázezer ember regisztrációját végezte el, óriási munkát adva ezzel az illetékes hatóságoknak. Külön kiemelte a schengeni határok védelmét, félőnek nevezve, hogy ha nem sikerül a határt biztosítani, az azt eredményezheti, hogy az európai uniós tagállamok között olyan korlátok jönnek létre, amelyek a szabad mozgást nem tudják biztosítani.

Fontos, előttünk álló döntésnek nevezte, hogy az uniós tagállamok osztott hatáskörben vagy centralizáltan fogják-e kezelni a menekültügy és az idegenrendészet kérdését. Jelezte a jelenlévők számára, hogy a migráció hatást gyakorol a társadalomra, illetve felvet biztonsági, nemzetbiztonsági, bűnüldözési, de még közgazdasági, szociális és kulturális kérdéseket is. A tudomány szerepvállalását pedig szükségesnek tartotta a migráció hatásainak vizsgálata, illetve a megbízható előrejelzések kialakítása szempontjából.

A kétnapos tanácskozást **Pogácsás Tibor, a belügyminisztérium önkormányzati államtitkára** is köszöntötte és az alábbi gondolatokkal bocsájtotta útjára. Emlékeztette a jelenlévőket, hogy két évvel ezelőtt még senki sem gondolkodott azon, hogy olyan népvándorlás éri el az országot, mint aminek részese lett. Meglátása szerint az ország történelmi hagyományai, gazdasági fejlettsége miatt másképp, érzékenyebben reagál a modernkori népvándorlásra, mint a nyugat-európai államok. A migrációs folyamat kezelése több kérdéskörben konfliktust nyitott a tagállamok között. Véleménye szerint olyan migrációs folyamatban vagyunk, amelynek kezelése és megállítása csak úgy lehetséges, ha az Európa határain kívül történik. Itt kell kiszűrni a valós segítségre szoruló menekülteket. Felhívta a figyelmet arra, hogy az európai embereknek figyelemmel kell lenniük arra, amennyiben olyan kaput nyitunk ki, amelynek kapcsán nem tudjuk megfékezni és kontrolálni a folyamatokat, nem a probléma megoldása, hanem a probléma által történő eltemetkezés valósul meg. Reményét fejezte ki arra vonatkozóan, hogy a konferencián számos olyan tapasztalattal gazdagodhatunk, amit a kormányzat is felhasználhat a kérdéskörben.

A köszöntő szavakat követően **Kőrösi Csaba nagykövet**, a Köztársasági Elnöki Hivatal Környezeti Fenntarthatóság Igazgatóság igazgatója beszélt a tömeges migrációhoz kötődő fenntarthatósági problémáktól. Előadása során számos aspektusból vizsgálta a kérdéskört, aktuális információkat feldolgozva és bemutatva a hallgatóságoknak. A tudományos területek nyitóelőadását **Prof. Dr. Marót Miklós akadémikus**, az MTA rendes tagja tartotta, aki a muzulmán kisebbségek európai helyzetével kapcsolatban mondta el gondolatait. Történelmi távlatokba visszanyúlva elemezte a tanításokat, azok hatásait, a különféle vallási irányzatokat és azok átalakulását európai kultúrkörben.

A plenáris ülés további részében szakmai szervek (ORFK, BÁH, EUROPOL, Belügyminisztérium) vezetőinek, illetve tudományos szakteknitélyek (NKE, Bonni Egyetem, ELTE, United Nations University) előadásai hangzottak el. A témakörök közül érdemes kiemelni a „Schengeni szárazföldi határőrizete/védelme a tömeges migráció időszakában”, illetve „A migrációs válság és az Európai Unió válságra adott közös válaszkísérletei” című előadásokat. Úgy gondoljuk, az előadások megfelelő alapul szolgálhattak a jelenlegi helyzet bonyolultságának megértéséhez. A tudomány képviselőiben megszólaló előadók a klímaváltozás, vízváltás, globalizáció, valamint környezeti hatások

okozta migráció legfontosabb kérdéseit tárták elénk. A migráció egészségügyi válsághelyzeti kérdései is terítékre kerültek, valamint a globális migráció társadalom-földrajzi háttéréről is képet alkothattunk. A szakmai blokk zárásaként **Prof. Dr. Nógrádi György** mondta el megállapításait a 2016. évi biztonsági és migrációs kihívásokkal kapcsolatban.

A konferencia további részében az első szekcióban „**A migráció oktatása**” cím köré épült előadásokat hallhatunk, a másodikban „**A migráció következményei, lehetséges hatásai, és azok kezelése**” a harmadikban pedig „**A migráció kormányzati kezelése**” kapcsán zajlott diskurzus. Utóbbi szekció zárt körülmények között zajlott a Belügyminisztérium, Külügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és ezek igazgatása alatt működő szervezetek, továbbá a külföldi partnerszolgálatok és a témakörben feladatot végző Európai Unió hivatal delegáltjai, szakértői részvételével.

Konferencia helyszíne: Duna Palota

A továbbiakban szeretnék kiemelni néhány olyan előadást az egyes szekciók témakörei közül, amelyek témájuk és tartalmuk miatt komoly hozzáadott értékkel bírtak a témakör megtárgyalásához, ugyanazon kérdésköröket más-más nézőpontból világítottak meg számunkra, továbbá elősegítették a részletek értelmezését, egyúttal feltártak problémákat és válaszokat kutattak a megoldás érdekében.

Az első szekcióban elhangzottak a migráció okainak speciális bemutatásával az első napon elhangzottak mélyítését szolgálták. A Széchenyi teremben **Dr. Tóth Péter az első előadásban a „2005. évi európai migrációs válság biztonságpolitikai okai”** című prezentációjában a hatékony migrációkezelés lehetőségeiről beszélt. Az okok feltárása abból a percepcióból indult ki, hogy a népvándorlásnak akkor vannak biztonsági aspektusai, ha a célterület nem képes befogadni a migránsokat. A hallgatóság figyelmét arra is felhívta, hogy a globalizáció sajátságosan növelte az „útnak induló” emberek számát. Az európai problémák kezelésének elhúzódását pedig abban látta az NKE Stratégiai Védelmi Kutató Központ igazgatója, hogy az EU nincs jelen azokban a térségekben, ahonnan most a menekültek jönnek, illetve a jövőben egyre növekvő számban fognak elindulni. A megoldást az uniós jogszabályok betartása, illetve megújítása, valamint a beléptetésért felelős hatóságok megerősítése jelenthetné. A következtetés kapcsán a HOTSPOTOK biztonságpolitikai jelentőségét

emelte ki Tálás Péter, amelyek lehetőséget teremtenek a menedékkérők és egyéb célú belépők érdemi megkülönböztetésére, illetve a visszafordíthatóság jól elkülönülő politikai és jogi szempontjai is érvényre jutnának.

A szekció délelőtti és délutáni programjában **Dr. Pálvölgyi Balázs** az Európát érő új migrációs folyamatokat, **Prof. Dr. Szacsy Mihály** a migráció jelenségének élettudományi kérdéseit, míg **Dr. Vajda Péter** a migráció környezetvédelmi és a klímaváltozással kapcsolatos aspektusait taglalta. **Dr. Póczik Szilveszter** „**A 2015. Szilveszterén Kölnben lezajlott események tanúságai**” címmel osztott meg gondolatokat a kriminológia területén megjelent migrációs következmények okairól. **Dr. N. Rózsa Erzsébet**, az NKE docense előadásában a Közel-Kelet, mint kibocsátó terület oki kérdéseivel, **Dr. Horváth Dániel** a fejlesztéspolitikai okkutatással foglalkozott, amely egyértelműen igazolta, hogy Európának hosszútávon kell foglalkoznia a tömeges migrációval. Az előadások között vissza-visszatért az európai jogrendszer, amelyről **Dr. Orbán Balázs** előadása kapcsán megtudhattuk, nemcsak hogy mérsékelni és kezelhetővé tudná tenni a helyzetet, hanem bizonyos értelemben katalizátora is az irreguláris migrációnak. **Dr. Wagner Péter**, a Külügyi és Külgazdasági Intézet vezető kutatója az afganisztáni és az iraki menekültek lehetséges motivációjáról tartott előadást, amely során megbizonyosodhattunk az elindulás okainak bonyolultságáról. A globális tényezők ellenére rendre a több száz kilométeres út megtétele mögött egy-egy ember vagy család ellehetetlenült élethelyzete áll. A szekció utolsó előadásában a migráció és a gyermekvédelem humán-összefüggéseit tárta fel **Dr. Hegedűs Judit**, az NKE tanszékvezető egyetemi docense.

A Duna Palota Elvira termébe a szervezők a második szekció kialakításánál „tárták legszélesebbre az ajtót” az érdeklődők előtt. A migráció hatásaival foglalkozó előadások kézzelfogható és jól felhasználható ismereteket adtak át mind a szakmai, mind a laikus hallgatóság számára. A társadalom egyes civil és állami szervezeteitől érkezett előadók a modernkori népvándorlás komplexitását igyekeztek bemutatni. Az első előadásban „**A migráció közgazdasági tényezői**” címmel az MTA doktora, **Prof. Dr. Bod Péter Ákos** hívta fel a figyelmet a humanitárius katasztrófa gazdasági hatásaira, illetve a számok jelentette valóságra. A jelentős mértékben egymásra utalt európai gazdaságoknak racionálisan is meg kell vizsgálnia a folyamat pozitív, illetve negatív hatásait. **Dr. Hautzinger Zoltán**, az NKE Rendészettudományi Kar tanszékvezető egyetemi docense a problémakör racionális megközelítését erősítette. Kutatásai során a migráció egyes bűnügyi hatásait vizsgálta. A különböző felderített bűncselekmények, illetve azok összetételének éves kimutatásai szerint az elkövetők 4-5%-a migráns. Az arányokat tekintve jelentős eltérés – a bevándorlás számainak növekedése ellenére – az elmúlt években nem mutatkozott. Az előadás rámutatott arra is, hogy az európai joggyakorlat érvényre jutását hogyan támogatja, illetve változtathatja meg a jelenlegi magyar határőrizeti eljárás mechanizmusa. **Dr. Kopcsó István orvos** dandártábornok, a Magyar Honvédség egészségügyi főnöke azokról az egészségügyi indikátorokról és egyéb határőrizetet támogató feladatokról számolt be, amelyekkel a tömeges és illegális bevándorlás kapcsán szembe kellett nézni a magyar katonáknak is. A hivatásrendek számára komplex kihívást jelentő kockázatok kezelésében, illetve a „migrációs betegségek” megelőzésében folytatott erőfeszítések tekintetében a tábornok úr kiemelte a rendőrökkel, valamint a katonákkal együttműködő más, állami szervezetek, illetve civilek gyors segítségét, korrekt reagálását is.

Dr. Abdessamad Belhaj, a Migrációkutató Intézet kutatója „**A migráció és a „vallási erőszak”: iszlám radikalizálódása vagy a radikalizmus iszlamizálódása**” című angol nyelvű előadásában az önértékelés és az önkritika jelentőségét hangsúlyozta ki. Az érintett társadalmak sokszínűségére és a békés vallási alapértékeire építkezve rámutatott, hogy az egyes csoportoknak milyen felelőssége van például a radikalizáció folyamatában. A radikalizmus az egyén válasza lehet arra a helyzetre, amiben nem fogja fel az egyes üzenetek valós háttérét. Így egy legkevésbé megértett érdek mentén válnak egyesek erőszakossá, esetenként bűnelkövetőkké. A szándékosan, vagy nem kellően gondosan kialakított szövegek közvetlenül is inspirálják az iszlamistákat – szinte feljogosítják – a megszokottól eltérő cselekményekre. A szekció két legismertebb előadója **Kozma Imre** atya, a Máltai Szeretetszolgálat elnöke és **Lehel László**, a Magyar Ökonomenikus Segélyszervezet igazgatója, a migráció és Európa viszonyáról a folyamatok reális értékelése alapján nyilatkoztak. A népvándorlás humanitárius szegmensében több éve a „tűzvonalba” ténykedő és segítséget nyújtó szervezetek jelentős tapasztalati tudással rendelkeznek. Ez a tudás egyszerre adhat választ arra, ahogy Kozma atya gondolata megfogalmazta, „megértjük, hogy Európa és így hazánk számára is milyen hasznot jelent valójában a befogadó és segítő szándék”. Nagyon fontos szem előtt tartania az integrációs szövegek idején a háborús menekültek kapcsán egyszerre jelentkező jogi és a keresztényi kötelességünket, ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a folyamat során ezen emberek valójában világpolgárrá és hontalanná válnak. Ez csak tovább mélyíti azt a válságot, amelyet az elűzött embereknek és családoknak el kell fogadnia, és a későbbiekben fel kell dolgoznia. Lehel László a nemzetközi szervezetekben betöltött jelentős magyar szerep vállalás és jelenlét kapcsán előadásában elmondta, hogy folyamatos és közvetlen kapcsolatokat ápolnak az üldözöttekkel. Ezen emberek beszámolóit alapján kijelenthető, hogy a menekültek visszavágnak otthonaikba, szeretnének közösen békés jövőt építeni, mint ahogy a korábbi életük során, például a Ninivei-fennsíkon megvalósulhatott.

A szekcióban a hallgatóság a következményekkel kapcsolatban is kapott információkat. A migráció közvetett társadalmi kockázatainak, illetve fenyegetéseinek jövőbeli kérdései tárgyalása okán – a szoros és fegyelmezett program lebonyolítása mellett – külön köszönet illeti a szervezőket és a levezető elnököket. **Dr. Gallai Sándor**, a Migrációkutató Intézet igazgatója olyan politikai következményekről beszélt, amely szerint Európa közepén Magyarország, Ausztria és Bajorország egyfajta izolációs szerepbe kényszerülhet. A migráció egy olyan fordulóponthoz fog érkezni az EU-ban, amely a kelet és nyugat új dimenzióját eredményezheti. A jelenleg Európát megosztó gazdasági problémák (orosz-szankciók) mellé – az előadó érvelése szerint – fel fog „zárkózni” az elhúzó és tömeges népvándorlás problematikája is. Amennyiben az izoláció kialakul, annak ellenpólusa csak egy egységes, hosszú távú Visegrádi 4-es politikai együttműködése lehet. A kezelhetetlennek tűnő, negatív migrációs jelenségek sokak által elfogadott narratívájának ellenére, ez az előadás sugallta először markánsan a kihívások aktív kezelésének lehetőségét. Az előadás a reálisan gondolkodó európai államok, illetve nemzetek felelősségét valamint jelentőségét emelte ki.

Az aktív állami szerepvállalást erősítette már Lehel László, aki a válságkörzetekben megjelenő európai támogatások irányíthatatlan kockázataira, így a korrupcióra is figyelmeztetett. Ugyancsak az állami szervek reális gondolkodását követelik meg azok a következmények is, amelyeket Boross Zsigmond Attila rendőr alezredes, vagy Sántha Hanga, a Migrációkutató Intézet vezető kutatója fogalmazott meg előadásában. **Boross Zsigmond** a szélsőséges ideológiák új célpontjaiként mutatta be a hontalan és a befogadó országok számára idegennek számító bevándorlókat. A magyarországi szélsőséges csoportok eddigi ideológiájának és jelentősebb cselekményeinek ismertetésével jutott el a kutató a másodlagos kockázatokhoz. Az előadó a migránsok elleni feltételezhető merényletek, valamint fegyveres támadások felderítésének, megelőzésének illetve megakadályozásának kérdéskörét vetítette elénk. **Sántha Hanga az „Iszlamista indíttatású radikalizálódás Európában”** című előadásában egy olyan modellt vázolt fel, ahol nem csak az állami szervek aktív közreműködésének lépéseit, de a társadalom egyéni szereplőinek felelősségét is kihangsúlyozta. Példaként említette a de-radikalizációs képzések jelentőségét, illetve annak hivatásrendi és ösztársadalmi megismertetésének szükségességét. Ezen széles körben ismertetett tudás – eddigi nyugat-európai tapasztalatok alapján – nem számolhatná fel teljesen az extrém, szélsőséges, illetve radikális cselekményeket, mégis alkalmas lehetne Európa ezen részét érintő közvetlen hatások egységes értelmezésére. A migrációs, valamint integrációs folyamatokat fenyegető radikalizáció felismerése és annak kezelése ösztársadalmi aktivitást igényel. A migrációs válság területén alkalmazható megoldások közül pedig a szekció zárásaként **Ránki Sára**, a Szegedi Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori iskola doktorandusza mutatta be kutatási programját. Az előadó nyelvészként olyan forradalmi gondolkodást írt le, amely arra hivatott, hogy – akár felderítési, akár bűnügyi szempontok szerint is – folytatható legyen a migrációs táborokban mára kialakult, és a menekültek által feltételezeten használt titkos nyelv „terepvizsgálata”.

A harmadik szekcióban a szakértők saját szűkebb szakterületük vonatkozásában vitatták meg többek között a migrációs helyzet kezelésének menekültügyi kérdéseit, a hazánkat érintő migrációs hatásokat és azok kezelését, valamint a migrációs útvonalak jellemzőit. Kiemelten foglalkoztak a migráció nemzetbiztonsági aspektusaival, továbbá olyan problematikus területekkel, mint a migráció és terrorizmus közötti összefüggések, vagy a Frontex¹ műveleti tevékenységének új irányai.

Az előadásokat meghallgatva, a migrációs kérdéskörrel kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a tömeges népvándorlás számos, megoldásra váró biztonsági kérdést (köztük a terrorfenyegetettséget) felvet a nemzetállamok oldaláról. Azonban a problémakört nem lehet kizárólag az elénk tárt egyik vagy másik tényező alapján vizsgálni. A felmerülő problémák megoldására ösztársadalmi érdek mentén, az érintettek bevonásával lehet válaszokat találni olyan komplex megközelítéssel, amit ez a konferencia is sugallt az előadók sokszínűségével.

¹ Frontex: az Európai Unió határőrizeti szerveinek koordinációjáért felelős intézmény

E SZÁMUNK TARTALMA

SZABÓ ANDRÁS

NEMZETBIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK A TERRORIZMUS ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSÉNEK TERÜLETÉN

Az Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet tevékenysége és aszimmetrikus hadviselése egyre csak növeli a nemzetbiztonsági kockázatokat Európában, illetve Magyarországon is. Ez a hadviselési forma jelentős hatással bír a hagyományos katonai feladatok ellátására. A közvetett és közvetlen műveletek megértése kiemelt jelentőségű a válságkezelés, valamint az eskalációt követő fegyveres küzdelem kapcsán. Az információs fölény elérése céljából a terrorista szervezetek a stratégiai és a taktikai területen is tudatosan alkalmaznak hírszerzési, illetve elhárítási műveleteket. A Magyar Honvédség a válságkezelési feladatok során katonai és nem katonai jellegű műveleteket hajt végre a terrorizmus elleni küzdelemben. A felmerülő nemzetbiztonsági kihívások kezelése során ezért figyelembe kell venni, hogy mára az ISIS kiépített egy olyan hálózati modellt, amely tudatosan alkalmazza az információ- és hálózatközpontú gerilla hadviselést.

Kulcsszavak: aszimmetrikus hadviselés, hírszerzés, elhárítás, terrorizmus elleni küzdelem, információ- és hálózatközpontú gerilla hadviselés

FEKETE CSANÁD

INFORMÁCIÓ ÉS HADVISELÉS HÁBORÚ A KOGNITÍV HADSZÍNTÉREN II.

A bipoláris világrend felbomlása és az információs forradalom által keltett hatások jelentős változásokat okoztak a hadviselés terén, melynek következtében előtérbe kerültek az érdekérvényesítés új, indirekt formái. Ennek köszönhetően felértékelődtek a globális információs környezetben zajló befolyásolási és kiberműveletek, melyek mára stratégiai jelentőségűvé váltak a Nyugat és Oroszország között kibontakozó nagyhatalmi szembenállásban. Írásomban ezek vizsgálatával szeretném bemutatni a 21. század fegyveres konfliktusainak néhány jellemző vonását, külön hangsúlyt fektetve a kognitív hadszíntér egyre növekvő szerepére.

Kulcsszavak: információs hadviselés, jövő fegyveres konfliktusai, 21. századi hadviselés

CONTENTS

ANDRÁS SZABÓ

INTELLIGENCE CHALLENGES IN THE AREA OF ASYMMETRIC WARFARE OF TERRORISM

The activity and asymmetric warfare of the Islamic State has increased national security risks in Europe and Hungary. This form of warfare has significant impact on the implementation of traditional military tasks. Understanding the direct and indirect operations is crucial during the crisis management and escalation of the armed struggle. In order to achieve information superiority, the terrorist organizations conduct intelligence and counter-intelligence operations consciously on strategic and tactics level. During the crisis management, the Hungarian Armed Forces conducts military and non-military operations in the fight against terrorism. When dealing with national security risks, it has to be taken into consideration that the ISIS has built a network model, which consciously applies the information- and network-centric guerrilla warfare.

Keywords: asymmetric warfare, intelligence, counterintelligence, counter-terrorism, information- and network-centric guerrilla warfare

CSANÁD FEKETE

INFORMATION AND WARFARE WAR IN THE COGNITIVE BATTLESPACE II.

The dissolution of the bipolar world order and the effects of the information revolution have caused significant changes in the field of warfare, which resulted in the emergence of new indirect forms of asserting influence. As a result, influential and cyber operations became more prominent in the global information environment, and today carry strategic significance in the unfolding power struggle between the West and Russia. In my article, with the help of the processes leading up to it, I would like to introduce the nature of armed conflicts in the 21st century, with emphasis on the increasing role of the cognitive theatre of war.

Keywords: information warfare, future of armed conflicts, 21st century warfare

BÁLINT RÉKA

A POLISARIO KÜZDELME NYUGAT-SZAHARA ÖNÁLLÓSÁGÁÉRT

Afrika gyarmati országai a második világháborút követő években fokozatosan nyerték el függetlenségüket. A gazdasági, politikai és közigazgatási átmenet tekintetében Nyugat-Szahara azonban máig számos tényezőben elmarad a régió államaitól. A spanyol fennhatóság megszűnésekor nemcsak Marokkó, hanem Mauritánia is kifejezte igényét Nyugat-Szahara igazgatására, a konfliktusos helyzetben pedig számos helyi mozgalom és önállósodási törekvés is lángra kapott. Így kezdte meg népszerűsödési folyamatát a Polisario Front a marokkói igazgatás ellen. A Polisario munkássága révén 1982-ben megalakult a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság névre keresztelt, de facto államterület Mohamed Abdelaziz vezetésével. A Front továbbra is központi szereplője maradt a máig konfliktusos belpolitikai folyamatoknak. A szinte teljes egészében sivatagi területen fekvő ország hivatalosan marokkói igazgatás alatt áll, a sokszor felmerült függetlenségről szóló népszavazás pedig a jelenlegi viszonyok tükrében előreláthatólag még sokáig marad a tervek listáján.

A változó biztonságpolitikai és gazdasági környezetben elhelyezkedő terület az utóbbi években jelentősen felértékelődött az USA, a NATO és az Európai Unió stratégiai érdekeit tekintve. Nyugat-Szahara nem csak a nemzetközi méreteket öltő migráció szempontjából központi jelentőségű, hanem a területen zajló, regionális és globális problémaként is kihatást gyakorló kábítószer- valamint fegyvercsempészetet tekintve is biztonságpolitikai kérdéseket vet föl. Ezen felül a régióban befolyásolási képességgel rendelkező, eltérő aktivitási szinten operáló terrorszervezetek és radikális egységek térnyerése is megerősíti a területen fekvő gazdasági és társadalmi érdekek biztosítására kivezényelt nemzetközi támogatókat munkájuk szükségességében. Kutatásom célja a konfliktusokkal terhelt Nyugat-Szahara társadalmi és gazdasági viszonyainak rövid bemutatása, a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság megalakulásához vezető út vázolása, valamint Mohamed Abdelaziz halálát követően az új vezető megválasztásához kapcsolódó események levezetése. A térség viszonyainak komplex bemutatásához elengedhetetlen továbbá az aktuális kapcsolt folyamatok körvonalazása is, mint például a konfliktusok és egyéb befolyásoló tényezők árnyékaként megjelenő migrációs hullám, a Polisario Front támogatói körének változása, valamint az 1991. szeptember 6-án Marokkó és a Polisario Front között létrejött tűzszünet ellenőrzésére felállított ENSZ békefenntartó misszió, a MINURSO.

Kulcsszavak: Nyugat-Szahara, Marokkó, Polisario, MINURSO, Brahim Ghali, terrorizmus

RÉKA BÁLINT

THE STRUGGLE OF POLISARIO FOR THE INDEPENDENCE OF WESTERN SAHARA

Colonial countries of Africa gradually gained their independence in the years following the Second World War. However, despite the mechanisms and experience in transitions of the region, the economic, political and administrative change in Western Sahara is still hindered by various factors. Following the dissolution of the Spanish rule, not only Morocco but also Mauritania have expressed a desire to manage the territory of Western Sahara. In parallel with the conflicting situation considering official leadership, a number of local movements and aspirations for independence arose. Thus began the process for enhanced popularity of the Polisario Front, who called against the Moroccan administration and voted for the leadership of an independent Sahrawi organization. The unit achieved to form the partially recognized state, the Sahrawi Arab Democratic Republic in 1982 with the leadership of Mohamed Abdelaziz. During the years, the Polisario persistently strengthened to be a central player in the domestic political process. The almost entirely desert-located country is officially under Moroccan administration and the referendum on independence – in the light of current conditions – will remain on the plans' list for a long time.

Instead of the changing security political and economic environment, the country became greatly appreciated in the recent years by the US, the NATO and the European Union's strategic interests. Western Sahara is not only highly important in the extents of international migration but also raises security issues in terms of regional and global problems such as drug and weapons smuggling. In addition, terrorist organizations and radical units with the ability to influence the region, operating with a different level of activity, confirms the necessity for deployed personnel and international donors for stabilizing the country and thereby secure its regional and broader relations. My research aims to present the social and economic conditions of the conflict-torn Western Sahara, sketch the formation of the Sahrawi Arab Democratic Republic and highlight the events and changes after the death of Mohamed Abdelaziz. In order to achieve the complex presentation of the region's conditions, it is essential to outline the currently ongoing processes, such as internal conflicts, migration, strengthening activity of the Polisario Front and the MINURSO mission.

Keywords: Western Sahara, Morocco, Polisario, MINURSO, Brahim Ghali, terrorism

DR. KÓHALMI LÁSZLÓ

A MIGRÁCIÓ NÉHÁNY BIZTONSÁGPOLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSE

A tanulmány a migráció jelenségében rejlő veszélyfaktorokat mutatja be. Kitér a migráció lehetséges tipologizálására és a migrációt magyarázó elméletekre. Bemutatja a migráció biztonságpolitikai kockázatait és iránymutatást azok lehetséges kezelésére.

Kulcsszavak: migráció, biztonságpolitika, terrorizmus, demográfia

NOÉMI ILLÉS

A NAGY ADAT, A NAGY ADAT NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

A publikációban a Big Data, valamint annak katonai és nemzetbiztonsági felhasználási lehetősége kerül bemutatásra. Napjainkban a Big Data megjelenése és alkalmazása nagy hangsúlyt kapott. Foglalkozik a Big Data jelenséggel fogalmi és gyakorlati szinten, történeti áttekintést ad a kialakulásáról. Megvizsgálásra kerül az alkalmazásának feltételei és lehetőségei, mely az elkövetkezendő időszak gazdasági növekedését fogja szolgálni. Megemlíti a Big Data kockázati a biztonsági tényezőit. Kifejti a Big Data katonai és nemzetbiztonsági alkalmazásának lehetőségeit, fontosságát.

Kulcsszavak: Big Data, adatfelhalmozás, adatbányászat, keresőprogramok, előrejelzés, tömeges megfigyelés, tudományterületek összekapcsolódása

DR. MIHÓK SÁNDOR

A POLIGRÁF HAZAI ALKALMAZÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK GYAKORLATÁBAN

Az emberiség a civilizáció hajnala óta keresi azt a módszert, hogy miként tudja a bűntettek gyanúsítottjai állításainak valóságát, vagy annak valótlanágát megkülönböztetni. A tanulmány áttekinti a hazugságvizsgálat több ezer évre visszavezethető történetét, a hazugságvizsgáló/poligráf fejlődését, annak hazánkban történő alkalmazását és az azt szabályozó jogi környezetet. A szerző bemutatja a bűnüldöző szervek, a magánszféra és a nemzetbiztonsági szolgálatok poligráf használatával kapcsolatos tevékenységét. A tanulmány hasznos olvasmány azoknak, akik egy általános áttekintést szeretnének kapni a poligráf hazai alkalmazásáról.

Kulcsszavak: hazugság, hazugságvizsgálat, a poligráf története, bűnüldöző szervek, magánszektor, nemzetbiztonsági szolgálatok

DR. LÁSZLÓ KÓHALMI

MIGRATION IN THE CONTEXT OF SECURITY POLICY

The study introduces the threat factors inherent within migration. It describes the different typologies of migration and the theories explaining it. Furthermore, the study introduces security risk connected to migration and provides a guideline for its possible handling.

Keywords: migration, security policy, terrorism, demography

NOÉMI ILLÉS

THE 'BIG DATA' AND ITS NATIONAL SECURITY ASPECTS

The 'Big Data' and its military and national security application is described in this publication. Nowadays the 'Big Data' and its application has a great significance. This article deals with the 'Big Data' phenomenon on conceptual and practical level, and gives a historical overview on its evolution. Conditions and opportunities of its application, which could promote economic development, are examined. The study mentions risk and security factors, and unfolds opportunities and importance of military and national security application of the 'Big Data'.

Keywords: Big Data, data accumulation, data mining, search engines, early warning, mass surveillance, linking of science fields

DR. SÁNDOR MIHÓK

DOMESTIC USE OF THE POLYGRAPH, IN PARTICULAR THE PRACTICE OF THE NATIONAL SECURITY SERVICES

Since the dawn of civilization, mankind has sought ways to distinguish the truth from lies in those individuals suspected of wrongdoing. The paper begins with the history of detection of lie because it runs back over more than thousand years. This article concentrates on the development of lie detector/polygraph, focusing on its emergence in Hungary and also deals with the Hungarian legal environment. The author introduces the activity of the private sector, national security services and law enforcement agencies, using the polygraph. The article could be useful for all those who want to have a general overview of the use of the polygraph in Hungary.

Keywords: lying, lie detection, history of the polygraph, law enforcement agencies, private sector, national security services

PROF. DR. GÁL ISTVÁN – DR. TÓTH DÁVID

A PÉNZHAMISÍTÁS GAZDASÁGBIZTONSÁGI KOCKÁZATAI

A pénzhamisítás egy olyan gazdasági bűncselekmény, amely sérti a pénzforgalom biztonságát, és az állam pénzkibocsátási monopóliumát. A tanulmány célja feltárni a pénzhamisítás potenciális veszélyeit és a bűnözés elleni küzdelem lehetséges eszközeit. A tanulmány első része a pénzhamisítás gazdaságbiztonsági kockázatait, második része a felvetett problémák megoldását vizsgálja. A tanulmány harmadik része a pénzhamisítás elleni küzdelem intézményi oldalával foglalkozik. Bemutatjuk a modellértékű amerikai Secret Service működését és az alapján fogalmazzunk meg javaslatokat.

Kulcsszavak: pénzhamisítás, gazdasági bűnözés, kockázatelemzés

PROF. DR. ISTVÁN LÁSZLÓ GÁL– DR. DÁVID TÓTH

ECONOMIC SECURITY RISKS OF COUNTERFEITING

Counterfeiting currency is an economic crime, which breaches the security of cash flow and the state monopoly of issuing money. The aim of this study is to analyze the potential risks of counterfeiting currency and to explore the possible means against the crime. In the first part of the study we analyze how counterfeiting affects the economic security. The second part of the study examines solutions for the raised issues. The third part of the study deals with the institutions fighting against counterfeit currency. We introduce the model of the United States Secret Service and give proposals.

Keywords: counterfeiting currency, economic crime, risk analysis

SZERZŐINK

Bálint Réka	Szegedi Tudományegyetem egyetemi hallgató
Both Ferenc	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Fekete Csanád	NKE HDI doktorandusz hallgató
Dr. Fürjes János	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Prof. Dr. Gál István László	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék egyetemi tanár, tanszékvezető
Illés Noémi	őrnagy, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kenedli Tamás	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Dr. habil. Kóhalmi László	PhD, PTE ÁJK Kriminológiai és Bűnítés-végrehajtási Jogi Tanszék egyetemi docens, tanszékvezető
Dr. jur. Mihók Sándor	ny. alezredes, KNBSZ önkéntes tartalékos kiemelt főtisztje
Simon László	alezredes, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Szabó András	őrnagy, KNBSZ munkatársa

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Prof. Dr. Belovics Ervin	PhD, Legfőbb Ügészség legfőbb ügyészségi tanácsos, büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes
Bálint Tamás	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Prof. Dr. Gál István László	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék egyetemi tanár
Hess János	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kassai Károly	ezredes, PhD, NKE HHK Katonai Üzemeltető Intézet Híradó Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Dr. habil. Resperger István	ezredes, PhD, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, igazgató
Dr. Sabjanics István	főhadnagy, a KNBSZ munkatársa
Simon László	alezredes, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Szabó Károly	ezredes, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Tóth Csaba Mihály	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Tömösváry Zsigmond	ny. dandártábornok, PhD, c. egyetemi docens, Felderítők Társasága Egyesület elnöke
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területetkémait, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben⁴⁸⁶ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.

⁴⁸⁶ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.

J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.

PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),

Global Trend 2020: Mapping the Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.⁴⁸⁷

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*

BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.

KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436

Global Trend 2020: Mapping the Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

⁴⁸⁷ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.